

SANOMATTAKIN ON SELVÄ

Kansallinen Kokoomus ry:n puheenjohtajan valintaprosessin
demokraattisuus ja jäsenistön rooli siinä ajanjaksolla 1955-2016

Hannele Toropainen
Pro gradu-tutkielma
Yhteiskuntatieteiden
ja filosofian laitos
Valtio-oppi
Jyväskylän yliopisto
kevät 2017

TIIVISTELMÄ

SANOMATTAKIN ON SELVÄ. Kansallinen Kokoomus rp:n puheenjohtajan valintaprosessin demokraattisuus ja jäsenistön rooli siinä ajanjaksolla 1955-2016

Toropainen, Hannele

Pro gradu-tutkielma

Valtio-oppi

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Ohjaaja: Marja Keränen

Kevät 2017

113 sivua ja 3 liitettä

Tutkimuksessa analysoin Kansallinen Kokoomus rp:n puheenjohtajavalintojen demokraattisuutta ja jäsenistön roolia niissä ajanjaksolla 1955-2016. Aineistona ovat puoluekokousasiakirjat. Puolueiden kehityksen on esitetty tapahtuneen jäsenistön kustannuksella ja vaikutusmahdollisuuksien toteutuvan lähinnä puoluekokouksessa. Puheenjohtajavalintoihin keskittyen jaoin aineiston analyysiryhmiin: 1) äänestämättä tehdyt valinnat: vaalitoimikunnan esityksestä tehdyt ja ns. perintöprinssivalinnat sekä 2) kilpaillut valinnat: istuvan haastamiset ja uuden puheenjohtajan valinnat. Valintoihin liittyviä puheenvuoroja tai niiden puuttumista tarkastelin jäsenistön osallistumisen ja vaikutusvallan toteutumisen viitekehksessä arvioiden Pierre Rosanvallonin (2008) heikon/passiivisen demokratian tunnusmerkistön toteutumista.

Tutkimus osoitti, että niissä valinnoissa joissa ei äänestetty, oli demokratiavajetta. Se ilmeni hiljaisena suostumuksena tai konsensusena, jonka yksimielisyys perustui joko julkilausumattomiin myönnytyksiin, passiivisuuteen tai välinpitämättömyyteen. Joissain valinnoissa oli myös vahvaa tyytyväisyyttä puheenjohtajaan, jolla oli näytöillä ansaittua luottamusta ja kyky luoda positiivinen tulevaisuusvisio. Se toi prosessiin demokratiapisteitä ja osoitti, että valintojen jakaminen vain demokraattisiin ja ei-demokraattisiin on liian jyrkkä.

Ne valintatilanteet joissa äänestettiin, olivat tutkimuksen kriteerein tarkastellen demokraattisia, lukuun ottamatta ensimmäistä ja kahta viimeistä valintaa. Jos kuitenkin halutaan hyväksyä, että edustajien puheenvuorot voi korvata julkisuudessa käyty keskustelu ja kannatuspuheenvuorot, voi niitäkin pitää demokraattisina. Ne toivat kuitenkin julkisuuteen sisäisen areenan erimielisyydet, mitä tutkimuksen alkuvuosikymmeninä pidettiin pahimpana mahdollisena, ei-toivottavana asiana.

Demokraattisuuden jäädessä heikoksi kokousedustajat toimivat vain sääntömääräisenä kulissina viimeistellen valinnan äänestämällä. Tätä on hankala pitää aseman huononemisenä, koska se ei ole herättänyt mainittavampaa vastustusta. Jäsenistön vähyys ja ikärakenne suhteessa potentiaaliseen kannattajakuntaan eivät myöskään puolla painokkaamman roolin antamista jäsenistölle tai suostumista jäsenäänestykseen puheenjohtajavalinnassa. Kokoomuksessa on vuosikymmenten mittaan parannettu jäsenistön tasa-arvoa lisääviä ja demokraattisina pidettäviä, yleisiä vaikuttamis- ja osallistumismahdollisuuksia monin tavoin. Viime vuosikymmenen muutostyöt ovat tosin painottuneet ns. aktiivisen kansalaisen mallin suuntaan, mikä korostaa yksilön omaa aktiivisuutta. Se on ristiriidassa jäsenistön rakenteen kanssa, ja heikentää sen asemaa.

Avainsanat: puolue, kokoomus, demokratia, puoluekokous, puheenjohtaja, jäsen,

SISÄLLYSLUETTELO

1.	JOHDANTO	3
1.1.	Työn eteneminen	5
1.2.	Tutkimuskysymysten tarkentuminen	7
1.3.	Tutkimusaineistoista	8
1.4.	Tutkimuksen rajaukset	9
1.5.	Tutkimusmetodi	11
1.6.	Oma positio	12
2.	AIKAISEMPI TUTKIMUS.....	14
2.1.	Juhani Meriläinen ja vuoden 1969 puoluekokous	14
2.2.	Jyrki Jokinen ja organisaation kehitystä vuoteen 1979.....	15
2.3.	Kirsi Varila-Leikola ja Juha Rihtniemen myytti	16
2.4.	Sakari Nurmela ja vuoden 1991 puoluekokous.....	18
2.5.	Pekko Henttosen kaksi tutkimusta.....	19
2.5.1.	Vuoden 1983 puoluekokous.....	19
2.5.2.	Vuoden 2004 puoluekokous.....	20
2.6.	Mari K. Niemi ja puheenjohtajaksi rekrytoituminen	20
2.7.	Aiemman tutkimuksen anti	22
3.	KOKOOMUKSEN HISTORIATAUSTA	24
3.1.	Kantarungosta versonut haara	24
3.2.	Järjestödemokratian alkeita	25
3.3.	Arvo Salmisen ja Jussi Saukkosen vallanvaihto vuonna 1955.....	25
4.	PUOLUEESTA JA DEMOKRATIASTA.....	28
4.1.	Puolue-sana ja tehtäviä.....	28
4.1.1.	Puolueen tavoitteena on saada valtaa ja käyttää sitä	30
4.1.2.	Puolueen monet roolit ja tehtävät	33
4.1.3.	Puolueiden paradigman muutos	34
4.1.4.	Puolueiden suosio alkoi laskea jo 1970-luvulla	35
4.2.	Virallista suosionseurantaa ja provosointia.....	38
4.3.	Demokratia kansan valtana ja tahtona	40
4.3.1.	Demokratia tarvitsee yhteistä asiaa, julkisuutta ja tilan.....	42

4.3.2.	Demokratiakehityksessä on epäilykselle tilaus	44
4.4.	Heikko tai passiivinen demokratia vai hiljainen suostumus	46
4.5.	Epäsuora ja osallistava demokratia sekä negatiivisuus.....	47
5.	KOKOOMUSEN PUOLUEKOKOUKSESTA.....	49
5.1.	Jäsenen yleiset vaikuttamismahdollisuudet.....	49
5.2.	Jäsenen tiedonsaanti ja median tarjonta.....	51
5.3.	Puoluekokousta koskevia sääntöjä ja määräyksiä	54
5.4.	Vaalitoimikunta ja sen rooli	56
6.	PUHEENJOHTAJAN VALINNAT	59
6.1.	Puheenjohtajavaaleista ja valinnoista yleisesti.....	59
6.2.	Vaalitoimikunnan esityksestä äänestämättä tehdyt valinnat	62
6.2.1.	Vaalitoimikunnan esityksestä äänestämättä tehdyt valinnat	63
6.2.2.	Vallan siirto edeltäjältä ns. perintöprinsseille	77
6.3.	Kilpaillut puheenjohtajavalinnat.....	81
6.3.1.	Istuvan puheenjohtajan haastaminen	81
6.3.2.	Kunnon kamppailut puheenjohtajuudesta.....	85
7.	KOKOUSEDUSTAJAN ROOLI JA DEMOKRATIA.....	93
7.1.	Tutkimuksen tarkoitus ja toteutus.....	93
7.2.	Porukka nostaa ehdokkaat.....	95
7.3.	Kokousedustajan asemaan vaikuttaneita muutoksia.....	97
7.4.	Valintojen yleinen demokraattisuus.....	100
7.5.	Kokousedustajan rooli ja sen muuttuminen valintatilanteessa	102
7.6.	Puheenjohtajan valintatavasta tehdyt aloitteet.....	105
7.7.	Jatkotutkimusajatuksiaí í	106
8.	LÄHDELUETTELO	107
9.	LIITTEET	114
9.1.	Puoluekokouksiin liittyviä tilastotietoja.....	114
9.2.	Yhdistysten tekemät aloitteet puheenjohtajan valinnastaí í í í í í í í í	115
9.3.	Suhdelukuvertailujaí í	118
Taulukot:	Taulukko 1. Vaalitoimikunnan esityksestä äänestämättä tehdyt valinnatí ..	61
	Taulukko 2. Kilpaillut puheenjohtajavalinnatí í í í í í í í í í í í	74

1. JOHDANTO

Pluralistic democracy contains a paradox, since the very moment of its realization would see its disintegration. It should be conceived as a good that only exists as good so long as it cannot be reached. Such a democracy will therefore always be a democracy *ō*to come *ō* as conflict and antagonism are at the same time its condition of possibility and the condition of full realization.

Chantal Mouffe (1993,2005, 8) The Return of The Political

Suomen puolueiden muuttumista tutkinut Onni Rantala (1982, 1056106)¹ on esittänyt puolueen jäsenistön oikeuksien olevan vähäisiä, ja että ainoa paikka, jossa jäsenistö pääsee vaikuttamaan johtajistoon ja käyttämään valtaansa on puoluekokous.

Kansallisen Kokoomus ry:n² puoluekokouksen puheenjohtajaaänestys meni kesäkuussa 2016 Lappeenrannassa toiselle kierrokselle. Puheenjohtajaksi valitusta varsinaissuomalaisesta, sisäministerinä toimineesta, valtiotieteiden maisteri Petteri Orposta tuli puolueen 20. uusi puheenjohtaja. Valtakirjalliset kokousedustajat syöksivät vallasta vuonna 2014 toisella kierroksella valituksi tulleen, ja valintahetkellä valtiovarainministerinä toimineen espoolaisen filosofian tohtori Alexander Stubbin. Valinta oli historiallinen, sillä ensimmäisen kerran uudeksi puheenjohtajaksi valittiin nyt istuvan puheenjohtajan haastanut ja voittanut ehdokas. Ensimmäistä kertaa haastajia oli vieläpä kaksi.

Alun perin Stubbin jatkokautta kannattanut Orpo ilmoittautui mukaan toukokuun alussa, kieltäytyttyään kevään aikana ehdokkuudesta useamman kerran, joten kiireen keskellä maakuntakierros jäi lyhyeksi. Orpon päätös lähteä kisaan ei ollut helppo. Tiedotustilaisuudessaan hän kertoi, ettei voi olla tyytyväinen kokoomuksen tilaan eikä kannatukseen. Orpo oli saanut paljon myönteistä julkisuutta keväällä yllättäen tulleen maahanmuuttovyöryyn hoitamisesta, kun taas Stubb oli saanut kantaakseen vaalitappion ja paljon kielteistä julkisuutta. Kokouksessa vaalitoimikunta esitti ehdokkaat, nämä esiteltiin ja sitten äänestettiin.

Ensimmäisellä kierroksella Orpo sai 396,8 ääntä, Stubb 294,4, ja ensimmäisenä kisaan tosissaan ilmoittautunut espoolainen, diplomi-insinööri Elina Lepomäki putosi saatuaan 122,4 ääntä. Hänen äänimääränsä oli noussut selvästi suuremmaksi kuin mitä gallupit olivat lupailleet (Etelä-Saimaa 11.6.2016). Hänen äänensä jakautuivat toisella kierroksella hieman Stubbin eduksi. Toisella kierroksella Orpo sai 441,4 ääntä ja Stubb 361. - Maanantaina katsotaan askelmerkkejä, sanoi Orpo valintansa jälkeen.

¹ Rantalan tutkimus käsitteli yhteiskunnassa ja puolueissa tapahtuneita muutoksia ajanjaksolla 1945–1980

² Jäljempänä käytetään puolueen itsensä käyttämää muotoa kokoomus.

Kolmessa viimeisessä valintatilanteessa, joissa on puolueelle saatu uusi puheenjohtaja, on yhteistä ollut se, että on jouduttu tai päästy toiselle äänestyskierrokselle. Kahdessa kolmesta edellä mainituista valintatilanteista ei toiselle kierrokselle mennyt kaksikko ollut kuitenkaan median odotusten mukainen. Siitä voi tehdä sen johtopäätöksen, että vaikka julkisuuksessa olisi ennakkosuosikkeja ollut, käyttivät puoluekokouksen valtakirjalliset edustajat valtaansa, ja tekivät lopullisen valinnan antamalla voittoon tarvittavat äänet. Kaikissa edellä mainituissa valintatilanteissa ehdokkaiden äänimäärien ero oli selvä, mutta ei murskaava. Kentän toipuminen kampanja-ajan vastakkainasetteluista, puolue toiminnan arkeen palautuminen ja tarvittavan yhtenäisyyden saavuttaminen vievät kuitenkin oman aikansa. Uuden puheenjohtajan valtakausi alkoi, ja ministeriryhmä odotti ensimmäisiä muutoksia. Stubb vetäytyi kansanedustajaksi ja Orposta tuli valtiovarainministeri.

Vuoden 2016 puoluekokoukselle oli Kulosaaren Kokoomus ry jättänyt käsiteltäväksi aloitteen³, jossa esitettiin puheenjohtajavaaleissa äänioikeutta yhdistysten lisäksi myös henkilöjäsenille! Sen perusteluissa katsottiin mm. että ollakseen olemassa kokoomus tarvitsee sellaisia ihmisiä, jotka haluavat liittyä puolueeseen henkilöjäseninä. Yhdistys katsoi nykyisen päätöksentekokulttuurin olevan perua Venäjän alamaiseen oloajoilta, ja samaa perua oli eliitin autoritaarisuus ja kansalaisten alamaisuus. Yhdistyksen mukaan edustuksellinen demokratia ei toimi, eikä houkuttele jäseniä, vaikka puolue on öäidosti henkilöjäsentensä summaö. Peräänkuulutettiin myös osallistavaan demokratiaan siirtymistä ja sitä, että johto luottaisi jäseniinsä, jolloin yhteisö olisi keskustelevalle ja ratkaisukeskeinen.

Puoluehallituksen päätösesitys oli yhtä mieltä jäsenistön osallistumisen tärkeydestä, edistämistarpeesta ja kertoi kehitystyön olevan jatkuvaa. Puolueen sääntöjä oli viimeksi uudistettu vuonna 2010 vastaamaan uutta yhdistyslakia, mutta myönnettiin aiheelliseksi pohtia jäsenistön parempia, suoraa, alemman kynnyksen osallistumismahdollisuuksia ja vuorovaikutusta. Puoluehallitus oli jo päättänyt käynnistää sääntöuudistuksen syksyllä 2016. jolloin aloitteen ajatukset voitaisiin käsitellä osana kokonaisuudistusta, ja se toivoi puoluekokouksen pitävän tätä selvitystä riittävänä. Kokouksen alussa hyväksytyn menettelytavan mukaisesti, koska vastaukseen ei ollut tehty muutosesityksiä se hyväksyttiin sellaisenaan.⁴

Kokousta jälkeenpäin muistelevat ovat varmasti eri mieltä kokouksen onnistumisesta. Kyse on kuitenkin edustuksellisen demokratian perusongelmasta: se mikä on enemmistön mie-

3 Kansallinen Kokoomus. Puoluekokoukskirja 2016

4 Tarkistettu nauhoituksesta: <http://verkkouutiset.today/video/ Suora lähetys salista> | sunnuntai 12.6.

lestä hyvä, ei ole sama kuin kaikkien mielestä hyvä. Menettelytapoja on kuitenkin hyvä aika ajoin tarkastella ja päivittääkin maailman muuttuessa.

1.1. Työn eteneminen

Johdannon alku valotti tutkimuksen kohteena olevaa puolueen puheenjohtajan valintatilannetta vuoden 2016 puoluekokouksessa. Varsinainen tutkimus palaa lähtöruutuunsa ja kartoitan valinnoissa tapahtuneita muutoksia vuodesta 1955 alkaen. Seuraavaksi avaan puheenjohtajavalintoja koskevien tutkimuskysymysten löytymistä, kuvaan puoluekokouspöytäkirjojen soveltuvuutta lähdeaineistoiksi, avaan kokouspuheenvuorojen analysointiin soveltuvan metodiin valintaan johtanutta pohdintaa sekä perustelen tehtyjä rajauksia.

Vaikka demokratiaa voidaan muokata ja kehittää, tulee siihen kuuluvien elementtien esiintyä puolueiden päätöksentekotilanteissa, myös puheenjohtajaa valittaessa. Demokratiassa on kuitenkin myös tilaus epäluulolle ja kritiikille varsinkin, jos siihen kuuluvia oikeuksia ei käytetä tai ne eivät toteudu. Tässä tutkimuksessa koettelen tätä mahdollisuutta pohtien kokoomuksen puheenjohtajan valintatapahtumien soveltuvuutta Pierre Rosanvallonin (2008) esittämään *heikon/ passiivisen demokratian* malliin. Samalla kartoitan edustuksellisen demokratian keskeisten elementtien ó tietojen saanti päätettävästä aiheesta, päätöksenteon julkinen tila, mielipiteen ilmaisu- ja vaalioikeus - huomioon ottamista ja toteutumista. Ensimmäisen luvun päättää oman position kuvaus.

Toisessa luvussa esittelen aiemmin tehtyä kokoomuksen demokraattisuutta ja/tai puheenjohtajien valintaa käsitelleitä tutkimuksia, joihin tutkimukseni osin tukeutuu mutta myös vertautuu. Kolmanteen lukuun koen perustelluksi sijoittaa kokoomuksen lyhyen juurihistorian kuvaamaan hitaasti tapahtunutta järjestöllistä kehitystä. Se sai minut aikanaan pysähtymään juuri demokraatiapohdintojen pariin ja tutkiskelemaan mm. Rantalan (1982) ja muidenkin väitteiden paikkansapitävyyttä jäsenistön övallattomuudesta ja jäsenistön aseman heikentymisestä. Nämä pohdinnat toimivat myös tutkimuksen viitekehyyksenä.

Neljännessä luvussa käyn läpi keskeisten, tutkimuksessa toisiinsa liittyvien puolue- ja demokraatiakäsitteiden määrittelyjä ja tulkintoja. Sitä, kuinka puolueilla aluksi oli mm. Rantalan (1982) mukaan selviä aatteellisia eroja, jotka vähitellen liudentuivat. Puolueet samankaltaistuivat, institutionalisoituivat ja ammattimaistuivat etäännyen samalla kansalaisten arjesta. Siitä, kuinka vaalien yleisen äänestysvilkkauksen jatkettua laskuaan alettiin legitimitteettiä epäillä, ja yhä koväänisemmin kysyä onko puolueiden perinteinen rooli edustuk-

sellisen demokratian keskeisimpinä toimijoina enää perusteltu? Kuinka puolueen roolien muutoksen sanotaan tapahtuneen jäsenistön tappioksi. Kuinka tekniikan kehitys kiihtyi, yhdenpidon mahdollisuudet kehittyivät, ja kuinka media uusine keinoineen toi mukanaan lieveilmiöitä. Kuinka puolueiden tekemillä valinnoilla on tutkimusten ja viranomaistenkin mielestä puolueen menestymisen kannalta merkitystä⁵, erityisesti puheenjohtajavalinnalla, ja siitä kuinka jäsenmääriltään pienentyneillä puolueilla kaikesta huolimatta on yhä valta.

Toisella käsitteellä, demokratialla, on vankka kannatus suomalaisten keskuudessa (Paloheimo & Borg 2009, 359). Siihen kohdennettuihin odotuksiin ja vaatimuksiin on tullut kuitenkin paljon muutoksia. Siihen on liitetty uusia merkityksiä ja sanan ylenmääräinen käyttö on jopa haalistanut sen merkitystä. F. R. Ankersmit (2002, 10) korostaa että demokratian tulee ymmärtää olleen ratkaisu- tai vastausyritys tietyssä ajankohtana (*time-bound*) olleisiin ongelmiin. Tilanteen muuttuessa voi tulla tarpeelliseksi pohtia, minkälainen demokratian muoto uudessa tilanteessa olisi sopivampi.

Omanlaisensa version esittää Rosanvallon (2008) kirjassaan *Vastademokratia*. Yksilöllisyyttä korostava aika peräänkuuluttaa uusia, suoria vaikuttamismahdollisuuksia kaikkialle - ja mieluummin heti. On havaittu olevan myös epäselvyyttä siitä, mitä demokratia viimekädessä oikeasti tarkoittaa. Maija Setälä (2003, 9) lainaa Giovanni Sartorin (1987) *The Theory of Democracy* kirjassaan käyttämää ilmausta öhämmentyneen demokratian aikakausiö, kuvaamaan nykyajan ymmärryksen tilaa. Uudet suoran demokratian vaatimukset ja muutostarve ovat tutkittu ja tunnustettu ongelma, johon on etsitty ratkaisua. Järjestelmät reagoivat kuitenkin hitaammin, koska helppoa ja yksinkertaista ratkaisua ei ole.

Viidennessä luvussa, empiirisen osan aluksi, käyn läpi demokraattisuustarkastelun kohteena olevaan puoluekokoukseen liittyviä keskeisiä sääntömuutoksia, vaalitoimikunnan roolia, jäsenen vaikuttamismahdollisuuksia, puheenjohtajan valinnasta tehtyjä aloitteita sekä kokouksen yleisön koostumuksen muutosta. Varsinaisessa tutkimuksessa tarkastelen puheenjohtajan valintaa ja kokousedustajien osallistumista valintatilanteeseen, eli mielipiteiden ilmaisua kahdesta eri näkökulmasta, mutta myös kartoittaen kokonaisuutta. Valintatilanteet jaan ryhmiin käytettyjen puheenvuorojen määrän ja päätöstarvian mukaan, jonka jälkeen jaan ne vielä alaryhmiin valintoja erottavien tekijöiden mukaan. Käyn näin syntyneiden ryhmien valintatilanteet yksitellen läpi, ja tarkastelen niissä mahdollisesti esiin tu-

5 mm. Demokratiaindikaattorit 2013, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-334-4>;

levaa demokratiavajetta. Kuudennessa luvussa teen johtopäätöksiä tutkimuksen tuloksista ja pohdin niiden kykyä vastata esittämiini tutkimuskysymyksiin. Tuloksia vertaan teorioihin ja muihin tutkimuksiin, kunnes lopuksi pohdin jatkotutkimusmahdollisuuksia.

1.2. Tutkimuskysymysten tarkentuminen

Puolueen sääntöjen mukaan puoluekokous on puolueen ylintä päätösvaltaa käyttävä elin ja paikka, jossa jäsenistöllä on valtakirjallisten edustajiensa välityksellä valtaa vaikuttaa mm. aloitteiden, ohjelmien ja julkilausumien käsittelyyn sekä puoluejohdon valintaan. Kuitenkin kokousten asiakirjoja vain silmäääräisesti vilkaisemalla voi jo havaita, että puheenjohtajan valinnan kohdalla on käytetty hämmäntävän vähän puheenvuoroja, eikä äänestystä ole ollut kuin harvoin. Käytännössä kaksi kolmasosaa valinnoista on tehty suoraan vaalitoimikunnan esityksestä päättämällä. Lisäksi uusien puheenjohtajien kiertueet ovat vieneet ehdokkaita ympäri maata, eikä keskusteluja aina avata puoluekokouksessa, vaan pidetään vain ennalta sovittuja esittely- ja kannatuspuheenvuoroja. Ehdokkailla on omat tukiryhmät, he laativat esitteensä, tekevät kampanjasivustoja, ovat aktiivisia sosiaalisessa mediassa ja saavat näkyvyyttä myös muissa. Demokratian öävointa mielipiteenvaihtoaö näyttäisivät edustavan vain epäviralliset käytäväkeskustelut, joissa vertaillaan medioissa olleita ennakoarvioita.

Pertti Lappalaisen (2002,192) mukaan tilastot eivät vastaa kysymykseen miksi, ja siksi sopivat vain tausta- ja apuaineistoiksi, josta kysymyksenasettelu aloitetaan. Mikko Lehtosen (2004, 167) mukaan tekstien lukeminen ó tässä tutkimuksessa pöytäkirja-aineistojen - on aktiivista merkitysten antamista niiden merkitysten potentiaaleille. Tutkimuksessa kiinnitän huomion kokousedustajan käyttäytymiseen valintatilanteessa, menettelytavoissa tapahtuneisiin muutoksiin ja yhdistysten sääntöjen tarjoamien mahdollisuuksien, kuten aloitteen teon hyväksikäyttöön tai käyttämättömyyteen. Viitekehyksenä toimii kokousedustajan vaikuttamismahdollisuuksien vähäisyys, sekä mm. Rantalan (1982) esittämä siinä tapahtunut heikkeneminen. Rosanvallonin (2008) erilainen tulkinta demokratian muodoista esittää *heikon/passiivisen demokratian* mahdollistavan *käsitteen ja mallin*, jonka tunnusmerkistön toteutumista tutkimuksessa testaan. Tutkimuksen pääkysymys kuuluu:

Minkälainen rooli äänivaltaisilla kokousedustajilla on demokraattisuuden kannalta ollut Kansallisen Kokoomus rp:n puoluekokouksien puheenjohtajan valintatilanteissa aikavälillä 1955ö2016?

Tämän rinnalla tavoittelen vastausta myös ala kysymykseen:

Voiko puoluekokousedustajan aseman katsoa puolue toiminnan muutosten myötä heikentyneen valinnan demokraattisuuden osalta?

1.3. Tutkimusaineistoista

Tutkimusaineiston valinnassa ei ollut vaikeuksia, mutta ylimääräistä pohdintaa aiheutti lähinnä niiden määrä. Puoluekokous on siellä syntyvine asiakirjoineen syntymähetkellään julkinen, mikä tarkoittaa käytännössä kokouksesta laadittavia päätös- ja keskustelupöytäkirjoja, joista ilmenevät päätösten lisäksi mm. asioiden käsittelyjärjestys ja menettelytapojen valinnat. Vaalitoimikunnan esityksen vahvistama valinta kuitataan usein päätöspöytäkirjassa toteamalla, että kokouksessa ei esitetty muita ehdokkaita, ja toimintakertomuksessa maininnalla, että istuva puheenjohtaja valittiin yksimielisesti jatkamaan. Sen sijaan keskustelupöytäkirjassa ovat kaikki tilanteessa käytetyt puheenvuorot litteroituina, eli se kertoo enemmän. Lisäksi niissä olevissa puheenjohtajien linjapuheista nousee hyödyllistä ajankuvaa.⁶ Primääriaineistona käytän aikavälillä 1955–2016 puheenjohtajavalintoja tehneiden puoluekokousten päätös- ja keskustelupöytäkirjoja liitteineen, siltä osin kun niitä on saatavilla.⁷ Aineiston olen listannut työn loppuun, lähteiden alkuun. Puoluekokousviittauksen pituuden vuoksi sijoitan ne lainatessani tekstissä alaviitteiksi.

Kokoomuksella oli pitkään pikakirjoittaja tekemässä kokouksessa tallennustyötä, mutta tekniikan kehittyttyä asia on hoidettu muin keinoin, siinä aina onnistumatta. Litterointi on toteutunut yleensä viiveellä, jos ollenkaan.⁸ Kokousnauhoituksiin en ole varsinaisesti tarttunut, mutta Verkkouutisten videoarkiston tarjontaa käytin hyväksi viimeisten pöytäkirjojen puuttumisen takia. Pöytäkirjan liitteinä oli alkupään pöytäkirjoissa esityslista, ohjelma, pidetyt puheet, ohjelma- ja sääntömuutokset, osanottajaluettelot tai valtakirjat ym. esityslistalla mainitut aineistot sekä järjestelymuistiot. 1980-luvulta alkaen laadittiin ennakkoon puoluekokouskirja, jossa ovat kokoukselle tehdyt aloitteet ja puoluehallituksen niihin antamat vastaukset. Lisäksi niissä oli esityslistalla olevat ja puoluekokouksen päätettäväksi kuuluvat esitysluonnokset sääntömuutoksista, ohjelmista ja julkilausumista. Sittenkin kirjassa on ollut tiivistelmät puolueen, sen jäsenjärjestöjen ja eduskuntaryhmän toiminta-

⁶ Perehdyin aiemmin kokoomuksen vuosien 1955–2004 puoluekokouksiin uusien puheenjohtajien linjapuheissaan esittämien uhkien ja vastakkainasettelujen kuvailun kautta. Niissä tuli esiin teorioiden ja tutkimusten esittämä yhteiskunnan rakennemuutos, raskaan oppositiokauden jälkeisen hallitukseen pääsyn aiheuttama huimaus, globalisaatioon herääminen ja jo varhain puoluejohtajaan kohdentuneiden odotusten kasvu.

⁷ Kahta viimeistä päätöspöytäkirjaa ei ole saatavilla.

⁸ 2000-luvulta puuttuvat useimmat litteroinnit eli vain nauhoitukset ovat olemassa

kertomuksista, mutta vuodesta 2008 alkaen pääosa kuullaan suullisena esityksenä kokouksessa, eivätkä ne ole enää liitteitä.⁹

Sekundäärisaineistona on tehty aikaisempi tutkimus, opinnäytetyöt, verkkoaineistot ja aihetta sivuava kirjallisuus. Osa kokoomusta käsitelleistä opinnäytteistä on poliittisen tai Suomen historian puolelta, ja ne käsittelevät ensisijassa aatteen kehitystä ja ohjelmatoimintaa. Puoluekokous on kuitenkin monessa keskeinen tapahtumapaikka. Mielenkiintoista oli huomata, että useimmat pro gradujen ja väitöskirjojen tekijöistä ovat taustaltaan kokoomuslaisia.¹⁰ Näin niihin tulee suhtautua lähdekriittisesti, mutta tarjonnan vaatimattomuuden vuoksi ja olettaen, että tieteelliseen työhön on suhtauduttu Kari Palosen (2015, 145) avaamana weberiläisittäin¹¹ arvioin, että tiedollisen lähtötason ollessa laajempi myös kriittikki voi kohdistua täsmällisemmin.

Viranomaisen toimesta on puolueiden ja kansalaisten suhdetta ja sen muutoksia kartoitettu pitkään sekä tutkimusten että Gallup-kyselyjen avulla mm. vaalikäyttäytymisen osalta, joten täydentävistä lähteistä ei ole pulaa - päinvastoin. Yleiset puoluekokoustiedot osallistuja- ja aloitetietoineen ja -lukuineen esitän liitetaulukossa. (Liite 1) Taulukkoon on lisätty ajankohtaa lähinnä olleiden vaalien kannatus. Se auttaa saamaan yleiskäsityksen kokonaisuudesta. Puolueen jäsenmäärän ja kannatuksen ja puoluekokousosanottajien ja valtakirjalisten suhteet on kuvattu graafisina esityksinä (Liite 3), ja puheenjohtajan valinnasta tehdyt aloitteet ovat puoluehallituksen vastausesityksineen Liitteessä 2.

1.4. Tutkimuksen rajaukset

Aineistoissa lähdän liikkeelle rehtori Jussi Saukkosen vuonna 1955 tapahtuneesta ensimmäisestä valinnasta, koska tutkittavien ilmiöiden kannalta sitä edeltävä aika ei ole vertailukelpoista. Valaisen sitä esimerkillä. Alkuajatukseni oli perustella aikarajausta sukupolvien vaihtumisella ja päättää Jyrki Kataisen toiseen valintaan vuonna 2006. Tutkimuksen valmistumisen venähtäminen aikaansai kuitenkin sen, että siirsin rajan Orpon valintaan kesälä 2016. Vaikka kaikkia pöytäkirjoja ei ole saatavilla, vaikuttivat rajauksen jälkeen tapah-

⁹ Puoluekokouksessa kuullaan: Puoluevaltuuston selonteko puolueen järjestötoiminnasta ja taloudenhoidosta kahdelta edelliseltä kalenterivuodelta sekä järjestötoiminnan suuntaviivojen määrittely. Kertomus eduskuntaryhmän tärkeimmistä kannanotoista ja toimenpiteistä edellisen varsinaisen puoluekokouksen jälkeiseltä ajalta ja Kertomus Kansallisen Kokoomuksen Euroopan parlamentin ryhmän tärkeimmistä kannanotoista ja toimenpiteistä edellisen varsinaisen puoluekokouksen jälkeiseltä ajalta

¹⁰ Vesa Vares ja Mari K Niemi tai virallisten tahojen edustajat eivät ole kokoomuksen jäseniä

¹¹ Weberillä Wertfreiheit tarkoittaa Palosen mukaan sen tunnustamista, että tutkijan poliittisista tai muista normatiivisista sitoumuksista ei voida päätellä hänen tutkimuksensa johtopäätöksiä

tuneet valinnat oleellisesti jo muutamaan tehtyyn johtopäätökseen, joten tulos olisi ollut osin vanhentunut jo valmistuessaan. Tutkimuksen päättymisajankohdan siirtoa perustelen nyt toteamalla että kokoomuksen puheenjohtajavalintoja ei ole systemaattisesti tutkittu, ja kokoomustakin kaiken kaikkiaan melko vähän.

Kokousten kulisissa leijailevat Vesa Vareksen (2008, 532) esiin nostamat, sotien jälkeen lyhyellä aikavälillä puheenjohtajistossa tapahtuneet sukupolvenvaihdokset, joista ensimmäinen oli Kokoomuksen Nuorten Liiton (KNL)¹² tukeman Saukkosen valinta. Seuraava vaihdos tehtiin kymmenen vuoden kuluttua, kun Nuorten Liiton ja ns. remonttimiesten tukema valtiotieteen maisteri Juha Rihtniemi valittiin puheenjohtajaksi. Sitä seuraavaan eli neljänteen sukupolvenvaihdokseen meni melkein neljäkymmentä vuotta eli Kataisen¹³ valintaan vuonna 2004. Vaikka seuraavaa samalla perustelulla tehtävää vaihdosta ei ole näköpiirissä¹⁴, on menettelytavoissa havaittavissa viimeisistä vaihdoista seuranneita muutoksia jotka osoittavat, että öteempäin ei olla menossa taakse katsomalla.¹⁵

Alkutarkastelussa keräsin mm. kaikki puoluekokouksen puheoikeuden käyttömahdollisuudet, mutta aineistosta olisi tullut liian iso käsiteltäväksi halutulla aikarajauksella. Puheoikeutta käytetään ylivoimaisesti eniten ohjelmien ja aloitteiden kohdalla, ja niiden määrä on paisunut myös kokousten käsittelykyvyn kannalta.¹⁶ Siksi rajaan puheenvuorojen käytön tutkimuksen koskemaan puheenjohtajan valintaan liittyvään esityslistan kohtaa. Kuitenkin puheenjohtajan valintatapaa koskevat tai sivuavat aloitteet ja niistä käydyn keskustelun otan huomioon. Aloitteet ja vastaukset sijoitan liitteeksi, mutta niistä käyty keskustelu tulee tekstiin. Teorian puolelta tämä rajaa pois puolueohjelmiin ja ideologioihin paneutumisen. Sen sijaan keskityn menettelytapoihin ja niiden demokraattisuuteen.

Vaikka jokainen kokoomuksen puheenjohtaja on ollut mies, ja vaikka aihetta sivuavaa muuta näyttöä nousee esiin, en kajoa naisnäkökulmaan, koska aiheesta on mm. tuore Mari

¹² Sujuvuuden kannalta käytän KNL:stä muotoa Nuorten Liitto ja puhun nuortenliittolaisista. Samoin Kansallisesta Kokoomus rp:stä käytän sen itse vakiinnuttamaa muotoa kokoomus.

¹³ Henttosen (2008) tutkimus Jyrki Kataisen valinnasta tuo esiin sukupolvenvaihdoksen

¹⁴ Sukupolvikokemuksen perusteella jakoa on tehty myös toisin (entisen puoluesihteerin Matti Kankareen sähköpostiviesti): Rihtniemen työtä jatkanut Holkeri oli Kekkonen kauden puheenjohtaja eläen Koiviston kauden SDP- yhteistyössä. Suominen haki porvareyhteistyötä, vahvasti länsisuuntautumista, vei hallitukseen ja sai tutustua lamaan, Niinistön ajalla tuli Neuvostoliiton romahdus ja Euroopan yhteisöön liittymisen seurauksia ja kuudentena tulisi Katainen jne., joilla ei ole enää hajuakaan Neuvostoliitosta ja jolle porvarillisten puolueiden yhteistyö on uusi ilmiö, mutta sen sijaan sähköinen viestintä tuttua.

¹⁵ Peruuttamalla ei pääse eteenpäin oli kokoomuksen vaalilause vuonna 2012

¹⁶ Mm. Holkeri kauhisteli puoluesihteriaikanaan kokouksen kapasiteettia selvittä esityslistasta erityisesti aloitteiden käsittelyyn menevää aikaa jo vuoden 1967 puoluekokouksessa, kun aloitteita oli 46 kpl.

K. Niemen (2014) tutkimus. Rajaan myös varsinaisen vertailun muihin puolueisiin, myös veljespuolueisiin, työn ulkopuolelle.

1.5. Tutkimusmetodi

Tarkoituksena on selvittää onko puheenjohtajan valintaprosessin puheenvuorojen käytössä havaittavissa jäsenistön kannalta demokraattisuuden heikkenemistä, ja voiko valintaprosessia ajallinen ulottuvuus huomioon ottaen pitää demokraattisena. Valintatilanteessa liittyvää ja kokouksessa käytyä keskustelua tai sen puutetta tarkastelen mm. Rantalan (1982) jäsenistön vaikutusvallan minimin ja Pierre Rosanvallonin (2008) esiintuoman valvontaelementin viitekehyksessä, pohtien mm. *heikon/passiivisen demokratian* tunnusmerkistön täyttymistä. Arvioin myös voiko valinnasta kokouksessa käydyn keskustelun katsoa olevan edustuksellisen demokratian yhteisistä asioista käytävää, julkista keskustelua. Sen tarpeellisuutta ovat monet tutkijat (mm. Hannah Arendt, 2002 ja Jürgen Habermas, 1987) korostaneet, ja se liittyy oleellisesti myös Rosanvallonin heikon demokratian olemukseen.

Puolue-käsitteen määrittelyssä ja muutosten kuvailussa nojaan perinteisiin teorioihin kuten Rantalan (1982), Rauli Mickelssonin (2007) ja Angelo Panebiancon (1988) puolueiden kehitysversioihin, jolloin totean niiden vallan ja etujen tavoittelun, rakenteellisen kehityksen muutokset ja puoluetoiminnan alamäen aikaansaamat ongelmat. Myös median roolia sivuan. Kolmas pohdinta lähtee puheenjohtajan valintatavasta tehdyistä puoluekokousaloitteista, jotka tuovat esiin jäsenistön tyytymättömyyttä vallitseviin menettelytapoihin.

Valinnan toteuttamisen demokraattisuuden avaamiseksi tarvitsin mittareita. Aluksi jaoin aineiston määrällisen mitan avulla ryhmiin, kuten esiteltävä Juhani Meriläinenkin (1970). Jaon perusteena toimivat valintatilanteissa kokouksessa käytetyt puheenvuorot. Arvioin niitä kysyen: kuinka monta puheenvuoroa käytettiin, millä mandaatilla se pidettiin, missä tilanteissa ja mistä puhuttiin. Tiivistäen: kuka puhuu, mitä, miksi ja missä? Näin aineisto jakautuu analysoitava kahteen pääryhmään, jotka jakautuivat vielä alaryhmiin:

- 1) suoraan vaalitoimikunnan esityksestä tehdyt valinnat, joissa ei äänestetty:
 - jatkokausi istuvalle puheenjohtajalle
 - vallansiirto edeltäjältä perilliselle eli ns. perintöprinssien valinnat
- 2) kilpaillut puheenjohtajavalinnat, joissa äänestettiin:
 - istuvan puheenjohtajan haastaminen
 - kunnan kamppailut

Lopulta vertaan analyysin tuloksia eri osioiden muodostamaan kokonaiskuvaan, tiivistän tulokset ja teen johtopäätöksiä jäsenistön asemasta, sen mahdollisesta muutoksesta, suoran jäsenäänestyksen toteutumisen todennäköisyydestä ja jatkotutkimusmahdollisuuksista.

Erkki Berndtsonin (1993, 291) mukaan politiikan tutkimuksen olennainen lähtökohta on ymmärtää politiikkaa laadullisen tutkimuksen kautta, vaikka muutosten selittämiseen ei ole ainoaa metodia tai teoriaa. Tämä tutkimus on vahvasti aineistolähtöinen eli induktiivinen, ja sekä analyysiyksiköt että teoriapuu nousevat aineistoista sen ehdoilla. Tutkimus tavoittelee etenemistä yksittäisistä havainnoista yleisempiin väitteisiin (Eskola & Suoranta 1998, 83) Tutkimuksen kohteena ovat pöytäkirjatekstit. Menetelmänä käytän päättelyä ja tulkin-taa, jossa tekstit ovat informaation lähteenä. Empiirisiin havaintoihini haen teorioista vahvistusta (Tauno Takala 2013, 18620). Koska liitän havaitut muutokset teorioihin, aiempien tutkimusten havaintoihin ja aiheesta käytävään keskusteluun, on tutkimus myös vertaileva.

Mm. Lappalainen (2002,192) puoltaa tilastojen käyttöä tausta- ja apuaineistona, josta kysymyksenasettelut voi aloittaa. Mickelsson (2007, 23) kutsuu puoluehistorioihin ja tilastoi-hin argumenttinsa perustavasta näkökulmasta tehtävää puoluetutkimusta makrotutkimuk-seksi. Aikarajauksensa takia tutkimus on myös kokoomuksen historiaa kartoittava. Koska teoreettiset käsitykset ovat kuitenkin aina osin tutkijan subjektiivisia konstruktioita (Eskola & Suoranta 1998, 157), ovat omat käsitykseni ja positioni olleet vaikuttamassa kaikkiin tehtyihin valintoihin.

1.6. Oma positio

Vuonna 1955 Kansallisen Kokoomuspuolueen puheenjohtajaksi valittu rehtori Jussi Sauk-konen oli aikanaan oman kouluni rehtori. Myönnän aikanaan ihmetelleeni kuinka hänet, mielestäni melko värittömänä henkilönä, oli valittu ylipäätään johonkin puheenjohtajaksi. Nyt kun tiedän enemmän, en enää ihmettele.

Olen poliittisen puolueen jäsenenä ns. myöhäisherännäinen ja liityin mukaan vasta aikuisena, joten minulla ei ole nuorisoliittotaustaa. Onko se puute vai etu, on itse vaikea arvioi-da, mutta myönnän että tutkimuksen aikana huomasin mieltäväni sitä yllättävän usein. Olen ollut yhden ja saman yhdistyksen jäsen koko ajan, ja ollut mukana monissa jännittävässä vaalikampanjoissa. Olen ollut myös kahden kansanedustajan eduskunta-avustaja ja Euroo-pan parlamentin jäsenen kotimaan avustaja sekä yli kymmenen vuotta puoluetta lähellä

olevan tahon toimihenkilö, mutta olen ollut aktiivinen järjestöihminen myös puoluetoiminnan ulkopuolella.

Aihevalintaani vaikutti kuitenkin eniten se, että en ole koskaan ollut vaaleissa ehdokkaana, en merkittävässä luottamustoimissa enkä puoluekokouksessa äänivaltaisena edustajana. Olen ollut 2000-luvun alkupuolelta asti puoluekokouksissa sääntömääräisenä puhe- ja läsnäolo-oikeutettuna henkilönä, ja olen voinut tehdä osallistuvaa havainnointia paikan päällä. Sillä on kuitenkin, pientä poikkeusta lukuun ottamatta, merkitystä lähinnä puoluekokousten tunnelman kuvaamisen osalta. Toimihenkilöillä ei ole aina mahdollisuutta olla itse edes kokouksissa, eivätkä toimihenkilöt saa äänestää.

2. AIKAISEMPI TUTKIMUS

Tässä luvussa esittelen lyhyesti kokoomuksen puheenjohtajan valintatilanteita ja puoluekokouksia sivuavia tutkimuksia, lainaan Mari K Niemen (2014)¹⁷ puoluejohtajaksi rekrytoitumista koskevaa tutkimusta ja Vesa Koskimaan (2016)¹⁸ tuoretta vallan jakautumista puolueissa tutkinutta väitöskirjaa. Kokoomuksen järjestödemokratiasta tapaustutkimuksen tehnyt Meriläinen (1970), kokoomuksen kulttuurisia malleja kartoittanut Sakari Nurmela (1992) ja kokoomuksen ja sen jäsenjärjestöjen historioita kirjoittanut Vesa Vares¹⁹ ovat todenneet, että maltillista oikeistoa tai oikeistoa ylipäättään on Suomessa tutkittu vähän. Puoluejohto- ja -kokoustutkimusta on käsitelty puolueiden historioissa sekä yleisluontoisissa puolueita käsittelevissä teoksissa. Niemi (2014, 31) mainitsee Suomea koskevan ja suomenkielisen tutkimuksen vähäisyyden, ja ettei valintoja ole systemaattisesti käsitelty.

2.1. Juhani Meriläinen ja vuoden 1969 puoluekokous

Meriläisen (1970) tapaustutkimus järjestödemokratian toteutumisesta kokoomuksen vuoden 1969 puoluekokouksessa sovelsi Alf Rossin (1951) ja Seymour Lipsetin (1956) yleisen poliittisen demokratiamääritelmiä ja -kriteereitä. Aineistona oli kokousaineistojen lisäksi Pohjois-Hämeen paikallisyhdistyksille sekä puoluekokouspaikalla tehdyt kyselyt ja kokouksessa tehdyt omat havainnot. Pohjois-Hämeen kyselyn vastausprosentti oli 95,3 %, yli ja kokouksessa tehdyn kyselyn 70 %, mikä kertoo suuresta vastausinnostasta. Kirjattujen puheenvuorojen osalta todetaan, että puheenjohtajan valinta ó Juha Rihtniemi valittiin jatkokaudelle - ei herättänyt lainkaan keskustelua. Sen sijaan ylivoimaisesti eniten käytettiin puheenvuoroja aloitteiden ja eduskuntaryhmän toimintakertomuksen käsittelyn aikana.

Puheenvuorojen osalta työssä tutkittiin puheenvuoron käyttäjän puoluekokousedustuksen luonnetta, eli puhuiko asianomainen valtakirjallisenä edustajana vai jollain muulla mandaatilla. Lisäksi Meriläinen vertaili jäsenistön, kannattajakunnan ja luottamustoimiin valittujen sukupuolijakautumaa. Hän totesi puolueen omissa elimissä sukupuolijaon olevan kaukana

¹⁷ Niemi (2014.16) käsittelee tasa-arvonäkökulmasta naisen nousemista suuren puolueen johtajaksi, siitä käytyjä julkisia keskusteluja ja valtaannousun ehtojen muuttumista 1980-luvun lopulta 2010-luvulle ulottuvalla jaksolla mediassa tapahtuvana prosessina.

¹⁸ Koskimaa väitteli 12.11.2016

¹⁹ mm. 1999, 2000, 2007, 2008, 2009. Kokoomuksen historiankirjoitusta on valmiina vuoteen 1966 asti. Vares ja Ari Uino kirjoittivat (2007) osan II, Suomalaiskansallinen Kokoomus. Vuodet 1929–1944, ja Vares (2008) Suomalaiskansallinen Kokoomus. Vuodet 1944–1966. Vares kirjoitti myös Kokoomuksen Naisten Liiton, Tuhatkunnan ja Nuorten Liiton historiikit, joissa on puoluekokousasioita 1990-luvulle.

edellä mainituista koska pääosa oli miehiä. Äänioikeutetuista puoluekokousedustajista oli 76,9 % oli miehiä ja 23,1 % naisia.

Tutkimuksensa tuloksena Meriläinen päätyi pitämään puoluekokousta *suhteellisen demokraattisena*, vaikka 1) päätös kokousedustajista piti tehdä ennen kuin tiedettiin mistä oltiin päättämässä, eli kokousaineistot saatiin vasta kokouspaikalla, 2) edustus oikeuden määräytymistapa suosi pienten yhdistysten perustamista,²⁰ 3) miehet ja johtavassa asemassa olevat olivat kokouksessa yliedustettuina, 4) suurimman osan puheenvuoroista käyttivät ei-äänivaltaiset osanottajat,²¹ 5) toimikuntatyöskentely ei ollut avointa, 6) kokousmenojen valvontaoikeutta käytti aktiivisesti vain nuoriso,²² 7) esitetyt toimintakertomukset olivat liian yleisluontoisia ja 8) puoluehallituksen valmistelemat aloitevastaukset voittivat lähes aina (95,6 %). Tiivistäessään tuloksensa Meriläinen katsoi puoluejohdon pystyvän johdattamaan kokousta lähes täysin haluamaansa suuntaan.

Meriläinen viittaa Joseph Goldsteiniin (1952, 59661) ja katsoo johtopäätöksissään puoluekokousedustajien *osallistumis- ja toiminta-aktiivisuuden ilmaisevan organisaation demokraattisuutta, ja jäsenten passiivisuuden taas johtuvan joko vieraantumisesta tai täydellisestä tyytyväisyydestä johtohenkilöiden toimintaan*. Meriläisen käytössä ei ollut kokouksen pöytäkirjaa, mikä tuli esiin toteamuksessa, että osanottajatiedot oli otettu seuraavan päivän Uudesta Suomesta. Syytä siihen miksi sitä ei ollut, hän ei ihmetellyt. Tutkimustuloksiin oli selvästi vaikuttamassa se, että osanottajista runsaasti yli puolet ei ollut äänioikeutettuja, eikä esim. puheenvuorojen pitämistä mitenkään menettelytavooin ollut rajoitettu, vaan ikään kuin harjoiteltiin suuremmalla joukolla kokouksessa oloa.

2.2. Jyrki Jokinen ja organisaation kehitystä vuoteen 1979

Jokisen (2011) väitöskirja kuvaa kokoomuksen organisaation kehitystä vuodesta 1944 vuoteen 1979 ja katsoo mm. että kokoomus oli ajanjaksona Panebiancon (1988) kuvaama kaaderipuolue, jolla oli huonosti sitoutunut jäsenkunta. Esille tuodaan jäsenistön helmasynniksi nimetty asenne: porvarillinen laiskuus järjestötyössä ja välinpitämätön suhtautuminen tarjolla olleeseen koulutukseen. Jokinen (2011, 324) nostaa esiin 1970-luvun alkupuolella perustetut Porvariparlamentit, jotka oli tarkoitettu aktiiviselle jäsenistölle porvarillisen po-

²⁰ Paikallisyhdistyksen edustus oikeus oli 1 alkavalta 200 jäseneltä. Näin esim. 12 jäsenen yhdistys sai yhtä monta edustajaa kuin 198 jäsenen yhdistys.

²¹ Käyttäjät olivat ns. puhe- ja läsnäolo-oikeutettuja ja pääosin Nuorten Liitosta

²² Kaksoisjäsenyyden ollessa vielä mahdollista, olivat Nuoret hankkineet itselleen yli kolmanneksen kokousedustajapaikoista ja heitä oli muutenkin runsaasti paikalla mm. sääntömääräisinä ja tarkkailijoina

litiikan keskeisiä aihepiirejä käsitteleviksi keskustelufoorumeiksi, mitä voinee pitää jäsenistön osallistumismahdollisuuksia lisäävänä toimintana.

Jokinen (emt, 445) korostaa kunnallispolitiikan merkitystä puolueen ollessa oppositioasemassa. Se antoi mahdollisuuden vaikuttaa toisella, melko uudella politiikan foorumilla, joka muodostui oppositiokaudella tärkeäksi vallan käyttöön välineeksi. Varsinkin suurissa kaupungeissa kokoomus sai vähitellen hyvät asemat, mikä oli tärkeää pohjatyötä eduskuntavaalien kannalta. Näin yhtenä puoluetoimintaan motivoivana tekijänä toimiva puoluetoiminnan potentiaalinen palkitsevuus kasvoi, kun uusia luottamustoimia voittanut puolue sai jäsenistölleen lisää jaettavaa, minkä myös mm. Ilkka Ruostetsaaren (2005)²³ tutkimus tuo esiin. Tämä aktiivisuuden kasvu näkyi kokoomuksessa kunnallisvaalitulosten parantumisena nimenomaan 1970-luvulla, ja kasvatti myös jäsenmäärää. Tosin Rantalan (1982, 163) mukaan vaalituloksen ja jäsenmäärän välillä ei ole osoitettavissa kiistatonta yhteyttä.

Jokinen (2011, 466) käsittelee perusteellisesti vuoden 1975 poikkeuksellista puoluekokousta, jossa osanottajat päättivät pitkän kiistelyn jälkeen ensin siitä, että päätetäänkö kokouksessa puolueen presidenttiehdokkaasta vai pannaanko asia pöydälle. Kokouksessa oli keskusteltu puoluekokouksen päätösvallasta eri asioiden kohdalla muutoinkin. Näin siis kokouksen päätettyä ensin äänin 529-101 päättää asiasta, äänestettiin puoluehallituksen esityksestä nimetä Urho Kekkonen puolueen ehdokkaaksi tasavallan presidentin vaaleissa. Se meni läpi äänin 467- 82. Tämän päätöksen jättämä tumma varjo leijaili keskusteluissa pitkään. Se tuli esiin myös puheenjohtajan valinnan yhteydessä, mutta ei aikaansaanut esitystä joka olisi edennyt äänestykseen, koska muita ehdokkaita ei esitetty. Jokisen (emt. 538) työ tuo esiin erityisesti puoluekokouksen aseman vahvistumisen ja uudenlaisen, vahvemman puheenjohtajaroolin kehittymisen lisäksi paljon mielenkiintoisia yksityiskohtia.

2.3. Kirsi Varila-Leikola ja Juha Rihtniemen myytti

Varila-Leikolan (1989) Rihtniemen kautta valottava työ kertoo mm. puolueen vahvasta nuorennustarpeesta, toiminnan ammattimaistumisesta ja tehdystä radikaalista avauksesta (1968) vasemmiston suuntaan.²⁴ Tutkimuksen mukaan ehdokkaaksi aikovan Rihtniemen kannattajien tehtäviin kuului mm. saada istuva puheenjohtaja Saukkonen ovapaaehtoisestiö

²³<http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/200510toimenkuvakatoamassavai8221v aloaikkunassa8221paikallisenpoliittisenjarjestotoiminnantilasuomessa>.

²⁴ Rihtniemi totesi ”periaatteellista estettä hallitusyhteistyölle kommunistien kanssa ei enää ole”.

vetäytymään ennen kokousta, mikä onnistuikin.²⁵ Rihtniemen valinnan jälkeen kokoomuksen kannatus putosi vuoden 1966 eduskuntavaaleissa 13,8 %:n, mistä alkoi oppositiotaiival. Sen venyminen pitkäksi johtui tutkimuksen mukaan vuoden 1968 presidentinvaalien yhteydessä sattuneiden ja tahallisiksi tarkoitettujen tapahtumien seurauksista.²⁶

Kokoomuksen kannattajat ottivat Rihtniemen uudet hankkeet vastaan hyvin ja reagoivat muutokseen innostuneina. Äänimäärä valitsijamiesvaaleissa oli jo 23,68 %, mitä seurasi hyvä tulos seuraavissa kunnallisvaaleissa. Tunnelma puolueessa oli positiivinen. Puolueen uudistamistyö oli käynnissä, vaalimenestys lupasi hyvää ja jäsenmäärä kasvoi. Tähän vaikutti toisaalta myös se, että vuoden 1970 vaaleissa ns. suuret ikäluokat pääsivät ensimmäisen kerran äänestämään, mikä nuorensi öpoliittista kotiaö etsivää äänestäjäkuntaa, ja jolle kokoomuksen nuorennusleikkaus ja uudet tuulet olivat mieleen.²⁷

Rihtniemellä oli valtaa ja asema julkisuudessa, mutta eduskuntaryhmän suhteen aktiivisuus ei auttanut. Konservatiivisten edustajien ryhmä halusi oikeistolaisempaa politiikkaa kuin puheenjohtaja, ja toi sen selvästi myös esiin. Rihtniemi kävi omien vaalikampanjojensa takia Kymen vaalipiirissä puhujamatkoilla, jotka työpäivän päälle edestakaisin ajettuna verottivat terveyttä (emt.61). Vaikka Rihtniemi sairasteli ja kunto heikkeni, tuli hänestä vuoden 1970 eduskuntavaaleissa television vaalitenttin sankari puhetaisonsa takia.²⁸ Toive pääministeriydestä jäi kuitenkin toteutumatta, vaikka hän saikin hetkeksi hallituksen tunnustelijan tehtävän kokoomuksen noustua vuoden 1970 eduskuntavaalien jälkeen toiseksi suurimmaksi puolueeksi. Aivan avoimesti oli puhuttu myös hänen ehdokkuudestaan vuoden 1974 tasavallan presidentin vaaleissa (emt. 67).

Rihtniemen tiedettiin olleen myös sitä mieltä, että yhden ihmisen ei ole hyvä olla liian kauan puheenjohtajana, ja että omat kolme kautta olivat riittävästi. Seuraajaehdokkaakseen hänen tiedettiin kannattaneen Harri Holkeria. Tiedossa oli myös aie vetäytyä Suomen Panikin johtokunnan jäseneksi. Siitä oli jo paperitkin tehty valmiiksi, mutta kohtalo päätti toisin

²⁵ Saukkosen valinta kunniapuheenjohtajaksi pehmensi tietä.

²⁶ Kausi sisälsi kauaskantoisen irtioton presidentinvaaleissa 1968 vaiivikaa vaihdetuin ehdokkain, mistä seurasi välirikko istuvan presidentin Urho Kekkonen kanssa. Varila siteeraa puoluesihteerin Veikko Tavastilaa: ”jättämällä kertomatta ehdokasvaihdoksesta istuvalle presidentille etukäteen Rihtniemi teki ”majesteettirikoksen”, jota ei pyydetä eikä anneta anteeksi”. Rihtniemi perusteli pääjohtaja Matti Virkkusen valitsemista ehdokkaaksi ajatuksella avata ulkopoliittinen keskustelu myös presidentinvaaleissa. Muut puolueet eivät innostuneet mutta oma jäsenistö ja kannattajat sitäkin enemmän.

²⁷ Äänimäärä eduskuntavaaleissa nousi 326 928:sta 457 582:n

²⁸ Varila-Leikolan 22.3.1989 tekemän Raimo Ilaskiven haastattelun mukaan vaalitenttin kuvauksien osalta oli sovittu järjestelyissä huomioon otettavaksi istumajärjestys, joka tuli tehdä sellaiseksi että kuvakulmaa vaihtamalla, mahdollisesti kohtauksen saava Rihtniemi voidaan tarvittaessa kuljettaa pois huomaamatta.

(emt. 54, 69670). Rihtniemi kuoli 12.1.1971. Tutkijan mukaan remonttimiehet Juha Vikatmaa ja Ilkka Suominen olisivat sanoneet Holkerille: öNyt on sinun vuorosi jatkaaö. Tämä vahvisti kisaan lähtemissensä kuitenkin julkisesti vasta maaliskuun lopussa (emt. 72).²⁹

2.4. Sakari Nurmela ja vuoden 1991 puoluekokous

Nurmela (1992) vertasi tutkimuksessaan Robert Michelsin (1962) oligarkkisen organisaation ideaalimallia Almond-Verba- analogian mukaisesti kokoomuksen organisaatioon. Kannustimena hänellä oli ollut Suomisen 12-vuotisen puheenjohtajakauden päätöksen, eli vuoden 1991 puoluekokouksen ja uuden puheenjohtajan valinnan yhteydessä esiin nousseet tyytymättömyyden aiheet.³⁰ Puolueen hallitukseen pääsy vuonna 1987 oli järjestyttänyt puolueen sisäistä rakennetta ja organisaatiokaavioon oli tullut uusia laatikoita: ministeriryhmä ja poliittiset sihteerit. Poliitiikan teon painopiste siirtyi pois puoluetoimistolta ja johto alkoi keskittyä ministeriryhmässä hallitusohjelman tekoon.

Nurmelan tutkimat kokouspuheenvuorot arvostelivat kaikkea: puolueen organisaatorakennetta, jäsenten vaikutusmahdollisuuksia, johtajien rooleja ja tiedon liikkumista alhaalta ylös.³¹ Noin 40 % vastanneista katsoi, että oligarkkisia tendenssejä esiintyi kolmella tasolla: kansanvaltaiset periaatteet, responssivisuus ja tasavertaiset mahdollisuudet eivät toteutuneet puolueessa. Jäsenistö kaipasi keskustelua eikä pitänyt yksimielisyyttä ihanteenaan, vaikka sitä oli perinteisesti peräänkuulutettu. Johtoon haluttiin vaihtelua, määräaikaaisuutta ja mahdollisuutta vauhdittaa vaihtoja, jos aihetta ilmenee. Johdon katsottiin tekevän jäsenistön tahdonilmaisun vastaisia päätöksiä, kontrolloivan puoluetta ja käyttävän valtaa, siis samansuuntaisia johtopäätöksiä kuin Meriläisellä, mutta sävy on kielteisempi. Puoluejohdon valintaan jäsenäänestyksellä vastaajista yli puolet, 59,5 % suhtautui myönteisesti (Nurmela 1992, 85).

Ehkä hallitukseen pääsyn ei koettu palkitsevan riittävästi ja odotusarvo tilanteessa oli ollut suurempi. Mullistavaa oli myös se, että pitkään harjoitellun oppositioretoriikan vaihtuminen uuteen, mistä kenelläkään ei ollut omakohtaista kokemusta. Tähän muutokseen törmäsin myös omassa aiemmassa tutkimuksessani. Hallitukseen pääsyn jälkeen puheenjohtajien persoonapronominien käytön osa-alueella alkoi ilmetä vaihtelua, johon vaikutti se oltiin hallitusvastuussa vai oppositiossa. Ennen ömeö tarkoitti meitä puolueen jäseniä ja kannat-

²⁹ Aineistojen osalta Varila-Leikola pahoitteli puoluehallituksen siirtyneen pitämään vain päätöspöytäkirjoja.

³⁰ Ehdokkaina olivat Pertti Salolainen, Sirpa Pietikäinen ja Ilkka Kanerva.

³¹ Tutkimuksessa oli aineistona 500 jäsenelle lähetetty kysely jonka vastausprosentti oli 32,6 %.

tajia, jolloin puhujan öminäö oli puolueen puheenjohtaja. Hallituksessa olo vaikutti lähestymistapaan, jolloin ömeö tarkoitti ömeitä hallitusvastuussa oleviaö ja puhujan öminäö oli ministeri. Myös kentällä vastakkainasettelun muutokseen totuttelu vaati uudelleen orientoitumista ja herätti ristiriitaisia tunteita, jotka purkautuivat puoluekokouksessa.

2.5. Pekko Henttosen kaksi tutkimusta

2.5.1. Vuoden 1983 puoluekokous

Henttosen (2004) valtio-opin pro gradu valottaa Suomen pitkän puheenjohtajakauden ensimmäisen valintatilanteen aatteellista taustaa ja ilmassa olleita vaihtoehtoja. Kokoomuksen suuri vaalivoitto, joka toi 120 000 uuden äänen avulla 12 uutta kansanedustajaa, ja kokoomus oli vahvempi kuin ikinä (emt, 5). Voittoa seurasi kuitenkin pettymys, sillä kokoomus jäi yhä ilman ministerisalkkuja. Puoluekokouksen lähestyessä oli Pertti Salolaista alun perin keväällä kaavailtu istuvan Suomen vastaehdokkaaksi, ja valmisteluja oli tehty erityisesti Helsingin piirissä. Kuitenkin Salolaista julkisuudessa aktiivisesti kannattaneen, oikeistosiiven kansanedustaja Pentti Mäki-Hakolan henkilö teki asian kiusalliseksi, koska tätä pidettiin eduskuntaryhmän häirikkönä. Lopulta Salolainen julkaisi ennen puoluekokousta tiedotteen, jonka mukaan öasettuminen maltillisen linjan puheenjohtajakandidaattia vastaan antaisi ulospäin vääristyneen kuvanö, eli ei haluttu arvostella menestyksestä linjavalintaa. Haluttiin pitää yllä yksimielisyyden kulissia.

Henttosen (2004, 30) mukaan Suominen oli alkanut tietoisesti viljellä keskustaoikeistosanaa kuvaamaan kokoomuksen positiota puoluekentällä.³² Henttonen (2004,1116113) katsoo vuoden 1981 periaateohjelman vahvistaneen kokoomuksen yleispuolueilmettä, ja Suomen valinta jatkamaan puheenjohtajana vuonna 1983, katkaisi vähäisetkin aikeet ja spekulatiot puolueen kurssin reivaamisesta, länsieurooppalaisten veljespuolueiden tavoin, pari piirua oikealle. Liikkuminen vastavirtaan vaikeutti tosin jatkossa yhteistyötä länsieurooppalaisten oikeistopuolueiden kattojärjestössä European Democratic Unionissa (EDU).

Henttonen toteaa myös, että alun perin Holkerin suosittamana ja vaalitoimikunnan melkein yksimielisesti esittämä ja öperintöprinssiksiö nimetty Suominen, joutui jatkossa ansaitsemaan luottamuksensa puheenjohtajana erilaisin työnäyttein. Selvä voitto haastajaksi lähteneestä Salolaisesta seuraavassa puoluekokouksessa vuonna 1983 oli niistä ratkaiseva.

³² Hän oli ottanut vaikutteita Keski-Euroopan kristillisdemokraattien ja konservatiivien käyttämästä center right ilmaisusta, joka Suomen mukaan tarkoitti suurin piirtein samaa kuin ”maltillinen oikeisto”.

2.5.2. Vuoden 2004 puoluekokous

Henttosen (2008) poliittisen historian tutkimus valaisee Ville Itälän vetäytymistä edeltänyttä tapahtumasarjaa, joka johti lopulta Kataisen ehdolle lähtöön ja valintaan vuonna 2004.³³ Tutkimus käy läpi vaalin ennätyksellisen mittavaa kenttäkierrosta, kokoomuslaista ideologiaa ja identiteettiä puolueen sisäisen areenan näkökulmasta. Hävittyjä vaaleja seurannut oppositioasema toi sisäiselle areenalle kielteisiä jännitteitä. Kannatusprosentin laskua seurannut tyytymättömyys johtoon vaihteli vahvasti maan eri alueilla. Henttonen katsoo puheenjohtajakamppailun luovan alkuasetelmia tulevalle politiikalle, ja että ideologia toimii puolueen identiteettiä luovana ja ryhmähenkeä synnyttävänä aatteellisena järjestelmänä, jolloin kollektiivinen identiteetti kuvaa sitä mitä olemme ja mitä emme ole. Keskeisistä ideologisista kysymyksistä etäännyttäessä sidos/yhteys kuitenkin heikkenee.

Henttosen (emt, 88) mukaan toimivan aatteen ja intressipoliittisen strategian muotoileminen on vaikeaa, koska sen tulee mukautua valitseviin realiteetteihin. Kun realiteetit muuttuvat ó kuten oli tapahtunut - tarvitaan erilainen strategia, eikä Itälän uudistuskykyyn enää uskottu. Tämän huonon imagon syyksi katsottiin mm. televisiossa esitetty animaatio-ohjelma öltsevaltiaatö ja sopeutumattomuus oppositiojohtajaksi (emt, 22).

Työssä tuodaan esiin myös median virheellisten ennakoarvioiden esittäminen, kun väen väkisin haluttiin uskoa, että kokoomuksen puheenjohtajaksi vuonna 2004 tulisi lopultakin nainen. Ehdolla ollut Marjo Matikainen-Kallström putosi kuitenkin jo ensimmäisellä kierroksella selvin numeroin. Syyksi nähtiin useamman kiertuutilaisuuden väliin jättäminen, mutta myös mies/nais- vastakkainasettelun soveltumattomuus tilanteeseen (emt, 91692). Henttosen (emt, 26) mielestä puheenjohtajan valinta on merkittävin jäsenten tekemä puoluepäättös, koska puheenjohtajan käsissä on puolueen uudistustahto, ideologiset painotukset ja yhteistyösuuntaus, sisäinen integroituneisuus ja puolueen imago.

2.6. Mari K. Niemi ja puheenjohtajaksi rekrytoituminen

Niemen (2014, 7) mukaan poliittiseksi johtajaksi rekrytoitumista tutkimalla saadaan vastauksia merkittäviin yhteiskunnallisiin kysymyksiin, kuten: millaiset ja minkälaisen prosessin myötä valitut henkilöt voivat Suomessa nousta politiikan huipulle? Niemi siteeraa mm.

³³ mm. Tuomo Yli- Huttulan Puolivallaton puolue kuvaa perusteellisesti Itälän epäonnistuneen eduskuntaryhmän puheenjohtajan vaihtamiseksi juonitun yrityksen, mikä sai tämän vetäytymään ja lähtemään ehdolle eurovaaleihin.

Gordonin & Rosen (1981, 241) toteamusta, joiden mukaan övällänvaihdosprosessit koostuvat joukosta erillisiä, identifioitavissa olevia tapahtumia, jotka esiintyvät lähes samankaltaisina vaihdoksesta toiseen. Kiinnostavia ovat myös siteeratut Thomas Quinnin (2013) ja Leonard P. Starkin (1996.)³⁴ väitteet: öHyödynnetty menetelmä ja vaalissa äänioikeutettujen joukko eivät muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta ratkaisseet sitä, kuka tuli valituksi, koska valinnan tekijät ratkaisevat kantansa samoja valintakriteereitä noudattaen.³⁵

Niemestä (2014, 22) puoluejohtajilta odotetaan edelleen vahvaa puolueorganisaation johtamista, mutta painopiste on siirtynyt ulkoiseen viestintään ja politiikan johtamiseen valtioneuvostosta käsin. Niemi (emt.104) katsoo median kasvaneen merkityksen, poliittisen viestinnän ja vallankäytön areenana sekä yhteiskunnallisen vallan saavuttamisen välineenä, heijastuneen myös johtajavaihdoksiin. Poliitikkoja kunnioittavasta politiikan journalismista oli siirrytty vähitellen kuvia kaatavaan politiikan uutisointiin (emt, 78). Samalla kun media on ollut poliittisten keskustelujen ja poliitikkanteon näyttämö, se on kasvattanut rooliaan tutkittujen prosessien osapuolena (emt, 88). Se näkyi kritiikkinä istuvia johtajia kohtaan, jos nämä eivät onnistuneet mediavaikuttamisessaan, mutta myös uusina kriteereinä puoluejohtajaehdokkaiden ominaisuuksia punnittaessa. Ennen sisäisenä kysymyksenä käsitellystä, pitkälle valmistellusta prosessista tuli julkisempi tapahtuma, johon tiedotusvälineet pääsivät mukaan. Pyrkimys hyödyntää tarjolla olevaa ilmaista julkisuutta, on heijastunut myös vaalien järjestämiseen.

Niemen (emt, 64) mukaan ehdokkaaksi tulo öporukanö kannattamana, on ollut tavallinen käytäntö puolueissa, tällöin mahdollisen ehdokkaan nimen nostaa ensin esille joku muu kuin ehdokas itse. Niemi (emt, 44) korostaa median merkityksen kasvua, puolueiden henkilöitymistä johtajiinsa ja skandaalijulkisuuden vahvistumista, jolloin kielteistä julkisuutta tuovasta poliitikosta voidaan pyrkiä eroon aikaisempaa nopeammin puolueen imagon suojelemiseksi. Niemi (emt, 111) toteaa, että toisinaan julkisuuden antama noste on auttanut menestykseen ehdokkaita, joihin ei puolueissa täysin uskottu tai luotettu. Toisinaan taas otsikoihin nousivat kiusallisesti puolueiden riidat, tai puolueet saivat muuta kielteistä julkisuutta toimittajien arvioissa ehdokkaita ja vaalien järjestelyjä kriittisesti.

³⁴ Molempien tutkimukset käsitelivät Ison-Britannian puoluejohtajavaihdoksia pitkältä aikajänteeltä ja he tulivat samaan johtopäätökseen

³⁵ Tasa-arvonäkökulmaa korostava artikkeliväitöskirja koostui ns. kolmen suuren puolueen puheenjohtajavalintojen esiintymistä medioissa vuosina 1980–2014

Niemi toteaa kansainvälisten puoluejohtajavaihdostutkimuksien osoittavan ötiettyjä yhteisiä trendejä, jotka näyttävät toistuvan maasta toiseenö. Mm. johtajien asema näyttää olevan nykyisin uhatumpi kuin aikaisemmin. Puolueen vetovastuun siirtyminen entistä enemmän johtajalle, on tehnyt tämän asemasta entistä herkemman, koska nykyisin menestyksen puute laitetaan aikaisempaa suoraviivaisemmin johtajan syyksi. Toinen toistuva havainto on, että puolueilla on vallalla yleinen demokratisoitumiskehitys, jonka seurauksena äänestäjäjoukkoja on kasvatettu, ja itse prosessista on tullut julkisempi, avoimempi ja usein aidommin kilpailtu kuin ennen (emt, 43). Puheenjohtajavaalit saavat Niemestä (emt, 109) nykyisin suurta yhteiskunnallista kiinnostusta osakseen. Ne ovat mediatapahtumia, joiden aikana puolueilla ja niiden ehdokkailla on mahdollisuus ilmaiseen, jopa kuukausia kestäväan julkisuuteen. Puheenjohtajavaali on lisäksi suurelle yleisölle ja tutkijoille ikkuna puolueen toimintakulttuuriin. Se tarjoaa myös puolueelle mahdollisuuden imagotyöhön, jossa vaikutuspyrkimysten kohteena ovat kansalaiset ja media. Toimittajien käsitykset välittyvät uutisointiin ja sitä kautta äänestäjille.

Vallanvaihdosta voi Niemen (emt, 17) mukaan luonnehtia menestykseksi, jos puolue kookaa rivinsä nopeasti, johtaja saa joukkojensa tuen ja vie puolueensa vaalivoittoon. Niemen (emt, 51) mukaan politiikasta uutisoitaessa miespoliitikko on normi myös Suomessa. Miehillä vallan tavoittelu ja vallankäyttö on nähty luontevaksi, ja heidän katsotaan öluonostaanö sopivan politiikkaan, mutta naisten mukanaolo on edellyttänyt perustelujä. Niemestä (emt, 106) ajanjaksoa 1980-luvun lopulta 2010-luvulle leimasi puoluejohtajien roolin korostuminen puolueiden kollektiivisen luonteen kustannuksella.

2.7. Aiemman tutkimuksen anti

Vares ei ole saanut omaa esittelyä, vaikka hänen tuotantonsa puolueen historioiden kirjoittajana vie suuren tilan kirjahyllyssäni. Hänen painokkuutensa paikallaan on kuitenkin korvaamaton, ja tulee esiin myöhemmässä valintojen tarkastelussa. Lyhyesti esitellyt kokoomustutkimukset valottavat puoluekokousten demokraattisuutta, viiden uuden puheenjohtajan valintaa, mutta myös aatteellisuuden roolia valintaprosessissa. Osa tuo esiin sen, että vaihtoon valmistautuminen aloitettiin tilanteessa, jolloin vetäytymistä ei vielä voitu pitää varmana tai övapaaehtoisenaö (Saukkonen ja Itälä). Ne tuovat esiin myös sen, että puheenjohtajan valintaprosessiin valmistautuminen alkaa mm. piireissä ja jäsenliitoissa jo varhain, jos muutostarvetta on ilmennyt. Erityisesti Kokoomuksen Nuorten Liiton ja Tuhatkunnan

kanssa etukäteen sopiminen oli tärkeässä asemassa 1990-luvulle asti, mutta tulee esiin myös sen jälkeen valintatilanteiden kannatuspuheenvuoroissa.

Vaalimenestyksen suuri merkitys tuli esiin kaikissa muissa paitsi Meriläisen työssä. Sen sijaan Meriläisen tutkimuksen aikaan, vuonna 1969, ei medially ollut kokoukseen nähden vielä oikein minkäänlaista roolia. 1980-luvulla sillä jo toimintakertomustenkin mukaan oli. Kataisen valinnan aikaan, vuonna 2004, media oli selkeästi olevinaan jo yksi osapuoli vaikka ennusti aivan väärin. Medioissa esiintymistä painottava Niemen työ, tuo puoluejohdun rekrytoitumisen lisäksi esiin pohdintaa siitä, onko puheenjohtajavaihdoksesta hyötyä vai haittaa puolueelle. Hänestä tulee myös kyseenalaistaa median olo aktiivisena puheenvuoron käyttäjänä ja osapuolena prosessissa, jossa se ei ole jäsen. Median tehtävä on aktiivisesti välittää tietoja, mutta se tekee samalla myös omaa politikointiaan.

Esiteltyjen lisäksi nostamisen arvoisia tutkimuksia on paljon. Vesa Koskimaaalta, jonka vuonna 2010 tehtyä tutkimusta myös lainaan, valmistui juuri väitöskirja, joka kartoittaa viimeisen, runsaan kolmenkymmenen vuoden aikana tapahtunutta vallan siirtymistä kolmen puolueen sisällä. Hän on tehnyt useita kiintoisia havaintoja, mm. kuinka tekniikan kehitys, ja kuinka mm. kännyköiden käyttöönotto on vähentänyt kasvokkain tapahtuvien kokousten tarvetta (emt. 367). Uusi ilmiö on sekin, että puheenjohtajan vaihtuessa puolueen ollessa hallituksessa, vaihdetaan ministeripaikkoja kesken kaiken tai vetäydytään hallituksesta (Koskimaa 2016, 382).³⁶ Nykyisin hallituksessa olevan puolueen puheenjohtaja on aina ollut ministeri. Niinistö aikanaan vetkutteli alkuun ministeripestiin tarttumista, mutta sittemmin siitä on tullut liki automaatio. Vuonna 2014 Kataisen vetäytyessä Stubb sai kantakseen hankalan hallituskoalition, ja toimi ösix packiksiö kutsutun hallituksen pääministerinä. Seuraavassa hallituksessa hän toimi valtiovarainministerinä, mutta luopui odotetusti Orpon hyväksi tämän voitettua kesällä 2016.

³⁶ Koskimaan alkuperäinen englanninkielinen versio: "Somewhat paradoxically, the party leaders' 'automatized' status in the leading government positions has resulted in situations where a central cabinet minister has been changed after the party has changed their leader. This includes two prime ministers (the head executive) during the past 6 years time period. (see Rapeli 2010.) As parties can now change even the prime ministers in the middle of the term the method of leadership selection has become extremely important."

3. KOKOOMUKSEN HISTORIATAUSTA

3.1. Kantarungosta versonut haara

Kokoomuksen juuret ulottuvat niihin Suomen valtiollisen ja yhteiskunnallisen elämän vaiheisiin, jolloin poliittiset puoluevirtaukset 1800-luvun jälkipuoliskolla alkoivat hahmottua aatesuunniksi (Routavaara 1949).³⁷ Porvaripuolueiden yhtenäisyyden esti erimielisyys suomenkielen asemasta ja kiista hallitusmuodosta. Kokoomus kannatti monarkiaa. 9.12.1918 järjestetty kansankokous päätti perustaa uuden puolueen, ja samoihin aikoihin toimintansa lakkauttamassa ollut Suomalainen puolue kehotti jäseniään liittymään uuteen, ja yhdistyksiään luovuttamaan sille varansa.³⁸ Puolueen oma lehdistö oli paikalla vuosittain järjestetyissä edustajakokouksissa, ja muodosti puolueen propagandan levittämisen selkärangan, kuten Maalaisliitollakin (Ari Uino 1994, 4686473).

Kansallinen Kokoomuspuolueyhdistys halusi toimintaa joka kuntaan, mutta vasta 1921 perustettu Kansallisen Kokoomuspuolueen Keskusliitto ry loi kolmiportainen järjestö-rakenteen, ja edustajakokouksen tilalle vuosittain järjestettävän yleisen puoluekokouksen. Valtuuskunnan puheenjohtajan eli silloisen puheenjohtajan vaali aikaansai usein keskustelua. Mm. 28.5.1926, kun kaikki ehdotetut kieltäytyivät ottamasta tehtävää vastaan monien toimiensa takia, övalittiin lopulta ylijohtaja, lakitieteen tri Kyösti Haataja, sitten kun hänet oli saatu perumaan kieltäytymisensä.³⁹

Vuonna 1906 tehty eduskunta- ja äänioikeusuudistus oli pakottanut puolueet vähitellen organisoitumaan, koska vuosina 1919-1939 käytiin yhdeksät eduskuntavaalit ja kolmet valitsijamiesvaalit sekä joka kolmas vuosi oli kunnallisvaalit.⁴⁰ Kokoomus selvisi vaalista toiseen pitkälle aktiivisen vaaliliittohakuisuutensa ansiosta paitsi 1930-luvulla, kun äärioikeistoa edustanut Isänmaallinen kansanliike (IKL) aikaansai ongelmia ja selvän eron tekemisen. Se näkyi myös eduskuntavaaleissa kannatuksen pudotessa n. 10 %:n vuonna 1936. Eteenpäin mentiin vaalit kerrallaan kunnes sodat tekivät, ensin viiden ja sitten kolmen

³⁷ Kokoomus 30-v juhlaKirja

³⁸ Hannu Salokorpi (1988, 277–279) korostaa että kokoomusta perustettu ideologialle vaan se oli vain ajan-kohtaisen tilanteen vaatima ratkaisu. Väitöskirja: Pietarin tie

³⁹ Kansallinen Kokoomus. Valtuuskunnan kokouksen pöytäkirja 28.5.1926

⁴⁰ Vaalitoimintaan mallia otettiin Ruotsin oikeistopuolueilta. Vuonna 1929 tehtiin vaalijulistus, taiteilijoiden suunnittelema plakaatteja ja kortteja sekä julkaistiin vaaliohjelmaa sanomalehdissä. ja vaalikirjallisuutta jota levitettiin piireihin, pitäjä- ja kyläpäälliköille ja rautatieasemille.

vuoden tauon, mikä vaikutti merkittävästi kaikkien puolueiden toimintaan.⁴¹ Myös äänestämäärä oli kasvanut perustamisajankohdasta merkittävästi, ja loi paineita organisaatioille.

3.2. Järjestödemokratian alkeita

Rauhan ajan ensimmäisten vaalien lähestyessä oli edellisistä kulunut jo kuusi vuotta. Äänioikeusikärajaa oli laskettu kolmella vuodella 21:n, ja äänestämässä oli 9 uutta ikäluokkaa, joista kaikki puolueet kilpailivat (Vares 1999, 47). Vareksen (emt, 20621) mukaan jatkosodan jälkeen oikeistolle oli vaikeinta sopeutua henkisesti muuttuneeseen tilanteeseen. 1918 sukupolvi oli omaksunut konservatiiviset, kansalliset öperustuslailliset-aktivistiset arvot ja idealistisen uskon öoikeuden voittoonö. Tästä näkökulmasta katsoen kaikki mitä oli ennen vastustettu oikeuden ja moraalien vastaisena oli voittanut: jumalaton stalinistinen bolsevismi, amerikkalainen mammonismi ja massojen epäpätevyys (emt, 47). Kokoomuksessa oli Vareksen mukaan myös öherrapulaö, kun ei ollut enää tarjota merkittäviä poliittikan ulkopuolella ansioituneita henkilöitä. Haluttiin lisäksi tehdä myös nuorennusleikkaus.

Tutkimusjakson lähtötilannetta kuvaamaan käy esimerkiksi hyvin seuraavat kaksi valintaa, jotka kuvaavat puolueen tapaa hoitaa asioita yleensä ja erityisesti puheenjohtajan vaalia.

3.3. Arvo Salmisen ja Jussi Saukkosen vallanvaihto vuonna 1955

Vuonna 1946 puheenjohtajaksi valitulla Salmisella olisi vanhan menettelytavan mukaan vuonna 1953 ollut edessä jatkokaudelle valinta, mutta matkaan oli tullut mutkia. Puoluekokouksen vaalitoimikunta ei ollutkaan päässyt yksimielisyyteen kannastaan, ja se oli jopa äänestänyt, koska ehdokkaita poikkeuksellisesti kaksi (Vares 2008, 237). Saukkosen saatua 11 ääntä ja istuvan puheenjohtajan vain 7, pelkäsi osa toimikunnan jäsenistä vaihdoksen synnyttävän mielikuvan hajaannuksessa olevasta puolueesta, mikä olisi huono asia.⁴² Äänestämistä ylipäättään pidettiin lähinnä rahvaanomaisena. Nuorten Liitto olisi halunnut vaihtaa puheenjohtajaa poliittisen suunnan muuttamiseksi, mutta Saukkonen oli etukäteen kertonut lähtevänsä mukaan vain, jos entinen puheenjohtaja kieltäytyisi ja vetäytyisi kisasta. Salminen siis jatkoi.⁴³ Kokoomus menetti seuraavissa, vuoden 1954 vaaleissa, neljä paikkaa.

⁴¹ Ennen varsinaista organisoitumista Kokoomuksesta on käytetty myös klubipuolue-nimitystä

⁴² Kansallinen Kokoomus. 26.4.1953. Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja

⁴³ Uhkauksena voinee pitää kokouksessa ääneen sanottua, että vaalitoimikunnan kokouksessa oli ollut paikalla sekä Naisten että Nuorten Liiton edustajia, joilla sääntöjen mukaan oli kokouksessa vain puhe- ja läsnäolo-oikeus. Heidän läsnäolonsa voisi katsoa kyseenalaistavan esityksen laillisuuden, minkä pikakirjoittaja laittoi ylös. Salminen jatkoi kohti seuraavia vaaleja, jotka hävittiin.

Vuoden 1955 puoluekokouksessa kuuttatoista piiriliittoa edustavasta miehestä koottu vaali-toimikunta tiedusteli vetäytymisestään ilmoittaneelta Salmiselta, josko hän kuitenkin vielä suostuisi ehdolle. Tämän kieltäytyttyä ehdottomasti toimikunta nimesi kolme ehdokasta ja esitti, että ökokous ei asian laatuun ja vaikeuteen katsoen ryhtyisi keskusteluun, ja lopuksi ehdotti äänestystavaksi tasavallan presidentin vaaleissakin käytettyä hallitusmuodon 23§:ssä mainittua menettelytapaaö. Esitystä kannatettiin, vaikka ei tiedetty oliko menettely sääntöjen § 7:n sallimaa. Sen sanamuoto oli: öPäätökset tehdään yksinkertaisella äänen enemmistöllä, mikäli ei näissä säännöissä toisin määrätäö. Toisin ei määrätty.⁴⁴

Vaikka menettelytavan sääntöjenmukaisuus jäikin epäselväksi, kokous päätti äänestää vain kerran, jolloin eniten ääniä saanut voittaisi. Äänestyksen tuloksena Saukkonen sai 183 ään-tä, Tuure Junnila 142, Arno Tuurna⁴⁵ 45, Salminen yhden ja yhteen lippuun oli kirjoitettu kolme nimeä joten se hylättiin. Näin Saukkosesta, joka ei enää ollut Nuorten Liiton pu-heenjohtaja, tuli puolueen uusi puheenjohtaja. Vaalin jälkeen Saukkonen piti puheen, jossa peräänkuulutti yhtä mieltä olemista, kuin anteeksipyydellen äänestystä. Vareksen (2008. 239) mukaan perinteiset arvokonservatiivit kavahtivat Junnilan edustama tiukkaa talouslin-jaa, mitä pidettiin pääsyynä vaalitappioihin. Vareksen (emt, 296) mukaan öpuheenjohtajan asema oli vuosina 1956ö1962 vakaa, eikä puoluekokouksissa asetettu vastaehdokasta, vaikka Junnilan ehdokkuuden eteen oli vuonna 1957 vähän puuhasteltukinö.

Saukkonen ei itse nähnyt mitään outoa siinä, että hänet valitsi kolmen miesehdokkaan jou-kosta puheenjohtajaksi kokous, jota miehisuus dominoi, kiellettiin keskustelu päätettävästä asiasta, valittiin vaalitapa tarkoitushakuisesti, eikä ehdokasasettelussa otettu huomioon puolueen valtakunnallisuutta vaan oltiin pääkaupunkikeskeisiä. Tämän päivän perspektii-vistä tilanne näyttää erilaiselta, eikä sana demokratia tulisi ihan ensimmäisenä mieleen.

Tehdyn sääntömuutoksen edellyttämän järjestäytyminen ja jäsenkentän luonti oli Saukko-sen aloittaessa pahasti kesken tai vasta alullaan. Suhdetta jäsenistöön ja hänen asennettaan kuvaa asevelimiehenä tunnetun Saukkosen toteamus, että öpääosin vapaaehtoisvetoista kenttötoimintaa ei voi käskeö. Lause paljastaa puolueen virkailijoiden keskeisen rekry-tointistrategian. Saukkonen (1968, 60) kirjoittaa öpiireihin oli toiminnanjohtajiksi palkattu sodissa ansioituneita rintamamiehiä, joilla oli perusteellinen organisaattorikoulutus ja ym-

⁴⁴ Kansallinen Kokoomus. 23–24.4.1955 LAHTI. Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja

⁴⁵ Tuurna tuli alun perin Viipurin Kansallisliitosta

määritys hierarkiasta, mutta vähäinen poliittinen kokemus. Organisaatiomuutos oli puolueelle monesta syystä elintärkeä. Heli Kanerva (1984,120) totesi muutoksen heijastelevan tarvetta toimia yhtenäisenä ryhmänä, mikä korosti myös sisäisen tilan merkitystä, kun motiivina oli äänimäärän ja parlamentaarisen vallan maksimoiminen. Eeva Aarnio (2003, 427) nimeää 1950- ja 1960-luvut puolueyhtenäisyyden, kokonaisuuden edun ja ohjelmatyön yhtenäisyyden harmonian kaudeksi.

25.4.1959 Helsingissä pidetty puoluekokous poisti nimestä öpuolueö-sanan jolloin se tuli muotoon Kansallinen Kokoomus ry. Jäsenen rooli alkoi organisoitumisen myötä ökehittyä, mutta olisi liioiteltua sanoa, että asema olisi ollut mitenkään näkyvä. Ei harrastettu marssimista, maksettiin jäsenmaksua vastentahtoisesti ja pyrittiin esiintymään arvokkaasti, kuten Jokinen (2011) totesi. Kokoomus piti yhä mielellään myös miehet ja naiset erillään, sekä nuoretkin vähän kauempana. Vareksen (2009, 178) mukaan Naisten Liiton osalta päti politiikassa ja erikoistumisessa sama kuin maailmansotien välisenä aikana: konservatiivisessa ja patriarkalisessa puolueessa naiset nähtiin tukiorganisaationa.

Uutta oli, että kokoomuksen äänestäjät alkoivat 1950-luvulla liittyä jäseniksi, eli jäsenmäärän vuosittainen kasvu oli vauhdikasta. Mielenkiintoista onkin, että lähdettyään kasvuun jäsen- että kannattajamäärät jatkoivat nousuaan aina vuoteen1983 asti, jonka jälkeen jäsenmäärä lähti tasaiseen, jatkuvaan laskuun, ja kannattajamäärä alkoi vaihtelevasti aaltoilla.⁴⁶ Jyrki Smolanderin (2000, 84686) mukaan siinä, että kokoomus leimasi muut luokkapolueiksi, oli kyse lähinnä jonkinlainen puolustautumisele öherrapuolueö- kritiikkiä vastaan.1960-luvulla keskiluokka-teema ja yleispuolueluonteen korostaminen saivat jäsenistössä kannatusta. Viimeisenä vuosikymmenenä alkoivat kolmelta suurelta puolueelta ääniä viedä ensin Vihreät, ja lopulta jyt kyn vuonna 2011 tehnyt Timo Soinin Perussuomalaiset.

⁴⁶Salokorpi (1988, 5) kertoi 1899–1920 lukujen politiikkatutkimuksensa saatesanoissa että eroja tutkimusjakson ja meneillään olleen ajankohdan politiikan arkipäivän ongelmiin oli hämmästyttävän vähän: ”Sama laista vallankäytön ja ihanteiden ristiriitaa, yhteistyö- ja hallituspolitiikan rakentamista, kansainvälisen politiikan paineita, taistelua äänestäjistä jne. Välissä on vain 60–80 vuotta”.

4. PUOLUEESTA JA DEMOKRATIASTA

Tässä luvussa tarkastelen puolue-käsitteen, -toiminnan ja tavoitteiden mukaisia nimeämisen muutosta, ammattimaistumista, puoluetuen vaikutusta, maailman monimutkaistumista, ennustamisen vaikeutta, arvostuksen alamäen alkamista sekä jatkumista tilanteeseen, jossa legitimizeetti kyseenalaistetaan, mutta valta on tallella. Kokoomus reagoi muutokseen ohjelmia laatimalla, uusia keinoja käyttöön ottamalla ja puheenjohtajavaihdoksilla. Esiin tuodaan myös viranomaisseurannan satoa.

Demokratia-käsitteen kohdalla tarkastelen edustuksellisen demokratian päätöksenteon tarvetta julkiseen tilaan ja avoimeen mielipiteenvaihtoon, mutta myös yksilön korostamisen seurauksena nousutta uusien keinojen käyttöönottointoa. Lisäksi tarkastelen erilaisia demokration käsitteitä, ja tartun epäilyn mahdollisuuteen pohtien heikon ja passiivisen demokratian vaihtoehtoa. Mm. Arendt (2002, 192) ja Ankersmit (2002) puhuvat historiaulottuvuuden ymmärtämisen ja mukana olemisen tärkeydestä. Ankersmit (emt, 93) katsoo historian auttavan ymmärtämään tehtyjen valintojen aikasidonnaisuutta ja mm. muistuttaa, että muinaisten ateenaisten demokratia jätti suuren osan väestä järjestelmän ulkopuolelle, vaikka edustuksellisessa demokratiassa on äärimmäisen tärkeää se, kuka saa ja kuka ei saa äänestää. Juha Herkmanin (2011, 161) mielestä edustuksellinen demokratia on kuitenkin ollut ihmiskunnan historian kenties onnistunein tapa järjestää yhteiselo mahdollisimman oikeudenmukaisella tavalla.

4.1. Puolue-sana ja tehtäviä

Puolue-käsitteen (lat. pars) määrittelyyn voi aloittaa itse sanasta, joka useimmilla kielillä (engl. party, saksa partei, ruotsi, ranska, italia parti jne.) kuvastaa ominaisuutta olla osa jostain (Saukkonen 2003, 47). Toisaalta, jonkun puolella oleminen tarkoittaa samaan aikaan myös jotain toista vastaan olevaa tai ainakin siihen eron tekemistä. Puolueellinen on jonkun puolella enemmän kuin toisen, ja kaikilla puolilla on jotain itse arvokkaana pitämäänsä. Mickelsson (2007, 327) pitää puolueiden syntymisen syynä yhteiskunnallisia konflikteja, joita puolue pyrki ratkaisemaan omaksumansa ideologian avulla. Ajan mittaan ideologiaan vaikuttaa maailman tapahtumat, ja puolueet ovat pyrkineet mukauttamaan toimintaansa siihen. Rantalan (1982, 9) mukaan 1700- luvulla pelättiin puolueiden hajottavan kansakuntaa, ja olevan vaaraksi kehittymässä olleelle demokratialle, jolla tarkoitettiin ennen kaikkea kansan valtaa erikseen kirjoitettuna. Myös mm. Jean-Jacques Rousseau vas-

tusti puolueita nimenomaan tästä syystä. Vuonna 1770 englantilainen filosofi ja poliitikko Edmund Burke piti puolueita demokratialle välttämättöminä, mutta katsoi kuitenkin että ömikä tahansa ryhmä henkilöitä, joka on liittynyt yhteen edistääkseen yhteisvoimin kansakunnan etuja sellaisen periaatteen mukaan, josta ovat yhtä mieltä, voisi olla puolueö.

Mickelssonin (2007, 26627) mukaan öpuolue-sana otettiin suomenkielessä käyttöön 1800-luvulla, jolloin erilaiset liikkeet etsivät muotoaan olemiselleen kokonaisuuden osina kansakunnassa tai parlamentissaö. Omaa mielipidettään puoltavat joukot oli luontevaa nimetä aluksi kuvailevasti, joten mielipide-erojen takia puhuttiin ensin kiistapuolueista, mielipidepuolueista ja sitten parlamenttipuolueista. Vuoden 1906 eduskuntauudistuksen jälkeen, ja puolueiden vaalitoiminnan merkityksen korostuttua, seurasi niiden nimeäminen vaalipuolueeksi. Sittemmin nimeämiskirjo on laajentunut vaihtoehtoliikkeiden ym. tultua mukaan. Routavaaran (1949) mukaan myös kokoomus perusteli vuonna 1918 nimivalintaansa nimenomaan sen oikean kuvan antavalla ominaisuudella.

Yleisellä tasolla sen kummemmin erittelemättä puoluetta voi pitää myös abstraktina yhteisönä, joka on öyhteisten päämäärien eteen pyrkivien ihmisten sosiaalinen järjestelmä, joka rakentuu erilaisista positioistaö (Honko & Pentikäinen 1970, 95). Sen voi ajatella olevan myös Benedict Andersonin (2006) esittämä kuviteltu yhteisö, mm. siksi, että sen kaikki jäsenet eivät tunne tai välttämättä edes tapaa toisiaan koskaan, mutta silti yhteenkuuluvaisuuden tunne voi olla vahva voiton tai tappion hetkellä.⁴⁷ Rantalan (1982, 27) mukaan Suomen puoluelaitoksen muotoutumisen tärkein määrääjä oli sosiaalis-ideologinen perusta, jossa poikkeuksen ovat muodostaneet mm. kielipuolueet.

Rantalan (emt, 26) mukaan puolueiden alkuperäisiä tehtäviä olivat: 1) tarjota muutamia selviä valintamahdollisuuksia äänestäjille. Tavoitteet kerrottiin puolueohjelmissa painokkaasti, ja ensisijainen tehtävä oli työ em. tavoitteiden hyväksi eli kannattajien etujen vaaliminen, joten puolue oli välikappale eikä itsetarkoitus. 2) Puolueet tarjosivat mahdollisuuden osallistua ja vaikuttaa politiikkaan, minkä takia kannattajia mobilisoitiin järjestöön ja luottamustoimiin. 3) Kasvatuksen ja kommunikaation avulla jäsenet saivat tietoa, herätettiin mielenkiintoa politiikkaan ja huolehdittiin yhtenäisyyden ylläpitämisestä ja 4) puolue oli yhdysside yhteiskuntaan, valitsijoiden ja politiikan päätöksentekopaikan välillä. Puolue hoiti tätä välitystehtävänsä edustusjärjestelmän avulla (vaalit, eduskunta, hallitus).

⁴⁷ Määrittelyn ääri-ilmiö eli valmius kuolla aatteen puolesta tuntuu vieraalta ja kaukaiselta asialta.

Kaikkein väljimmän, mutta myös hieman epämääräisen kuvauksen puolueista antaa Wikipedia⁴⁸, jonka mukaan öpoliittinen puolue eli puolue on järjestö tai järjestökokonaisuus, jonka pääasiallisena toiminta-ajatuksena on yhteiskunnan kehittäminen jäsenten haluamaan suuntaan, joka yleensä on suunnilleen yhteinen ja samansuuntainen. Useimmat puolueet toimivat edustuksellisessa demokratiassa pelisääntöjen mukaan, eli pyrkivät vaikuttamaan yhteiskunnan kehitykseen vaaleissa valittujen edustajien kautta, ja noudattavat sisäisessä päätöksenteossään puolueen jäsenten kesken jäsendemokratiaaö.

4.1.1. Puolueen tavoitteena on saada valtaa ja käyttää sitä

Puolueiden kuvailu niiden toiminnan tavoitteiden kautta on yleistä. Rantalan mukaan (1982, 9) Sakari Topelius kirjoitti vuonna 1890 puolueiden olevan övapauden ja hirmuvalan äpäralapsia,ö joita kiinnostaa vain vallan saavuttaminen ja säilyttäminen. Max Weber (1956, 167) korosti liittymisen vapaaehtoisuutta, mutta ei puhunut kiinteästä tai pysyvästä rakenteesta, vaan halusi tuoda esiin, että ötavoitteena on toimittaa johtajilleen valtaa ja aktiivisille kannattajilleen erilaisia etuisuuksiaö. Anthony Downs (1957) mukaan puolue on öyhteenliittymä, jonka jäsenet ovat yksimielisiä päämäärästä ja pyrkivät kontrolloimaan maan hallitsemista miehittämällä valta-asetat säännöllisten vaalien avullaö.

Tämä vallan ja sen myötä tulleiden etujen yhteenkuuluvuus on sittemmin toistunut usean määrittelyn lähtöoletuksissa, joita on vain täydennetty ajankuvaa ja muutoskehitystä huomioon ottaviksi.öPuolueet ovat keskeisiä ja nykyisin myös ammattimaisia organisaatioita, jotka operoivat vaaliareenalla, asettavat ehdokkaat, kilpailevat äänistä ja tavoittelevat omille ohjelmilleen valtaa joko voittamalla tai häviämällä vaalitö (Mickelsson 2007, 30). Aarnio (2003, 458ö459) lisää öpuolueet olivat pitkään ainoita vaaliareenoilla operoivia ja äänestäjistä kilpailevia organisaatioita, mutta ainoana toimijana operointi loppui kuitenkin vuonna 1975, kun ehdokasmonopoli purettiin ja muillekin palautettiin oikeus osallistua omilla ehdokaslistoilla vaaleihinö. Ehdokasmonopolin purkamisen vaikutukset ovat tosin jääneet aika vaatimattomiksi, mikä selviää hyvin puolurekisterin tiedoista. Monen uuden puolueen elinkaari on lyhyt. Uusia pikku protestipuolueita on tullut ja mennyt. Ne saavat hetken mielipiteilleen julkisuutta, mutta pysyvemmän jalansijan saavuttaminen on vaikeaa. Pieniä väriläiskii ne ovat kyllä moniin vaaleihin tuoneet.

⁴⁸ <http://www.vaalit.fi/fi/index/puolueet/rekisteroidytpuolueet.html>, luettu 3.11.2016

Puolueiden toiminta on kuitenkin jatkuvaa kilpailua politiikan areenalla, jossa eri keinoin annetaan näyttöjä kannattajakunnalle vaaleissa, mutta näyttöjä tarvitaan myös sisäisellä areenalla. Rantala (emt. 29635) jakaa puolueiden kehitysjaksot seuraavasti: vuodet 19446 1956 eli sodanjälkeinen aika tuli esiin jo historiaosassa, mutta Rantala nostaa erikseen vaaleihin osallistumisen vilkastumisen ja puolueiden kesken käydyn kilpailun kärjistymisen. Vuosien 195761965 jaksoa sävytti Urho Kekkosen presidenttiaika, teollistuminen, ulkopolitiikan kriisit ja pitkien yhteiskunnallisten linjanvetojen puuttuminen. Vuosina 196661980 vaikuttivat mm. kansanrintamahallituksen nostamat poliittiset linjaukset, politisoituminen ja väestörakenteen raju muutos. Jakson lopulla Rantala katsoi puolueiden lukumäärän ja poliittisessa luonteessa tapahtuneiden muutosten perusteella puolueiden aseman yhteiskunnassa ja valtiollisessa järjestelmässä vahvistuneen. Hän totesi kuitenkin myös, että perinteinen puolueorganisaatio laahasi jäljessä yhteiskunnallisesta ja poliittisesta kehityksestä.

Rantalan (emt, 9) mukaan puoluetuen käyttöönoton ja puoluelain voimaan astuttua, eli aseman virallistuttua 1960-luvun loppupuolella, alettiin kysellä puolueiden päämääriin pääsemiseen tarvittavien keinojen perään. Puoluerahoituksen varmistuminen oli merkittävä rajakohta puolueiden aseman vakiinnuttamiselle. Sitä seurasi 1970-luvulla laaja-alainen politisoitumisen aalto ja politiikan levittäytyminen uusille sektoreille, kuntiin, seurakuntiin ja tiedotusvälineisiin, sekä taiteen ja kulttuurin rakenteisiin. (Aarnio 2003, 455; Lappalainen 2002, 51) Valtion budjettiin tuli uusia määrärahoja sektoritoimintojen tukemiseen, ja niitä jaettiin vallinneiden voimasuhteiden mukaan. Puolueet levittivät toimintaansa kykijensä mukaan uusille alueille, ja kunnallispolitiikan merkitys kasvoi, mikä tulee esiin mm. Jokisen (2011) tutkimuksessa.

Lappalaisen (2002, 27) mukaan ohjelmatoiminta on yksi poliittisten toimijoiden eniten käyttämä itsereflektion muoto, ja ökysynnänö kasvettua ohjelmatoimintakin vilkastui. Samasta syystä puolueiden ammattiosaaminen joutui myös koetukselle, koska taito voittaa vaalit korostui (Downs 1957; Pekonen 2003, 49; Mickelsson 2007), ja puheenjohtajan tärkeimmäksi työksi tuli olla edesauttamassa vaalivoiton saavuttamisesta (mm. Panebianco 1988 6; Niemi 2014). Käänteisesti voi katsoa, että kriisillä tarkoitetaan lähinnä puolueen tappiollisia vaaleja. Kriisinä voi pitää myös Niemen (2014) esiin nostamaa imagohaittaa, mikä syntyy puheenjohtajavalinnan osoittautuessa epäonnistuneeksi. Ylipäättään kaikki kielteinen julkisuus, oli syy mikä tahansa, on ei-toivottavaa ja potentiaalisesti vaarallista myös puheenjohtajalle, varsinkin vaalien alla.

Kokoomuksen ongelmana oli, ja kielteistä julkisuutta toi vuosikymmeniä jatkunut talouden heikko tila. Se tulee esiin sekä puolueen historiankirjoituksessa (mm. Vares 2008) että Jokisen (2011) tutkimuksessa. Niinpä puoluetoinnin keskeisiä tavoitteita ovat pyrkimys estää tappiolliset vaalit ja hallituksen ulkopuolelle jääminen, mutta myös pyrkimys kasvattaa kannatusta ja torjua vakavat imagohaitat, koska nämä merkitsevät paljon myös taloudellisesti. Berndtson (1996,186) sanoo jo 1920-luvulla omaksutun käsityksen, että ääni vaaleissa on samanlainen perusyksikkö kuin raha taloustieteessä, ja Aarnio (2003) muistuttaa, että vaaleissa äänet lasketaan, ei punnita. Tätä korostaa sekin, että puoluetuki maksetaan vain kansanedustajamäärän mukaan. Kun äänet on laskettu ja tulos selvinnyt, selviää samalla myös puolueen tulevan vaalikauden budjetti.

Mielenkiintoisen oman ulottuvuutensa asiaan tuo tietysti se, että puoluelaista alkaenhan kaikki puolueiden talouteen ja monet toimintaympäristöön vaikuttaneet säädökset, määrärahalisäykset ynnä muut, ovat puolueiden itsensä yhdessä sopimia. Aina kuitenkin kirpaisee syvältä, kun oma tappio on kyseessä. Koskimaan (2010, 2016) molemmat tutkimukset tuovat esiin myös uusien määrärahojen myöntämisten seurauksena tapahtuneen vallan vähittäisen siirtymisen puolueilta parlamentin suuntaan.

Puolueen sisäisen areenan vallankäytössä ei Rantalan (1982, 1056109) mukaan sääntöjä varsinaisesti loukata, mutta jäsenistön vaikutusmahdollisuudet ovat minimaaliset, ja mahdollisuus kontrolloida johtoa rajoittuu hänen mukaansa ensisijassa puoluekokoukseen. Hän mukaansa puolueita hallitsevat pienet ammattipoliitikoista koostuvat oligarkiat. Tämän hallitsemistendenssin voi uskoa toimivan myös piiritasolla, sillä mm. Ruostetsaaren (2005, 51) mukaan rekrytoitumisen politiikkaan ó mikä on yksi puolueen perustetehtäviä - on sanottu muuttuneen. Aiemmin kunnallisiin ja valtiollisiin luottamustehtäviin noustiin pitkän puolueuran jälkeen, mutta nykyisin jäseneksi liittyminen tapahtuu Ruostetsaaren mukaan vasta ehdokkaaksi lähdeittäessä tai, kun tullaan valituksi kunnalliseen luottamustehtävään. Kouliutuminen kunnalliseen vallankäyttöön tapahtuu puolestaan vasta valtuustossa, hallituksessa tai lautakunnassa. Kansanedustajaksi kouliutumisessa kunnalliset luottamustehtävät ovat säilyttäneet asemansa, joskin vähenevässä määrin. Sen sijaan puolueiden luottamustehtävät ovat tutkimuksen mukaan menettäneet selvästi merkitystään.

Puoluekokouksen osalta Rantala (1982, 106) näkee samansuuntaisesti kuin Meriläinen (1970), että kokouksissa paikalla olevaa joukkoa ei voi pitää kannattajakuntaa ödustava-

naö, koska läheltä on helpompi tulla, ja perusjärjestöjen aktiivinen eliitti kirjaimellisesti miehittää paikat. Sittemmin suurimmaksi eroksi on noussut jäsenistön ja kannattajien ikäjakauma. Vanha jäsenistö on puolueuskollista ja uusia tai nuoria tulee huonosti mukaan.

4.1.2. Puolueen monet roolit ja tehtävät

Rantalan (1982) mukaan monet aktiiviset jäsenet kokevat kärsivänsä vallan puutteesta, ja se on omiaan herättämään epäilystä myös siitä, toimiiko puolue enää hänen hyväkseen tai etunsa mukaisesti. Epäluulo onkin Rosanvallan (2008) esittämän vastademokratian kantava voima. Erimielinen ja ristiriidat kuuluvatkin monen tutkijan (mm. Palonen 1988; Ankersmit 2002) mielestä oleellisena osana puolueiden toimintaympäristöön eli politiikkaan. Rantala (emt, 26624)⁴⁹ istutti jo aiemmin esittämänsä perustehtävät puolueiden kahden roolin ja kolmen funktion malliin, jossa tuodaan esiin tehtävien monimuotoisuutta ja jopa ristiriitaisuutta. Malli erottelee jäsen- että vaalipuoluerooli toisistaan, jolloin perusfunktioita ovat 1) oman poliittisen vaihtoehdon esittäminen, 2) organisoimisfunktiolla hankkia itselleen resursseja ja tarjota mahdollisuus vaikuttaa osallistumalla, sekä 3) edustaa äänestäjiään politiikan foorumeilla eli kyky muuntaa tavoitteet politiikaksi.

Nousiainen (1998, 31) tuntuu jättävän jäsenistön edut aineelliselle tasolle, eikä mainitse vaikuttamismahdollisuuden tarjoamisesta. Hän pitää puolueita öyhteiskunnan taloudellisosiaaliseen rakenteeseen kiinnittyvinä, hyvin organisoituina joukkojärjestöinä, jotka kansanvaltaisissa oloissa, ennen muuta omin ehdokkain vaaleihin osallistumalla, pyrkivät saamaan hallitusvallan johtajilleen voidakseen myöntää aineellisia etuja jäsenilleen ja kannattajilleen, ja edistää aatteellisia pyrkimyksiään yhteiskunnassa. Vaikka luottamustoimien ja niistä maksettavien kokouspalkkioiden palkitsevuus eli edun saaminen, on (mm. Nousiainen 1998; Ruostesaari 2005)⁵⁰ mukaan sittemmin vähentynyt, on reippaasti laskenut puolueiden jäsenmääräkin. Siitä seuraa entistä voimakkaampi etujen keskittyminen ja osin kasautuminenkin, minkä myös Ruostesaari toteaa.

Koskimaan (2016) mielestä puolueaktiivien on perinteisesti ajateltu olevan poliittisesti puhdasoppisempia kuin puoluejohto. Se on ammattipoliitikoista koostuva ryhmä, ja tavoit-

⁴⁹ Rantalan väitöskirjan paikallistason esimerkit olivat Varsinais-Suomesta

⁵⁰ Ruostesaari (2005). Kannustimet puoluejäseneksi liittymiselle on yleisesti jaettu kahteen pääkategoriaan, selektiivisiin ja kollektiivisiin tekijöihin... Varsinkin puolueorganisaation varhaisvaiheessa tärkeimmät selektiiviset kannustimet olivat mahdollisuus päästä julkiseen virkaan ja erilaiset sosiaalipalveluihin liittyvät edut, joita puolueet tuottivat tai välittivät. Kiristyvät julkista nuhteettomuutta koskevat standardit ovat vähentäneet tämän tyyppisten kannustimien merkitystä, kun työtilaisuudet ovat lisääntyneet ja sosiaalipalveluihin liittyvät funktiot ovat siirtyneet puolueilta hyvinvointivaltiolle.

telee selkeämmin poliittisia virkoja. Koskimaa (emt. 382) toteaa puheenjohtajasta tulleen nykyisin korkeiden virkojen öportinvartijoita⁵¹. Puoluejärjestelmä on valtiiovallan toimesta ja poliitikkojen omien lainsäädäntötoimien ansiosta (mm. Koskimaa 2010) tehty niin vahvasti valtion tukemaksi, että sen ohittamista mm. vaalien organisaattorina ja valankäyttäjänä ei ole näköpiirissä.

4.1.3. Puolueiden paradigman muutos

Puolueiden muuttumista on kuvattu niiden rakenteen muutosten, mutta myös toiminnan painopisteiden muuttumisen kautta. Maurice Duverger (Mickelsson 2009, 34635) kehitti 1950-luvulla kaaderi- ja joukkopuolue - käsitteistön (*cadre parties/ mass parties*), jossa puoluetyyppien perusero oli ennen kaikkea niiden rakenteessa. Kaaderipuolueet olivat alun perin parlamentin sisällä syntyneitä, henkilösuhteisiin perustuvia, arvovaltaisesti johdettuja ja lähinnä vaalien alla aktiivisia. Niissä noudatetaan luottamukseen perustuvaa ns. vapaan mandaatin periaatetta, jolloin vastuu on valitulla (Wiberg & Paloheimo 1996, 224). Duvergerin esittämän joukkopuolueen organisaatio on kiinteä ja vahva, jäsenistö aktiivista ja sitä on runsaasti. Rantala (1982, 80) katsoo, että kaikilla suomalaisilla puolueilla on jonkinlainen kenttäorganisaatio, valtakunnallinen ja paikallinen taso, mitä edellyttää jo puoluelakin. Siksi niitä voi pitää myös jäsen-(joukko)puolueina.

Panbianco (1988) kehitti Duvergerin ajatusta eteenpäin määritellen joukkopuolueessa organisaation olevan keskitetty, jolloin sen hierarkkinen rakenne jakaa valtaa ylhäältä alaspäin, kun taas leviämismallin kautta syntyneessä kaaderipuolueessa valtaa pitää karismaattinen johtaja ja normeja rakennetaan alhaalta ylös (Mickelsson 2009, 36). Panbiancon *öelectoral-professional party* - ajatus kiinnittää huomion ammattimaistumiseen, ja hän jakaa puolueet vielä joukkobyrokratia- ja vaaliammattilaispuolueiksi. Vaalipuolueille tyyppillistä on asiantuntijoiden käyttö ja vaalipainotteisuus, mikä korostaa heikkoja vertikaalisia suhteita ja julkisten edustajien merkittävää asemaa. Lisäksi henkilökeskeinen johtamismalli sekä intressiryhmiin ja julkisiin tukiin perustuva malli painottaa asiakysymyksiä ja johtajuutta. Mickelssonin (2007, 35) mukaan ideaali kaaderityypiltä puuttuu kokonaan organisaatio, mutta ottaen yleisteoksen luonteeseen sopivan, sovittelevan kannan, hän kehottaa suhtautumaan puoluetyyppien eroavaisuuksiin lähinnä vain toistensa jatkumona, eikä niinkään selvinä vaihtoehtoina.

⁵¹ Koskimaa alkuperäinen teksti: The party leader's task is one of the most crucial ones in contemporary advanced democracies because it now more often acts as the 'gatekeeper position' to the highest governmental posts.

Kokoomuksessa alkoi tutkijoiden (mm. Pekonen 2008; Jokinen 2011) mukaan jo 1970-luvulla määrätietoinen siirtyminen vaalipuolueyyppiin, mikä tarkoitti toimintapolitiikan paradigman muutosta, jossa painopiste siirtyi kasvavassa määrin organisaatiosta ja jäsenistöstä pois päin, kohti valitsijoita ja potentiaalista äänestäjäkuntaa. Samankaltaiseen toimintamuutostulokseen toi esiin myös Michels (1982, 155), esittäessään rautaisen oligarkialkinsa. Hän kuitenkin muistutti puoluejohdon olevan riippuvainen puolueen jäsenistöstä, sillä se valitsee johtajansa. Mickelsson (2007, 22625) sanoo, että ns. micheliläinen tapa ajatella puoluetta demokraattisen ja luovan yhteiskunnallisen liikkeen rappeumana, elää vahvasti puoluetutkimuksessa.⁵²

Rantala (1982, 73677) kokosi puolueiden muutoksen vaiheita niiden osa-alueiden korostumisten mukaan: puolueiden alettua muistuttaa yhä enemmän toisiaan, ne alkoivat vähitellen muuttua yleispuolueluonteisiksi. Puolueohjelmat tulivat pragmaattisemmiksi, teknologia alkoi korvata ideologiaa, ja jo 1970-luvulla, yksilöllisyyttä korostavan ajattelun alettua mennä läpi, siirryttiin ihmiskeskeisyyteen. Alettiin puhua sosiaalisista arvoista, inhimillisestä yhteiskunnasta, liikkumavapaudesta, valinnan mahdollisuuksista ja järjestelmästä vapautumisesta. Sitten alettiin puhua ympäristöasioista, työilmapiiristä ja luonnonsuojelusta, eivätkä puolueet enää pystyneet oikein mitenkään erottautumaan, mikä sekoitti äänestäjiä. Nousiaisen (2006, 2846285) mukaan myös puoluekentän kilpailu samasta mediaajulkisuudesta ja samojen mielipidetutkimusten seuraaminen, alkoi 1970-luvun loppupuolella lähentää puolueita toisiinsa. Lisäksi luokkaperustaisten ristiriitautuvuuksien heikkeneminen näkyi puolueiden ökeskustalaistumisena. Se aikaansai kansalaisissa tyytymättömyyttä ja hämmennystä.

4.1.4. Puolueiden suosio alkoi laskea jo 1970-luvulla

Rantalan (1982, 104) mielestä, jäsenistön jäätyä puolueiden toiminnan kohteena vähitellen taustalle, se kaipasi edustuksellisen järjestelmän ja myötäelävän yhdessäolon sijasta/rinnalle mm. suoraa vaikutusmahdollisuuksia eli puoluetoinnin uusiutumista. Koska jäsenistö ei ollut enää 1980-luvulla sosiaalisesti tai poliittisesti otos kannattajakunnasta, olisi puolueiden pitänyt Rantalasta saada myös valitsijapuolueroolinsa näkyviin paremmin. Rantalasta (1982, 58) puolueiden ohjelmatuotannon ongelmaksi muodostui hyvinvointiyhteiskuntakehitys, sillä aineellisten erojen tasoittuminen ja laajentunut sosiaaliturva veivät

⁵² Mickelssonin mukaan aikautuvuus on keskeinen tekijä Michelsiltä lähtöisin olevalla puolueen järjestöllistä kehitystä kiinnostuksen kohteena pitävällä tutkimuksella.

pohjaa ideologisilta kiistoilta. Ongelmat olivat arkisempia ja muuttuivat nopeasti. Suomenen (1979)⁵³ totesikin valituksi tultuaan öuusien ongelmien rikkovan aluerajoja ja edellyttävän uusia toimintamalleja, ja olisi syytä ryhtyä vakavasti tarkastelemaan nykyisten poliittisten puolueiden toimintakykyä. Hän luetteli myös öhaasteita, joita ei voida enää ratkaista vasemmistolaisuuden ja oikeistolaisuuden välisellä ulottuvuudellaö.

Lappalaisen (2002, 92693) mukaan usko puolueisiin vaikuttamisen välineenä tuntui olevan lähes menetetty, ja kansalaisliikkeet asemoivat itseään ja profiilejaan, minkä myös Suomenen (1979) totesi puheessaan, mainiten mm. Koijärven tapahtumat. Sauli Niinistö (1994) sanoi aloittaessaan ötietävänsä, ettei poliittisen työn arvostus ole sellaisella tasolla, että se tekisi puoluejohtajan paikasta erityisen tavoiteltavan. Kokoomuksesta oli syntynyt ajo-puunomainen kuva, koska puolueen toiminta ei ollut ennakoitavissaö.⁵⁴ Tiedettiin, että periaateohjelmat olivat liikaa taustalla ja luisteltiin jo Harri Holkerin (1971) puheessaan varoittamalla suhdannepolitiikan kaltevalla pinnalla. Tähän Niinistö halusi muutosta.

Myös Ankersmit (2002, 105) näkee asian ongelmallisuuden. Hänestä pitkään jatkunut talouskasvu loi harhan, että rahan avulla voitiin ratkaista useimmat ongelmat, mutta kun yhtälö ei enää toiminut, se toi uusia ongelmia. Hänestä nykyisetkään demokratiat eivät ole tottuneet tämänkaltaisia asioita ratkaisemaan, vaikka ne ovat usein suoraa seurausta aiemmin tehdyistä poliittisista päätöksistä, ja ajassa vääriksi osoittautuneista toimenpiteistä.⁵⁵ Rosanvallonin (2008, 14) mukaan puolueiden yhteiskunnallisten ja ohjelmallisten näkemysten heikkeneminen on lisännyt myös rakenteellista epävarmuutta. Laman iskettyä 1990-luvulla oli pakko puuttua hyvinvointirakenteen hintaan. Myös kokoomuksen puheenjohtajien puheissa oli lähes kaikelle tiedossa hintalappu. Puolueiden erot tulevatkin nykyisin esiin siinä, mistä hyvinvoinnin tukirakenteesta ollaan valmiita luopumaan tai edes tinkimään.

Mickelsson (2007, 258) mukaan alkanut mediapuolueistuminen oli tekemässä jäsenkeskeisestä järjestöverkosta tarpeettoman, mutta hän toteaa myös, että kokoomuslaiset alkoivat huolestua järjestönsä tilasta vasta hallitukseen päästyään (emt, 268). Pekosen (2003, 22) mukaan puolueiden asema vahvistui 1990-luvulle asti, mutta sitten alkoi alamäki.⁵⁶ Syitä on monia, mutta ainakin jäsenmäärät olivat laskeneet merkittävästi. Maffesoli (1995, 24)

⁵³ Kansallinen Kokoomus. 12.–14.6.1987 OULU. Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja

⁵⁴ Kansallinen Kokoomus. 27.–28.8.1994 ESPOO. Ylim. puoluekokouksen keskustelupöytäkirja

⁵⁵ Yhteiskunnan rakennemuutoksen arvaamatonta vaikutusta sukupolvien ketjuun ja arvomaailman muutoksen ovat kuvanneet Eric Hobsbawm (1999. Äärimmäisyyksien aika) ja Arendt (suom. 2002) *Vita activa* mielestäni erinomaisesti. Arendt analysoi/ennustaa osuvasti mm. aikaansaamaamme ympäristötuhoa.

⁵⁶ Puoluelain säätämistä on pidetty puoluevallan huipentumana.

katsoo ihmisten väsyneen politiikkaan, ja ehdottaa tilalle yhteisöllisyyden ihannetta ó mitä kokoomus on kokeillutkin mm. Talkoo-kampanjassa ja kunnallisvaaleissa 2016⁵⁷. Tämä politiikkaan väsyminen on osa edellä kuvattua politiikan muutosta ja ongelmaa, joka on vaikuttanut äänestäjiin, mutta myös puolueiden järjestörakenteeseen ja toimintaan. Ankersmit (emt. 10, 91) katsoo historian osoittaneen todeksi sen, että poliittinen järjestelmä kykenee reagoimaan muutokseen, mutta hänkin muistuttaa ongelmien tulleen vaikeasti tunnistettaviksi, ja että myös poliittisen agendan määrittäminen on vaikeutunut.

Toisaalta tilanteiden ongelmallisuus vahvistaa Palosen (1988) esittämän politiikan liikkumavaran olemassaolon merkitystä eli yleensä on mahdollista päättää myös toisin. Ankersmit (2002, 175) katsoo poliittisella ajattelulla olevan oma logiikkansa, joka elää ihan omaa elämäänsä. Muuttuen sen mukaan mihin sitä käytetään ja mihin se liitetään. Tämä kuvaa jo melkoista joustavuutta. Mickelssonin (2007, 359) mukaan puolueet ovat vallitsevien tendenssien armoilla, ja pyrkivät oikeuttamaan itsensä ja vaatimuksensa niiden mukaan. Koska kaikki puolueet pyrkivät tavoittelemaan lähes samoja väestöryhmiä (emt, 355), koskee puolue toiminnan muuttuminen kaikkia puolueita. Ne katsovat yhä useammin sinne, missä on se tutkimusten mukaan yhä kasvava joukko sitoutumishaluttomia, yksien vaalien suhdetta etsiviä, liikkuvia äänestäjiä, jotka vain odottavat puolueilta näiden vaalien houkuttelevinta tarjousta. Ajatus siitä, että kaikki äänet ovat jaossa jokaisessa vaalitulanteessa, sisältää puolueen kannalta sekä uhkan että mahdollisuuden, kuten Katainen vastakkainasettelun ilmaisi vuonna 2004 aloittaessaan puheenjohtajana.⁵⁸

Ankersmit (2002, 231) puhuu politiikan ominaisuudesta luoda perspektiiviä ajatteluun ja toimintaan, verraten sitä kartalla oleviin askelmerkkeihin. Ne näyttävä mistä tullaan ja minne ollaan menossa, mitä kautta ja millä keinoin. Näin ehdokkaan tai puheenjohtajan valinta ei olekaan puolueelle varsinainen päämäärä, vaan siihen liitetty odotusarvo enemmästä. Poliittikka ja valinta ovat keinoja/välineitä varsinaiseen oikeaan poliittiseen toimintaan pääsemiseen. Siihen, jolla saavutetaan se valta, jolla päästään lopulta vaikuttamaan paljon muuhun. Koska jäsenistö ó kaikkine sisäisen areenan ryhmineen - muodostaa puolueen, se tarvitsee toimiakseen ja valtaan päästykseen erilaisia välineitä. Voinee ajatella, että puheenjohtaja on niistä vain näkyvin. Muu on politiikan enemmän tai vähemmän julista tekoa. Arendt (2002, 153) käyttää omana esimerkkinään tuolia, joka osoittaa *käyttö-*

57 Kaikille kiva kunta tehdään yhdessä

58 Kansallinen Kokoomus. 4.-6.6.2004 SEINÄJOKI. Puoluekokouksen pöytäkirja

kelpoisuutensa ja kestävyytensä keinona vain niin kauan kuin siinä on mukava istua eli kun se tekee elämästä mukavampaa. Elinkaarensa lopullakin se voi vielä soveltua vaihdon väliin johonkin muuhun, jos ei muuta niin vaikka polttopuuksi. Puheenjohtajien matka on kauden päättymisen jälkeen, viime vuosikymmeninä suuntautunut usein Eurooppaan.⁵⁹ Poikkeuksen tekee tietysti Stubb, joka tuli sieltä.

Puolueessa tarvitaan vaalien voittamiseen kuitenkin muutakin kuin puheenjohtaja ja paljon. Kokoomus otti aluksi mallia ruotsalaisen veljespuolueen kampanjoinnista, ja käytti mainostimistoja jo ennen sotia mm. julisteidensa tekoon. 1970-luvulta alkaen kampanjasuunnitteluun ja mielipidetutkimuksiin panostettiin yhä kasvavassa määrin, sekä yksin että yhdessä muiden puolueiden kanssa. Kokoomus on käyttänyt myös Toivo-teemaa (2008) vaaleissa, jolla pyrittiin korostamaan odotusarvon merkitystä. Näyttää siltä, että myös puolueen puheenjohtajan vallassa olon aikana on toistuvia ilmiöitä, joita mm. Niemi (2014) kuvaa. On odotuksia, annetaan näyttöjä, seurataan tuloksia ja yritetään tehdä muutoksia. Myös puheenjohtajuuteen soveltuu Arendtin ötuolin elinkaarimalliö. Vaikka käytössä kuuluu, pitää istuvan puheenjohtajan olla tulevaisuusperspektiiviin nähden hyödyllisen lupaa-va ja ökäyttökelpoinenö, jos mieliä jatkokautta.

4.2. Virallista suosionseurantaa ja provosointia

Virallisen tiedon puolella suhtautuminen puolueisiin ilmaistaan yleensä prosenttivaihteluna. Vuosina 1984-2013 kielteinen suhtautuminen puolueisiin ja väitteeseen ömikään puolue ei aja juuri minulle tärkeitä asioitaö täysin tai jokseenkin samaa mieltä olevien määrä nousi vuoteen 1996 asti (55 %) mistä se alkoi reippaan laskun päätyen lukuun 28 % talvella 2013.⁶⁰ Pekosen (2008) artikkeli katsoo puolestaan ehdokkaan merkityksen vähentyneen puolueen eduksi vuodesta 1991-2003, jota oikeusministeriö täydentää hieman pidemmän aikavälin tutkimuksellaan. Borg (2013, 37) katsoo, että puoluetta kuitenkin tärkeänä pitävien määrä oli noussut 55 %:n.⁶¹ Eniten oli kuitenkin noussut kaikissa kyselyissä niiden määrä, jotka eivät osanneet sanoa tai eivät sanoneet mitään.

Mm. Rosanvallan (2002, 34635) on kuitenkin sitä mieltä, että poliittisia instituutioita kohtaan osoitetun luottamuksen indikaattoreihin kuten äänestämiskäuteen tulisi suhtautua

⁵⁹ Suominen Alkon kautta mepiksi, Salolainen Lontooseen suurlähettilääksi (mutta palasi politiikkaan), Niinistö Euroopan investointipankin varapääjohtajaksi (palasi eduskuntaan, puhemieheksi ja valittiin tasavallan presidentiksi), Itälä mepistä Euroopan tilintarkastustuomioistuimeen ja Katainen komissaariksi

⁶⁰ EVA:n kansallinen asennetutkimus

⁶¹ Tutkimuksen aikaväli oli 1983–2011

varoen, ja niitä tulisi verrata myös muissa osallistumistavoissa tapahtuneisiin muutoksiin. Vaihtoehtoisten osallistumismahdollisuuksien määrä on nykyisin suuri, ja siksi tulisi tutkia kaikkia demokraattisen toiminnan muutoksia ja verrata niihin. Yhdysvaltojen presidentinvaalien jälkeen on galluppien- ja mielipidetutkimuksien luotettavuutta kritisoitu paljon. 18.11.2016 Helsingin Sanomien ns. puoluekannatustutkimuksessa todettiin, että erityisen merkittävästi oli noussut niiden henkilöiden määrä, jotka eivät joko suostuneet sanomaan ketä äänestäisivät tai vastasivat, etteivät tiedä. Sitä ei ihmettele, vaalitulokset yllättivät monet.

Kansalaisten vaikutusmahdollisuuksien lisäämisestä on puhuttu pitkään. Kansallisella tasolla asiaa on yritetty hoitaa mm. vapauttamalla vaalien ehdokasasettelu. Työryhmä toisensa jälkeen on istunut pohtimassa asiaa eri näkökulmista, on käynnistetty hallinnollisia uudistusprosesseja, laadittu politiikkaohjelmia ja nykytekniikan mahdollistamia, suoran kansalaisvaikuttamisen keinoja on otettu käyttöön. Puolueiden alkuperäiseen kansanliiketoimintatavan vedoten, kansalaisten halutaan nyt virallisesti olevan enemmän kiinnostuneita ns. yhteisten asioiden hoitamisesta, ja siihen pyritään kannustamaan eri tavoin.⁶²

Viimeisenä otan mukaan EVA:n Pamletin (2016, 1076108),⁶³ joka kertoo mm. että edustuksellisessa demokratiassa puolueiden perusajatus on suhteellisen yksinkertainen.⁶⁴ Heidän mukaansa systeemi vain ei enää toimi, ja että puolueet tietävät sen kyllä. Kirjoittajat tietävät itse kokemuksesta kuinka puolueiden on yhä vaikeampaa saada oma viestinsä läpi. Samaan aikaan ihmisissä kasvaa tunne, että politiikka saa yhä vähemmän tuloksia aikaan. Näin helposti syntyvä vaikutelma, että osa väestöstä on *ösisällä* järjestelmässä ja osa *öulko-na*o, on samanlainen kuin Rantalan (1982), se synnyttää ihmisissä eriarvoisuuden tunteen.

Kirjoittajat eivät kiellä myöskään sen mahdollisuuden o tulevaisuuskuvan - olemassaoloa, että öpuolueiden legitimitettiin heikettyä riittävästi - mikä voi olla lähellä, ja joka voi edetä nopeastikin - niiden status voi romahtaa kuin hiekkakuopan seinä: ensin ei näytä tapahtuvan mitään, kunnes kokonainen seinämä romahtaa kuopan pohjalle.ö Näinkin voi tietysti käydä, varsinkin, jos tietää olleensa kuoppaa kaivamassa. Pamletin kirjoittajat tekevät kuitenkin myös oman ratkaisuesityksensä, joista myöhemmin (emt, 1126170).

⁶² mm. OKM Kansanvalta 2007 työryhmän raportti

⁶³ kirjoittajat: Matti Apunen, Mikael Jungner ja Taru Tujunen

⁶⁴ Puolueet hankkivat jäseniä, rahaa ja talkoovoimaa, tarjoavat jäsenille koulutusta, osallistuvat yhteiskunnalliseen keskusteluun, muodostavat yhteisiä kantoja ajan ongelmiin, asettavat ehdokkaat vaaleihin, käyvät vaalikampanjoita sekä vastaavat lopulta vallassa tehdyistä päätöksistä.

4.3. Demokratia kansan valtana ja tahtona

Demokratia-käsitteen määrittely aloitetaan usein antiikin kreikkalaisiin liitetystä kantasaanoista kansa (*demos*) ja valta tai suvereniteetti (*kratos*), josta muodostuu kansanvalta- yhdyssana, joka kuvaa demokratiaa. Kuitenkin mm. Nadja Urbinati (2006, 2) katsoo, ettei nykymerkityksellisen demokratian voi ajatella olevan peräisin Ateenasta, kuten usein sanotaan, koska se tarkoitti silloin aivan eri asioita. Samaa mieltä on Ankersmit (2002, 93).

Matti Hyvärisen (2003, 95) mukaan ökansanvalta oli kokoomuksessa käsitteenä esillä ensimmäisen kerran vasta vuonna 1957, eikä silloinkaan päämääränä vaan vain tavoiteltavana olotilana. Valta -sana tuli kokoomuksen ohjelmien sanastoon 1960-luvulla. Demokratia sana oli ensimmäisen kerran kokoomuksen puolueohjelmassa vuonna 1970 ja 1980-luvulla. Kun kansanvalta-sana katosi, se korvattiin demokratialla.⁶⁵ Jos näin on, niin ei niitä kovin syvään juurtuneina voisi pitää. Olisi siis liioiteltua puhua kokoomuksen demokraattisuudesta ennen 1970-lukua, ja silloinkin vielä sitaateissa. Tämä sitaattien tarve tuli esiin jo Saukkosen valinnan yhteydessä sekä Meriläisen (1970) ja Jokisen (2011) tutkimuksissa. Sitä tukevat myös tiedossa olevat aukot puolueen säännöissä, joita tutkimusjaksoson alkupuolella alettiin korjailla.

Setälä (2003, 9-12) käyttää kirjassaan Demokratia ja sen arvo, lähtökohtanaan amerikkalaisen politiikan teoreetikon Charles Beitzin terminologiaa. Hän jakaa normatiiviset demokratiateoriat lopputulos- ja proseduralistisiin teorioihin sen mukaan oikeutetaanko demokratia sen seurauksien vai demokraattisten menettelytapojen ominaisuuksilla. Niitä voidaan pitää myös konsekventialistisina eli seurauseettisinä teorioina, jonka mukaan teko tai menettelytapa on oikeutettavissa, jos sillä on arvokkaita seurauksia, jolloin arvot ovat tekojen ja menettelytapojen päämääriä. Demokratian lopputulosteorioiden demokratian luonnehditaan tuottavan ötoivotunlaisia lopputuloksia eli kollektiivisiä päätöksiä, mutta ne ovat myös instrumentalistisia teorioita, koska demokratialla on niissä vain välinearvo. Setälän mukaan modernit demokratiakäsitykset kuvaavat menetelmiä, joilla tehdään *kaikkia määrätyn ihmisyyhteisön jäseniä koskevia eli kollektiivisiä päätöksiä*, ja ne pitävät vaaleja demokratian tärkeimpänä tunnusmerkkinä. Monia prosesseja myös mainostetaan demokraattisina, ja demokratiaa peräänkuulutetaan milloin missäkin yhteydessä.

⁶⁵ Pieni epävarmuus jää Hyvärisen esittämästä, koska mm. kokoomuksen 1947 kunnallisvaalien yleisjulistissa lukee Kansavallan puolesta kommunismia vastaan, ehkä esitetty koskee vain ohjelmatekstejä.

Panbiancon (1988, 53663) mukaan öpuolueen perustamisvaiheessa kyse on tasavertaisten osallistujien solidaarisesta järjestelmästä, jossa toimitaan yhteisten tavoitteiden innoittamina, mutta sitten mukaan alkaa tulla demokratian vastaisia piirteitä. Pesosesta (1993, 12) on arvokas periaate, että kansa hallitsee itseään, mutta sitä ei kuitenkaan sovi ottaa liian kirjaimellisesti. Hän siteeraa Duvergeria⁶⁶ todetessaan, että jokaisessa sosiaalisessa ryhmässä ó pienessä ja suuressa, alkukantaisessa ja korkeatasoisessa, tilapäisessä tai pysyvässä ó syntyy perustava ero hallitsevien ja hallittavien välillä, eikä demokratia ole poikkeus tästä säännöstä. Koskimaa (2010, 103) puolestaan katsoo että *öpuolueeseen on pystytettävä demokraattinen fasadi, koska länsimaissa se on ainut legitiimin hallinnan muotoö*. Koskimaan mukaan *poliittisessa organisaatiossa on oltava demokraattiselta näyttäviä piirteitä, jotta se voisi menestyä*.

Urbinatein (2006, 141) mielestä jo 1700-luvulla eläneen Emmanuel Joseph Sieyesin esittämä teoria näkee kaiken sosiaalisen järjestyksen edustuksellisen luonteen olevan vaihdantalouselämä ajatus henkistä, jossa tarve ja tarjonta kohtaavat ketjun kaikissa tilanteissa. Sieyes teki tarveperäiseen harkintaan perustuvasta vaihdosta tavallaan laillisen arvomuodon.⁶⁷ Ankersmitistä (2002, 119) edustuksellisen demokratian ongelma on siinä, että se on huono käsittelemään itseään koskevia asioita. Se on myös siinä, että politiikan demokraattisuuden määrittelykään ei ole helppoa. Vaikka demokratia liitetään Setälän (2003, 1766177) mukaan yleensä käsitteenä kuvaamaan tietynlaista päätöksentekojärjestelmää, on loppujen lopuksi kuitenkin kyse yksinkertaisesti vain kansalaisten reiluista ja todellisista vaikutusmahdollisuuksista poliittisessa päätöksenteossa.

Oikeusministeriön julkaisu (2005)⁶⁸ sanoo, että kansan tahto kanavoituu vaaleissa puolueiden kautta jolloin se, miten puolueorganisaatiot valtaansa jakavat, on tärkeä demokratian toteutumisen kysymys. OM:n Kansanvalta 2007- raportissa Borg (2005, 89) katsoo, ettei luottamusindikaattoreissa ole tällä vuosikymmenellä tapahtunut sellaisia muutoksia, joiden perusteella suomalaisten demokratian toimivuudesta tulisi erityisesti huolestua. Vaikka jäsenmäärät eivät suoraan kerro puolueiden toiminnan demokraattisuudesta eivätkä yleisemmin demokratian tilasta, riittävän laaja ja sosiaalisesti edustava jäsenpohja turvaa osaltaan edustuksellisen demokratian toimivuutta.

⁶⁶ Poliittiset järjestelmät -kirja alkaa tällä tekstillä

⁶⁷ Edustamisen epäsuora tekemisen tapa ja säätelemätön riippuvuus toimijoiden kesken muodostavat eri tilanteita joissa tarve ja tarjonta kohtaavat ihmisten edustaessa toisia niin kauan kuin ne edustavat toisten tarpeita, odotuksia, huvitusta tai hyötyä. Ollaan tavallaan omavaraisia tarpeiden tyydyttämisessä

⁶⁸ Oikeusministeriön julkaisusta päävastuun kertoo kantavansa professori Ilkka Ruostetsaari

Sartorin (1997, 1436144) huolestunut mielipide puolestaan katsoo, että käsitys demokratiasta luisui pahasti väärille raiteille 1960-luvulla, kun todellisen demokratian (*real democracy*) sanottiin tarkoittavan valtaa kaikille (*power of the people*) ja kaikkialle. Näin jätettiin huomiotta tai unohdettiin, että alkuperäisen ajatuksen loppu kuuluu hänen mukaansa *power of the people over the people*. Ilman sitä ei tule esiin, että kyseessä on ihmisten välinen suhde, jossa valtaa aina tavalla tai toisella konkreettisesti myös käytetään.⁶⁹ Demokratia ei tarkoita kaikille sopivaa ja hyvää vaan suurimman osan, enemmistön mielestä sopivaa.

4.3.1. Demokratia tarvitsee yhteistä asiaa, julkisuutta ja tilan

Demokratiaa määritellessään Arendt (2002, 30631) tekee selvän eron ihmisen yksityisen ja julkisen elämän piireihin kuuluviin asioiden ja aktiviteettien välille. Kaikkien aktiviteettien ainoa yhteinen ehto on yhdessä olo toisten ihmisten kanssa eli se edellyttää jonkinlaista yhteiselon muotoa. Vain hänen toiminnaksi (*action*) nimeämänsä aktiviteetti tapahtuu julkisessa tilassa, ja se on riippuvainen muiden läsnäolosta. Se ei ole mahdollista yhteisön ulkopuolella. Arendt korostaa, että samassa yhteisössä olevien kannalta on erityisen tärkeää myös samasanaisuuden vaatimus eli sanojen merkityksistä sopiminen. Sopimisen kannalta puhe on erityisen arvokasta, koska se *mahdollistaa yhteisistä asioista sopimisen*.

Arendtin (emt. 178) mukaan ihmisten välinen toinen tärkeä suhde muodostuu sellaisista teoista ja sanoista, joiden tavoitteena on luoda yhteys niiden ihmisten välille, joita liittyy toisiinsa yhteinen intressi (*inter-est*). Kyse on tila-käsitteestä (*realm*), joka syntyy ja kehittyy yhteisen intressin takia toisiinsa yhteydessä olevien tai tästä syystä toistensa yhteyteen pyrkivien ihmisten välille. Sitoutuminen yhteiseen intressiin vahvistaa me- tunteen muodostumista, ja se sitoo ihmisiä kuvainnollisesti yhteen, kuten Andersonin (2002) kuviteltujen yhteisön ajatuksessa, tai kuten sopiva viiteryhmäkin (leikkikoululaisten vanhemmat, Jokerien kannattajat jne.) voi synnyttää. Arendt korostaa erityisesti, että yhteys ihmisten kesken ei ole riippuvainen välineestä vaan siitä, että yhteys joko on tai sitä ei ole. Samoin on yhteisen intressin laita.

Tilaa käyttävien toimijoiden osalta Arendt (2002, 49) toteaa jo kreikkalaisten tiedostaneen, että toimintaa ja puhetta painottava *polis* saattoi säilyä vain, jos kansalaisten määrä pysyi rajallisena. Kun liian suuri joukko pakkautuu yhteen, on vaarana despotismi tai enemmis-

⁶⁹ Pesonen (1993, 12) kertoo Abraham Lincolnin lausuneen vuonna 1863 Gettysburgissa määritelmän, jonka mukaan demokratia on "government of the people, by the people, for the people", jonka sanottiin tarkoittavan sellaista hallitsemista, joka kuuluu kansalle, jossa kansa hallitsee itsensä ja joka toimii kansan hyväksi.

tövalta. Arendtin ja mm. Chantal Mouffin (2004) mukaan demokraattinen legitimitiitti syntyy julkisella alueella, johon kaikilla joihin päätös vaikuttaa, tulee olla pääsy. Demokratia on tila, jolle julkisuus on erityisen tärkeää koska muuten menetetään yhdessä sopimisen mahdollisuus. Jos on yhteinen intressi ja yhdessä sovitaan, on se demokraattista.

Näen Arendtin ajattelun hienoiseksi ongelmaksi sen ó huolimatta siitä että arvostan sen ajatonta ja nyanssiherkkää ilmaisua - että alun perin 1950-luvulla ilmestynyt teos ei tarkoita julkisuus-sanalla tila-käsitteenä samaa kuin mitä se nykyisin tarkoittaa. Niinpä esimerkiksi yhteydenotto yhteisen intressin takia ei edellytä nykyisin konkreettista samassa tilassa olemista. Kuten Koskimaan (2016, 367) tutkimuksessa tulee esiin, mahdollistaa tekniikan kehitys mm. kokousten pitämisen ilman samassa tilassa olemista. Näin yhteydenotto/yhteys ja yhteinen asia korostuvat merkityksessä. Puheen/sanojen merkitystä ero ei kuitenkaan vähennä tai muuta. Samasanaisuuden merkitys on korostunut Euroopan unionin aikana, kun asioita hoidetaan tulkkien avulla pahimmillaan monen eri kielen kautta. Riskinä on mm. kansallisten vertausten tai sanontojen ajatus voi kääntyä pääläelleen.⁷⁰

Setälä (2003) toteaa monen tutkijan olleen sitä mieltä, että antiikin demokratian forumille pääsyä oli rajattava, koska muuten se ei olisi toiminut. Syynä oli, että sinne ei yksinkertaisesti mahtunut enempää. Setälä määrittelee *demoksen* eli kansan rajatuksi joukoksi ihmisiä, joilla kaikilla on jonkinlaiset oikeudet poliittisen vallan käyttöön eli kollektiiviseen päätöksentekoon vaikuttamiseen. Setälän (emt, 9) mukaan demokraatialla ei ole mitään yksiselitteistä merkitystä ja samaa mieltä on moni muukin. Setälä jatkaa, että oleellista päätöksenteon kannalta on kuitenkin se mitä kriteerejä sovelletaan päätettäessä ó eli mitä menettelytapoja noudatetaan? ketkä kuuluvat ja ketkä eivät kuulu kansalaisten joukkoon ja mikä on kansalaisten tasa-arvo-asema päätöksenteossa?

Kalle Videnoja (2011) pyrki selventämään Habermasin (1992) demokrateorian julkisen alueen käsitettä. Hän katsoo mm. että julkisen alueen demokraattisen mielipiteen muodostusta uhkaa mm. keskittynyt mediavalta ja median viihteellistyminen, koska se tekee tilan herkemmäksi ristiriidoille ja konflikteille. Habermasin (1984, 10) mukaan kommunikatiivinen toiminta, joka mahdollistaa olemassaolon rationalisoitumisen eli yhteisymmärryksen ja yhteisen edun löytämisen, on demokratia-teorian tärkein osa. Kommunikaatio on ennen kaikkea prosessi, joka mahdollistaa muutoksen. Julkiset tilat tarkoittavat kaikille avoimia

⁷⁰ Käytän hankalasti käännettävänä esimerkkinä yleensä sanontaa: Hyvän kauppiastavan vastainen ja omaa kokemusta siitä kuinka sana pohjoinen tarkoittaa meillä ihan eri asiaa kuin vaikka kreikkalaiselle.

ja osallistujien sosioekonominen asema jätettiin kynnyksen taakse, jolloin auktoriteetti saatiin parhaalla argumentilla (Habermas 1989, 136ó137). Myös Habermas (1996, 365) pitää tärkeänä, että kaikki ne pääsevät mukaan, joita diskurssi koskee.

Julkinen diskurssi on myös Urbinatin (2006, 5) mukaan yksi demokratian luonteenomaisista pääpiirteistä, ja se antaa arvon koko demokraattiselle hallintomuodolle, riippumatta siitä oliko kyseessä antiikin demokratia vai moderni demokratia, tai suora vai edustuksellinen demokratia. Asioista pitää hänen mukaansa voida keskustella äänen julkisesti ja punnita eri ratkaisuvaihtoehtoja perustelujen avulla, mikä ei ole helppoa. Julkinen keskustelufääri on nykyisin ylitsepursuavan täyteen ahdettu, viihteellistynyt ja roskainenkin, että siellä esiin tai yhteyteen pääseminen on koko ajan vaikeampaa ja vaatii omanlaistaan erityisosaamista. Pelkkä puhuminen ja sanat eivät enää riitä.

4.3.2. Demokratiakehityksessä on epäilykselle tilaus

Monet demokraattisuuden edellytykset herättävät kysymyksiä, kun niitä pohtii suhteessa erilaisiin puoluetoiminnassa esiin tuleviin tilanteisiin. Nousiainen totesi vuonna 1959, ettei puolueissa ole järjestödemokratiasta tietoaakaan, ja myöhemmin monet tutkijat ovat pitäneet puolueiden sisällä tapahtunutta muutoskehitystä lähinnä negatiivisena ilmiönä. Muutoksen katsotaan tapahtuneen mm. jäsenistön tai jäsenpuolueroolin tappioksi (Rantala 1982, Jokinen 2011), jäsenistön kustannuksella (Koskimaa 2010; Niemi 2014; Koskimaa 2016), jäsenistöstä ulospäin (Pekonen 2008) tai demokratiaa uhaten (Panebianco 1988; Ruostetsaari 2005). Tomi Venho (2008, 286) lisää vielä jäsenistön kannalta kielteisten tekijöiden joukkoon suomalaisen puoluetukijärjestelmän, joka on vähentänyt henkilöjäsenyyden merkitystä, koska tuki jaetaan vain vaalituloksen eikä jäsenmäärän perusteella. Toisaalta, tänä päivänä moni puolue on tästä perusturvasta tyytyväinen, koska harva puolue ilmoittaa tarkan jäsenmääräänsä. Sekä Rantala (1982) että Jokinenkin (2011) totesivat puolueiden liioittelevan jäsenmääriään, joten vaalituloksen perusteella jako tuntuu realistisemmalta.

Oman erilaisen näkökulman demokratian määrittelyyn tuo Rosanvallan (2008). Hän nostaa epäluulon eri muotojen, kuten aktiivisen valvonnan, torjunnan ja tuomitsemisen merkitystä demokratiassa. Hän (emt. 203) katsoo, ettei jatkuvasti toimivassa kansalaisyhteiskunnassa ihmisillä ole enää poliittista toimintaa koskevaa ymmärrystä, eikä sen monimutkaisuuden takia ole helppo kehittää ajatuksia vaihtoehdoista sille. Tämä on hieman eri sanoin tullut esiin myös muiden tutkijoiden ajatuksissa. Eeva Luhtakallion ja Risto Alapuron kirjaan laatiman esipuheen mukaan monet demokratiatutkijat etsivät edustukselliselle demokratian

legitimaatiolle korvaavaa ratkaisua, jotta se voitaisiin sovittaa nyky-yhteiskunnan sosiaaliseen monimuotoisuuteen, ja katsovat kirjan esittämän version olevan yksi niistä.

Rosanvallonin (2008, 25628) mukaan äänestämiseen ja edustuksellisuuteen liittyvien käytäntöjen toiminta, ja niiden aikaansaama epäluottamus yhteiskuntaan vaikuttavat kokemuksiimme demokratiasta. Hänestä nyky-yhteiskunnan rakenteelle on ominaista, että luottamus toisiin ja toimintaan on heikkenemässä, ja siksi demokraattiselta pohjalta nouseva poliittinen epäluulo on entistä merkittävämpää, ja voi saada erilaisia muotoja. Hän tarjoaa Ulrich Beckin (2001) epävarmuutta ja -luuloa herättävää esimerkkiä tekniikkaa edistystä arvostavan riskiyhteiskunnan uusista ongelmakierteistä, kun optimismi ei enää estä näkemästä riskejä. Käsitys on samankaltainen, yhtä pessimistinen kuin Arendin (2002) huoli kyvyttämme tuhota maailmasta korvaamatonta Luojan luomaa omalla toiminnallamme.

Rosanvallonin (2008, 23) mielestä on oltu pitkään eri mieltä siitä onnistuuko nykyinen vaalijärjestelmä yhdistämään sen kaksi keskeistä tekijää, legitimitetin ja luottamuksen. Legitimitetti liittyy suoraan menettelytavan laillisuuteen, mutta luottamusta on vaikeampi määritellä. Hän katsoo luottamukseen kuuluvan kolme erityistä ulottuvuutta. Tämäø ölaajennetun legitimitetinø luottamusta korostava näkökulma sisältää menettelytavan, moraalisen ja sisällöllisen ulottuvuuden lisäksi ajallisen ulottuvuuden. Se on *tulevaa käyttäytymistä koskeva olettaus*. Tämä moniulotteinen luottamuspaketti antaa takuun, jolloin muita vakuutuksia ei tarvita. Luottamus on uskon asia ja voimassa ökunnes toisin on syytä uskoaö. Sitä ei voi vaatia, vaan sen tulee aina olla ansaittua. Päittäjiä valittaessa asianomaisen kyky saada uskomaan on usein päätöksen takana. Tämän toi esiin myös Ankersmit (2002) puhuessaan askelmerkeistä. Niemi (2014) puolestaan teki tulevaan sen varauksen, että odotusarvo voi prosessissa olla liian suuri, ja sitä voi seurata myös pettymys.

Rosanvallonin mukaan teknisen informaation ja asiantuntemuksen hajaantuminen on ihmisten älyllisen tason nousun lisäksi aikaansaanut sen, että päätäjistä on tullut haavoittuvampia ja riippuvaisempia, koska heitä valvotaan koko ajan. Myös Niemellä (emt, 44645) on samankaltainen argumentti median jatkuvan hereillä olon takia. Lisäksi sosiaalisen median vahva mukaantulo on nostanut valvonnan potenssiin, kun sen ennen hoiti lähinnä skandaalilehdistö. Rosanvallon (2008, 97) muistuttaa, että kansan enemmistön julkilausuttua tukea nauttivaa poliittista järjestelmää pidetään demokratiassa hyväksyttävänä. Tätä enemmistön hyväksymää on käytännössä pidetty myös yksimielisyytenä, vaikka se ei sitä kirjaimellisesti ole. Ankersmitin (2002) mukaan politiikassa ei ehkä oikeasti olekaan tar-

koitus löytää rationaalista vastausta kaikkeen, eikä tavoitella ideologioiden ja poliittisten puolueiden konsensusta, vaan Machiavelli ja Sir Isaac Berlinin puoltavin ajatuksin ösittää poliittinen näytelmä, poliittinen peli jolla saavutetaan sellainen kompromissi, josta kaikki katsovat selviävänsä kunnialla. Konsensus- ja kompromissikirjon avaamisen en voi tässä alkaa, mutta myös Rosanvallon (emt, 187) puhuu näyttämöllisyydestä, ja tuo esiin sen tarvitseman yleisön ja julkisuustarpeen, koska valta ja demokratia tarvitsevat sitä.

Klassisen edustuksellisen hallinnon päättäjät saivat legitimitietin eli laajat itsenäiset valtuutensa valitsijoilta, mutta nykyisin valtuutusta eivät Rosanvallonista (emt, 100) enää jäseninä selkeitä ohjelmallisia eroja edustavat organisaatiot, joiden toiminta-alueet ovat selvästi rajattuja. Hänestä on oikeampaa todeta, että nykyisin päättäjät önimitetään, eikä näin saatu valtuutus kannata ajassa, vaan on koetuksella koko ajan. Myöskään puolueiden kannat eivät enää perustu mielipiteeseen, eikä niiden varaan voi rakentaa tulevaisuutta (emt. 137). Puolueiden toiminnan keskeinen määrääjä on vaalirytmä, ja sen takia aikaperspektiivi myös kannanotoille ja ulostuloille on käytännössä yhden vaalivälin mittainen. Uudelleenvalintojen osalta käytävän kilpailun luonne on hänen mukaansa muuttunut, ja menneisyyden teoista rankaiseminen on tullut ratkaisevaksi (emt, 141).

Myös Demokratiaindikaattorit 2015 -tutkimuksen tekijät (2016, 36)⁷¹ huomauttavat luotamuksesta koskevien havaintojen tulkinnan yhteydessä, että demokratia tarvitsee toimiakseen tietyn määrän epäluottamusta eli kansalaisten valmiutta haastaa demokratian toimivuutta (Borg ym. 2015, 65). Tämä heijastelee Rosanvallonin (2008) esittämää näkemystä organisoitun epäluottamuksen merkityksestä poliittisen legitimitietin muodostumisessa. Demokratian kestävyys järjestelmänä mitataan ennen kaikkea sen kyvyssä korjata omia puutteitaan. Korjauskelvottomana sitä ei pidetä. Demokratiaindikaattorit 2015-tutkimuksen⁷² tekijät katsovat, että sopiva määrä epäluottamusta pitää yllä keskustelua demokratian tilasta, sillä sen voi katsoa haastavan järjestelmän toimivuutta. Näin voi syntyä myös uudentyyppisiä poliittisen toiminnan muotoja.

4.4. Heikko tai passiivinen demokratia vai hiljainen suostumus

Asioista päätettäessä ollaan melko yleisesti sitä mieltä, että jos johonkin asiaan tai tekoon ei reagoida, sitä pidetään hyväksymisen merkinä. Vaikeneminen on kultaa. Demokratiaan

⁷¹http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75240/OMSO_28_2016_Eduskuntavaalitutkimus_2015.pdf?sequence=1

⁷² Kimmo Grönlund ja Hanna Wass puhuvat tutkimuksessa kansalaisista demokratian haastajina, mutta mielestäni haastaa voi missä tahansa – jäsenistön - toimintatilassa, jossa demokratiaa on oletus pitää yllä.

kuuluu yleisen käsityksen mukaan oikeus mielipiteen ääneen sanomiseen ja äänestäen annettava ääni, jonka ei tarvitse olla kuuluva. Sen sijaan Rosanvallon (emt, 1486151) esittää, että äänestämättä jättäminen, vetäytyminen tilanteesta ja hiljaisuuskin voivat kaikki olla omanlaisiaan poliittisen mielipiteenilmaisun muotoja. Hänen kuvaamassaan *heikossa demokratiassa* voi edellä lueteltujen tekemättä jättämisten lisäksi ilmetä myös *negatiivista passiivisuutta* tai *hiljaista suostumusta*. Termit ovat hyviä ja saavat ajattelemaan.

Rosanvallon esittää *passiivisen demokratian* vakiintuneeksi muodoksi *hiljaisen vaalin* käsitteen. Se tarkoittaa tilannetta, jolloin ehdokkaita on vain yksi ja hänet automaattisesti nimitetään ilman äänestystä. Kyse voi silloin kuitenkin olla *välinpitämättömyydestä* tai *näennäiskonsensuksesta*, jolloin *yksimielisyys ei perustu avoimeen mielipiteenvaihtoon* vaan *julkilausumattomiin, molemminpuolisiin myönnytyksiin*. Jos tarkoituksena on vain vahvistaa tulos, niin onko merkitystä sillä onko vahvistus julkilausuttu vai julkilausumaton? Rosanvallonista ei ole. Tilanne voi toisaalta olla myös sellainen, *ettei ole haluttu asettua ehdokkaan tielle tai voidaan vetäytyä välinpitämättömyyteen*. *Negatiivinen suostumus* tai *myöntyminen* voi johtua myös haluttomuudesta asettua toisia vastaan, koska asianomainen voi epäillä omia argumenttejaan tai sitä, mitä muut ajattelevat niistä. Jos edustaja valitaan ilman äänestystä, voidaan Rosanvallonin mukaan puhua myös *demokraattisen mielenilmauksen rajasta*, jolloin *valitsijoiden ääni korvautuu valitsijoiden vaikenemisella*.

Poliittinen toiminta sisältää yhteiskunnallista edustamista ja edellyttää vuorovaikutukseen ja vastakkainasetteluun perustuvan tilan muodostumista (emt. 187). Kansalaisista on tullut suurin odotuksin ja vaatimuksin politiikan kuluttajia, konsumeristeja (emt. 202). Rosanvallonista politiikkaa hajottaa myös se, ettei poliittisesta toiminnasta ole yhtä ymmärrystä eikä vasemmisto-oikeisto vastakkainasettelu enää kuvaa sitä. Nousiainen (2006, 2846285) ilmaisee asian Suomen oloihin paremmin istuvasti toteamalla öluokkaperustaisten ristiriitautottuvuuksien heikkeneminen näkyi *keskustalaistumisena*. Ihmiset haluavat päästä vaikuttamaan muulloinkin kuin vaaleissa.ö

4.5. Epäsuora ja osallistava demokratia sekä negatiivisuus

Epäsuoran demokratian voimistuminen on Rosanvallonin (emt, 2036205) mukaan johtanut politiikan heikkenemiseen. Läpinäkyvyys on laitettu korvaamaan vastuu, koska rakenteisiin ei enää uskota. Poliittiset päämäärät hylätään ja sen sijaan korostetaan fyysisten ja moraalisten ominaisuuksien tärkeyttä. Myös demokratian ihanne yhteisen maailman luomisesta on korvattu läpinäkyvyyden ideologialla. Läpinäkyvyydestä on tehty hyve, joka korvaa

ajatuksen totuudesta ja yhteisestä edusta. Osallistava demokratia on funktionaalista, koska sitä sovelletaan vain paikallisiin kysymyksiin. Silti se epäpolitisoi demokratian arkipäiväistämällä sen (emt. 2346235). Palonen (1988, 19) näkeekin politiikkapuhetta leimaavan ristiiriittaisuuden öpolitiikkaan saatetaan toisaalta viitata *yhteisten asioiden hoitona*, mutta toisaalta politiikassa oletetaan aina olevan vastustajia ja vastustusta.ö

Rosanvallonin (emt, 1376140) mukaan politiikan rappiosta kertoo puolueiden vaikeus ilmaista ja ohjata yhteiskunnallisia odotuksia. Kansalaisetkaan eivät halua vain äänestää ja antaa avointa valtakirjaa edustajille. He haluavat mielipiteidensä huomioon ottamista konkreettisesti ja jatkuvasti. (emt. 232) Vallanpitäjien näkökulmasta legitimitetin ylläpitäminen edellyttää vuorovaikutusta ruohonjuuritason kanssa. Arendtin (2002, 200) toteamus *valtaa ei voi säilöä* edellyttäisi jatkuvaa vuorovaikutusta, mutta näinhän ei ole. Myös demokratian edustuksellisuus on määräaikaista, ja siihen kuuluu oleellisena osana mahdollisuus vaihtaa valittuja yhteisten sääntöjen mukaan (mm. Pesonen 1993; Rosanvallon 2008).

Rosanvallon (emt. 247) ei ole samaa mieltä puhe- ja äänivaltaisuuden keskittyvien teorioiden kanssa keskustelun merkityksen nostamisesta ylitse muiden, koska hänestä muitakin hyviä keinoja on. Hänestä nykyvaalit eivät koske enää tulevaisuutta, vaan ne arvostelevat vain mennyttä. Jopa valituksi tulemisessa on kyse enemmänkin jonkun toisen tahallisesta valitsematta jättämisestä, minkä hän nimeää *rangaistusdemokratiaksi*. Hän korostaa sitä, ettei ole olemassa yhtä tietä, joka tarjoaisi mallin tyydyttävälle osallistumiselle tai täysin onnistuneelle edustusmuodolle, vaan demokratiaa olisi ajateltava moniarvoisena.

Myös Mouffen (2005, 8) mielestä yksi keskeisiä ongelmia on, että yhteisen hyvän määrittäminen on tullut vaikeaksi. Se palauttaa mieleen Sartorin mainitsemaan övalta kaikille kaikkeen"- tapaiseen väärinymmärrykseen, jolloin kieltäydytään uskomasta, ettei valta voi oikeasti kuulua kaikille. Palonen (1988, 19620) puolestaan sitoutuu konfliktiperspektiiviin, jossa poliittista toimintaa arvioitaessa otetaan huomioon sekä konfliktitilanteen osapuolet että heidän politiikkansa. Konfliktit ovat Palosen mukaan väistämättömiä aina, kun ihmiset ovat tekemisissä keskenään tai ainakin, jos ihmisten tulee pystyä yhdessä päättämään jostain. Konfliktit ovat politiikassa itsestäänselvyys ja niitä syntyy mm. puolueiden välisten jännitteiden ja asiataason erimielisyyksien myötä sekä menettelytavoista päätettäessä.

5. KOKOOMUKSEN PUOLUEKOKOUKSESTA

Tässä luvussa käyn läpi puheenjohtajavalinnan tekevän kokousedustajan asemaa, edustus-oikeuksien määräytymisen perusasioita säännöistä ja puoluekokoukseen liittyvien määräysten muutoksia. Niitä on tapahtunut säännöissä ja menettelytavoissa. Lisäksi kokousedustajan oikeus tiedon saamiseen vaatii myös julkisuuden ja median sivuamista. Lopuksi avataan kokouksen kannalta keskeisen toimijan eli vaalitoimikunnan tehtävää ja roolia.

5.1. Jäsenen yleiset vaikuttamismahdollisuudet

Puolueen jäseneksi tullaan liittymällä vapaaehtoisesti puolueen paikallisyhdistykseen, ja jäsenen toimintaa rajaavat yhdistyslain vahvistamat puolueen ja paikallisyhdistysten säännöt. Ne eivät kuitenkaan rajoita hänen oikeuksiaan kansalaisena eli hän voi esim. vaalilanteessa valita mitä haluaa. Hän voi myös käyttää kaikkia vaikutuskanavia vaalien, puoluekokousten tai muun järjestötoiminnan rinnalla, niiden asettamat edellytykset ja määräykset huomioon ottaen. Hän voi myös olla passiivinen ja olla tekemättä yhtään mitään. Jäsen voidaan säännöissä kerrotuista syistä erottaa, ja hän voi itse erota - koska tahansa.

Kokoomus rp:lla on *varsinaisina jäseninä* paikallisyhdistysten, piirien ja aluejärjestöjen lisäksi nykyisin Kokoomuksen Naisten Liitto ry, Kokoomuksen Nuorten Liitto ry ja opiskelijajärjestö Tuhatkunta.⁷³ Kokoomuksen nykymuotoisen organisaation johtajana toimii puheenjohtaja, joka on myös puoluehallituksen puheenjohtaja. Sääntöjen § 2 eli toiminnan tarkoitusta on vuosikymmenten mittaan muutettu joustavammaksi. Vuoden 1959 säännöissä puolueen toiminnan tarkoituksessa oli yksinkertaisesti:

ötoimia jäsenyhdistystensä yhdyssiteenä ja työskennellä seuraavien aatteiden ja pyrkimysten toteuttamiseksi ö

ja pyrkimystensä toteuttamiseksi 3§:n mukaan puolue:

ötekee jäsenistönsä keskuudessa ja sen ulkopuolella puolueen tarkoituksperiä edistävää valistustyötä, järjestää kursseja, neuvottelutilaisuuksia ja juhlia sekä harjoittaa julkaisutoimintaa; kantaa jäseniltään jäsenmaksuja í ö

Vaikka puolueen tärkeimmät tavoitteet toteutuvat vain valtaan pääsemällä, on vaalivalmiuksien ylläpitäminen ja vaaleihin osallistuminen toiminnoissa keskeisessä asemassa.

⁷³ Kokoomuksen varsinaisia jäseniä, sellaisia jäsenjärjestöjä ovat olleet mm. Porvarillinen Raittiusliitto, Porvarillinen Kulttuuriliitto ja Kansallinen eläkeläisten Liitto. Viimeksi mainitun eroaminen puolueesta näkyi lähes 8000 pudotuksena jäsenmäärässä. Varsinaisella jäsenellä pitää olla valtakunnallinen organisaatio, ja sen tulee olla rekisteröity. Tuhatkunnan ja Nuorten Liiton yhdistymisestä puhutaan aika ajoin, mutta asia ei ole edennyt (ks. Vares 1999).

Tämä lisättiin sääntöihin pysyvästi vuonna 1991.⁷⁴ Vuonna 2016 keskustaoikeistolaiseksi itseään nimittävä kokoomus ei tarkoituksenaan puhu enää jäsenyhdistyksensä yhdisteenä olemisesta, ja 3§:n pyrkimystensä toteuttamiseksi puolue:

ö1) osallistuu valtiollisiin ja kunnallisiin vaaleihin ö

Paikallisjärjestön jäsen saa kuulua vain yhden puolueen yhteen paikallisyhdistykseen,⁷⁵ ja hän on velvoitettu jäsenmaksun maksamiseen. Yhdistyksellä on oikeus nimetä edustajansa puolueen kokouksiin ja tehdä aloitteita. Jotta yksittäinen jäsen voi vaikuttaa puoluekokouksen päätöksiin ja valintoihin, hän voi tehdä sen joko osallistumalla kokousedustaja valintaan tai tulemalla valituksi edustajaksi. Puolueen jäsenyys toteutuu yhdistyksen jäsenyyden kautta, mutta piiriin on suora henkilöjäsenyys mahdollistettu. Nykyisten sääntöjen mukaan piirijärjestöllä oikeus lähettää yksi äänivaltainen edustaja, joka valitaan piirikokouksessa, ja lisäksi yksi äänivaltainen edustaja suoraan, ja jäsenyhdistyksen yhteenlasketun henkilöjäsenmäärän kutakin alkavaa 30-lukua kohti. Kuitenkin niin, ettei liittojen piirijärjestöjen henkilöjäsenmäärää lasketa mukaan edelliseen. Piirijärjestö voi määrätä edustajien jakotavasta säätämällä asiasta omissa säännöissään. Tilanne on siis erilainen kuin Meriläisen tutkimuksen aikaan 1960-luvun lopulla. Jäsenmäärän lasku - paikallisjärjestöön hiipuminen - tulee esiin jo Rantalan (1982), mutta myös Ruostetsaaren (2005) tutkimuksessa. Sen takia tehtiin sääntömuutoksetkin.

Alue- ja kunnallisjärjestöllä on oikeus lähettää yksi (1) äänivaltainen edustaja. Mikäli varsinainen jäsen, jonka henkilöjäsenistä osa tai kaikki ovat suorittaneet jäsenmaksunsa, eikä edellä mainitulla tai piirijärjestön säännöissä säädetyllä tavalla saisi yhtään puoluekokousedustajaa, saa yhdistys lähettää puoluekokoukseen kuitenkin edustajan, jolla on käytössään äänen viidesosa. Jäsenäänestysmahdollisuuden kokoomus lisäsi tultuaan merkityksi puoluekisteriin, koska yhdistyslaki niin vaati. Ensimmäinen jäsenäänestys eduskuntavaaliehdokkaista järjestettiin vuonna 1975, eikä se sujunut kummalluksitta (Jokinen 2011, 413-414). Joissain piiritoimistoissa oli tehty tarpeelliseksi nähtyjä saadun äänestystuloksen ohittavia ehdokasmuutoksia, mistä ei tietenkään pidetty.

⁷⁴ <https://www.kokoomus.fi/>

⁷⁵ Mm. Keskustapuolueessa on yhä mahdollista kuulua useampaan yhdistykseen. Puoluekokouksessa 2016 oli virallisia edustajia 2182. Aiheesta on lisää tilastoja www.keskusta.fi- sivuilla. SDP:ssä puoluekokouksen edustajamäärä nostettiin 350:stä nykyiseen 500:n, ja tarkat tilastot mm. osanottajien sukupuoli ja ikäkaumista löytyy puolueen kotisivuilta www.sdp.fi.

Seuraavaksi 1980-luvulla sääntöihin tehtiin muutos, joka mahdollisti presidenttiehdokkaan valinnan jäsenäänestyksellä.⁷⁶

5.2. Jäsenen tiedonsaanti ja median tarjonta

Jäsenellä ei ole säännöissä mainittua oikeutta tiedonsaantiin, mutta jäsenmääräänsä aktiivisesti kasvattamaan pyrkinyt puolue on lähettänyt runsaasti jäsen-, osasto-, uutis-, kampanja- ym. postia alusta asti. Jokisen (2011, 214) mukaan vielä 1960-luvun alkupuolelle oli järjestötoiminnan funktio paikallistasolla toimia *yhteiskunnallisena keskustelukerhona samoin ajatteleville ihmisille*. Poliittinen toimeliaisuus kulmineitui valtiollisiin vaaleihin, ja sama koski kaikkia puolueita (Sundberg 1996, 1096110). Jäsenmäärän kasvettua toiminta vilkastui ja postitusintoa rytmittivät niin vaalit kuin rahankeruuseen tarkoitetut arpajaisetkin. Vähitellen ilmaantui myös muita tiedonvälittäjiä. Puheenjohtajaan liittyvää tietoa jäsenistö sai lähinnä lehdistön kautta. Jokisen mukaan (2011, 328) lehdet uutisoivat pääasiassa hallituksen ja eduskunnan asioita, joten oppositiopuoluetta kohtaan kiinnostus oli huomattavasti pienempi. Siksi omat lehdet olivat tärkeitä. Pesosen (1993, 2086219) mukaan puolueiden jäsenet seuraavatkin muita tarkemmin lehdistöä ja keskustelevat politiikasta.

Presidentti Kekkonen aikaan Suomella oli kaksi kansallista televisiokanavaa ja Mainostelevisio, joka vuokrasi Yleisradiolta ohjelma-aikaa (Herkman 2011, 125). Ville Pernaan (2007) mukaan julkisuuden merkitys oli alkanut kasvaa jo 1960-luvulla television ja henkilökohtaisen vaalimainonnan kasvun myötä. Huomiota alettiin kiinnittää enemmän esiintymiseen ja gallupeihin. Julkisuudessa esiintymään joutuvat kokoomuksen edustajat saivat vuoden 1966 toimintakertomuksen mukaan jo esiintymiskoulutusta, ja Rihtniemen menestys television vaalitentissä ylitti uutiskynnyksen vuonna 1970.

Vuoden 1978 toimintakertomuksen mukaan öulospäin suuntautunutta tiedotustoimintaa on kehitetty tutkimusten antamien viitteiden mukaisesti. Myös mainonnan ja nykyaikaisen markkinoinnin keinoja on käytetty. Sisäisen tiedostuksen pääpaino oli Nykypäivälehdessä ja tiedotteissa. 1980-luvun toimintakertomuksissa tiedotuksella oli pieni osasto tiedotuksellisia tapahtumia varten. Vuonna 1983 oli atk:n hyväksikäytön suunnittelulle jo perustettu oma työryhmä. Nykypäivälehdellä oli oma osastonsa, jossa kerrottiin levikin muutoksista ja sisällön painotuksista. Se sisälsi myös henkilöhaastatteluja, poliittista uu-

⁷⁶ Vuoden 1979 toimintakertomuksen mukaan yhdistyksiä oli 1194, vuonna 1989 oli 1141, vuonna 1999 oli 1019. Vuosi 2001 oli viimeinen, jolloin niiden määrä, 1006, ilmoitettiin. Jos jokainen yhdistys olisi lähettänyt puoluekokoukseen yhden edustajan, olisi edustajia ollut 1006. Puoluekokouksessa paikalla oli kuitenkin vain 583 äänivaltaista edustajaa.

tisointia ja tietysti mainontaa.⁷⁷ 1980-luvun loppupuolen toimintakertomusten mukaan puolueen ö tiedotustoiminnan ensisijaisena tavoitteena oli hallitukseen pääsyn jälkeen pyrkiä antamaan lehdistölle *oikeita* vastauksia ennen kuin olivat ehtineet kysyä. Näin haluttiin vähentää liikkeellä olevan *falskin* tiedon suurta määrää. Lisäksi todettiin politiikan henkilöityneen entisestään, ja tiedotusvälinen näkökulman olevan sidoksissa poliitikkojen henkilöimagoon. Yhteydenpito tiedotusvälineiden kanssa oli aktiivista, ja haluttiin toimittajien tarkistavan juttujensa tiedot, jotta *vääriä tietoja* sisältävältä journalismilta voitaisiin välttyä. Aina tässä ei onnistuttu. Median palvelemisessa pyrittiin näin pääsemään askel edelle, mutta ihan näin yksinkertaisestihan asia ei toki mene.

Risto Uimosen (1992, 17) mielestä kokoomuksella on Suomen puolueista ollut herkin korva ja tarkin silmä julkisuuspolitiikan virtauksille. Amerikkalaista poliittisen viestinnän asiantuntijoita ö mm. Harvey Thomas ö kuultiin jo 1980-luvun puolen välin jälkeen. Thomasin mukaan vaalikampanjan aikana esitettävä sanoma muodostaa korkeintaan 10 % viestinnän kokonaisvaikutuksesta ja loput 90 % tulee esitystavasta. Tätä neuvoa myös pyrittiin noudattamaan. Uimosen (emt, 79) mukaan poliittiset markkinatutkimukset nousivat tärkeään asemaan, jolloin tarpeet kartoitetaan ensin ja vasta sitten muokataan imagoa. Herkmannin (2011, 179) mukaan puoluetoimistot ostivat ammattilaisilta tuotantopalvelut ja kallista mainos aikaa televisiosta, mutta se ei hänen mukaansa politiikan asiaa edistänyt. Siirtymien mielikuvakampanjoihin on myös rakentanut odotuksia, jotka eivät aina ole vastanneet toteutettua politiikkaa, mistä on seurannut pettymys.

. Poliittinen tv-mainonta sallittiin 1990-luvun alussa ja se lisäsi mediajulkisuuden roolia kampanjoinnissa (emt, 147). Kokoomuksen vuoden 1990 toimintakertomuksessa todettiin lyhyessä tiedotuskappaleessa ö tavoitteena on ollut myös jakaa tietoa kokoomuksen toiminnasta hallituspuolueena, vaikka suurimman osan hallituksen tiedotuksesta hoitaa Valtioneuvoston tiedotusyksikkö sekä ministerit ja heidän erityisavustajansaö. Muissa 1990-luvun toimintakertomuksissa todetaan mm. ö tiedotusvälineiden näkökulman politiikkaan olevan tiukasti sidoksissa poliitikkojen henkilöimagoonö, joten siihen panostettiin entistä enemmän. Vuoden 1993 toimintakertomuksen mukaan öpuheenjohtaja Niinistö vieraili kaikissa piireissä, minkä lisäksi puoluejohto ja ministerit vierailivat yli 200:ssa piirien tilaisuudessaö. Postin tuomat jäsenkirjeet ym. vähenivät pikku hiljaa ja 1990-luvun lopulta

⁷⁷ Ajanjakso aluksi toimintakertomuksissa puhuttiin tiedotus- ja valistustoiminnasta, 1970-luvulla ulkoisesta ja sisäisestä tiedotuksesta, 1980-luvulla panopiste siirtyi ulkoiseen tiedotukseen, 1990-luvun lopulla tietoverkkotoimintaan, 2009 alkaen oli vain väljästi viestintää.

alkaen siirryttiin vähitellen sähköiseen yhteydenpitoon ja sähköiseen vuorovaikutukseen muutenkin. Tärkeänä tiedonvälittäjä oli vuosikymmenien ajan myös puolueen laaja toimikuntalaitos, joka sitoutti asiantuntijajäseniään, jotka välittivät tietoa lähipiireihinsä.

Tv-mainonnan pahaksi kilpailijaksi nousi internet, josta muodostui kaikkia viestimiä yhdistävä foorumi, jonka käyttö kasvoi vauhdilla (emt, 147). Sen ylivoimainen etu oli, että se on pääosin ilmainen, mikä aikaansai vaikeuksia perinteisille medioille. Vuoden 1997 toimintakertomuksen mukaan puolueen Verkkouutiset oli vakiinnuttanut asemansa, ja muut tiedotusvälineet olivat alkaneet siteerata sitä. Lisäksi internet- yhteyttä ja sähköpostia käyttävien kokoomusvaikuttajien määrä kasvoi. Vuoden 1998 toimintakertomuksessa myönnetään että ökokoomuksen ja sen avaintulostekijöiden menestymisessä on tiedotusvälineiden merkitys jatkuvasti kasvanut. Internet tarjosi puolueille mainostamisen lisäksi uuden alustan tarjota tietoa ohjelmistaan ja ehdokkaista.

Herkmanin (emt, 157) mukaan empiiriset tutkimukset tukevat näkemystä, että parhaimmillaan internet toimii tärkeänä informaation lähteenä ja parantaa kansalaisten politiikkatiedämystä. Siihen kannattaa siksi myös panostaa enemmän. Kaikilla kokoomusyhdistyksistä onkin nykyisin omat, tosin hieman eri tahtia valmistuneet kotisivut, joiden ulkoasu on pyritty pitämään mahdollisimman yhtenäisenä. 2000-luvun alkaessa Suomessa oli neljä valtakunnallista tv-kanavaa, joista kaksi kaupallista, paljon pieniä kaapelikanavia, ja satelliitin kautta saattoi katsoa kymmeniä lisäkanavia. Lisää vaihtoehtoja on silti tullut koko ajan.

Yhteisön ulkopuolisen median asema politiikan tiedon välittäjänä on räjähdysmäisesti kasvanut, mutta se edellyttää medialukutaitoa ja kriittisyyttä, koska myös media on poliittisesti värittyä ja kaupallisista syistä lööppihakuista. Sartorin (2008, 1486149) mielestä ihmisestä on tullut *öhomo vidensö*, jonka ajatukset eivät enää perustu pohdintaan ja päättelyyn, vaan lähes pelkästään televisiossa tai netissä nähtyyn.⁷⁸ Myös mielipidetutkimukset saavat hänen tuomionsa, koska eivät kerro oikeaa ökansan ääntä (*voice of the people*) vaan paljastavat vain median luoman kuvan ihmismielissä (*the voice of the media in the people*).

Herkmanin (2011, 167) mukaan puoluepolitiikka lepää pitkälle yleisödemokratian varassa, äänestäjät seuraavat mediajulkisuuden poliittista näytelmää ja äänestävät lähinnä osasuori-

⁷⁸ Esimerkkinä hän käyttää sanontaa *"I see"*, joka ennen tarkoitti että asia on ymmärretty, nykyisin se tarkoittaa hänen mielestään vain sitä että on nähty. Erityisesti häntä huolestuttaa että television – ja varmaan myös muun median, esim. iltapäivälehdistön – motto tuntuu olevan vain: *the scoop* (jymyuutinen), *the shoot* (hyvä kuva) ja *the ratings* (suurin mahdollinen yleisö). Jos yleisömäärä ei ole tyydyttävä, saa se aikaan nykyisin yhä nopeampia muutoksia ohjelmistoon ja uusia täkyjä kehiin.

tusten näyttelijöitä. Hänestä yhä suurempi joukko jättäytyy puoluepolitiikan ulkopuolelle ja suuntaa tarmonsä henkilökohtaiseen politiikkaan tai vastademokratian muotoihin. Herkman (emt, 1776180) on sitä mieltä, että mikäli innostusta puoluepolitiikkaan haluttaisiin todella lisätä, tulisi puolueiden tehdä ideologiset eronsa selviksi. Koska vaalimenestys on keskeinen puolueiden jäseniä ja äänestäviä kansalaisia yhdistävä asia, saa kampanjointia ja sen tuloksellisuutta seuraamalla ö siinä sivussa ö myös lisää tietoa puheenjohtajasta.

Puolueen lisäämästä monipuolisesta, osallistavasta ja vuorovaikutteisesta verkkoviestinnästä huolimatta, on sisäisiin asioihin kohdistuva tiedonhankinta, myös puheenjohtajaan liittyvä, käytännössä jäsenistön oma seulontatehtävä. Henkilöihin keskittyvän julkisuuden takia puheenjohtajat ja ehdokkaat saavat paljon erilaista mediatilaa ja ovat sosiaalisten medioiden (facebookin, twitterin, instagramin tms.) kautta myös saatavilla. Näin mielipiteen muodostamisen tueksi on käytettävissä huomattavasti enemmän ö varsinkin sähköisiä - tietolähteitä kuin menneinä vuosikymmeninä.

5.3. Puoluekokousta koskevia sääntöjä ja määräyksiä

Vuosikymmenten ajan puoluekokousvalokuvia hallitsi arvokas tunnelma, jossa totiset tummapukuiset miehet ja muutama nainen istuvat jäykän oloisina. Vähitellen tunnelma keventyi, kun banderollit, julisteet ja sanoman perillemenoä helpottava rekvisiitta tulivat paikalle. Visuaalinen ilme on meneillään olevan teeman mukainen: leijonaa, ruiskukkaa, sateenkaarta, vihreän eri sävyjä jne. Kun tutkimuksen ensimmäisen ja toisen puheenjohtajan puhetta 1950- ja 1960-luvuilla kuunteli runsas 350 puoluekokouksen valtakirjallista osallistujaa ja muutama lehtimies, oli kolmannen aloittaessa 1970-luvulla osallistujien määrä jo kolminkertaistunut, television aika alkanut, esiintymisen alkeiskoulutus saatu, katsojalukuja seurattu ja kontaktipeittoa laskettu.⁷⁹ Vuonna 1971 puoluekokous muutettiin kolmipäiväiseksi. Kokouksen valmisteluvastuu kiertää piirien kesken, ja voi tehdä saman havainnon (Liite1) kuin Meriläinen (1970), että matka kokouspaikalle vaikuttaa edelleen osallistujamäärään. Monesta paikasta on pitkä matka Rovaniemelle.

Alkuperäisten Kansallisen Kokoomuspuolueen Keskusliitto ry:n sääntöjen mukaan puoluevaltuuskunta valitsi järjestäytyessään keskuudestaan valtuuskunnalle puheenjohtajan, joka toimi myös puolueen puheenjohtajana.⁸⁰ Vuodesta 1967 puoluekokouksen esityslistal-

⁷⁹ Nykyisin puoluekokouksiin paikalle saapunutta satapäistä median edustajien joukkoa palvellaan hyvin. Puoluekokouksen median edustajista suuri osa on teknistä henkilöstöä, jotka tulevat jo päivää aikaisemmin

⁸⁰ Nimi muutettiin sittemmin puoluevaltuustoksi

la on ollut erillisenä kohtana puolueen puheenjohtajan valinta: (§11) valitaan puolueen puheenjohtaja, joka samalla on puoluevaltuuston ja -hallituksen puheenjohtaja. Vasta vuonna 2004 puoluevaltuuston ja -hallituksen puheenjohtajiksi valittiin kaksi eri henkilöä, vaikka aiheesta oli vuosien mittaan tehty useita aloitteita.

Puheenjohtajiston osalta sääntöjä täydennettiin Rihtniemen kuoleman jälkeen vuonna 1971 valitsemalla puheenjohtajan rinnalle kaksi varapuheenjohtajaa, ja vuodesta 1985 alkaen kolme. Aika ajoin käytiin kiivasta keskustelua ja tehtiin aloitteita mandaattiluonteisten varapuheenjohtajapaikkojen avaamisesta avoimeen kilpailuun reiluudella perustellen, mutta tuloksetta. Sen sijaan vanha paketti, jossa koko puheenjohtajisto äänestettiin kerralla, saatiin purettua ja siirryttiin äänestämään kustakin erikseen.⁸¹ Myös puoluesihteerin valintapaikasta on käyty keskustelua ja siirtojakin tehty. Kokoomus on nykyisin ainoa puolue, jonka puoluesihteerivalintaa ei tehdä puoluekokouksessa, minkä mm. Niemi (2014, 63) tuo esiin. Kokoomuksen asenne ja päätös perustuu asianomaisten keskinäisen luottamuksen arvostamiseen, se on saanut määrätä valintatavan ja -paikan.

Jäsenmaksuvelvoitteensa hoitaneiden yhdistysten äänivaltaisten edustajien lisäksi puoluekokouksessa on paikalla puhe- ja läsnäolo-oikeutettua väkeä, kutsuvieraita toimitsijoita ja, varsinkin viime vuosikymmenet, runsaasti median edustajia. Puoluekokousten tilastoista osanottajamääristä on liite työn lopussa.⁸² Merkittävin edustus oikeusmuutos tehtiin, kun Nuorten ja Naisten Liitot saivat vuonna 1957 tehdyn sääntömuutoksen myötä äänioikeuden entisen, vuoden 1950 sääntömuutoksen tuoman puhe- ja läsnäolo-oikeuden tilalle. Edustus oikeuksien laskutapa on puutteidensa ja muutosten takia sisältänyt vuosikymmenten mittaan erilaisia vurityksiä. Päätöksiä on tehty mm. siitä, kuinka oikeus edustajaan siirtyy piirille, jos paikallisyhdistys ei nimeä edustajaa jne. Lisäksi jo esiteltyt 1/5 äännet ovat aikaan PRH:n kanssa yhteistyössä kehitetyn laskutapa uudistuksen seurausta. Se ja on kompromissin tulos, jolla turvattiin lain edellyttämät jäsenten oikeudet (Kankare. 29.11.2016).

Päällekkäisjäsenyysmahdollisuuden olemassaolo poistettiin vuonna 1975, nuortenliittolaisten käytettyä sitä pitkään taidolla hyödykseen. Se näkyi noin 7 tuhannen pudotuksena jäsenmäärässä. Edustus oikeus määräytyi vuoteen 2000 asti siten, että paikallisyhdistyksellä oli oikeus lähettää yksi edustaja per jäsenmääränsä alkava 200 luku. Kuitenkin niin, ettei lähtökohtana ollut enää yhdistysten lukumäärä vaan se edustajamäärä, johon piirin jäsen-

⁸¹ Aiheesta käytiin myös puheenjohtajavalinnan yhteydessä paljon keskusteluja ja siitä oli tehty useita aloitteita vuosien mittaan.

⁸² Meriläisen taulukon tiedot on korjattu pöytäkirjojen mukaisiksi.

määrä oikeutti, kun määräytymisperuste oli 1/30. Tämä oli tarpeen, sillä jäsenmäärä oli laskenut noin puoleen entisestä. Meriläisen tutkimaa kokousedustajien valinnan demokraattisuutta en tässä yhteydessä pystynyt tutkimaan. Realistiselta tuntuu kuitenkin olettaa, että edustajien valinnassa voi yhä olla epädemokraattisia piirteitä, ja että edelleenkin kaikki yhdistykset eivät pysty maksamaan edustajansa kokoukseen osallistumista.

Erityisesti muutosta on tapahtunut naisten osallistujamäärässä.⁸³ Se on kasvanut potenssiin Meriläisen (1970) tutkimuksen ajoista. Lisäksi parannusta on siinä, että kokousmateriaalit ovat saatavilla etukäteen, ja puheenvuorojen käyttöoikeus on rajattu ei-äänioikeutettujen osalta. Myöskään puoluehallituksen aloitevastausten läpimenoprosentti ei ole läheskään yhtä korkea kuin Meriläisen esittämä luku. Sen sijaan Nurmelan (1992) esittämät toteutuneet oligarkiset tendenssit ovat monin osin entisellään, vaikka puolue on selvästi pyrkinyt monia parannuksia tekemäänkin. Puoluekokousrytmiä muutettiin vuonna 2001, koska haluttiin pitää kokous ennen vaaleja.⁸⁴ Tällöin puoluekokousväli oli poikkeuksellisesti vain vuoden mittainen. Toinen poikkeava väli tuli Pertti Salolaisen vetäytyttyä puheenjohtajuudesta kesken kauden vuonna 1994, tehden myös uuden puheenjohtajan ensimmäisestä kaudesta vuoden mittaisen.

5.4. Vaalitoimikunta ja sen rooli

Puoluekokous perustaa kokouksen alussa järjestäytyessään kokouksen sujumisen kannalta tarpeelliseksi katsomansa toimikunnat, ja yhtenä niistä vaalitoimikunnan kokouksessa tehtäviä valintoja varten. Vaalitoimikunnan tehtävä on valmistella kokouksessa toimeenpantavat henkilövaalit, ja siihen valitaan yksi edustaja kustakin puolueen piirijärjestöstä ja valtakunnallisesta jäsenliitosta. Päinvastoin kuin varsinainen puoluekokous aineistoinen, vaalitoimikunnan kokous ei ole julkinen, vaan sitä koskevat yleiset asiakirjojen julkisuudesta noudatettaviksi päätetyt ehdot ja aikarajat. Niitä ei ole myöskään saatavilla kuin joistain ensimmäisistä kokouksista, eikä täyttä varmuutta ole siitä, että onko sellaisia edes laadittu tai siihen veloitettu. Vaikuttaa ilmeiseltä ettei ole. Jotkut osallistujat ovat voineet tehdä omia muistiinpanoja, mutta niitä ei ole ollut käytettävissä.

Toimikuntana käy läpi tiedossa olevat potentiaaliset ehdokkaat ja valmistelee, tarvittaessa äänestämällä, oman esityksensä puoluekokoukselle. Toimikunnan puheenjohtaja käyttää kokouksessa esittelypuheenvuoron, jossa kertoo mitä on päätetty esittää ja perustelee sen.

⁸³ Kokoomus ei julkaise puoluekokouksen osallistujatietoja kotisivuillaan päinvastoin kuin keskusta ja sdp

⁸⁴ Puoluesihteerinä tuona ajankohtana toimineen, Matti Kankareen, 29.11.2016 puhelimesta kertoma vastaus kysymyksen miksi puoluekokousrytmi muutettiin.

Yleensä näin on tapahtunutkin. Vuodesta 1957 vuoteen 1963 vaalitoimikunta esitti puoluekokoukselle aina yksimielisenä esityksensä Saukkoselle jatkoa valtuuston puheenjohtajana. Kokouksen osanottajat kannattivat esitystä reagoimatta mitenkään kysymykseen, halutaanko asiasta keskustella? Rihtniemen ensimmäisen valinnan kohdalla ja Salolaisen haastaessa Suomisen yksi vaalitoimikunnan jäsen oli eri mieltä toimikunnan enemmistön kanssa valinnasta, mutta useimmiten toimikunta on ollut yksimielinen. Rihtniemen valintakokouksessa nimettiin myös uusi ehdokas, mikä harvinaista. Tällä kertaa tehtyä ehdotusta ei kuitenkaan kannatettu, joten se raukesi. Vain vuonna 1994 toimikunta päätti olla tekemättä esitystä lainkaan, ja esitti puheenjohtajan luottamustoimen avoimesti kilpailtavaksi.⁸⁵

Toimikunnan roolia voi edustuksellisen demokratian ja kokousedustajan kannalta pitää jossain määrin ongelmallisena, koska piirien nimeämien ja puoluekokouksen päätöksellään vahvistaman kokoonpanon kokoukset eivät ole avoimia, eikä niistä velvoiteta tekemään muistiinpanoja. Toisaalta piireissä järjestetään puheenjohtaja-teemakeskusteluja mm. piirikokouksissa ennen puoluekokousta, jos valintoihin halutaan vaikuttaa. Lisäksi puheenjohtajaehdokkaat ja istuva puheenjohtaja kiertävät piirien tilaisuuksissa valinnan alla. Piirihallitus voi päättää myöntävänsä tukensa jollekin ehdokkaalle, mutta tämä ei sido edustajia. Se ei ole myöskään kokouspaikalla aina pitänyt.⁸⁶ Tällöin yksittäiset valtakirjalliset edustajat ovat ilmaisseet erimielensä piirinsä kantaan. Näin on kuitenkin tapahtunut harvoin.

Vaalitoimikunnassa oleva piirin edustaja päättää piirin jäsenistön puolesta yksin silloin, kun esitys on yksimielinen, eikä puheenvuoroja käytetä. Sääntöjen voikin katsoa turvaavan piirin edustuksen yhdistyksen sijaan, ellei yhdistys ole aktiivinen ja käytä puheenvuoroa. Helsingin piiri on ollut erityisen aktiivinen, ja se on käynnistänyt kahdesti istuvan puheenjohtajan aktiivisen haastamisen. Toisella kerralla se tarjosi myös oman ehdokkaan. Näin tapahtui helsinkiläisen Salolaisen haastaessa kyseenalaisen äänestyspäätöksen jälkeen Suomisen vuonna 1981 (Summanen 1983). Vuonna 2004 piiri oli käynnistämässä istuvan Itälän haastamista, ja tämä saatiinkin vetäytymään jatkokaudelle hakeutumisesta, mikä tulee esiin Henttosen (2008) tutkimuksessa.

Toimikunnan kokoonpanossa merkillepantavaa on pitkälle 1980-luvulle jatkunut vahva miesvaltaisuus, kun noin 18620-henkisessä joukossa oli pöytäkirjojen mukaan korkeintaan 1-2 naista. Yleensä se ainoa tai toinen oli Naisten Liitolle varatulla mandaattipaikalla.

⁸⁵ Kansallinen Kokoomus. 27.–28.8.1994 ESPOO. Ylim. puoluekokouksen keskustelupöytäkirja

⁸⁶ Mm. Salolaisen haastaessa Suomisen helsinkiläisiä yhdistyksiä ilmoittautui tukemaan Suomista, vaikka piiri ilmaisi tukensa Salolaiselle.

Myöhemmin tilanne on vähän korjaantunut, mutta kiintiöitä ei ole. Aloitteiden määrän reipas kasvu puolestaan vaikutti siihen, että niitä ei aina ehditä käsitellä puoluekokouksessa. Tällöin ne siirtyvät puoluevaltuuston päätettäväksi, mikä on aikaansaanut myös yllätyksiä.⁸⁷ Puoluekokouskirjaan on aikanaan tehdyn aloitteen ansiosta lisätty loppuun oma osasto, jossa kerrotaan edellisen puoluekokouksen läpi menneiden, puoluehallituksen kannasta poikenneiden aloitteiden edellyttämien toimenpiteiden edistymisestä.

Tärkeää on myös kokoustekniikan ja -taktiikan ymmärtäminen kokoustilanteessa. Kokouksen alkupuolella (§4) esitellään puoluehallituksen ehdotus kokouksen työjärjestykseksi. Siinä tehdään yleensä menettelytapaehtotuksia eri esityslistan kohtien osalta, ja kerrotaan kokouksen sujumisen kannalta tärkeitä kellonaikoja, kuten ömuutosesitykset kohdassa 19 käsiteltäviin kannanottoihin tulee jättää kirjallisina sihteeristölle viimeistään klo 16ö. Kyse voi olla asioiden käsittelyn jakamisesta tai esitetään ajankäyttöä koskevia rajoituksia, kuten puheenvuorojen pituus.⁸⁸ Puheenjohtajaehdokkaansa esittämisen yhteydessä vaalitoimikunta voi esittää keskustelun avaamista saliin. Vuodesta 2006 alkaen kokous on hyväksynyt toimikunnan esittämän menettelytavan, että ehdokkaan puolesta pidetään kolme, kolmen minuutin kannatuspuheenvuoroa, eikä keskustelua avata saliin. Avoimesti kilpailluissa valinnoissa ehdokkaat saavat sen lisäksi esittää itse oman esittelypuheenvuoronsa.

Puheenjohtajan valinnan osalta haluan korostaa, että yksimielisenkään toimikunnan esityksen jälkeen puheenjohtajaa ei vain nimitetä, vaan valinnasta aina päätetään. Valinta on aina puoluekokouksen päätös, ja kokousedustajan rooli vaihtelee menettelytavan mukaan. Oikeus äänestämiseen on menettelytavan demokraattisuutta arvioitaessa keskeisen tärkeä.⁸⁹

⁸⁷ Vuoden 2010 puoluekokouksessa käsiteltiin 104 aloitetta ja 66 siirtyi puoluevaltuustoon. Se päätti niistä ja läpi meni esitys ensimmäisen sairaspäivän palkattomuudesta, vaikka puoluehallitus ei sitä puoltanut.

⁸⁸ Puheenvuorojen pituus on lyhentynyt viidestä kolmeen minuuttiin.

⁸⁹ Tiedustelin pitkään vastuupuheenjohtajana toimineen Petri Lahesmaan mielipidettä siitä, että keskustelua ei avata saliin? Vastaus: (10.11.2016)Ökyllä, ilman muuta menettely rajaa valtakirjalla olevien kokousedustajien puheoikeutta, jos asiaa katsotaan puhtaasti tekniseltä kannalta. Puolueen sisäisen demokratian vaarantajana ja valintatilanteen demokraattisuuden heikentäjänä en pysty sitä näkemään. Mikäli jatkokaudeksi valittavaa kohtaan halutaan esittää kritiikkiä, esim. nostaa esiin jokin asia, jolla voi olla ratkaiseva merkitys jatkokauden ja valinnan kannalta, on se mahdollista tuoda esiin mm. puoluekokouksen käsitellessä kertomusta eri toimielinten toiminnasta puoluekokousten väliseltä ajalta, tai kun määritellään suuntaviivot. Mikäli näissä kohdin tulee esiin jotakin fataalia, voidaan palata menettelytapajärjestykseen, ja tarpeen tullen muuttaa sitä puoluekokouksen enemmistöllä. Nykyiseen menettelytapaan on oltu tyytyväisiä. Esim. Sdp:n puoluekokouksissa henkilövaaleissa puhujakorokkeella saattaa käydä kymmeniä ihmisiä pitämässä kannatuspuheenvuoroja eri ehdokkaille. Aikaa kuluu, mitään uutta ei tule esiin. On toki hienoa, että saa pitää puheenvuoron jännitystä herättävässä henkilövaalissa jonkun ehdokkaan puolesta. Henkilövaalien vaikuttamistyö tehdään tosiasiasa aivan muualla.

6. PUHEENJOHTAJAN VALINTA

Tässä luvussa teen puheenjohtajavalinnoista yleisiä koonteja sekä käyn läpi analysoitavana olevat neljä erilaista valintatapahtumaryhmää, jotka ovat suoraan toimikunnan esityksestä äänestämättä tehdyt valinnat ja äänestämällä tehdyt valinnat kaksine alaryhmineen.

Vuonna 1918 tapahtuneen perustamiskokouksen jälkeen on Kokoomus järjestänyt ns. sääntömääräisiä puoluekokouksia, ylimääräiset mukaan lukien, kaikkiaan 68 kertaa. Näistä kymmenen on ollut ylimääräisiä puoluekokouksia, jollainen järjestetään useimmiten ehdokkaan nimeämiseksi tasavallan presidentin vaaleihin, mutta myös muista syistä. Uusia puheenjohtajia on Kokoomuksen historiassa kevääseen 2016 mennessä ollut kaikkiaan 20 kappaletta. Poikkeuksen joukossa tekee puolueen ensimmäinen puheenjohtaja, presidenttiehdokkaanakin vuonna 1925 ollut filosofian tohtori Hugo Suolahti, joka oli kahteen otteeseen puheenjohtajana, mutta hänet lasketaan yhdeksi.⁹⁰

6.1. Puheenjohtajavaaleista ja valinnoista yleisesti

Tutkimukseen valittuna ajanjaksona 1955-2016, puoluekokouksia on ollut kaikkiaan 40 kappaletta ja niistä 9 on kutsuttu koolle ylimääräisinä. Joka kerta kun puoluekokouksen esityslistalla on lukenut övalitaan puolueelle puheenjohtajaö (tai vastaava), on asia myös hoidettu tavalla tai toisella, ja puolueelle on kymmenen kertaa valittu uusi puheenjohtaja. Jos edellä luetellut valintatilanteet vähennetään ajanjakson kokonaismäärästä, näyttää jääneen kymmeniä kokouksia, joista useimmissa on päätetty menettelytavasta, kuultu vaalitoimikunnan esitys ja keskusteltu ó tai ehkä ei - ja päätetty, että istuva puheenjohtaja jatkaa. Jaoin valintatilanteet menettelytavan mukaan ensin kahtia: 1) vaalitoimikunnan esityksen vahvistaviin, ilman äänestystä tehtyihin valintoihin ja 2) äänestyksen jälkeen tapahtuneisiin valintoihin.⁹¹ Molemmat valintaryhmät jaoin vielä alaryhmiin. Tämä oli tarpeen, sillä joissain tilanteissa on ns. suorankin valinnan yhteydessä käytetty puheenvuoroja. Siihen on ollut vaikuttamassa mm. valintatilanteen synty syy tai poliittinen tilanne.

Puoluekokouksessa voi sääntöjen mukaan vielä tehdä ehdotuksia ehdokkaista. Kokouksilanteissa on vuosikymmenten mittaan vain kolme kertaa nostettu esiin uusia ehdokasnimii. Näistä vain kaksi eteni ehdokkuuden vahvistamiseen asti, yksi raukesi. Mahdollisuutta tehdä ehdotus ehdokkaista on ollut tapana tarjota avattaessa keskustelu saliin heti vaalitoi-

⁹⁰ 9.12.1918–26.4.1920 ja 10.5.1925–28.5.1926

⁹¹ Ensimmäisen ryhmän nimitykset ovat hieman eläneet matkalla etsiessä täsmällisintä ilmaisumuotoa.

mikunnan esityksen jälkeen, mutta näin ei ole tapahtunut vuoden 2002 jälkeen. Vaikka jokainen puheenjohtajan valintatilanne on ollut omanlaisensa ja ainutkertainen, nousee joitain yhteisiä tekijöitä ilman suuria ponnisteluja tarjoten yleistävän näkökulman tapahtumasarjaan. Se helpottaa esim. toistuvuuden ja muutoksen hahmottamista.

Puheenjohtajavaihdos on ensinnäkin kahta lukuun ottamatta johtunut edeltäjän vetäytymisestä, jolloin syynä on ollut joko asianomaisen ilmoittama mielestään riittävän pitkä kausi ja/tai muu syy, kuten siviilivirkaan lähteminen. Myös tappiolliset vaalit ovat aikaansaaneet vetäytymishalukkuutta sekä haastajien ilmaantumista ja kilpailun avautumista muille. Sääntöjen mukaan puheenjohtaja valitaan seuraavaan puoluekokoukseen asti eli noin kahdeksi vuodeksi, ellei jostain syystä ole tarvis toisin toimia.⁹² Toisin on ollut tarvis toimia kolme kertaa. Vuonna 1971, kun Rihtniemi menehtyi keväällä (12.1.) kesken kautensa. Vuonna 1994, kun Salolainen vetäytyi kesken kauden vedoten puheessaan öasiasyihinö eli kiireisiinsä ministerinä sekä vaikeisiin henkilösuhteisiin puoluetöimiston väen kanssa.⁹³ Salolaisen seuraaja - Niinistö - valittiin tätä tarkoitusta varten erikseen koolle kutsutussa ylimääräisessä puoluekokouksessa, koska kausi oli vasta puolessa. Hänen ensimmäinen kautensa oli näin vuoden mittainen. Vuonna 2001 puoluekokouksen rytmiä oli muutettu, minkä takia Itälä valittiin ensimmäisellä kerralla vain vuodeksi.

Lukuun ottamatta Stubbin yhtä kautta, puheenjohtajuuskaudet ovat olleet pitempiä kuin yksi sääntömääräinen kausi, mikä on normaali puoluekokousväli eli kaksi vuotta. Kaikkein pisin kausi oli Suomisella, 12 vuotta ja seuraavaksi pisimpään istuivat Saukkonen ja Katainen 10 vuotta. Kaikki tutkitun jakson puheenjohtajuuskaudet ovat myös muodostuneet peräkkäisistä kausista tai niiden osista. Salolainen ja Itälä 1½, Stubb 1.

Kaikki tutkimusjakson puheenjohtajat ovat olleet armeijan käyneitä ja naimisissa⁹⁴ olevia miehiä. Puheenjohtajaksi valittiin ennen sotia tohtoritason miehiä,⁹⁵ kuten oli myös 2016 pudotettu filosofian tohtori Stubb.⁹⁶ Sotien jälkeen on puheenjohtajaksi valittu usein Nuorten Liitto taustan omaava maisterismies (Saukkonen, Rihtniemi, Holkeri, Suominen, Salo-

⁹² Rihtniemi menehdyttyä 12.1.1971 kesken kautensa ei järjestetty ylimääräistä puoluekokousta, vaan Holkeri valittiin kesän puoluekokouksessa, normaalin rytmin mukaan.

⁹³ Kansallinen Kokoomus 27.–28.8.1994 ESPOO. Ylimääräisen puoluekokouksen keskustelupöytäkirja

⁹⁴ Suominen vihittiin 1977 toiseen avioliittoonsa ennen valintaansa (<https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/273.aspx>), ja Itälä kihlautui puheenjohtajavalinnan alla mennäkseen sen jälkeen toisen kerran naimisiin. Niinistön puoliso kuoli hänen puheenjohtaja-aikanaan

⁹⁵ Poikkeuksen tekee *maanviljelijä* Pekka Pennanen.

⁹⁶ Heidän voi katsoa olleen asiantuntijapoliitikkoja.

lainen, Katainen),⁹⁷ kaksi kuului ns. remonttimiehiin (Suominen ja Salolainen). Niinistö ja Itälä ovat varatuomareita.

Useimmilla valituista oli vaalipiiristään vankka poliittisen toiminnan kokemuspohja jo kunnallispolitiikasta (Saukkonen, Holkeri, Suominen, Salolainen, Niinistö, Itälä, Katainen ja Orpo). Kaksi valituista on ennen valintaansa toiminut puoluesihteerinä: Rihtniemi ja Holkeri. Itälä ja Katainen olivat ennen valintaansa puolueen varapuheenjohtajia. Orpolla on taustaa opiskelijajärjestö Tuhatkunnasta. Hän oli toiminut myös apulaispuoluesihteerinä.⁹⁸ Stubbilla ei ole puolueen järjestö- eikä kunnallispolitiikkapuolen luottamustoimitausta, mutta sen sijaan kokemusta europarlamentista ja eduskunnasta kyllä.

Puolueen istuva puheenjohtaja on haastettu viisi kertaa: vuonna 1965 kun Junnila haastoi Rihtniemen, vuonna 1973 Gunnar Laatio haastoi Holkerin, vuonna 1983 Salolainen haastoi Suominen, vuonna 1993 Maija Perho-Santala haastoi Salolaisen ja vuonna 2016 Lepomäki ja Orpo haastoivat Stubbin. Ennen kesää 2016 ei yksikään puheenjohtajan haastamistilanne ollut päättynyt haastajan voittoon, mutta näin kävi Orpon voittaessa.

Saukkosen, Salolaisen, Niinistön, Itälän, Stubbin ja Orpon tullessa *uusiksi* puheenjohtajaksi puolue oli hallituksessa. Muut neljä tiesivät nousevansa oppositiojohtajiksi, joihin kohdistettiin suuria odotuksia. Salolainen, Itälä, Stubb ja Orpo olivat valintahetkellään ministereitä, Niinistö oli kansanedustaja,⁹⁹ mutta Suominen on kuitenkin joukon ainoa, joka ei valintahetkellään ollut kansanedustaja, vaan toimi yritysjohtajana Nakkilassa.¹⁰⁰

Usein esiin nostettu seikka on, että Kokoomuksen kaikki puheenjohtajat ovat olleet miehiä, päinvastoin kuin esim. kahdella muulla ns. suurella puolueella (Keskusta ja SDP) on jo ollut naispuheenjohtajat. Ehdolla ja haastajana on naisia kokoomuksessakin ollut, mutta vasta 1990-luvulla. Ensimmäisenä oli vuonna 1991 Sirpa Pietikäinen, vuonna 1993 Maija Perho-Santala, vuonna 2004 Matikainen-Kallström, vuonna 2014 Paula Risikko ja vuonna 2016 Lepomäki. Heistä vain Risikolla oli Naisten Liiton yksimielinen tuki.

⁹⁷ Saukkonen ja Suominen olivat Nuorten Liiton puheenjohtajia, Katainen varapuheenjohtaja, Rihtniemi 1947–1959 aikana Nuorten Liiton tiedotussihteeri, toiminnanjohtaja ja pääsihteeri, Itälä hallituksen jäsen.

⁹⁸ Kokoomuksella oli edellisen kerran apulaispuoluesihteeri Rihtniemen aikana vuonna 1971. Holkeri toimi puoluesihteerinä ja (25.4. asti) apulaispuoluesihteeri toimi Veikko Tavastila. Holkerin tultua valituksi puheenjohtajaksi Tavastila tuli puoluesihteeri (17.5.1971)

⁹⁹ Niinistö oli valintahetkellä eduskunnan perustuslakivaliokunnan puheenjohtaja. Oikeusministeri hänestä tuli 1995 ja valtiovarainministeri 1996 liro Viinasen vetäytyttyä muihin tehtäviin.

¹⁰⁰ Suominen on ollut kansanedustaja kahdessa vaiheessa: Turun läänin pohjoisen vaalipiirin edustajana 1970–1975, siinä en Helsingin vaalipiirin edustajana 1983–1994. Lisäksi 1999 Euroopan unionin parlamen-
tissa

Lisäksi voinee todeta muutaman pikku seikan. Salolainen on ainoa puheenjohtaja, jonka molemmista kausista äänestettiin. Lisäksi on kolme henkilöä, jotka ovat olleet kahdesti ehdolla, mutta eivät ole kummallakaan kerralla päässeet läpi (Junnila, Ilkka Kanerva ja Kimmo Sasi). Sitten on vielä joukko nimiä, jotka ovat saaneet ääniä, vaikka eivät ole koskaan olleet ehdokkaina. Puoluekokouksia, joissa toimikunnan yksimielisen esityksen jälkeen ei käytetty yhtään puheenvuoroa, on ollut 7 kpl. Eniten puheenvuoroja - 79 kpl - käytettiin vuoden 1983 puoluekokouksessa, jolloin Salolainen haastoi istuvan puheenjohtajan, Suomisen. Silloin kokouspuheenvuoroissa purkautui monenlaisia, hyvästä vaalituloksesta seuranneita turhaumia. Oli edelleen jääty ulos hallituksesta.

6.2. Vaalitoimikunnan esityksestä äänestämättä tehdyt valinnat

Kun vaalitoimikunta on esittänyt yhtä ainoaa ehdokasta jatkokaudelle, ovat puoluekokouksen puheenjohtajavalinnat sujuneet tutkimuksen mukaan yleisesti ottaen suhteellisen ösöinnollisesti ja ongelmitta. Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta, ei aiheesta ole kokouksessa käyty sen enempää keskustelua. Se oli puoltamassa myös Rosanvallonin mallin valintaa tutkimukseen. Vuoden 1975 puoluekokouksen¹⁰¹ puheenjohtajavalintakohdassa koskivat kaikki käytetyt puheenvuorot vain puheoikeuden käyttöoikeutta, sillä äänivallattomien ylivalta puheenvuorojen käytössä jatkui ja hankaloitti tilannetta.¹⁰² Asia oli esillä jo Meriläisen (1970, 76) tutkimuksessa vuoden 1969 puoluekokouksesta.¹⁰³

Vaalitoimikunnan esityksestä puolueen puheenjohtajaksi on ainoana ehdokkaana valittu Saukkonen 4, Rihtniemi 2, Holkeri 2, Suominen 5, Niinistö 3, Itälä 2 ja Katainen 4 kertaa. Näistä kaksi, vuonna 1979 Suominen ja vuonna 2001 Itälä, valittiin äänestämättä suoraan *uusiksi* puheenjohtajiksi, ja niitä on kutsuttu myös öperintöprinssiö-valinnoiksi.¹⁰⁴ Kaikki muut ovat olleet jatkokaudelle valintoja. Yhden ehdokkaan puheenjohtajan valintatilanne on kokoomuksessa ollut kaikkein yleisin. Analyysissä olen erotellut toisistaan vaalitoimikunnan esityksestä, äänestämättä tehtyjen valintojen kaksi alaryhmää, jotka käyn läpi aikajärjestyksessä lähdeaineistoja apuna käyttäen. Valintojen kohdalla kiinnitä huomiota myös siihen, tehtiinkö kokouksessa puheenjohtajan valintatavasta aloite tai aloitteita.

¹⁰¹ Kansallinen Kokoomus. 23.–25.5.1975 HELSINKI Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja

¹⁰² Syynä oli kokouksen alussa menettelytavoissa hyväksytty esitys, jonka seurauksena puoluekokous myönsi puheoikeuden myös läsnäolo- ja puheoikeutta pyytäneille varaedustajille.

¹⁰³ Ongelmaa syvensi tuolloin puoluekokouksen edustus-oikeuden syntyminen, joka tuolloin vielä määräytyi epäoikeudenmukaisesti piirin yhdistysten lukumäärän, ei jäsenmäärän mukaan. (Meriläinen 1970, 73)

¹⁰⁴ Mm. Henttonen (2004) kutsui Suomisen ja Aamulehti 12.5.2001 Itälän valintaa perintöprinssivalinnaksi

Taulukko 1. Vaalitoimikunnan esityksestä äänestämättä tehdyt valinnat

28.–29.4.1957	Helsinki	SAUKKONEN	0	JATKOKAUSI	vaalitm
25.–26.4.1959	Helsinki	SAUKKONEN	0	JATKO	vaalitm
15.–16.4.1961	Helsinki	SAUKKONEN	0	JATKO	vaalitm
20.–21.4.1963	Kuopio	SAUKKONEN	0	JATKO	vaalitm
15.–16.4.1967	Tampere	RIHTNIEMI	0	JATKO	vaalitm
19.–20.4.1969	Turku	RIHTNIEMI	0	JATKO	vaalitm
23.–25.5.1975	Helsinki	HOLKERI	6	JATKO	vaalitm
10.–12.6.1977	Turku	HOLKERI	1	JATKO	vaalitm
1.–3.6.1979	Seinäjäki	SUOMINEN	13	UUSI	vaalitm/ed. toive
15.–17.5.1981	Helsinki	SUOMINEN	4	JATKO	vaalitm
7.–9.6.1985	Turku	SUOMINEN	4+aloite+ ponsi	JATKO	vaalitm
12.–14.6.1987	Oulu	SUOMINEN	3+aloite	JATKO	vaalitm
9.–11.6.1989	Pori	SUOMINEN	4+aloite	JATKO	vaalitm
9.–11.6.1995	Vaasa	NIINISTÖ	1	JATKO	vaalitm
6.–8.6.1997	Rovaniemi	NIINISTÖ	4	JATKO	vaalitm
21.–23.5.1999	Jyväskylä	NIINISTÖ	0	JATKO	vaalitm
8.–10.6.2001	Lahti	ITÄLÄ	2	UUSI	vaalitm/ed. toive
7.–9.6.2002	Turku	ITÄLÄ	2	JATKO	vaalitm
9.–11.6.2006	Joensuu	KATAINEN	3 kp	JATKO	vaalitm
13.–15.6.2008	Tampere	KATAINEN	3 kp+ aloite	JATKO	vaalitm
11.–13.6.2010	Jyväskylä	KATAINEN	3 kp	JATKO	vaalitm
15.–17.6.2012	Rovaniemi	KATAINEN	3 kp+ aloite	JATKO	vaalitm

kp=kannatuspuheenvuoro

6.2.1. Vaalitoimikunnan esityksestä äänestämättä tehdyt valinnat

Taulukko 1 osoittaa kuinka kuusi ensimmäistä jatkokaudeksi valintaa, eli toisin sanoen Saukkosen kaikki neljä ja Rihtniemen molemmat kaksi jatkovalintaa tehtiin ilman, että kokouksessa kukaan muu kuin vaalitoimikunta oli käyttänyt puheenvuoroja. Pöytäkirjojen mukaan mahdollisuutta keskusteluun oli kokouksessa tarjottu, mutta sitä ei käytetty.¹⁰⁵

1962 SAUKKONEN: Vuosina 1962-1966 Saukkonen oli kansanedustaja ja toimi eduskunnan toisena varapuhemiehenä, lisäksi vuodet 1964-1966 hän oli Johannes Virolaisen

¹⁰⁵ Kansallinen Kokoomus. 28.–29.4.1957 HELSINKI Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja
Kansallinen Kokoomus. 25.–26.4.1959 HELSINKI Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja
Kansallinen Kokoomus 15.–16.4.1961 HELSINKI Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja
Kansallinen Kokoomus 20.–21.4.1963 KUOPIO Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja
Kansallinen Kokoomus 15.–16.4.1967 TAMPERE Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja

hallituksen opetusministerinä.¹⁰⁶ Jokisen (2011) esittelemän kokoomuksen kulttuurisista malleista luoman kuvan mukaan kokouksessa vallinnut hiljaisuus ei yllätä. Rosanvallon (2008, 150) haluaa kuitenkin muistuttaa että *hiljaisuus ja äänestämättömyys voi olla myös poliittisen mielipiteenilmaisuu muoto. Näin öhiljainen vaaliö tilanteessa kun ehdokkaita on vain yksi ja hänet automaattisesti nimitetään ilman äänestystä, voi olla myös passiiviseen demokratiaan vakiintunut muoto. Kyse voi olla myös välinpitämättömyydestä tai näennäiskonsensuksesta, joka ei kuitenkaan perustu mielipiteenvaihtoon* (emt, 1486151). Saukkosen valintojen kohdalla on yhden valinnan osalta tiedossa Vareksen (2008) kertomat, jo aiemmin esiin tuodut öJunnilan joukkojen hiljaiset hankkeetö, joten myös pöytäkirjojen vahvistaessa hiljaisuuden katson, ettei kyseessä ole välinpitämättömyys tai näennäiskonsensus, vaan joko Jokisen (2011) *kokoomuksen vanha kulttuurinen malli* tai Rosanvallonin esittämä *tavaksi vakiintuneen, passiivisen ja heikon demokratiaperinteen jatkaminen*.

1967 RIHTNIEMI:¹⁰⁷ Vuoden 1966 vaaleissa kokoomus oli kokenut kuuden paikan menetyksen ja alkamassa oli pitkä oppositioaika, vaikka sitä ei vielä voitu silloin tietää. Kokouksen kulkua seurattiin kiinnostuneena myös kokouksen ulkopuolella, koska monia kiinnosti puolueen kannan määrittely tasavallan presidentin vaaleihin. Tämän tapahtuman seurauksia avasi Varila-Leikolan (1984) tutkimus. Uuden puheenjohtajan aikana tehdyt uudistukset olivat jäsenistölle mieleen, jäsenmäärä kasvoi ja lähestymässä oli myös kokoomuksen 50-vuotisjuhla. Valinnalla oli nuortenliittolaisten ja remonttimiesten tuki. Vaalitoimikunnan esitys korosti lähinnä *tarveperäistä harkintaa*. Puolueen tulevaisuuden turvaamiseksi tarvitaan toimikunnan mukaan öpaljon uusia, nuoria voimia mukaan, ja siksi tuli olla myös nuori puheenjohtajaö. Katsottiin myös *tärkeiden arvojen olevan kohdallaan*, eikä kenelläkään ollut lisättävää. Kyse voi olla *heikon demokratiaperinteen uutta muotoa etsivä hiljainen vaali*, mutta mukana on Jokisen (2011) *perinteisen kulttuurisen mallin* tunnelmaa.

1969 RIHTNIEMI¹⁰⁸: Nuortenliittolaisilla oli lähes 1/3 osa äänivaltaisten edustajien valtakirjoista, joten uudelleenvalinnan kannalta oli tärkeää se, että tiedettiin Rihtniemellä olevan Nuorten Liiton tuki. Varila-Leikola (1984) kuvasi Rihtniemen suhteen nuoriin ja ns. remonttimiehiin olleen jossain määrin *vaihdantataloushenkinen* (ks. Urbinati 2006). Hyväriksen (2003, 95) mukaanhan demokratia-sana ei esiintynyt kokoomuksen puolueohjelmassa ennen vuotta 1970, joten toimijoiden ymmärrys demokratiasta oli jos ei heikompi, niin

106 <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/911471.aspx>. Luettu 25.11.2016.

107 Kansallinen Kokoomus. 15.–16.4.1967 TAMPERE Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja

108 Kansallinen Kokoomus. 19.–20.4.1969 TURKU. Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja

ainakin erilainen kuin tänään. Vareksen (2008, 532) mukaan öRihtniemen sukupolven edustajat olivat edelleen aatteellisia ja konservatiiveja, mutta ennen kaikkea pragmaattisia. Heille oli selvää, että tietyt yhteiskunnan ja politiikan piirteet, joita vanha sukupolvi kauhisteli tasonlaskuna ja politiikan muuttumisena aatteellisesta toiminnasta ammatiksi ja etujen osto- ja myyntiliikkeeksi, olivat reunaehtoja, jotka eivät olleet muutettavissa, ja joihin uusi sukupolvi ei suhtautunut yhtä moralisoivasti. Vaikka kannatuksen kasvun takia Meriläisen (1970) ja Jokisen (2011) tarjoamaa *täydellisen tyytyväisyyden* mahdollisuutta valinnan perusteluna en sulkisi täysin pois, tuntuu jonkinlainen *näennäiskonsensus* kuitenkin luonteelta. Mielenkiintoista oli, että kokouksen puhe- ja läsnäolo-oikeutettujen määrä nousi puheenjohtajan valintaa seuranneena päivänä usealla sadalla, ollen poikkeuksellisen suuri. Tällöin hyväksyttiin useita ponsia, kuten: kokousasiakirjat on toimitettava hyvissä ajoin etukäteen ja, että tulossa olevasta radiolaissa ei saa antaa yleisradiolle monopolia.

Kaksoisjäsenyyden poistaminen seuraavassa puoluekokouksessa oli askel edustuksellisen demokratian vahvistamiseen. Edustajien äänioikeus sai entistä suuremman arvon, vaikka sitä ei paljon ollut puheenjohtajan valinnan kohdalla käytettykään. Kokoomuksen kentän aluksi kovasti vastustama puoluetukijärjestelmä lakeineen tuli voimaan vuonna 1969 (Jokinen 2011, 346). Vuoden 1970 eduskuntavaalien jälkeen Kokoomus voitti 11 lisäpaikkaa, ja puheenjohtaja Rihtniemi sai hetkeksi myös hallitustunnustelijan tehtävän. Ensimmäisen tunnustelun kaatoi toiseksi parhaiten menestyneen puolueen Maalaisliiton vastustus, ja toiseksi esitetty ei kelvannut presidentille.¹⁰⁹ Puoluetuen ja valtion budjettiin tulleiden uusien määrärahojen takia alkoi politiikan leviäminen eri sektoreille, jolloin luottamustoimien kautta puolue toiminnan potentiaalinen palkitsevuus kasvoi, puoluesitoutuminen lisääntyi ja vahvistui (mm. Rantala 1984; Ruostetsaari 2005).

1975 HOLKERI:¹¹⁰ vaalitoimikunta antoi yksimielisen esityksen Holkerin valinnan puolesta, kokouksessa käytettiin kuusi puheenvuoroa, mutta varsinaisia ehdotuksia ei tehty. Puoluekokouksessa hyväksyttiin puoluehallituksen esitys, jolla rajoitettiin läsnäolijoiden

109 1970-luvulla kokoomuksessa nousi ns. remonttimiesten ryhmä, joka halusi uudistaa puolueen aatetta ja toimintaa. (Kunttu 2001, 57) Jokinen (2011, 311) kertoo, että Suomisen mukaan nimitys oli Vikatmaan keksintöä. Porukka perustettiin vuonna 1969, ja siihen tarvittiin Suomisen lisäksi Ilkka Viippola, Vikatmaa, Salolainen, Mykkänen, Väinö Saario (Vänni) ja Jaakko Kentala sekä ”kori kaljaa”. Tavoitteena oli kokoomuksen vieminen Paasikiven- Kekkosen ulkopoliittikan taakse. Ryhmän jäsenistö neljä meni vaaleissa läpi tukiryhmiensä ansiosta. Ryhmällä oli mm. yhteinen tv-mainos, missä oli Vikatmaa talikko kädessä sanoen: ”työtätekeviä” mekin. Ryhmällä oli Rihtniemen tuki ja ryhmä tuki puheenjohtajaa. 1970–80-luvuilla puolueorganisaation ja parlamenttiryhmän suhde oli konfliktinen ja ryhmä olisi haluttu sitoa tiukemmin puolueen ohjelmiin mm. ei-toivottujen ulkopoliittisten mielipiteiden takia

¹¹⁰ Kansallinen Kokoomus. 23.–25.5.1975 HELSINKI. Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja

puheoikeus koskemaan vain virallisia kokousedustajia. Ongelma oli mm. Meriläisen (1970) toteama ja muutos paransi kokousedustajien asemaa merkittävästi. Vaikka jäsenmäärä oli hieman laskenut, oli kannattajamäärä edelleen kasvussa. Vuonna 1975 oli pidetty ensimmäinen jäsenäänestys eduskuntavaaliehdokkaista, mistä oli selvitty pienin kummelluksin. Holkeriin ei oltu tyytyväisiä mutta, koska muita vartenotettavia ehdokkaita ei ollut, ei suurempaan aktiivisuuteen ollut halua. Näin jonkinlainen parempien vaihtoehtojen puutteessa toteutunut *negatiivinen passiivisuus tai näennäiskonsensus* on todennäköinen.

1977 HOLKERI:¹¹¹ toimikunta esitti Holkeria yksimielisesti. Pohjois-Hämeen piiri ja Tuusula puolsivat valintaa, ja lisäksi käytettiin neljä yksittäistä kannatuspuheenvuoroa. Kokoomuksen katsottiin *kasvaneen suureksi* Holkerin aikana, ja vaikka kasvu oli aikaansaanut sisäisen keskustelun ja ongelmien lisääntymistä, katsottiin *yhtenäisyyden ja öRihti-niemen linjan säilyneen ja arvojen olevan paikallaan*. Kokous oli aktiivisempi kuin aikaisemmin. Ehdokkaalla oli yksi piiri ja opiskelijajärjestö takanaan, joten paremmalta näytti. Tuki oli laajempi. *Argumentointi ja mielipiteenvaihto tapahtuivat puoluekokouksessa*, ja täyttävät Arendtin (2002), Habermasin (1987) ja Urbinatin (2006) määrittelyn *demokratian tarvitsemasta julkisesta tilasta, jossa mielipiteenvaihdon kohteena on yhteinen intressi*.¹¹²

Ehkä valtakirjattomien aikaansaaman hälinän poistuminen rohkaisi edustajia käyttämään puheenvuoroja. Monen tutkijan (mm. Rantala 1982; Panebianco 1988; Niemi 2014) käsitys on, että puheenjohtajan tärkein tehtävä on hankkia menestystä vaaleissa. Jos ohomma on hoidossa, se hiljentää kyllä nurisijat. Näennäiskonsensusuksesta ei siis ollut kysymys, koska valintaa tukevat argumentit olivat vahvoja. Äänestämättömyydestä huolimatta yhteisistä asioista vallitsi konsensus, ja se tuotiin esiin oikeassa paikassa, joten äänestämättömyydestä *valintatapahtumaa voi pitää melko demokraattisena*. Kyse ei ollut hiljaisesta vaalista.

1981 SUOMINEN:¹¹³ Suomisen uudelleenvalinnan kohdalla esitystä puoltavan puheenvuoron käyttivät Nuorten Liitto, Tuusula, Naisten Liitto ja Varsinais-Suomen piiri. Tiedossa oli, että myös kentällä oli ennen kokousta keskusteltu paljon henkilönimistä. Puolueen kannatus oli kuitenkin hyvällä mallilla, ja liittojen lisäksi myös puolueen suurin piiri

¹¹¹ Kansallinen Kokoomus. 10.–12.6.1977 TURKU. Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja

¹¹² Hannu Salokorven (9.1.2013 sähköpostiviesti) 1970-luvulta alkaen kokoomuksen menestyksen kannalta tärkein oli kunnallislakiin kirjattu suhteellisuusperiaate, joka mahdollisti jokaisen poliittisen ryhmittymän pääsyn kunnallispoliittiseen päätöksentekoon ilman poliittista diskriminaatiota. Kansanrintama-ajatus valtakunnallisesti pyrki eristämään kokoomuksen päätöksenteosta kaikilla tasoilla, mutta lakiin kirjatun periaatteen takia puoluetta ei kyetty syrjäyttämään kunnallispolitiikasta.

¹¹³ Kansallinen Kokoomus. 15.–17.5.1981. SEINÄJOKI Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja

oli valinnan takana. Henttosen (2004) tutkimus kertoi vuoden 1981 suuresta vaalivoitosta, joka toi 12 uutta kansanedustajapaikkaa, mutta jäätiin yhä ilman ministerisalkkuja.¹¹⁴ Salolaisella oli keväällä ollut halua lähteä Suomisen vastaehdokkaaksi ja valmistelujakin oli tehty erityisesti Helsingin piirissä. Salolainen ei lopulta halunnut asettua ömaltillisen linjan puheenjohtajakandidaattia vastaan, ettei antaisi puolueesta ulospäin vääristynyttä kuvaä. Ei haluttu arvostella kasvavaa menestystä tuonutta linjavalintaan, vaan haluttiin pitää yllä yksimielisyyden kulissia. Sitä voi pitää ilmaisuna *avoimen negatiivisesta näennäiskonsensusesta*, mikä tulee esiin tiedonannon lähettämisen muodossa peittelemättä.¹¹⁵ Kuitenkin kaikkien jäsenliittojen *avoin, vahva ja ääneen lausuttu tuki tuo valintaan demokraattisuuden elementtejä ja tuo demokraattisuuspisteitä*.

1985 SUOMINEN:¹¹⁶ Kokouksessa käytettiin neljä puheenvuoroa, eikä muita ehdotuksia esitetty. Puheenjohtajan henkilöön nähden tilanne tuntui olleen lähes välinpitämätön ja passiivinenkin. Kokouksessa hyväksyttiin kuitenkin Nuorten Liiton aloite kolmannen varapuheenjohtajapaikan perustamisesta, jolle he saivat myös oman ehdokkaansa Jouni J. Särkijärven (Vares 1999, 2676270). Särkijärveä esittäessään vaalitoimikunta jätti mainitsematta, että sen 19 jäsenestä 8 kannatti esitystä, 7 oli valintaa vastaan ja 4 äänesti tyhjää (emt, 268). Ilmeisesti ei haluttu provosoida. Hyväksymisen voi katsoa olleen se *hint*a, mikä puheenjohtajavalintaan puuttumattomuudesta maksettiin, joten kyseessä oli *ilmeinen näennäiskonsensus*. Nuorilla oli edelleen merkittävä määrä kokousvaltakirjoista, eikä tuotu esiin mitään painavaa syytä olla perustamattakaan yhtä varapuheenjohtajuutta lisää ö nuorten tarpeeseen. *Vaihdannaistaloushenkisyys menettelytapana korostui*.

Puoluekokoukselle oli tehty myös ennätysmäärä aloitteita, ja niistä neljä koski puheenjohtajan valinnan uudistamista siten, että ennen puoluekokousta järjestettäisiin jäsenäänestys. Aloitteiden käsittely käynnisti vilkkaan keskustelun. Monet puheenvuorot vetosivat puolueen eduskunnassa tekemiin lakiesityksiin suorista vaaleista mm. tasavallan presidentin valinnan kohdalla. Vedottiin myös siihen että sosiaalidemokraattinen puolue oli jo tehnyt jäsen Gallupin Kalevi Sorsan seuraajasta, joten miksi ei kokoomuskin voisi. Lisäksi todettiin kokoomuksen käyttäneen tekemänsä lakialoitteen perusteluna aloitteiden tekijöiden tavoin ökansan kontrollimahdollisuuksia, tuloksen riippumattomuutta ja valitun aseman

¹¹⁴ Suominen on ollut kansanedustaja kahdessa vaiheessa: Turun läänin pohjoisen vaalipiirin edustajana 1970–1975, siö en Helsingin vaalipiirin edustajana 1983–1994.

¹¹⁵ Varapuheenjohtajiston valinnan osalta ei pidetty hyvänä niputtaa ehdokasjoukkoa, koska katsottiin sen aikaansaavan negatiivisen ilmiön, jolloin muutosesitykset pitäisi tehdä jotain määrättyä ehdokasta vastaan.

¹¹⁶ Kansallinen Kokoomus. 7.-9.6.1985 TURKU. Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja

korostumista. Aloitteita ei hyväksytty. Kokouksessa tehtiin myös toivomusponsi jäsenten yleisten vaikuttamismahdollisuuksien lisäämisestä. Siitä äänestettiin ja kokous hyväksyi sen niukasti äänin 2396231.¹¹⁷

Kokoomus oli joutunut tekemään sääntöihinsä jäsenäänestyksen mahdollistavan muutoksen jo 1970 rekisteriviranomaisen vaatimuksesta puolerekisteriin merkitsemisen takia, mutta tämä mahdollisuus koski vain ehdokkaiden nimeämistä vaaleissa. Aloittekeskustelussa nostettiin esiin myös Nuorten liittokokouksen jo aiemmin tekemä päätös jäsenäänestyksestä, joka oli kuitenkin juuttunut övaiheeseen, eikä ollut toteutunut. Perusteluksi kerrottiin, että suurin osa yhdistyksistä ei ollut halunnut antaa tietojaan, joten sitä ei voitu toteuttaa. Liiton puheenjohtaja vastusti puolueen puheenjohtajan valintatavan muuttamista, koska hänestä argumenttien tulisi perustua politiikkaan ja henkilön poliittiseen kyvykkyyteen. Vareksen (1999, 1476148) mukaan önnen vahva Nuorten Liitto ei ottanut enää niin aktiivisesti kantaa kaikkeen. Sen ongelmana oli sisäisen koheesion heikkeneminen, mikä johtui siitä että useimmat halutut muutokset oli jo tehty, ja entiset *vihaiset nuoret miehet*¹¹⁸ olivat nyt kansanedustajia ja puolueen johtoelimissä tulppana seuraavalle KNL- sukupolvelle. Osa oli myös päättänyt jatkaa matkaansa yhteiskunnan muille aloille tai virkamiehiksi, joten uuden polven kasvamista myös odoteltiin.

1987 SUOMINEN:¹¹⁹ kokouksessa vallitsi myös puheenjohtajanvallinnan kohdalla euforinen tunnelma, koska oli voitettu vaalit, 21-vuotinen oppositioaika ó korpivaellukseksikin kutsuttu - oli päättynyt. Oli päästy hallitukseen ja saatu pääministerin paikka. Presidentti oli vaikuttanut hallituksen muodostamiseen yllättävän kovalla kädellä antaen hallituksen tunnustelutehtävän puolueen puheenjohtajan sijaan Suomen Pankissa olleelle, entiselle puheenjohtajalle Holkerille. Syynä oli kokoomuksen, Keskustapuolueen ja RKP:n jo ennen vaaleja salaa tehty, ns. kassakaappisopimus vaalien jälkeisestä hallitusyhteistyöstä (emt, 272). Vaalitoimikunnan yksimielinen kanta oli että Suominen edelleen jatkoon, ja niin päätettiin. Vaalivoitto oli puolueen historian suurin, kannatus oli huipussaan, eikä jäsenmäärän laskukaan ollut vielä huolestuttavaa. Puolueen kansainvälinen toimintakin oli toimintakerptomuksen mukaan vilkastunut Suomisen ansiosta, eikä puheenjohtajan henkilön vaihtamiseen kohdistunut paineita.

¹¹⁷ Toivomusponsi: Puoluekokous toivoo puoluehallituksen valmistelevan seuraavaan puoluekokoukseen muutokset puolueen sääntöihin niin, että säännöt nykyistä paremmin suovat jäsenistölle mahdollisuuden osallistua puolueen päätöksentekoon.

¹¹⁸ Suominen, Kanerva, Vikatmaa, Salolainen

¹¹⁹ Kansallinen Kokoomus. 12.–14.6.1987 OULU. Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja

Kokouksessa käytettiin kolme puheenvuoroa. Lisäksi puheenjohtajan valintatavasta oli tehty jälleen kaksi aloitetta, joiden teemana oli halu saada puheenjohtajavalinta tehtäväksi jäsenäänestyksellä.¹²⁰ Tiedettiin, että työn alla olleen yhdistyslain muuttamisessa myös eduskuntaryhmä oli ollut kiitettävän aloitteellinen.¹²¹ Puoluehallitus vetosi vastauksessaan jälleen siihen, ettei puheenjohtajan valintaa edelleenkään ole lain mukaan mahdollista tehdä muualla kuin puoluekokouksessa. Kokouksessa kiitettiin erikseen jäsenäänestyksen järjestämisestä presidentinvaalien ehdokkaasta (Holkeri). Se oli uutta. Puheenjohtajan valinnan kohdalla on vaikea nähdä selvää Rosanvallonin mallin tunnusmerkistöä, vaikka aloitteentekijöiden *epäluottamus järjestelmään eli valintatavan muuttumiseen luo heikon varjon demokratian ylle, mutta myös jonkinlaista konsensusta* oli ilmassa selvästi.¹²²

1989 SUOMINEN¹²³ vaalitoimikunnan yksimielinen kanta oli kauppa- ja teollisuusministerinä toimivan Suomisen jatkovalintaan puoltava. Toimikunnan esityksen jälkeen käytettiin neljä esitystä puoltavaa, ja tulevalle kaudelle toiveita esittävää puheenvuoroa. Muuan kokousedustaja esitti hyväksyttäväksi pontta, että kokoomus aloittaisi kokouksen jälkeen avoimen keskustelun seuraavan puheenjohtajan henkilöstä toteuttamalla jäsenistön piirissä äänestyksen, jossa menestyneiden keskuudesta valitaan seuraavassa puoluekokouksessa uusi puheenjohtaja. Pontta ei kuitenkaan kannatettu, joten siitä ei seurannut toimenpiteitä. Puoluekokouksen teema öKasvua parempaan elämään oli neutraali, mutta kokousedustajien käsiteltävänä oli useita kannanottoja ajankohtaisista teemoista, joten tekemistä riitti.

Matti Muukkosen (2005, 77) mukaan ölamavuodet eivät olleet helppoja, sillä kokoomuksen sisäisen kasvun prosessi ikuisesta oppositiopuolueesta vastuunkantajaksi oli auttamatta keskenö. Puoluekokoukselle oli tehty puheenjohtajan valinnasta kaksi jäsenäänestystä esittävää aloitetta, joita perusteltiin vetoamalla mm. kokoomuksen öporvarilliseen yksilökeskisyyteen ja pyrkimykseen lisätä yksilön vaikutusmahdollisuuksiaö. Viitattiin myös vuoden 1985 puoluekokouksen hyväksymään toivomusponteen, joka velvoitti puoluehallitusta selvittämään jäsenäänestyksen käyttöönoton mahdollisuutta. Tiedettiin myös jäsenliittojen

¹²⁰ Molemmilla kerroilla aktiivisena on ollut Tampereen Kokoomuksen Nuoret

¹²¹ Kokoomuksen eduskuntaryhmä oli jättänyt vuoden 1986 valtiopäivillä puolueiden sisäisen demokratian lisäämiseksi ryhmäaloitteen, jossa esitettiin: kansanvallan laajentamista ja sen varmistamista että puolueet noudattavat demokraattisia menettelytapoja myös sisäisessä päätöksenteossaan.

¹²² Potentiaalinen haastaja, Salolainen oli osastopäällikkönä Suomen Teollisuuden Keskusliitossa, eikä hyvin menneiden vaalien takia – josta ansio kuitenkin annetaan puheenjohtajalle – lähtenyt haastamaan, ymmärsi realiteetit ja odotti aikaa parempaa.

¹²³ Kansallinen Kokoomus. 9. -11.6.1989 PORI Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja

vaatineen jäsenäänestysmahdollisuutta tärkeissä henkilövalinnoissa. Puoluehallituksen perustelu oli entinen: ö laki ei salli, eikä voida hyväksyä. Johto on valittava kokouksessaö.

Vareksen (1999, 2936294) kirjoittamassa Nuorten Liiton historiikissa ajankohdasta kertovan luvun otsikko on Jälleen uusi sukupolvi. Vares toteaa, että vaikka käsite ösukupolviö muuttuukin hieman kyseenalaiseksi näin lyhyellä aikavälillä, voidaan vuosiin 198761996 sijoittaa kolme ösukupolveaö tai ikäpolvea: juppisukupolvi, lamasukupolvi ja EU-sukupolvi.¹²⁴ Yhteisen oman ehdokkaan löytäminen ei ehkä tällä joukolla ollut helppoa, joten nuortenliittolaiset eivät olleet erityisen aktiivisia, vaan keräsivät voimia.

Kielitaitoinen Suominen oli vahvistanut puolueen yhteyksiä Eurooppaan, ja puolueella meni hyvin. Puheenjohtajavalinnan kohdalla *konsensuksen tunnusmerkkien täyttymistä* heikentää hieman se, ettei suoraäänestystä toivovista aloitteista huolimatta kokouksessa tehtyä ponsiesitystä kannatettu. Silti jonkinlaista *näennäiskonsensuksen tuntua* tuo jo Suomisen kymmenen vuotta kestänyt toimikausi. Se oli ollut pitkä, mutta myös raskas.

1995 NIINISTÖ:¹²⁵ Niinistön suorien jatkovalintojen kohdalla käytettiin vaalitoimikunnan yksimielisen esityksen lisäksi vuonna 1995 yksi puheenvuoro. Muuten kokouksessa käytiin kyllä vilkasta keskustelua demokratiasta yleensä. Näissä puheenvuoroissa kosketeltiin hallituksessa olon aikaansaamaa keskustelufoorumien muutosta, ja sitä kuinka puolueen elimet kokivat jääneensä paitsioon eduskunta- ja ministeriryhmään nähden. Hallituksessa olo oli vaikuttanut puolue-elinten vallan eli merkityksen vähenemiseen, varsinaisen poliittisen keskustelun siirryttyä hallitusohjelman noudattamisessa onnistumiseen. Se oli turhauttavaa. Kun johto ei entisessä määrin toimi jäsentensä kautta, nämä alkavat epäillä tokko se enää toimii edes heidän hyväkseen (Rantala 1982, 108). Osaa jäsenistöstä vaivasi tunne vallan puutteesta tai kuten Pamfletissa (2016) todettiin, syntyi vaikutelma, että öosa on sisällä ja osa ulkonaö, mikä synnyttää eriarvoisuuden tunnetta.

Toinen hankala, samaan liittyvä asia on puoluetöiminnan määrittelyissä esiin nostettu palkitsevuus. Hallitukseen pääsy öpalkitseeö konkreettisesti vain pientä joukkoa. Hallitusohjelman laatimisen vaikeus riippuu kulloisistakin kumppaneista, eikä puolueen omien poliittisten tavoitteiden toteutumisestakaan voinut etukäteen olla ollenkaan varma. Järjestön

¹²⁴ Emt, 294. Ensin mainitun avainkokemuksia olivat politisoitumisen hiipuminen, kapitalismin voittokulku, sosialistisen järjestelmän alasajo Itä-Euroopassa ja Neuvostoliiton mahdin mureneminen. Aiempien sukupolvien silmissä juppisukupolvi edusti kovaa, tunteetonta, ihanteetonta ja aatteetonta materialismia. Sukupolvi itse ihmetteli edeltäjiensä paatoksellisuutta sekä sokeutta neuvostojärjestelmän heikkouksille.

¹²⁵ Kansallinen Kokoomus. 9. -11.6.1995 VAASA Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja

kannalta kyse on myös Ankersmitin (2002,119) esittämästä edustuksellisen demokratian yleisestä ongelmasta. Se on huono käsittelemään itseään koskevia asioita. Ankersmit (emt, 10) kehoitus ymmärtää demokratian olevan ratkaisu- tai vastausyritys tietyn ajankohdan ongelmiin. Lama-aika toi ajankohtaan omat haasteensa. Jäsenistö olisi halunnut pohtia, minkälainen demokratian muoto uudessa tilanteessa olisi sopiva, mutta johto oli kiireinen. Vaalivoitto ja hallitukseen pääsy ovat puolue toimijoiden yhteisiä asioita ja kiistaton toiminnan jatkuva tavoite. Niiden toteutumisen jälkeen pitäisi silti päivittää arki, ja luoda uusia rutiineja vastaamaan muutokseen. Tämä jää usein tekemättä tai ei onnistu. Vuonna 1987 sitä oli sentään yritetty.¹²⁶

Puheenjohtajakysymys tuntui olleen kokouksen juonen kehityksen kannalta täysin epäoleellinen kysymys, eikä se innostanut mielipiteenvaihtoon, kun korjattavaa nähtiin muualta. Puheenjohtajavaalin suhtauduttiin lähinnä *välinpitämättömästi*, mutta taustalla oli kielitämättä *tyytyväisyys puheenjohtajan* toimintaan hallituksessa. Tyytyväisyys ei ulottunut kuitenkaan kaikkiin hänen menettelytapoihinsa. Kyseessä voi ajatella olevan *järjestödemokratian kasvukipuja ja sisäisen areenan konflikti, joka on oireilua ristiriitaisista muutostarpeista*. Ristiriidat kuuluvat mm. Palosen (1988) ja Ankersmitin (2002) mielestä kuitenkin oleellisena osana puolueiden toimintaympäristöön eli politiikkaan. Osaltaan ne kuluvat myös Rantalan (1984) esittämän puolueiden kahden roolin ja kolmen funktion malliin vaalipuolueroolin seurauksiin. On epätodennäköistä, että kaikki roolit ja funktiot voivat olla koko ajan samanarvoisia ja samaan aikaan toteutettavissa, joten ne tuntuvat esiintyvän puolue toiminnan arjessa jonojärjestyksessä. Joku rooli ja funktio on aina vaihtopenkillä. Kuten urheilussa, ei puolueenkaan vaihtopenkki ole hiljainen.

1997 NIINISTÖ:¹²⁷ Iiro Viinase siirryttyä Pohjolan pääjohtajaksi 1996 tuli Niinistöstä valtiovarainministeri.¹²⁸ Vaalitoimikunnan esityksen lisäksi käytettiin neljä puheenvuoroa. Ensimmäinen kehui asianomaisen osaamista, mutta totesi myös (jälleen) ehdokkaan kärsimättömyyden ja ominaisuuden olla vaikeasti lähestyttävä, ja siihen toivottiin muutosta.

¹²⁶ Kokoomuksen päästyä hallitukseen esitti puoluesihteerit Jussi Isotalo 27.5.1987 puoluehallitukselle kokouksen pöytäkirjan mukaan organisaatiomallia, jossa oli yksi uusi laatikko, hallituspoliittinen valiokunta. Sen tehtävänä oli "hallituspoliittisten linjakysymysten käsittely" ja kokoonpano puolueen puheenjohtajat ja puoluesihteerit, eduskuntaryhmän puheenjohtajat, kaikki omat ministerit ja puolueen suunnittelupäällikkö. Se kokoontui ainakin kerran, mutta ilmeisesti se jäi – ehkä päätösvalloittomana - osanottajaksi ajateltujen tärkeys- ja kiireellisyysjärjestyksessä jonon hännille. Pian se jäi vähin äänin pois, eikä siitä enää puhuta.

¹²⁷ Kansallinen Kokoomus 6. -8.6.1997 ROVANIEMI Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja

¹²⁸ Yli-Huttulan (2006, 87) mukaan useille ministereille tuli ikävä Iiro Viinasta, kun Niinistö aloitti valtiovarainministerinä helmikuussa 1986. Niinistö oli kovin kärsimätön, ja sitten kun hän kärsimättömyydessään suuttui, hän lähti neuvotteluista kesken kaiken tupakalle. Ihmiset kokivat sen huonoksi käytökseksi.

Toinen puheenvuoron pitäjä kertoi iloitsevansa siitä, ettei uuden puheenjohtajan valintaa ole tekemässä puoluetoimisto vaan puolueen jäsenet. Puheenvuoron käyttäjä sanoi jäsenistön otällä kertaa olevan siististi ruodussa, eikä säröjä tule, eikä esitystä uudesta ehdokkaasta. Sanottiin Saulin hoitaneen leiviskänsä linjakkaasti, ja öSauli saa jatkaa. Varsinais-Suomen piirin puheenvuorossa tuotiin esiin mm. Ruostetsaaren (2005) ja Niemen (2014) esiin nostaman politiikkaan rekrytoitumisen reitin, mikä on myös Rantalan (1982) mukaan yksi puolueen perustetehtäviä. Puhuja korosti Niinistön nousemista valtiolliseen vastuuseen pitkänjärjestö- ja piirikokemuksen kautta.

Muistuttamisen arvoinen on myös Berndtsonin (1996,186) sanoma, että jo 1920-luvulla oli omaksuttu käsitys, että ääni vaaleissa on samanlainen perusyksikkö kuin raha taloustieteessä. Puheenjohtajan eduskuntavaaleissa saama suuri äänimäärä oli mahdollistanut Varsinais-Suomessa viiden muun ehdokkaan läpipääsyn vaaleissa.¹²⁹ Se toi sekä etua asianomaisille että lisää valtaa puolueelle, mitä monet tutkijat (mm. Weber 1956; Downs 1957) pitävät toiminnan keskeisinä tavoitteina. Neljäs, Etelä-Hämeen puheenvuoro korosti vaali- ja hallitustyöskentelymenestyksen heijastuvan kentälle asti myönteisenä, ja siksi toivottiin koko puheenjohtajiston jatkavan entisellään.

Ilmapiiri valinta-areenalla oli myönteinen ja tulevaisuuteen uskova. Ankersmitin (2002, 231) korostaman politiikan, ja nyt *Niinistön ominaisuus oli luoda positiivista perspektiiviä ajatteluun ja toimintaan* tuli puheissa selvästi esiin. Argumentit olivat hyviä, eikä epäilylle jäänyt sijaa. Negatiivisuuskin tuotiin avoimesti julki, eikä kaikkeen suinkaan oltu tyytyväisiä. *Konsensuksesta* oli kuitenkin kysymys, vaikka myös demokraattisuuden elementtejä oli joukossa. Takalan (2013, 364) mielestä övalta ja johtajuus nivoutuvat monella tavalla toisiinsa. Karismaattiset johtajat eivät ole byrokraatteja, jotka tottelevat sääntöjä, vaan päämiehiä, jotka laativat säännöt.ö Menestyksen hinta oli tiedossa, mutta se oli yksissä tuumin päätetty maksaa.¹³⁰

1999 NIINISTÖ:¹³¹ Kokoomus oli saanut eduskuntavaaleissa 7 lisäpaikkaa. Niinistö oli ollut ensimmäistä kertaa Helsingin vaalipiirissä ehdolla, kuten kahden muun suuren puolueen puheenjohtajat (Paavo Lipponen, Esko Aho). Kaikki kolme tavoittelivat pääministeriyttä. Niinistön henkilökohtainen äänimäärä oli maan suurin, mutta Lipponen voitti kisan

¹²⁹ Sama vaikutus Niinistön ehdokkuudella oli Helsingin vaalipiirissä vuonna 1999 (30 450 ääntä) ja vuonna 2007 Uudellamaalla (60 563 ääntä). Tämä oli voitto puolueelle, mutta ei oikeastaan Varsinais-Suomelle

¹³⁰ Niinistö pohti puheenjohtajuuskauden aikana jo puheenjohtajana jatkamistaan. (Yli-Huttula 2006, 105)

¹³¹ Kansallinen Kokoomus 21.–23.5.1999 JYVÄSKYLÄ Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja

puolueensa suuremman kokonaisuuden ansiosta. Jarmo Virmavirta kirjoitti puoluekokouksesta 25.5.1999 Nykypäivään (s. 10611): ökun kokousyleisö kuuli vaalitoimikunnan yksimielisen esityksen Niinistön jatkokaudesta, väki pomppasi pystyy ja aloitti raikuvasti taputtaa. Kokousedustajana ollut Pertti Mäki-Hakola totesi Virmavirran mukaan: öihan on kuin vanhassa Neuvostoliitossa. Yksi ehdottaa ja toiset taputtaa.ö Nyt kommentille naurettiin vapautuneesti, mutta - toimittajan mukaan - öpuhujan isä- Pentin aikaan, pari vuosikymmentä aikaisemmin sitä olisi menty Tehtaankadulle pyytämään anteeksi. Kirjoittaja uskoi kyseessä olleen Niinistön uran huippuhetki, mutta totesi sarkastisesti salissa istuvan jo seuraajiakin, eikä hän uskonut puolueen nousun enää jatkuvan. Puolueen jäsenmäärän lasku oli ollut pitkään laskussa, mutta sille ei paljon pystytty tekemään, koska oli muita ötulipaloja.¹³² Jäsenmäärän sijaan kannatus oli kuitenkin edelleen suuri.

Artikkelin mukaan käytäväkeskusteluissa pahoiteltiin aloitteiden tulleen öpoliittis-teknisiksi, eikä aatteesta puhuta enää mitään. Lisäsi puoluehallituksen vastaus sisälsi useimmiten sanaparin: öhallitusohjelman mukaanö, joten varsinaista päätösvaltaa ei puolueelimelle enää paljon ollut. Oli sitouduttu hallitusohjelmaan ja sen raameihin. Niinistön myötätuuli ja rullaluistimet kiisivät kovaa, mutta järjestödemokratian kanssa sillä ei ollut tekemistä. Se ei pysynyt perässä. Edustuksellisen demokratian määräaikaisuus rytmittää puolue toimintaa, ja huomio jäsenistöön kääntyy aina viimeistään vaalien alla. Kyse on Rantalan (1982, 26, 1036104) esittämien puolueen funktioiden paikkojen vaihdosta.

Sisäisellä areenalla alkoi olla monenlaista muutostarvetta, ja menestyksen hinta puhutti. Menestyvää puheenjohtajaa ei haluttu eikä voitu vaihtaa, koska mainitsemisen arvoisia kilpailijoita ei ollut maisemissa. Tilanteessa alkoi olla yhä enemmän *negatiivisen näennäiskonsensuksen elementtejä*. Niinistö kohdalla kyse tuntuu olleen Rantalan (emt, 249) esittämä ajatus, öpuolueiden ongelmana on, että yhteisössä asettuvat helposti vastakkain strategistaktinen peruste ja aatteellinen vakaumus eli *strategisesti välttämätön ja sisällöllisesti toivottava*. Niinistö tuntuu olleen strategisesti välttämätön.

2002 ITÄLÄ:¹³³ Vuonna 2002, puoluekokousrytmin muutoksen takia vasta vuoden puheenjohtajana olleen, ja sisäministerinä toimineen Itälän toisen valinnan kohdalla käytettiin vaalitoimikunnan yksimielisen esityksen lisäksi kolme ehdokasta kehuva puheenvuoroa.

¹³² Yli-Huttula (2006, t, 106) Niinistö ei sietänyt sitä, että puolueen puheenjohtajan pitäisi toimia kannattajajoukon toiveiden mukaan. Hän ei nauttinut puoluekentällä kiertämisestä, kuten ei Salolainakaan.

¹³³ Kansallinen Kokoomus. 7. -9.6.2002 TURKU Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja

Valmistautuminen seuraaviin eduskunta- ja EU-vaaleihin oli käynnissä, ja laadittiin vuosiksi 2003-2007 tavoiteohjelmaa. Toimintakertomuksen mukaan pyrittiin käynnistämään kentällä aatteellista keskustelua, johon Itälän toivottiin tuovan ihmisläheisyyttä ja pehmeyttä, mutta väkinäisenä se tuntui. Eikä se tahtonut onnistua. Vaikka Itälässä oli paljon hyvää, puuttui hänen julkisesta imagostaan jotain tarvittavaa, ja ö julmaa kyllä ö sen myötä kaikki.

Niemen (2014, 44) toteama mahdollisuus, että valintaan kohdistetut suuret odotukset eivät aina täyty, realisoituivat hänen mukaansa Itälän kohdalla. Television poliittinen satiiri-ohjelma *Itsevaltiaat*, teki hänestä saamattoman oloisena koheltajana vain huvittavan. Kokoomuslaisen silmin katsoen jopa sääliä, mikä puheenjohtajuuteen liitettynä ei ole hyvä sana. Kuudentoista yhtäjaksoisen hallitusvuoden jälkeen kokoomus hävisi vaalit vuonna 2003, ja menetti kuusi paikkaa.¹³⁴ Siitä alkoi ministerien ja erityisavustajien uudelleensi-joittaminen, mutta myös Itälän lähtölaskenta, josta Henttonen (2008) kertoo.

Erilaisten johtajaominaisuuksien sietokyvyn mittarina toimii pitkälti se, millaista vaalikannatusta niillä puolueelle onnistutaan hankkimaan. öSuuren miehen jälkeensä jättämästä varjosta on seuraajan vaikea nousta (Niemi 2014, 70). Menestyksen aallonharjalla pitkään kulkeneessa puolueessa ei tietenkään pidetty muuttuneesta tilanteesta, vaikka sitä oli osattu jo vähän Itälän aloittaessa vähän uumoilla. (Yli-Huttula 2006,128) Oli niin kovasti haluttu muutosta, ja se oli toki saatukin. Hinta vaan tuntui nousevan tälläkin kertaa korkeaksi, vaikka eri tavalla. Puolueitten teettämän yhteistutkimuksen mukaan kokoomuksen kannatus oli 2000-luvulla yhtä heikko kuin Salolaisen kaudella 1993 (emt, 118), mikä aikaansai *sisäistä epävarmuutta ja hämmennystä*. Koska muita ehdokkaita ei ollut mistään ilmaantunut, oltiin tavallaan ansassa. Vaihtoehdottomassa tilanteessa ei muuta voitu, joten *vetäydyttiin negatiiviseen passiivisuuteen ja hiljaiseen vaaliin*.

2006 KATAINEN:¹³⁵ Kokoomuksella oli keväällä ollut näyttävä presidentinvaalikampanja ehdokas Niinistön kanssa, mottona *Työväen presidentti*. Kampanja oli herättänyt aluksi ristiriitaisia tunteita, mutta lopulta jäsenistö oli innoissaan. Keväällä oli puoluekokouksen osalta käyty keskustelua lähinnä vain piirien itselleen tavoittelemista varapuheenjohtajapaikoista ja niihin pyrkivistä ehdokkaista. Puheenjohtajavalinnan katsottiin olevan selvä, joten kokouksesta oli odotettu jopa vähän tylsää (Nykypäivä 9.6.2006 s. 364). Kataisen tuli ainoana ehdokkaana esitetyksi jatkokaudelle ja puolueen pääministeriehdokkaaksi. Menet-

¹³⁴ <https://www.kokoomus.fi/faktat/tata-on-kokoomus/historia/> luettu mm. 28.11.2016

¹³⁵ Kansallinen Kokoomus. 19.6.2006 JOENSUU Puoluekokouksen päätöspöytäkirja

telytavaksi oli hyväksytty, ettei keskustelua avata saliin, vaan ehdokkaan puolesta pidettiin kolme, kolmen minuutin kannatuspuheenvuoroa. Verkkouutiset lähetti Joensuun puoluekokouksen kokonaisuudessaan suorana netissä. YLE 24 seurasi kokouksen huippuhetkiä suorana lähetyksenä. Heikosta, välinpitämättömyydestä tai näennäiskonsensuksesta ei ollut tietoaakaan. Kannatuspuheenvuoroissa,¹³⁶ annettiin puheenjohtajaehdokkaalle avoin valtakirja, ömeidän edustusoikeusö hyvin tehdyn työn jälkeen. *Kun tarkoituksena on vain vahvistaa tulos, ei ole merkitystä sillä onko vahvistus julkilausuttu vai julkilausumaton.* Kyse oli hiljaisesta vaalista, joka vain vahvasti valinnan - luottamus kanto.

2008 KATAINEN:¹³⁷ Katainen oli valittu syksyllä 2006 EPP:n¹³⁸ varapuheenjohtajaksi ja vuoden 2007 eduskuntavaaleissa kokoomus oli noussut Suomen suurimaksi puolueeksi, pitkäaikaisen haaveensa toteuttaen. Vaalitoimikunta esitti puoluekokoukselle yksimielisesti valtiovarainministeri Kataisen valitsemista jatkokaudeksi. Menettelytapa oli sama kuin edellisessä kokouksessa. Vaalitoimikunnan esityksestä keskustelua ei avattu saliin, ja kannatuspuheenvuoron käyttivät kansanedustaja, opiskelija ja Kansallisen Senioriliiton puheenjohtaja. Kokouksen vahvistaessa päätöksen vallitsi levollinen ja hyvä tunnelma. Täysi tyytyväisyys ja *luottamus ympäröivät ömeidän Jyrkinö* jatkokaudeksi valintaa. Takalan (2013, 25) mukaan öhyvä johtaja johtaa persoonallisuutensa kautta, ja tämä persoona tuntui nyt ainoalta oikealta. Myös avustajakuntaan ja tulokselliseen, keskinäiseen työnjakoon oltiin pääosin tyytyväisiä, vaikka jotkut yllättävät mainontaratkaisut olivat puhuttaneet kentällä. Luottamus oli ansaittu usein työnäyttein, ja se oli voimassa ökunnes toisin on syytä uskoa. Rosanvallonia (2008) mukailleen tilanteessa yhtyi kaksi vaalijärjestelmän keskeistä tekijää: legitimitetti ja luottamus. Kyseessä oli *hiljainen vaali, eikä vahvistuksen julkilausumisella ollut väliä täyden tyytyväisyyden vallitessa.*

Kokousedustajat keskittivät mielipiteenilmaisun halunsa ja puheenvuoron käyttöoikeutensa aloitteisiin, joita oli ennätyksellinen määrä. Puoluekokoukselle puheenjohtajan valinnasta aloitteen tehnyt Turun Kansallisseura esitti, että neuvoo-antavan jäsenäänestyksen esittäminen ei ole enää yhdistyslain vastainen, ja se tulisi mahdollistaa muiden yksilöllisyyttä korostavien periaatteiden jatkoksi. Puoluehallitus siirsi aloitteen käsittelyn 90-vuotisjuhlafoorumille, mutta ilmeinen vastahakoisuus tulee esiin perusteluissa. Siellä tuotiin esiin useita potentiaalisesti ongelmiksi nousevia pohdintoja. Puoluehallitus myönsi, että puolue-

¹³⁶ Puheenvuorot pitivät Paula Risikko, Petteri Orpo ja Pirjo Rusanen

¹³⁷ Kansallinen Kokoomus 13.–15.6.2008 TAMPERE Puoluekokouksen päätöspöytäkirja

¹³⁸ EPP = European People's Party

een on jatkuvasti kehitettävä toimintatapojaan jäsenistön vaikutusmahdollisuuksia lisäävään, ja jäseniä aktivoivaan suuntaan myös muissakin kuin vain varsinaiseen puoluekokoukseen liittyvissä asioissa. Se esitti aloitteen hylkäämistä, minkä kokous myös vahvisti.

2010 KATAINEN: ¹³⁹ jatkovalinnan yhteydessä menettelytavaksi hyväksyttiin jälleen sama kuin edellä. Keskustelua ei avattu saliin, ja kolmen minuutin puheenvuoron käyttivät opetusministeri, Helsingin piirinpuheenjohtaja ja Nuorten Liiton puheenjohtaja. Kataisen menestysputki oli pitkä ja moitteeton. Hän toi usein esiin puheissaan kentän kiertämisen övoimaannuttavasta vaikutuksen. Kataisen valinta tuntui helpolta. Kukaan ei tietävästi vaaninut tilaisuutta lähteä haastamaan, sillä puolueen kannatus oli suuri ó kaikki hyvin - ja tilanne oli öaidosti yksimielinenö. Puheenjohtajan ja apureiden näytöt olivat olleet ainutkertaiset ja johtaneet puolueen voittoon vaalista toiseen. Jäsenmäärältään pienentynyt kenttä oli saatu innostettua toimintaan, joten vallanpitäjien legitimitetin ylläpitäminen oli helppoa, eikä edellyttänyt puoluekokousedustajien kuulemista erikseen. Tähän vaikutti myös se, että Katainen kiersi kenttää ahkeraan ja oli helposti lähestyttävä, kuten Suomenkin oli ollut. Sen sijaan Saukkosen aikaan ei pahemmin ollut tapana lähestyä. Myös Niinistön hankala luonne oli tiedossa, mutta siitä selvittiin varomalla. Toisaalta Ruostetsaaren (2005, 13) mukaan laajan ja aktiivisen jäsenkunnan tavoittelusta ei välttämättä ole kaikissa olosuhteissa puoluejohdolle edullistakaan. Jäsenmäärästä ei nyt puhuttu..

Toisaalta oli myös niin, että Katainen oli kuitenkin ollut jo sen verran kauan puheenjohtajana, että oli pakko alkaa miettiä myös hänen mahdollista vetäytymishaluaan. Se ei kuitenkaan vaikuta valinnan demokraattisuuteen. *Yksimielisen valinnan vahvistava hiljaisen vaalin malli istuu hyvin luotetun ehdokkaan valintaan jatkokaudelle.* Myös Meriläisen (1970) esittämä mahdollisuus, että *jäsenten passiivisuus voi johtua täydellisestä tyytyväisyydestä johtohenkilöiden toimintaan,* olisi sopiva. Kukitetaan ja taputetaan.

2012 KATAINEN: ¹⁴⁰ Aikaisemmin keväällä kokoomuksen entinen puheenjohtaja Niinistö oli näyttävän kampanjan jälkeen valittu tasavallan presidentiksi. Toimintakertomuksen mukaan myös puolueen jäsenmäärä oli hieman noussut kampanjointien ansiosta, mikä tuli tarpeeseen. Kokoomuksella meni hyvin. Vaalitoimikunnan puheenjohtaja kertoi toimikunnan yksimielisen esityksen. Katainen jatkoon. Hyväksyttiin toimikunnan esittämä menettelytapa pitää kolme, kolmen minuutin kannatuspuheenvuoroa, ja että keskustelua ei avata

¹³⁹ Kansallinen Kokoomus 11.–13.6.2010 JYVÄSKYLÄ. Puoluekokouksen päätöspöytäkirja

¹⁴⁰ Kansallinen Kokoomus 15.–17.6.2006 JOENSUU. Puoluekokouksen päätöspöytäkirja

saliin. Kannatuspuheenvuoron pitivät Pohjanmaan Kokoomus, Naisten Liitto ja Tuhatkunta. Kataisen uudelleenvalinta sujui ilman soraääniä, kukitettiin ja me taputimme. Valinnan jälkeen Katainen piti tulisieluisen puheen. Aivan eri puheen kuin mikä oli paperille kirjoitettu. Kokouksen puheenjohtajistossa toiminut Petri Lahesmaa totesi Nykypäivä-lehden toimittajalle: öJyrki on ihan liekeissäö (Nykypäivä 20.6.2012). Puheenjohtajan valinnan osalta kokouskäyttäytyminen ja tunnelma kertoivat *täydellisestä tyytyväisyydestä* johdon toimintaan. Sitä seurasi *hiljainen vaali, jolla vahvistettiin* - sanomattakin selvä asia ö *syvä luottamus omaan, istuvaan puheenjohtajaan*.

Puolueen uudeksi kunniapuheenjohtajaksi, edesmenneen Holkerin jälkeen, valittiin puolueen entinen puheenjohtaja Suominen.¹⁴¹

6.2.2. Vallan siirto edeltäjältä perintöprinsseille

Suoraan vaalitoimikunnan esityksestä tehtyjen valintojen joukossa on kaksi, jotka erotin joukosta omaksi ryhmäkseen (Taulukko 1. vaalitm/ed. toive). Kyse on kahdesta uuden puheenjohtajan valintatilanteesta, joissa molemmissa perustettiin vaalitoimikunta, joka lausui yksimielisenä vain yhden ehdokkaan nimen. Kokouksessa keskustelu avattiin saliin, mutta ei tullut vastaehdokkaista eikä äänestystä. Sitten tulos vahvistettiin. Näitä kahta valintaa on kutsuttu perintöprinssi-valinnoiksi, minkä mm. Henttonen (2008) ja Jokinenkin (2011) tutkimuksissaan mainitsevat. Sillä tarkoitetaan valintatilannetta, jossa paikastaan luopunut edeltäjä on esittänyt toivomuksen, tai antanut ymmärtää toivovansa/puoltavansa asianomaisen valintaa, ja vaalitoimikunta on ottanut tämän esityksessään ohjeekseen.

Kun puheenjohtaja valitaan ilman äänestystä, voisi Rosanvallonin (2008,151) mielestä puhua myös sellaisesta *demokraattisen mielenilmauksen rajatilasta, jolloin valitsijoiden ääni korvautuu valitsijoiden vaikenemisella*. Puolueen vanhan kulttuurin uudistamisinto, vaalimenestys ja pitkään 1980-luvulle jatkunut jäsenmäärän kasvu, tuntuivat vahvistaneen valinnan perusteluna tyytyväisyyttä johtohenkilöiden toimintaan. Tämän on vaikea kuitenkin katsoa voivan koskevan ns. perintöprinssien valintoja. Kyse on silloin jonkinlaisesta *näennäisestä konsensuksesta*. Kokoomuksen organisoitumista edeltävänä aikana, aina Saukkosen viimeiseen valintaan asti, puolue noudatti tätä menettelytapaa käytännössä aina, kuten esimerkit osoittivat. Näin ollen edeltäjän kunnioittaminen, hänen ilmaistessaan oman jatkohalukkuutensa tai ajatuksensa seuraajastaan, tuntui kuuluneen *hyväksytyyn vanhaan*

¹⁴¹ 7.8.2011 menehtynyt entinen kunniapuheenjohtaja Holkeri valittiin edeltäjänsä Saukkosen menestyttyä 6.4.1985. Saukkonen oli valittu Rihtniemen ensimmäisen valinnan tehneessä puoluekokouksessa 1965.

kulttuuriseen malliin. Koska Saukkosen ajoista oli jo vuosikymmeniä kulunut, täytynee menettelytapaa nimittää vanhan *mallin jäänteeksi*, jossa tavalla tai toisella vedotaan yksimielisyyden merkitykseen. Julkinen vastakkainasettelu oli yhä ei-toivottavaa.

1979 SUOMINEN:¹⁴² Organisoitumisen jälkeisenä aikana tätä edeltäjän vaikutusta sisältävää menettelytapaa käytettiin ensimmäisen kerran vuonna 1979 Suomisen tultua valituksi uudeksi puheenjohtajaksi. Summasen (1983, 154) mukaan Suomisen nousemisesta puolueen johtoon oli puhuttu jo vuosia, mutta tämä oli viihtynyt Nakkilassa suvun yrityksen johtajana. Holkerin tultua nimitetyksi Suomen Pankin johtokunnan jäseneksi Päiviö Hetemäen jälkeen, tämä luopui puheenjohtajuudesta ja tuli vaihdon aika.

Valmistauduttaessa puoluekokoukseen oli taustalla kokoomuksen historian paras vaalitullos. Holkeri oli jo ilmoittanut vetäytyvänsä ja esitti Suomista seuraajakseen. Sen eteen oli myös puolueoimistolla jo tehty työtä. Summasen (emt, 158ó161) mukaan puolueen övanhat parratö olivat kuitenkin ennen puoluekokousta pyytäneet Holkeria jatkamaan.¹⁴³ Eri-mieli eduskuntaryhmän kanssa johtui Suomisen mukaan siitä, että hän tuli leimatuksi 1970-luvulla puolueen vasemman laidan kulkijaksi ja eduskuntaryhmässä jopa kommunistien tavoitteita myötäileväksi (Henttonen 2004, 35). Suominen ei valintahetkellä ollut kansanedustaja, ja siinä hän poikkeaa kaikista muista. Se sai jatkossa aikaan myös hankaluuksia keskinäisen tiedonkulun kohdalla eduskuntaryhmän kanssa. Nuorten Liiton kanssa oli asiasta jo neuvoteltu, joten tiedettiin, että heiltä ei vastaehdokasta ollut tulossa. Liitto oli tullut kovin tyytymättömäksi Holkeriin puolueen muutosvauhdin öjähmettämisenö takia, mutta toisaalta toimintaa oli ötarkastelemassa sukupolvi, joka ei ollut vielä joutunut iskemään päätään kompromisseihinö (Vares 2000,190).

Valintatilanteessa käytettiin 13 puheenvuoroa. Niissä Nuorten ja Naisten Liitot, Tuhatkunta ja monet piirit kertoivat odotuksistaan ja toiveistaan tulevalle kaudelle. Ne kertoivat uskovansa Suomisen myös toimivan odotusten mukaisesti.¹⁴⁴ Passiivisuutta tilanteessa ei ollut, vaan toiveikkuutta. Valintatilanne muistuttaa ennakkosopimuselementteineen *näennäiskonsensukselta*, mutta toisaalta *runsaanpuoleiset kannustuspuheenvuorot ovat kuitenkin aktiivisuuden osoituksia, joten demokratiapisteitä kertyy tuen ja uskon määrästä*.

¹⁴² Kansallinen Kokoomus 1. -3.6.1979 SEINÄJOKI Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja

¹⁴³ mm. Matti Virkkunen, Lauri Aho ja Urho Saariaho, joita pidettiin ”oikeistolaisemman siiven” edustajina

¹⁴⁴ Summasen (1983, 154) mukaan Suomisen siirtymisestä johtoon oli puhuttu jo vuosia. Päiviö Hetemäen jäätyä eläkkeelle valittiin Holkeri Suomen Pankin johtokunnanjäseneksi ja Holkeri oli luvannut presidentti Urho Kekkoselle vain luopuvansa kansanedustajuudesta. Suominen viihtyi perheyriyksessään Nakkilassa eikä ollut innostunut aikaisemmin, mutta päätös yhtiö myynnistä helpotti päätöksentekoa.

2001 ITÄLÄ: ¹⁴⁵ Kun vaalitoimikunta esitti vuonna 2001 ainoaksi puheenjohtajaehdokkaaksi Itälää, ei tilanne ollut aivan samanlainen kuin Suomisella. Aamulehti (12.5.2001) kirjoitti: öperintöprinssi Ville Itälä on kelpo seuraaja. Ainoa pulma on turkulainen puheta- pa, mutta siitäkin voi parantuaö. Tiedossa oli - eikä sitä keskustelussa edes peitelty - että Itälästä toivottiin erilaista johtajaa kuin edeltäjänsä Niinistö oli ollut. öVielä ilman vastaeh- dokasta olevan Itälän taakse olivat asettuneet jo Pohjois-Pohjanmaan ja oma Varsinais- Suomen piiriö (Nykypäivä 22.5.2001).

Puoluekokouksessa kannatuspuheenvuoron käyttänyt sosiaali- ja terveysministeri Maija Perho kertoi nyt tarvittavan "kuuntelevaa ja välittävää johtajuutta" sekä "aitoa vuorovaiku- tusta" eli ominaisuuksia ja toimintatapaa, joiden puuttumisesta Niinistöä oli monesti arvosteltu ja moitittu. Perho katsoi aiheelliseksi korostaa, ettei Itälä ollut suinkaan "yksin Saulin tai pienen poikaporukan" valinta, vaan hänen takanaan oli laajempi tuki. Nuorten Liiton puheenjohtaja Kai Mykkänen kehui Itälää rennoksi, helposti lähestyttäväksi ja hauskaksi ihmiseksi, "jonka silmistä hehkuu halu tehdä jotain uutta". Hetken hämmennystä kokousti- lanteessa aiheutti yleisöstä tehty esitys, jossa pyydettiin kansanedustaja Sari Sarkomaata lähtemään vastaehdokkaaksi. Tekijä perusteli esitystään sillä, että öyksi ainoa ehdokas ei ole demokratiaa, vaan diktaturiaö. Täysin yllätetty Sarkomaa kieltäytyi välittömästi, jär- kyttyneenä. Sittemmin selvisi kyllä, ettei asianomaisella olisi ollut edes esitysoikeutta. Kunhan häiriköi.

MTV:lle antamansa lausunnon mukaan Itälä kertoi keskustelleensa toisena mahdollisen ehdokkaana pidetyn Olli-Pekka Heinosen kanssa, joka ei ollut halukas lähtemään puheen- johtajakisaan. Itälä totesi uutisille antamassaan lausunnossa, ettei hän olisi lähtenyt Heino- sen kanssa kilpailemaan.¹⁴⁶ Ehdokas tuntui itse epäilevän omia argumenttejaan, mutta Nii- nistön antama tuki sai kokousedustajat sulkemaan suunsa. Yli-Huttulan (2006, 1256128) mukaan myös Niinistö olisi pitkin kevättä yrittänyt taivutella ja painostaakin Niskasta, joka ei kuitenkaan taipunut. Vasta sen jälkeen Niinistö alkoi vihjailta asiasta Itälälle, jonka pää- tös suostua yllätti oman piirinkin. Julkisuudessa puolueen johtohahmot pohtivat ääneen, onko puheenjohtajan välttämättä oltava myös pääministeriehdokas? Se viestitti avoimesta uskon puutteesta Itälän kykyyn täyttää pääministeriehdokkaan saappaat. Koska Niskasen päätä ei saatu käännettyä, jäi jäljelle vain yksi vaihtoehto, tukea Itälää. Lehtikuvien perus-

¹⁴⁵ Kansallinen Kokoomus. 8. -10.6.2001 LAHTI Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja

¹⁴⁶<http://www.mtv.fi/uutiset/kotimaa/artikkeli/kokoomuksen-uudelta-puheenjohtajalta-odotetaan-paljon/1966736>, luettu 16.11.2016

teella näytti siltä, kuin puheenjohtajan nuijan luovutuksessa edeltäjä piti yhä tiukasti kiinni siitä. Valitettavasti Itälä takelteli pahasti myös lukiessaan pitkää ja huolella valmisteltua Lähiaikojen suuntaviivat puhettaan, suoraan paperista. Se ei antanut kovin vakuuttavaa kuvaa liikkeellelähdistä.

Niinistön aikana puolueen sisäinen demokratia oli heikentynyt huolestuttavasti. Seuraajan valintatilanteen osalta kyse voi olla vain *näennäiskonsensuksesta johtuva hiljainen vaali*, koska täyttä varmuutta ei ollut edes siitä halusiko Itälä itse tosissaan puheenjohtajaksi. Siihen viittaa Heinoselle tehty ehdokkuuskysely, ja siitä kertovat myös esiin tulleet Niinistön hidastelut tuen antamisessa. Valintaa ei voi pitää kovin öpuhtaanaö perintöprinssivalintanaan. Perintöäkin voi pitää kyseenalaisena, koska ihmisen henkilökohtaisiin luonteenpiirteisiin perustuvaa menestystä ei oikein voi siirtää eikä säästääkään. Puolueen vaalimenestys oli heikentynyt ja jäsenmäärä laski. Presidentinvaalien ehdokkuudesta kieltäytyminen vuonna 2000, oli aikaansaanut suuren hätäännyksen kokoomuslaisten keskuudessa. Niinistön katsottiin jättäneen kokoomuslaiset pulaan (Yli-Huttula 2006, 18).¹⁴⁷

Ei haluttu kuitenkaan vastustaa Itälää tai asettua tielle, koska ei ollut esittää muita vaihtoehtoja. Vaikka kyseessä oli - yksinkertaistaen - varsinaissuomalaisen tuomarin vaihtaminen toiseen varsinaissuomalaiseen tuomariin, viittasivat ennusmerkit Niemen (2014, 102) kuvaamiin vastavalitun johtajan onnistumisvaikeuksiin pitkään luotsanneen, vahvan johtajan jälkeen. On vaikea menestyä vertailussa edeltäjäänsä, eikä tuore johtaja tule välttämättä arvioiduksi omana itsenään. Itälän hiljaisen valinnan voisi katsoa tulleen tehdyksi *öpuolueiden vaikeuksien, hämmennyksen ja vaihtoehtojen puutteen kehyksessä*(emt, 70). Niemi tosin liittää tämän määritelmän Niinistön ensimmäiseen valintaan, mutta vähintään yhtä paljon epävarmuutta oli tälläkin kertaa ilmassa. Ei oikein tiedetty mihin uskoa, toivoa voitiin. Valintansa jälkeen Itälä toisti vielä toivomuksensa, että Niinistö jatkaisi valtiovarainministerinä vaalikauden loppuun.

Uuteen puheenjohtajaan kohdistuvat monet odotukset ja edeltäjästä eroavat ominaisuudet tuotiin selvästi esiin kokouksen kuluessa, Niinistön kuunnellessa niitä puheenjohtajan nuija vielä kädessään. Rosanvallonin (2008) *heikossa demokratiassa voi tekemättä jättämisten lisäksi ilmetä myös negatiivista passiivisuutta, hiljaista suostumusta tai näennäiskonsensusta*. Tässä oli niitä kaikkia. Omaa reviiriään turvatakseen Itälä perusti vuosikymmenten

¹⁴⁷ Niinistö totesi:öei tällainen tavanomaiseen, yksinkertaiseen, jopa askeettiseen elämäntapaan tottunut, puolivallaton leskimies ole omiansa tasavallan presidentin tehtäviin”.

taun jälkeen puoluetoimistolle 1.5.2003 alkaen apulaispuoluesihteerin viran, johon nimitti varsinaisuomalaisen Petteri Orpon.

6.3. Kilpaillut puheenjohtajavalinnat

Kunnon kamppailua uudeksi puheenjohtajaksi pääsystä on kokoomuksessa käyty kaikkiaan yksitoista kertaa. Ensimmäisen kisan voittaja on jo aikaisemmin vanhan kulttuurin malliksi esitelty tapaus vuodelta 1955, jolloin Saukkonen tuli valituksi. Hän toimi puheenjohtajana seuraavat kymmenen vuotta. Saukkosta ei haastettu kertakaan, ja hänen vetäytymistään Rihtniemen ehdokkuuden tieltä helpotettiin tekemällä Saukkosesta kunniapuheenjohtaja, kuten Varila-Leikola (1984) kertoo. Täysin vapaaehtoisena hänen vetäytymistään ei siis voinut pitää. Varasijalta eduskuntaan vuonna 1949 noussut Saukkonen ehti toimia kansanedustajuuden lisäksi mm. eduskunnan toisena varapuhemiehenä vuosina 1962 ó 1964 ja opetusministerinä Virolaisen hallituksessa vuoteen 1966. Kansanedustajana hän jatkoi saman vuoden vaaleihin asti. Hän oli viimeinen Kokoomuksen puheenjohtaja, joka hoiti tehtävänsä aidosti luottamustoimisesti ó ison koulun rehtorin työn ohessa.¹⁴⁸

Taulukko 2. KILPAILLUT VALINNAT

23.-24.4.1955	Lahti	SAUKKONEN	vastaehdoka	UUSI	vaalitm	äänestys
24.-25.4.1965	Jyväskylä	RIHTNIEMI	vastaehdoka	UUSI	vaalitm	äänestys
23.-25.4.1971	Lahti	HOLKERI	vastaehdoka	UUSI	vaalitm	äänestys
27.-29.4.1973	Tampere	HOLKERI	istuva haastettu	JATKO	vaalitm	äänestys
3.-5.6.1983	Lahti	SUOMINEN	istuva haastettu	JATKO	vaalitm	äänestys
7.-9.6.1991	Tampere	SALOLAINEN	ehdoka-paneeli	UUSI	vaalitm	äänestys
11.-13.6.1993	Kuopio	SALOLAINEN	istuva haastettu	JATKO	esitti molempia	äänestys
27.-28.8.1994	Espoo, ylim.	NIINISTÖ	tentti ja kannatuspuheenvuorot	UUSI	ei esitystä	äänestys
4.-6.6.2004	Seinäjoki	KATAINEN	ehdoka-skiertee	UUSI	vaalitm	äänestys
13.-15.6.2014	Lahti	STUBB	ehdoka-skiertee	UUSI	vaalitm	äänestys
10.-12.6.2016	Lappeenranta	ORPO	istuva haastettu	UUSI	vaalitm	äänestys

6.3.1. Istuvan puheenjohtajan haastaminen

Kokoomuksen puoluekokouksissa on istuva puheenjohtaja haastettu neljä kertaa ja suurin piirtein kymmenen vuoden välein eli ei siis kovin useasti: vuonna 1973 Holkerin haastoi Laatio, vuonna 1983 Suomisen haastoi Salolainen, vuonna 1993 Salolaisen haastoi Perho-Santala ja kesällä 2016 Lepomäki ja Orpo haastoivat Stubbin.

¹⁴⁸ <http://arkisto.kokoomus.net/kokoomusbiografia/elamakerta-artikkelit/saukkonen-jussi-jaakko/>

1973 HOLKERI:¹⁴⁹ vaalitoimikunta esitti Holkeria jatkoon. Toimikunnan puheenjohtaja tiivistä perustelut muotoon öselkeän, maltillisen ja yhteistyöhakuisen, porvarillisen linjan on jatkettava edelleen. Puoluekokouksessa esitettiin Laatiota ehdokkaaksi ja sitä kannatettiin, joten edessä oli vaali. Kokouksessa purkautui puoluetta hajottanut poikkeuslakiasia, jota käytiin läpi vielä monessa puheenvuorossa.¹⁵⁰ Lisäksi pahoiteltiin uskonnon jäämistä puolueessa taka-alalle. Myös järjestödemokratia nousi puheeksi, kun epäiltiin erään puhujan tarkoittaneen, että professoreilla pitäisi olla oma kiintiö puoluejohdossa. Tiedoksi puhuja ilmoitettiin, että öellei miellytä tämä kansanvalta, demokratia, jossa on voimassa yleinen ja yhtäläinen äänioikeus, voi siitä tehdä omat johtopäätöksensä.

Summasen (1983, 68670, 85) mukaan Antero Salmenkivi oli suostunut tosissaan haastamaan Holkerin, koska hänelle oli alustavasti luvattu tukea mm. Uudenmaan ja Varsinais-Suomen piireistä sekä Ilkka Kanervan johtamasta Nuorten Liitosta, jolla oli yli kolmannes puoluekokouspaikoista. Hanke kariutui myöhemmin Suomisen ansiosta. Järjestöosasto alkoi purkaa päällekkäisjäsenyysmahdollisuutta, johon Nuorten Liiton ylivoima oli erityisesti perustunut. Summasen mukaan myös Vikatmaa oli syksyllä 1974 ilmoittautunut puheenjohtajakisaan, koska Holkeri ei ollutkaan eronnut, kuten asianomainen oli ymmärtänyt. Ajatus kuitenkin kariutui Vikatmaan kuoltua joulukuun alussa. Monet yritykset saada Päiviö Hetemäki lähtemään kisaan eivät monen harmiksi onnistuneet. Suljetun lippuäänestyksen tulos kertoo tilanteesta omaa kieltään: Holkeri 745, Laatio 88, Karlsson 4, Mykkänen 2, Kanerva 2, Lattula 1, Häikiö 1, Vikatmaa 1, tyhjiä 4 ja hylättyjä 1.

1983 SUOMINEN:¹⁵¹ Kokoomus oli saavuttanut eduskuntavaaleissa ennätysellisen kannatuksen, mutta vaalimatemaattisista syistä menetti kolme paikkaa (Henttonen 2004, 98). Summasen (1983, 220) mukaan heti kun SDP oli 12.4.1983 aamupäivällä tyrmännyt kokoomuksen pois hallituksesta, ilmoittautui Salolainen iltapäivällä puheenjohtajakisaan. Puoluekokouksessa, jossa Suominen haastettiin, käytettiin ennätyselliset 79 puheenvuoroa aiheiden vaihdella ulkopoliitikasta Suomisen ylipainoon. Vaalitoimikunta kertoi kokouksessaan olleen esillä kaksi nimeä: Suominen ja Salolainen, ja äänestettyään toimi-

¹⁴⁹ Kansallinen Kokoomus. 27.–29.4.1973 TAMPERE. Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja

¹⁵⁰ Maria Mäki-Hakola (2014, 73) toteaa tutkielmassaan: Remonttimiesten suurimmat perusteet Kekkosen ja poikkeuslain puolustamiselle nojasivat toiveisiin hallitusvastuuseen pääsystä. Sekä Mäki-Hakola, että Junnila kuitenkin moneen otteeseen varoittelivat näiden toiveiden olevan turhia niin kauan kuin Kekkonen oli presidenttinä. Remonttimiehet käyttivät toimintansa perusteina lännettymisen tarvetta, kun taas Mäki-Hakola ja Junnila näkivät nämä toimet ja näkökulmat suomettumisen näkökulmasta. Koiviston noustua valtaan vanhat erimielisyydet ainakin tämän asian tiimoilta hävisivät ja välit paranivat puolin ja

¹⁵¹ Kansallinen Kokoomus. 3.–5.6.1983 LAHTI. Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja

kunta esitti Suomista äänin 18-1. Suljetun lippuäänestyksen tuloksena Suomisen sai 613 ääntä, Salolainen 365 ja Erkki Pystynen 1 äänen, hylättyjä oli 2 ja 30 jätti äänestämättä.

Henttonen (2004) katsoo Suomisen kannatuksen perustuneen kenttäjohtajiin: mitä ylempänä puolueen luottamus- tai toimihenkilöorganisaatiossa oltiin, sitä todennäköisemmin kannatti istuvaa puheenjohtajaa. Heillä ei kaikilla ó varsinkaan toimihenkilöillä - ole äänioikeutta, joten kokousedustajiin vaikuttaminen oli pitänyt pystyä tekemään kotikentällä ja kierroksilla. Suomista tukivat avoimesti mm. Tuhatkunta, Nuorten Liitto, Varsinais- ja Keski-Suomen piirit. Salolaista kannatti lähinnä Helsingin piiri, mutta ei yksimielisenä sekään, sillä yksittäisiä yhdistyksiä ja edustajia ilmoittautui kannattamaan Suomista.¹⁵²

Henttosen (2004, 100) mukaan kokous tarjosi puolueväelle mahdollisuuden purkaa tunteitaan Kekkonen ajan jälkeen. Puoluekokouksessa kuultiin Salolaista kannattava puheenvuoro, jossa todettiin mm., että öjos Amerikassa voidaan valita filmitähti presidentiksi, niin kai Suomessa voi valita tv-selostajan puolueen puheenjohtajaksi. Suomisen epäonnistunut tv-esiintyminen vaalitentissä painoi arvosteluissa, ja myös hänen elopainoan oli arvosteltu. Keskustelun avointa ilmapiiriä kuvaa myös puheenvuoro, jossa todettiin, että öjos karismaattista johtajaa haetaan, niin pyydetään Pekka Vennamo o.t.o. puheenjohtajahommiinö.

Mitään heikkoa tai passiivista eikä hiljaista tähän kokoukseen liittynyt. Edustajat saivat puhua paljon ja äänestää, joten siltä osin kaikki hyvin. Henttosen mukaan (emt, 106) puheenjohtajakilpailulla saattoi olla myös julkisuuden kannalta positiivista vaikutusta, sillä kokoomus pystyi nyt konkreettisesti osoittamaan olevansa *demokraattinen puolue*.

1993 SALOLAINEN¹⁵³ Perho-Santala haastoi Salolaisen, ja ehdokkaat istutettiin paneeliin, jossa molemmille tehtiin yhteensä 20 kysymystä politiikan kentän laidasta laitaan. Vaikka Perho-Santalalan kannattajia oli äänessä paljon, epäiltiin puheenvuoroissa hänen kokemuksensa riittävyttä. Hän kampanjoi mainoksensa mukaan öpuolueesta pitkän hallituksessa oloajan seurauksena syntyneitä, kylmää valtionhoitaja kuvaa vastaanö.¹⁵⁴ Keskustelu Salolaisen heikosta johtajuudesta oli kiihtynyt huonosti menneiden presidentinvaalien jälkeen.¹⁵⁵ Salolaisen katsottiin olevan lähinnä ministeri, joka suhtautui puheenjohtajuus-

¹⁵² Helsingissä oli äänestetty Salolaisen taakse lähtemisestä, ja vastakkain olivat olleet Suomiselle myötmieliseksi tulkittu piirihallituksen ja Helsingin talouspoliittisen kansallisseuran esitykset. Salolainen voitti äänin 56-19. Ennen äänestystä kokouksesta oli poistunut n. 40 kokousedustajaa.

¹⁵³ Kansallinen Kokoomus.11.-13.6.1993 KUOPIO. Keskustelupöytäkirja

¹⁵⁴ Nykypäivä 11.6.1993 ehdokkaan mainos

¹⁵⁵ Vuoden 1993 toimintakertomuksen mukaan "puoluekokous asetti puolueen presidenttiehdokkaaksi esivaalitulosta kunnioittaen ylipormestari Raimo Ilaskiven".

teensa välinpitämättömästi. Vaalissa Salolainen sai selvän voiton, 552 ääntä ja Perho-Santala 274. Lisäksi ei-ehdolla olleet Ismo Partanen ja Kalervo Rötösa saivat molemmat yhden äänen, hylättyjä oli 5 ja tyhjiä 3.

Nykypäivä (18.6.1992) kirjoitti pääkirjoituksessaan Perho-Santalaa saaneen kolmanneksen äänistä, vaikka oli ollut valtakunnan julkisuudessa vasta vähän aikaa. Muutenkin Nykypäivän mukaan muutoshalu myllersi oikein kunnolla puolueen johtoa. Risto J. Penttilän haastettua puoluesihteerin, siinä kuitenkin onnistumatta, kirjoittaja totesi, että ökokoomus ei ole vielä mennyt niin jenkkimäiseksi, että valloittavasti puhuva amatööripoliitikko pystyisi parissa päivässä kättelemään itsensä puoluesihteeriksi. Niemen (2014, 115) mukaan puheenjohtajavaalissa Perho-Santalaa tukenut entinen puheenjohtaja Suominen tähdensi Helsingin Sanomissa:ö vaikka puheenjohtajakysymystä ei saa ratkaista sukupuolen perusteella, olisi ikävää, jos kokoomus olisi niin miehinen puolue, että pelkästään sukupuoli ratkaisisi vaalin naisen tappioksi. Klassista sanontaa käyttäen, Maija on hyvä jätkäö(HS 11.6.1993).

2016 STUBB: Lepomäki haastoi keväällä ensimmäistä kauttaan istuvan puheenjohtaja Stubbin ja Orpo tuli kisaan mukaan toukokuun alussa. Kokouksen alla järjestettiin kiertue joka sai runsaasti mediahuomiota. Äänestystä edeltäneenä iltana, ehdokkaat järjestivät vielä kokouspaikalla kaikille avoimet omat tilaisuutensa, joissa kokousedustajat, media ja muut kiertelivät tapaamassa ehdokkaita ja arvioimassa tilannetta. Vaalitoimikunta esitti valinnan tekoa kolmesta ehdokkaasta. Kokouspaikalla keskustelua ei avattu saliin vaan ehdokkaat pitivät omat esittelypuheenvuoronsa ja kuultiin kannatuspuheenvuorot.

Niemi (2014) katsoo tutkimuksensa johtopäätöksissä, että valinnoista on tullut avoimemmin kilpailtuja ja julkisia, mikä piti ainakin tässä tapauksessa paikkansa. Ehdokkailla oli kaikkien aikojen sähköisimmät omat kampanjat ja tukiryhmät, jotka aktiivisesti kävivät kampanjaa julkisesti kaduilla, tilaisuuksissa ja sosiaalisessa mediassa. Kuitenkaan *kokouspaikalla ei avointa keskustelua käyty, ja tiedot ehdokkaiden tarjoamista vaihtoehtoista oli äänestyksen perusteeksi ollut hankittava oman yhdistyksen toimesta eri medioista itse.*

Kokoukselle oli tehty jälleen aloite puheenjohtajan suorasta, kaksivaiheisesta jäsenäänestysvalinnasta. Siinä korostettiin jäsenistön tiedon tason kasvua ja puolueen järjestelmän vanhanaikaisuutta. Katsottiin myös, että pelkkään edustukselliseen demokratiaan takertuminen on pitäytymistä autoritaarisessa alamaiskulttuurissa, jossa eliitti päättää asiat henkilöjäsenien puolesta, ei heidän kanssaan kuten voisi toivoa. Osallistavaan demokratiaan siirtyminen

edellyttäisi. että poliittinen johtomme uskaltaa luottaa meihin kokoomuslaisiin ihmisiin osana päätöksentekokoneistoa. - *Puoluehallitus* perusteli omaa siirtoesitystään vetoamalla siihen, että on aiheellista pohtia laajempaa kokonaisuudistusta, jossa tehtäisiin alemman kynnyksen osallistumismahdollisuuksia, vuorovaikutusta ja jäsenistön parempia suoria osallistumismahdollisuuksia mahdolliseksi myös sääntötasolla. Puoluehallitus oli myös jo päättänyt käynnistää sääntöuudistuksen syksyllä 2016, tähdäten vuoden 2018 puoluekokoukseen, jolloin myös aloitteentekijöiden ajatukset voidaan käsitellä osana kokonaisuudistusta. Aloite ei siis mennyt läpi, minkä kokous hyväksyi.

6.3.2. Kunnon kamppailut puheenjohtajuudesta

Saukkosen ensimmäinen valinta vuonna 1955 on esitelty jo aikaisemmin, joten sitä ei toisteta, eikä se täytä kaikilta osin otsikon tunnusmerkistöäkään. Se oli kuitenkin ensimmäinen valinta jossa äänestettiin, ja siksi saa siitä demokratiapisteitä paljon.

1965 RIHTNIEMI.¹⁵⁶ Vuonna 1965 kokouksen vaalitoimikunta esitti ösuuren yksimielisyyden vallitessa Rihtniemeä yhden esittäessä eriävän mielipiteensä. Junnilan valinnan puolesta käytetty toinen puheenvuoro katsoo kokouksessa jo moneen kertaan huomaute- tun yksimielisyyden voimasta, ja että sillä päästään eteenpäin, ja että kaikki eriävä mielipi- de olisi jollain tavalla matalampaa ja jarruttavaa.¹⁵⁷ Seuraavaksi kokouksessa esitettiin ja kannatettiin Junnilaa ehdokkaaksi sekä päätettiin suorittaa suljettu lippuäänestys, jonka seurauksena Rihtniemi valittiin puheenjohtajaksi äänin 269 - 89.¹⁵⁸

Junnila totesi jälkeinpäin, ettei ollut liikkeellä tosissaan. Siitä kertoo myös se, ettei hän ollut kokouksen takia peruuttanut edes lomamatkaansa Rhodokselle. Kokouksessa luettiin vain hänen kirjeensä valitsijoille, jossa hän totesi mm. ökoska olen painostanut muita - - ottamaan vastaan puolueemme puheenjohtajan epäkiitollisen tehtävän, ei minullakaan ole oikeutta kieltäytyä (Junnila 1980, 177). Haastattelussa Junnilla oli todennut jälkeinpäin kyseessä olleen lähinnä vanhakantaisten mielenilmaus (Varila-Leikola 1984, 27).

Pöytäkirjan mukaan samassa kokouksessa, maanviljelijäksi itsensä tarkentanut edustaja halusi keskusteltavan myös siitä, miksi puolueen johto ei vastaa ollenkaan puolueen koos-

¹⁵⁶ Kansallinen Kokoomus. 24.–25.4.1965 JYVÄSKYLÄ Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja

¹⁵⁷ Puhuja lainasi ”vanhaa ruotsalaista filosofi Maltea, jonka mukaan puolue on toiminnallinen yhteenliitty- mä, jonka jäsenistön muodostavat samojen poliittisten perusnäkemysten elähdyttämät kansalaiset halutes- saan työskennellä yhteisen päämäärään pääsemiseksi, mutta menettelytapa ei voi etukäteen sanella”.

¹⁵⁸ Rihtniemi oli Varila-Leikolan mukaan ensimmäinen kokoomuksen puheenjohtaja, jolle maksettiin palk- kaa, tosin ei suoraan puolueen kassasta, sillä hänellä oli edelleen muodollinen toimensa Teollisuusliitossa, joka palkan maksoi käytännössä.

tumusta. öVaikka kokoomus on olevinaan yleisvaltakunnallinen puolue ja valitsee demokraattisesti, on puolue-elimissä pelkkiä korkeasti koulutettuja kaupunki-ihmisiä. Hän peräänkuulutti ökauppa-apulaisia, pienviljelijöitä, kättilöä jne. koska äänestäjäkunnasta vankka osa kuuluu näihin ammattiryhmiinö. Kyse alkoi olla politiikan ammattimaistumisesta, mikä jo 1970-luvulla alkoi vahvasti levitä puoluetoiminnassa. Jos eivät puolue-elimet esitetyn mukaisesti vastanneet puolueen jäsenistön koostumusta, ei jäsenistö myöskään vastannut koostumukseltaan kannattajakuntaa, minkä Rantala (1982) jo totesi. Tältä osin tilanne on entisestään heikentynyt. Se on se demokratian perusongelma.

Kokoomuksen toiminnan poliittisten tavoitteiden muuttumisen osalta Varila-Leikolan (1984) kertoi Rihtniemen tulleen siihen tulokseen, että puoluekannatusta ei kasvateta puoluekentän ääri-laidoilta keräämällä. Puheenjohtajaksi valittu Rihtniemi korosti ensimmäisessä puheessaan, öettei kysymys ollut enää taistelusta kommunisteja, vaan kommunismia vastaanö. Vuoden 1966 eduskuntavaalien jälkeen kokoomukseen perustettiin muiden toimikuntien ja valiokuntien lisäksi hallituspoliittinen valiokunta, jolla oli esikuvana Englannin opposition övarjohallitusö (Saukkonen ym.1968, 101). Uusi aktiivinen ilmapiiri innosti erityisesti nuoria, vanhempien seuratussa enemmän sivusta.

1971 HOLKERI¹⁵⁹ oli vaalitoimikunnan ainoa ehdokas, mutta kokouksessa ehdotettiin Olavi Lähteenmäkeä. Vanha johtamiskulttuuri ja käsitys puheenjohtajalta edellytetyistä ominaisuuksista alkoivat vasta hitaasti murtua. Kokouksessa muuan edustaja yritti valintatilanteessa vedota myös Holkerin jäsenyyden pituuteen myönteisenä tekijänä, mutta tuloksetta. Vastaehdokkaana ollut Lähteenmäki oli liittynyt puolueeseen vasta tultuaan valituksi eduskuntaan, kun taas Holkerilla oli takana jo pitkä jäsenyys ja työura sekä Nuorten Liitossa että puolueessa.

Vareksen (1999) mukaan öaitokonservatiivisella kritiikillä perustellut kokousedustaja ei voinut kannattaa Holkerin valintaa, koska tällä oli vain puolueansioita, vaan pitäisi olla arvovaltaisessa muussakin työssä ansioitunutö. Vaaleissa Holkeri sai kuitenkin 692 ääntä, Lähteenmäki 65, Jouni Mykkänen 6 ja viisi muuta 1 äänen. Äänestämättä jätti 39 edustajaa. Myös Holkerin voi katsoa tulleen valituksi Varila-Leikolan sanoin ömyyttisenö johtajan jälkeen, jolla oli vahva karisma. Rihtniemen työ oli jäänyt kesken, mutta Holkeri oli sitä seurannut jo pitkään, ja jatkoi siitä omalla tavallaan, remonttimiesten silmien alla. Holkeri vetäytyi puheenjohtajuudesta vuonna 1979.

¹⁵⁹ Kansallinen Kokoomus. 23.–24.4.1971 LAHTI. Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja

1991 SALOLAINEN:¹⁶⁰ Suomisen vetäytyttyä puheenjohtajuudesta tuli lopulta remonttimiehissäkin mukana olleen, mutta lähinnä ötelevisiosta tutunö Salolaisen vuoro. Ekososiiaalinen oli uusi termi puolueen ohjelmissa, ja se yhdisti Salolaista ja Pietikäistä. Vaalitoimikunta kertoi molempien ehdokkaiden nimet laittamatta heitä mihinkään järjestykseen. Mukana kisassa oli ensimmäisen kerran nyt naisehdokas. Puoluekokouksessa järjestettiin ennen äänestystä paneeli, jossa esitettiin käytettävissä olleen tunnin aikana kaikkiaan 20 puheenvuoroa. Äänestystulos oli Salolainen 679 ääntä, Ilkka Kanerva 167, Pietikäinen 114 ja hylättyjä 3.

Uimosen (1992, 185) mukaan demarikolumnisti Aimo Kairamo kirjoitti 1991: öEi ole näin aikoina kovin ihmeellistä, jos media valitsee suuren puolueen puheenjohtajan eikä puolue itse.ö Salolainen oli ensimmäinen suuren poliittisen puolueen johtaja, jonka poliittinen ura oli alkanut televisiosta. Vuoden 1991 vaalitappion jälkeen Suominen totesi: ökyllähän tässä on tultu siihen, että puolueet kilpailevat enemmän pakkauksen houkuttelevuudesta kuin niiden täydellisen erilaisella sisällölläö (emt.188).

1994 NIINISTÖ:¹⁶¹ Niinistön valitsi ylimääräinen puoluekokous uuden puheenjohtajan lopuksi kaudeksi istuvan puheenjohtajan vetäytyttyä avoimella kirjeellä mm. kiireisiinsä ja huonoihin henkilösuhteisiinsa vedoten. Kokouksen aluksi hyväksyttiin menettelytavaksi toimikunnan esitys, että ehdokkaille pidetään arvotussa järjestyksessä valmistellut kannatuspuheenvuorot, jonka jälkeen ehdokkaat saavat puheenvuoron. Lopuksi ehdokkaat istutettiin tenttiin, jossa heille esitettiin kaikkiaan 33 kysymystä. Äänestys ratkesi monen yllätykseksi ensimmäisellä kierroksella. Niinistö sai 453 ääntä, Eero Akaan-Penttilä 18, Matti Aura 196, Jouni Mykkänen 25, Kimmo Sasi 86 ja hylättyjä oli 3.

Niemen (2014, 71) mukaan ennakkokaavailuissa ei Niinistöltä suuria odotettu: öSaattaa parhaassa tapauksessa osoittautua sovinnolliseksi asialinjan työmyyräksi, josta ajan mitaan voi kasvaa eturivin poliitikkoö. - öNiinistön lähtöasemia vaikeuttaa sekin, että ilmeisesti monet kokoomuksen ministeri- ja eduskuntaryhmässä pitivät häntä etukäteen lyhytaikaisena puheenjohtajana. - öNiinistölle voi ilmaantua haastajia jo ensi kesän puoluekokouksessaö, kirjoitti Helsingin Sanomat (28.9.1994) pääkirjoituksessaan. Väärässä olivat, Niinistö vetäytyi puheenjohtajuudesta vasta vuonna 2001.

¹⁶⁰ Kansallinen Kokoomus. 7.–9.6.1991 TAMPERE. Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja

¹⁶¹ Kansallinen Kokoomus. 27.–28.8.1994 ESPOO. Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja

2004 KATAINEN.¹⁶² Puoluekokouskeväänä oli Itälä painostuksen ja kielteisen julkisuuden takia vetäytynyt jatkokaudelle lähdöstä. Itälän eron alla puolueen sisäinen valtataistelu, riidat eduskuntaryhmän vetäjän paikasta jne. olivat kuitenkin nousseet julkisuuteen. Itälä kertoi joutuneensa öäjojahdinö kohteeksi ja syytti kritikoitaan puolueen ötarvelemisestöö (esim. Aamulehti 20.2.2004; 21.2.2004). Niemen (2014, 70) mukaan ösekä Salolaiseen että Itälään liitetyt, sinänsä myönteiset ominaisuudet, kuten sovittelevuus ja demokraattisuus, kääntyivät julkisuudessa esitetyissä tulkinnoissa kyvyttömyydeksi tehdä päätöksiä ja liialliseksi pehmeudeksi. Heistä jokaisen johtajuuteen kohdistunutta kilpailua ja kritiikkiä selittää myös puoluekannatuksen vähäisyysö. Lähtökohtana kisassa oli alusta asti ollut myös se, että puolue oli hakemassa itselleen pääministeriehdokasta, mihin Itälän ei uskottu kykenevän. Henttosen (2008) mukaan Itälän jatkon kannalla alun perin ollut Katainen lähti ehdokkaaksi vasta Itälän vetäydyttyä. Hänen aikomuksensa oli ollut tavoitella puheenjohtajuutta vasta seuraavaa puoluekokouksessa.

Puoluekokouksessa pidettyä perusteellista kyselytuntia edelsi kevään mittaan kuusitoista paikkakuntaa kiertänyt tapahtuma, jossa ehdokkailla oli mahdollisuus olla esillä ja saada huomiota. Ehdokkaiden mukana kiersi myös heidän tukiryhmiensä väkeä. Puoluekokouksessa oli mahdollista jättää vielä paneelissa esitettäväksi kysymyksiä, sitä vetävän kahden haastattelijan tekemien kysymysten lisäksi.¹⁶³ Kysymyksiä oli paljon ja niitä riitti kaikille. Pöytäkirjan mukaan kokouksessa hyväksyttiin vaalitoimikunnan esittämä menettelytapa: jokaisen ehdokkaan puolesta pidetään yksi 3 minuutin kannatuspuheenvuoro arvotussa järjestyksessä. Tämän jälkeen ehdokkaat pitivät esittelypuheenvuoronsa arvotussa järjestyksessä. Keskustelua ei avattu saliin, koska tentti pidettiin ennen tämän pykälän avaamista. Toimikunta totesi ehdolle asetetun Ilkka Kanervan, Jyrki Kataisen, Marjo Matikainen-Kallströmin, Martin Saarikankaan, Kimmo Sasin ja Jari Vilénin.¹⁶⁴ Tilanteen ökuumene-
mistaö osoittanee se, että kaikki entiset puheenjohtajat innostuivat ottamaan kantaa omien suosikkiensa puolesta julkisesti. Suominen ja Niinistö tukivat puoluekokoustervehdyksis-
sään Kataisen valintaa, kun taas Holkeri tuki Kanervaa. I kierroksen tulos: Saarikangas 15, Vilén 37, Sasi 105, Matikainen-Kallström 204, Kanerva 226 ja Katainen 320.

¹⁶² Kansallinen Kokoomus. 4. –6.2004 SEINÄJOKI. Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja

¹⁶³ Paneelia vetivät Nykypäivän päätoimittaja Margit Hara ja viestintäjohtaja Velipekka Nummikoski

¹⁶⁴ Kannatuspuheenvuorot pidettiin seuraavasti: Antero Saksala (Sasi), Jere Lahti (Katainen), Ritva Oksala (Saarikangas), Suvi Lindén (Kanerva), Heikki Niemeläinen (Matikainen-Kallström) ja Heikki Autto (Vilén).

Kokous keskusteli aktiivisesti ja äänesti vilkkaasti. Sasi kehotti omia äänestäjiään menemään toisella kierroksella Kanervan puolelle, kun muut ehdokkaat kiittelivät rehdistä kilpailusta. Kataisen valinta oli kokoomuksen historian ensimmäinen, jossa kuuden ehdokkaan aloittaessa kisan valinta meni toiselle kierrokselle, silloin vastassa oli enää veteraani Kanerva. II kierroksen äänet jakautuivat seuraavasti: Kanerva 365, Katainen 534,4, kaksi tyhjää ja 4 hylättyä. Henttonen (2004, 84) katsoi Kanervan heittäytyneen liian valtiomiesmäiseksi pragmaatikoksi, joka ei ottanut kantaa hallituskumppaneihin. Hän katsoi Kanervan edustaneen vanhaa sukupolvea, olevan ömonimielisen menneisyytensä vanki ja jäi sen takia häviölle. Myös Saarikangas edusti eri sukupolvea, mutta ei samaa kuin Kanerva. Katainen sanoi valintansa jälkeen, että ömittarit nollataan nyt, aion olla kauan puheenjohtajana. Se pitikin paikkansa, sillä hän vetäytyi puheenjohtajuudesta vuonna 2014.

2014 STUBB: Kataisen tultua valituksi komissaariksi Jan Vapaavuori ilmoittautui puheenjohtajakisaan huhtikuun loppupuolella muiden vielä harkitessa asiaa, Risikon tehdessä päätöksen viimeisenä. Ehdokkaana oli tällä kertaa kolme, paljon julkisuudessa ollutta ministereitä. Nykypäivä-lehden kenttäkierroksilla tekemien kyselyjen mukaan öVapaavuori oli vahvoilla mutta katsottiin kuitenkin, että ei ole niin vahvoilla, ettei valinta menisi toiselleö (Nykypäivä 5.6.2014). Puhetilaisuuksia ja paneelikierrroksia järjestettiin piireissä. Ehdokkaiden tukiryhmät kävivät aktiivisen kampanjan medioissa ja kentällä.

Eurooppa- ja ulkomaankauppaministeri Stubbilla¹⁶⁵ oli takanaan loistava menestys jo kaksissa vaaleissa ja jäsenyyttä takana oli 10 vuotta (Nykypäivä 23.5.2014). Kampanjan loppupuolella hän soitti henkilökohtaisesti satoja puheluita ja keskusteli puheenjohtajuudesta kentän edustajien kanssa (Nykypäivä 11.6.2014).¹⁶⁶ Risikon taakse oli ilmoittautunut etukäteen jo oma Pohjanmaan piiri, Naisten Liitto ja ainakin Uudenmaan Kokoomusnaiset. Kokouksessa puheenjohtajakandidaatit esiteltiin ja sitten äänestettiin. 1. kierroksen tulos: Vapaavuori 258,8, Risikko 266,4 ja Stubb 337. Kaikkien suureksi yllätykseksi Vapaavuori tippui täpärästi toiselta kierrokselta.

Tunnelma ennen toista äänestystä oli käsin kosketeltavan jännittynyt. II kierros Stubb 500,4, Risikko 349,2. Stubbista tuli myös pääministeri. Nykypäivään (11.6.2014) haastateltu puoluesihteerit Taru Tujusen mukaan önyt tehtiin poliittista historiaa, kun jotkut viimeisetkin vanhanajan politiikanteon tavat menivät onneksi hautaan. Tässä kokouksessa ko-

¹⁶⁵ Stubb nousi edellisen hallitukseen ulkoministeriksi europarlamentaarikon Ilkka Kanerva tultua erotetuksi tehtävästä tekstiviestikohun takia.

¹⁶⁶ Puheluita oli n. 700 joihin vastasi n. 450 henkeä. Loput menivät vastaajaan tai niihin ei vastattu.

koomuslaiset aidosti toimivat yksilöinä ja itsenäisesti ajattelevina ja valitsivat sen henkilön, jonka uskovat toimivan parhaalla tavalla kokoomusperheen päänä. Valinnan jälkeisessä Nykypäivässä oli yleisönosastolla kirjoitus, jossa paheksuttiin sitä, että kaikki äänivaltaiset eivät osallistuneet kaikkiin äänestyksiin. Se muistutti siitä, että puheenjohtajan valinta on vain yksi puoluekokouksen äänestystilanteista.

Niemen mukaan (2014, 111) kokoomuksen vuoden 2014 johtajavaali näyttäytyy eräänlaisena kolmannen vaiheen vaalina, jossa puolue onnistuneesti tavoitteli median huomiota, mutta palautti samalla määrittelyvaltaa itselleen. Vaalikampanjaa käytiin korostetun toverillisessä hengessä niin julkisuudessa kuin sosiaalisessa mediassa, ja puolueen sisäinen elämä pidettiin poissa otsikoista. Kyseessä oli jälleen myös Niemen (2014, 102) esiin tuoma, vahvan ja pitkäaikaisen puheenjohtajan jälkeinen valintatilanne, mutta varjo oli erilainen kuin aikanaan Itälällä Niinistön jälkeen. Helsingin Sanomien¹⁶⁷ 26.6.2014 TNS Gallupilla teettämässä kyselyssä mukaan Katainen selvisi paremmin johtamansa hallitus ja 43 % suomalaisista antoi hyvän arvosanan. Se oli parantunut edellisestä mittauksesta. Professori Jan Sundberg piti arvosanaa henkilökohtaisena ansiona. Leikkauspäätökset eivät laskeneet hänen suosiotaan. Hänet nähtiin henkilönä, joka yritti pitää hallituksen koossa.

Tähän vuotavaan veneeseen Stubb lähti luotsiksi. Nykypäivä (18.6.2014) haastatteli Ville Pernaata tämän siirtymisestä Suomen Kuvalehteen. Esiin otettiin myös kokoomuksen uusi puheenjohtaja. Perna piti Stubbin valintaa yllättävän rohkeana riskinottona kokoomuslaisilta. Stubb voi tavoitella todellista jättipottia, jos hänen edustamansa superlatiivit toteutuvat, mutta vahvuudet voivat kääntyä myös heikkouksiksi, sillä poliitikon kasvot kuluvat nopeasti ja maneerit alkavat ärsyttää ihmisiä. Perna epäili, että öjos karrikatyyrimäinen Stubb viljelee positiivisuutta, vaikka vaikeat ajat jatkuvat, hänen suosionsa voi laskea.

Puolueen keskeinen voimakaksikko poistui näyttämöltä: Katainen lähti Brysseliin ja puoluesihteeriksi Taru Tujunen Ellun kanoihin. Hänen seuraajakseen valittiin varsinaissuomalainen Minna Arve, jonka vetäytyttyä keväällä paikalle valittiin Helsingin piirin toiminnanjohtajana toiminut Janne Pesonen. Vahvan puoluesihteerin jälkeen on yhtä vaikea aloittaa uutena kuin vahvan puheenjohtajan jälkeen seuraajan.

2016 ORPO. Yle uutiset haastatteli (4.5.2016)¹⁶⁸ kokoomuksen kansanedustajia puoluekokouksen alla otsikoiden: öMerkittävä osa eduskuntaryhmästä lipsahti Stubbilta Orpon taak-

¹⁶⁷ <http://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002741483.html>

¹⁶⁸ <http://yle.fi/uutiset/3-877338>

se - Kokoomus on joutunut nurkkaan hallituksessa. Tämä tapahtui sen jälkeen, kun julkisuuteen oli tullut tieto ö kokoomusvaikuttaja ryhmänö lähettämästä paimenkirjeestä, jossa pyydettiin puheenjohtajalle tukea ja työrauhaa. Eduskuntaryhmä tyrmäsi kirjeen julkisuudessa todeten mm. *"Erittäin huonosti kokoomuskulttuuriin sopiva menettely. Arvoton show. Täysin hyvän puoluedemokratian vastaista. Hyvä tarkoitus, mutta olisi pitänyt ymmärtää, että voi kääntyä vastaan, ja niinhän se kääntyi"*.

Valtaosa haastatelluista kansanedustajista toivotti puheenjohtajakamppailun tervetulleeksi myös puoluekokoukseen. Yksikään vastanneista ei ollut sitä mieltä, ettei puoluekokoukseen tarvita muita ehdokkaita. Sen nähtiin kuuluvan vireään puolueeseen. *"Kyllä äänestyksen jälkeen puheenjohtajan asema on vahvempi ja ilma raikkaampi. Voisi tehdä hyvää selkiyttää tilannetta. Pitäisin toivottavana, että syntyy tilanne, jossa puheenjohtajan kannatus tulee mitatuksi. Jämähtäneisyyden merkki, jos taputellaan aplodien kanssa jatkokaudele, on puheenjohtajana kuka tahansa. Terveessä, isossa kansanliikkeessä olisi hyvä, että haastajia olisi esittämässä omia ajatuksiaan."*

Uuden Suomen (5.5.2016)¹⁶⁹ mukaan vuoden 2014 puheenjohtajavaalin Vapaavuori-leirin siirtyminen Orpon joukkoihin oli luontevaa, sillä Orpo itse oli tukenut Vapaavuorta edellisessä vaalissa. Myös Risikon kerrottiin tukevan Orpoa. Lehti kertoi myös Helsingin Sanomien tavoittaneen yksitoista 13 piirijohtajasta, joista viisi liputti Stubbin, kolme Orpon puolesta ja osa ei ottanut kantaa. Lehti kysyi myös: öonko kansanedustajien tuki Orpolle siis suurempaa kuin kenttäväen?ö Tämä kysymys jäi ilmaan ja herätti ajatuksia. Tämän puoluekokouksen suurin julkisuus kohdistui ennen kokousta eduskuntaryhmään, joka tuntui toimivan Niemen (2014) toteaman ehdokkaita nostavan öporukanö lailla. Ryhmälle julkisuudessa annettu tai sen yritys ottaa itselleen rooli jonkinlaisena valinnan esiraatina, vaikutti omaan pussiin pelaamiselta ja ikävältä. Se toi esiin myös puolueen sisäisen areenan erimielisyyttä.

Orpon varsinainen valintatilanne esitettiin työn alussa. Puoluesihteerinä jatkoi Pesonen. Orpo teki ministerivaihdoksia ja eduskuntaryhmä vaihtoi vetäjää. Stubbin valintaa kannattanut Kai Mykkänen nousi ulkomaankauppa- ja kehitysministeriksi. Stubbin tukijoukossa ollut Sanni Grahn-Laasonen sai Orpolta jatkopestin opetus- ja kulttuuriministerinä. Hävityn vaalin jälkeen Stubb kirjoitti kotisivullaan kirjeen kokoomuksen jäsenille, jossa hän nosti esiin myös puolueessa olevia erilaisia joukkueita ja rooleja: öUusi puheenjohtaja rakentaa uuden tiiminsä. Jokaisella on oma roolinsa, puolueessa ja muuallakin. Minun roolini

¹⁶⁹ <https://www.uusisuomi.fi/comment/697809>

on tukea Petteriä joukkueineen taustalla ja pyydettyä. Ja roolini myös kotona vahvistuu ö (<https://www.alexstubb.com/kirjeeni-kokoomuksen-jasenille/>).

Sitten ilmestyi jo esillä ollut pamfletti, Pelastakaa puolueet, jonka kirjoittajista yksi oli kokoomuksen entinen puoluesihteeri Tujunen. Kirjassa esitetään puolueiden uskottavuuden rankan alamäen ratkaisuksi, yhtenä kolmesta vaihtoehdosta Über- mallia. Siinä todetaan mm. övanhan maailman puolue valitsee ensitöikseen puheenjohtajan ja puoluesihteerin, uuden maailman puolue luo verkoston. Puolueista poistetaan kaikki välikädet ja hierarkiat. Nykyiset rakenteet puretaan. Valta luovutetaan laajoille joukoille kansalaisia.ö Toinen, pragmaattinen vaihtoehto on muuten sama kuin nykyinen, mutta joustavampi ja kokeilunhaluisempi ja suora demokratia oli tarjottu kolmas vaihtoehto. - Mikähän näistä menetelmistä tavoittaisi parhaiten sen miljoonan suuruisen, 65 vuotta täyttäneiden, äänioikeutettujen suomalaisten joukon, josta Helsingin Sanomat kirjoitti 1.2.2017? Heidän osuutensa puolueiden, myös kokoomuksen jäsenistöstä, on suuri.

7. KOKOUSEDUSTAJAN ROOLI JA DEMOKRATIA

Tässä luvussa kertaan lyhyesti tutkimuksen tarkoituksen, etenemisen ja keskeiset tulokset sekä pohdin saatujen tulosten kykyä vastata esitettyihin kysymyksiin. Lisäksi vertaan tiivistäen tuloksia aikaisempaan tutkimukseen, vaikka olen jo tehnyt vertailua pitkin matkaa silloin, kun tilanne on ollut sille otollinen. Lopuksi pohdin jatkotutkimusmahdollisuuksia.

7.1. Tutkimuksen tarkoitus ja toteutus

Tutkimuksen tarkoituksena oli testata Rantalan (1982) jäsenten vaikutusmahdollisuuksien toteutumista puoluekokouksessa ja esitettyjä väitteitä, että puolueiden muutoskehitys olisi koitunut jäsenistön tappioksi. Katsoin jäsenistön roolin ja vaikutusmahdollisuuksien muuttamisessa olevan kyse demokratian toteutumisesta, ja otin tutkimuksen kohteeksi kokoomuksen puoluekokouksen esityslistan yhden kohdan, puheenjohtajan valinnan. Alkukartoitus oli jo selvittänyt, että vasta 1950-luvulla tehtyjen useiden sääntömuutosten jälkeen voi kokoomuksen kohdalla alkaa puhua jonkinlaisesta demokraattisuudesta. Otin siitä esimerkin, ja varsinaisesti tutkittavaksi aikavälin 1955-2016, jolloin tapahtui kokoomuksen varsinainen järjestäytyminen organisoituneeksi puolueeksi. Primääriaineistona olivat puoluekokousten pöytäkirjat, ja sekundääriaineistona aikaisempi tutkimus ja kirjallisuutta.

Kohdistin huomioni valinnan yhteydessä käytettyihin puheenvuoroihin. Valintojen demokraattisuuden mittaamisen välineeksi otin, Meriläisenkin (1970) yhdeksi valitseman, käytettyjen puheenvuorojen lukumäärän lisäksi vielä niiden pitopaikan, puheen luonteen ja pitäjän. Valintatilanteiden erojen perusteella aineisto jakautui selviin ryhmiin. Ryhmä 1: äänestämättömät valinnat jakautuivat äänestämättä jatkokaudelle valintaan ja vallan siirtoon öperintöprinssilleö. Ryhmä 2: äänestetyt valinnat jakautuivat: istuvan puheenjohtajan haastamisiin ja kunnan kamppailuihin puheenjohtajuudesta.

Alkukartoituksesta asti havaittu niukka puheenvuorojen käyttö eli jonkinlainen hiljaisuus, tarjosi *jäsenistön roolin* demokraattisuuden tutkimiseen kiinnostavan vaihtoehdon, hiljaisen vaalin, joka on Rosanvallionista (2008) heikon/ passiiviseen demokratiaan vakiintunut muoto. Se korostaa, että myös vaikeneminen voi olla poliittisen mielipiteen ilmaisu. Päättökseksi kirjattu yksimielisyys, ei kuitenkaan ole aina perustunut avoimeen mielipiteenvaihtoon, vaan se on voinut johtua välinpitämättömyydestä, negatiivisesta suostumuksesta tai näennäiskonsensuksesta. Näiden ajatusten saattelemana lähdin kartoittamaan tunnusmerkistön mukaisia ilmiöitä.

Pitäen äänestämistä ensimmäisenä lähtöoletuksena valitsin sen lisäksi demokratian toteutumisen kriteereiksi valitsijoita yhdistävän yhteisen asian, päätöksenteon perustaksi tarvittavan tiedon saannin ja samassa julkisessa tilassa tapahtuvan mielipiteiden esiin tuomisen mahdollisuuden. Tiedon saannin todentamiseksi tarvitsin avuksi muuta aineistoa: lehtikirjoittelua ja kirjallisuutta, mikä lisäsi riskiä työn täydelliseen leviämiseen ja fokuksen karkaamiseen. Vanhoihin lehtiin ja kirjoihin öputoaaö, joten ajantaju katoaa. Tutkimusjakson aikana tapahtui suuria yhteiskunnallisia muutoksia ja tietoteknistä kehitystä, joiden vaikutukset näkyivät selvinä muutoksina niin puolueen toiminnassa kuin valintaprosessien kohdalla. Sitä oli antoisaa tutkia, vaikka tulos ei oikeastaan lainkaan vastannut odotuksiani. Yhtenä syynä tähän oli lähdekirjallisuuden ja kokousaineistojen moninkertainen uudelleenluenta. Silloin myös moni oma käsitys joutui uudelleen arvioitavaksi. Se hidasti valmistustakin, mutta mitä enemmän luin, sitä vähemmän luulin.

Alun perin mustavalkoiseksi kuvittelemani tulosten jakaminen yksinkertaisesti demokraattisiin ja ei-demokraattisiin valintoihin piti jo varhain muuttua. Vain harvassa tapauksessa kaikki kriteereiksi valitsemani tekijät toteutuivat tai kokonaan puuttuivat. Tämän seurauksena joidenkin valintojen vastakohtaksi tuntui reilummalta kirjata *demokratiavajetta*, kuin leimata se yhden puuttuvan takia tekijän suoraan ei-demokraattiseksi. Jos siis muuten ei-demokraattisessa prosessissa ilmeni myös myönteisiä tekijöitä, annoin prosessille *ödemokratiapisteitä*. Samoin, jos melko demokraattisessa valinnassa oli jotain kielteisiä, kirjasin siinä olevan *demokratiavajetta*. Rosanvallonin, perinteisesti myönteisen hiljaisuuden merkityksen kyseenalaistava malli soveltui tutkimukseen paremmin kuin osasin odottaa.¹⁷⁰

Vaikka valintojen nyanssien kartoittaminen oli aika ajoin hankalaa ja tuntui nostavan yhä uusia kysymyksiä esiin, alkoi uusi puoluekokous tuntua vähitellen esiripulta. Pöytäkirjan avauduttua käynnistyi näytelmä, jossa oli monia rooleja. Kuten oikeassa teatterissäkin, näyttämön takana käy kuhina koko esityksen ajan, ja esitystä on harjoiteltu kauan. Näyttämölle nousevat vain oikeat roolihahmot, ja esitys etenee yleensä kahdessa näytöksessä. Minun ajatukseni kohdistuivat pitkään, kuten kriteerinkin, enemmän toiseen näytökseen ja jumiuduin miettimään puoluekokouksen puhumattomuutta, ehkä pitkän ajanjakson harhauttamana. Vasta tutkimuksen edetessä havahduin siihen, että kriteereiksi ottamieni teki-

¹⁷⁰ Palosen (2003, 469) puhuu politiikkapuheen performatiivisesta käytöstä toiminnan tietoisena välineenä, mutta voisiko myös hiljaisuus olla sitä? Esimerkiksi Salolaisen vaikeneminen kokouksessa, jolloin ei lähtenytkään ehdokkaaksi, vaikka oli ensin aikunut.

jöiden painoarvo vaihteli selvästi, ja osa niistä konkreettisesti jopa muuttui. Puheenvuorojen kohdalla piti ottaa huomioon myös valintatilanteen alkukierros, joka nosti esiin ensimmäisen näytöksen merkitykseen.

Oppositioaikana jäsenmäärä oli alkanut reippaan laskun, vaikka kannatus pysyi yhä hyvänä. Jäsenistöstä oli tullut vaativampaa, toimintaa piti uudistaa, muodistaa yms. ja puolueiden arvostuksen alamäki oli tosiasia. Ne erottuivat yhä huonommin toisistaan, olivat keskustalaistuneet. Rantala (1982, 58) nimesi ohjelmatuotannon ongelmaksi hyvinvointiyhteiskuntakehityksen, joka oli vienyt pohjan ideologisilta kiistoilta. Ankersmit (2002, 105) syytti pitkää talouskasvua harhasta, että rahalla selvittäisiin monista ongelmista, vaikka näin ei enää ollut. Ongelmat olivat monimutkaistuneet. Näitä tuki myös Niinistön (1994) esiin nostama, ö ettei poliittisen työn arvostus ole sellaisella tasolla, että se tekisi puoluejohtajan paikasta erityisen tavoiteltavanö.

7.2. Porukka nostaa ehdokkaat

Puoluekokoukseen valmistautumisen merkitykseen herätti Niemen (2014, 66) toteamus, kuinka ökokoomuksen kahden viimeisen johtajavaalin (Katainen 2004, Stubb 2014) tulokset olivat täpärämpiä, koska tarvittiin kaksi kierrostaö. Sitä korostamaan hän liitti lainauksen: öJulkisuudessa niiden myös tulkittiin olleen osoitus puolueen kenttäväen omatahtoisuudesta: junttaukseen ei nyt alistuttuö. Lause oli pysäyttävä. Miten niin - nyt - ei alistuttu junttaukseen? Mitähän tässä junttauksella tarkoitettiin, ja mistä tulkinta tehtiin? Paikalla olleen havainnoitsijan muistikuvani kun on täysin erilainen. En muista ehkä koskaan aikaisemmin seuranneeni yhtä vahvaan junttaamiseen kuin näissä kahdessa vaalissa. Se nosti väkisin pohdittavaksi myös kysymyksen, että mikä ja kenen tuki ehdokkaalle on junttamista? Mitä junttaaminen oikeastaan on? Se sai myös puoluekokouksen tilaan putkinäön kaltaisesti kohdistuneen katseeni vapautumaan siitä väärästä lähtöajatuksesta, ettäkö puheenjohtajasta tulisi öyhteisenä asianaö keskustella vain kokoustilassa.

Tämä oli tärkeää havainto myös siksi, että maailman ja puolueiden muutoskehityksen myötä, on julkisuudesta tilana tullut kovin erilainen kuin mitä se oli esim. Arentin (2002) alkuperäisteoksen aikaan 1950-luvulla, siis Saukkosen aikaan. Arendt (emt, 178) korostaa yhteisen asian kohdalla lähtökohtaisesti jo aiheesta tehdyn yhteydenoton merkitystä, mikä tässä voisi olla ehdotus yhteiseksi puheenjohtajaehdokkaaksi. Myös puhuminen on tärkeää, koska ömuuten menetetään yhdessä sopimisen mahdollisuusö. Sen sijaan öyhteisestäö sopimisen paikkaa kuvaavan tilan käsite on yllättävän abstrakti ja ajaton. Arendt (1998,

199) sanoo *öthe space of appearance comes into being wherever men are together in the manner of speech an action*. Arendt (2002, 49) katsoo myös öjo kreikkalaisten tiedostaneen, että toimintaa ja puhetta painottava *polis* saattoi säilyä vain, jos kansalaisten määrä pysyi rajallisenaö. Tämä saa pohtimaan sitä, että puoluekokous on yksinkertaisesti liian suuri julkiselle keskustelulle puheenjohtaja-aiheesta. Tätä mieltä taisi olla Lahesmaa todeksaan, että tähän on oltu tyytyväisiä. Koko tulee esiin myös menettelytapojen örationalisointinaö mm. rajaamalla kokouksen sujuvan kulun kannalta riskin muodostavia esityslistan kohtia erilaisin ehdoin. Se ilmenee myös puheenjohtajakampanjan paloitteluna demokratia- ja avoimuuskehityksen varjon alla pitemmälle ajanjaksolle ja eri paikkoihin.

Annoin silti ennakkoon *sovittujen öloisten* ja todennäköisesti myös öpaikallisesti juntattujenö valintojen kohdalla pysyä *konsensus leiman*, koska demokraattista ja reilua olisi tuoda tuki julki kokouksessa. Näin välillä tapahtuikin, mm. Varsinais-Suomen tukiessa Niinistöä, ja kertoessa tämän äänimäärän merkityksestä piirin kokonaistuloksen kannalta. Piiri antoi ymmärtää olevansa asianomaisen ökasvattajaseuraö, ja siksi tukeminen on luontevaa. Piiri-en ja/tai liittojen päättävät kokoukset voisivatkin olla *poliksena* kohtuullisen kokoisia ja hyviä, varsinkin jos vaalitoimikunnan kokoukset olisivat avoimia.

Junttauksen osalta pohdittavaksi pitäisi nousta myös puoluekokouksissa arvosteltu puolue-toimiston tekemä junttaus. Miten ja mistä puheenjohtajaehdokkaista yleensä ilmestyy? Vastaus: yleensä puolueen tai piirien johtoelimistä näytöin ja tukiryhmän avulla nousten. Kenelle kuuluu kokouksen valmistelu ja esityslistan asioiden ennakoiminen? Se kuuluu puoluejohdolle ja -toimistolle. Ellei tietoa useammasta ehdokkaasta olisi ennen kokousta, ei olisi paneeleja, ei olisi maakuntakierroksia jne. Silti puolue-toimiston osallistuminen asian valmisteluun on julkisuudessa nähty vain negatiivisena. Kritiikkiä ei kuitenkaan ole saatu konkretisoitua vastaehdokkaiksi kisaan, eikä edes kovin moneksi kokouspuheenvuoroksi?

Esimerkiksi Niinistön aktiivisuutta istuvana puheenjohtajana, joka etsi itselleen ösopivaaö seuraajaa (Yli-Huttulan 2006, 125ö128), en muista paheksutun tai kutsutun juonitteluksi, junttauksiksi tai puolue-toimiston peliksi. Kukaan ei sanonut, että öei näin, tämä ei ole demokraattistaö, ei edes puoluekokouksessa. Myös Itälään kohdistuneet epäluulot olivat alusta asti julkisia. Kataisen valinnan alla mediajulkisuudessa istutettiin jo toista henkilöä puheenjohtajaksi, vaikka kierroksetkin olivat kesken. Silloin tiedettiin ehdokkailla olevan vahvat tukiryhmät, mutta tukiryhmätyötä ei kutsusta junttauksiksi. Jotain kuitenkin on

muuttunut. Se ilmenee viime vuosina median olleesta öback stage-passistaö, jolla tuntuu saavan pääsyn sisäisen areenan tietoihin. Jäsenistö saa tietoja sitten median suodattamina, ellei ihan suorassa live-lähetyksessä puheenjohtajan ominaisuuksia arvioivalta kansanedustajalta tai ministeriltä. Stubbin valintaprosessissa oli tukiryhmät hyvin tiedossa, ja Orpolla oli tukiryhmien lisäksi eduskuntaryhmässä julkisesti puolesta ja vastaan jakautunut joukko, jonka muutoksia reaaliajassa päivitettiin vaalipäivään asti. Kuitenkin eduskuntaryhmän aktiivinen rooli prosesseissa arveluttaa. Tutkimuksen alkuvuosikymmeninä pidettiin pahimpana mahdollisena ei-toivottavana asiana sisäisen areenan erimielisyyksien ja vastakainasettelujen pääsyä julkisuuteen. Tämä on muuttunut. Muuttunut on myös se, että Kataisen aikana puoluesihteerin on liitetty myönteisiä lausumia, hän on ollut työn sankari.

7.3. Kokousedustajan asemaan vaikuttaneita muutoksia

Sotien jälkeen tapahtunut nuorten ikäryhmien päämäärätietoinen mukaantulo piristi yliyönteineenkin kokoomusta konkreettisesti ja pakotti ottamaan huomioon uusia asioita. Ensimmäinen aikaansaannos oli vuoden 1957 sääntömuutos, jolloin edustus-oikeus annettiin Naisten ja Nuorten Liiton yhdistyksille, joilla oli ollut vain puhe- ja läsnäolo-oikeus.

Puoluekokouksesta tiedettiin, että säännöt määräävät perusesityslistan, mutta siinä olikin kaikki etukäteen tarjolla oleva tieto kokouksesta, ellei puolueen lehdessä oltu lisää valistettu tai ohjelmia ollut jotain ollut jo lausuntokierroksella. Tästä puutteesta tehtiin ponsi vuoden 1969 kokoukselle, ja se korjattiin. Ongelmana *voisi* pitää nykyisin sitä, että yhteisön eri osien toimintakertomukset kuullaan vain suullisesti, eikä niitä ole esim. sähköisinä saatavilla. Voi tietysti olla myös niin, etteivät ne oikeasti enää kiinnosta jäsenistöä.

Puoluelain säätäminen mahdollisti organisaation vahvistamisen ja antoi puolueen taloudelle turvallisen perustan, mikä tulee esiin mm. Vareksen (2008) ja Jokisen (2011) tutkimuksissa. Runsaan ohjelmatoiminnan kokouskäsittelyn, mutta myös aloitteiden määrän kasvun takia puoluekokous vaihtui kolmepäiväiseksi jo vuonna 1971. Määrän kasvun on helppo katsoa viittaavan ääneen pääsyhalun kasvuun. Tarjoaahan se yhdistyksille hyvän aktiivisuuden osoitus- ja näyttäytymisväylän, jossa tuoda esiin tärkeäksi koettuja sisäisen areenan omia tai parlamenttipolitiikka asioita, mutta myös omia edustajia. Sillä voi myös tavoittaa muita saman asian ongelmaksi kokevia, joten se voi olla tie verkostoitumiseen ja yhteistyön tekemiseen. Entinen toimikuntalaitos hoiti tätä tehtävää aikaisemmin, mutta nykyiset verkostot sen sijaan tapaavat kasvokkain harvoin. Erilaisia avoimia foorumeita on tarjolla myös jäsenistölle, mutta niitä ei laajemmin tähän kartoitettu.

Nuorten äänekäs sisääntulo pakotti puuttumaan myös puheenvuorojen käyttöoikeuteen, minkä Meriläinenkin (1970) totesi. Vuonna 1975 hyväksytty esitys puheoikeuden rajoittamisesta koskemaan vain virallisia kokousedustajia, ja nuorten taitavasti käyttämän kaksoisjäsenyysmahdollisuuden siirtyminen historiaan, paransivat kokousedustajien asemaa huomattavasti. Nämä muutokset edistivät äänioikeuden reilua jakoa, mutta eivät tutkimuksen mukaan lisänneet puheenvuorojen käyttöä puheenjohtajaa valittaessa, eikä aloitteiden määräkään kasvanut. Muutosten tekemistä näinkin myöhään voinee pitää Saukkosen saamatomuutena, Rihtniemellä oli muita kiireitä ja vasta Holkeri puuttui asiaan. Jos kohta nuoret sitten kyllästyivät Holkerin muutosvauhdin jähmettämiseen, ei se johtunut nuorille epäedullisista sääntömuutoksista, vaan puolueen harjoittamasta oppositiopolitiikasta.

Kokousedustuksen määräytymisen muuttaminen perustumaan jäsenmäärään, eikä yhdistysten määrästä, oli myös suuri askel reiluuden suuntaan. Se oli myös Meriläisen (1970) demokraattisuusvajeksi nimeämä asia. Kesti kuitenkin yli 30 vuotta ennen kuin muutos vuoden 2001 puoluekokouksessa tehtiin. Silloin jäsenmäärä oli pudonnut jo lähes puoleen. Tämän muutoksen lykkäämiseen syitä en tarkemmin tutkinut, mutta se sai muistelemaan Ruostetsaaren (2005, 13) sanoja, joiden mukaanhan ölaajan ja aktiivisen jäsenkunnan tavoittelusta ei välttämättä ole kaikissa olosuhteissa puoluejohdolle edullistakaanö. Toisaalta taas Borg (2005, 89) katsoo, että övaikka jäsenmäärät eivät suoraan kerro puolueiden toiminnan demokraattisuudesta, eivätkä yleisemmin demokratian tilasta, riittävän laaja ja sosiaalisesti edustava jäsenpohja turvaa osaltaan edustuksellisen demokratian toimivuutta.

7.4. Kokousedustajan tiedonsaannin muutoksia

Tutkimusjakson alkuvuosikymmenille oli tyypillistä, että tieto kulki vain yhteen suuntaan, puolueelta jäsenistölle. Säännöissä sitä kutsuttiin valistukseksi. Tämä yksisuuntainen tiedonkulku, jonka tehokkuutta seurattiin vaalituloksissa ja jäsenmäärätilastoissa, ei kannustanut turhia kyselemään, vaan jäsenyyttä tavallaan suoritettiin. Jokisen (2011) toteaa ökeskustelukerholuonteistenö yhdistysten tulleen tiensä päähän 1970-luvun lopulla, koska ne eivät enää tarjonneet jäsenistön toivomaa vastinetta. Sen sijaan1970-luvun vahva politisoituminen, joka kannusti puolueita rakentamaan uuden budjettirahoituksen turvin valtakunnallisia erityisjärjestöjä ja vahvistamaan kunnallista toimintaa (mm. Aarnio 2003; Lappalainen 2002; Jokinen 2011), lisäsi mm. tarjolla olevien luottamustointen määrää ja paransi jäsenten sitoutumista. Myös kiinnostusten kohteiden erot pääsivät näin esiin, kun valittavaksi tuli mm. kulttuuri-, raittius-, sosiaali- ja terveys-, varhaisnuoriso- ym. yhdistyksiä.

Rantala (1982, 253) peräänkuulutti 1980-luvulla puolueiden uudistamistarvetta ja kansan pariin menemistä. Kokoomus otti neuvosta vaarin, ja puoluetuomiston väki alkoi toimintakertomusten mukaan jalkautua vaalien välilläkin tavoittelemaan jäsenistöä ja kansaa maakunnissa. Kiertueet saivat alueilla julkisuutta ja viesti liikkui. Perinteiset puhetilaisuudet eivät enää oikein vetäneet. Poliittika oli ammattimaistunut, siitä tuli monelle työ. Puolueen oman lehdistön heikkenemisestä huolimatta jäsenistön tiedonsaanti parani pikkuhiljaa kaikilla tasoilla. Ei niinkään puolueen ansiosta, vaan medioiden määrän kasvettua ja monimuotoistuttua. Mainonta ja poliittika alkoivat tarvita enemmän ammattilaisia avuksi, mikä teki siitä kalliin - ja tekee yhä, mutta rahoitukseen puututtiin vasta paljon myöhemmin.

Medioiden moni muotoistumisen myötä ns. omien lehtien kilpailukyky heikkeni ja määrä väheni. Siirryttiin övapaan tiedonvälityksen pariin. Median uudet muodot ja kokoomuksen oppositioaseman loppuminen vuonna 1987 teki siitä median silmissä kiinnostavan ö mediaseksikkään - jolloin palstatilaa ja tv-aikaa alkoi herua. Herkmanista (2011) äänestäjät seuraavat mediajulkisuuden poliittista näytelmää, mutta samalla tarjoutuu jäsenillekin lisää puoluejohdon ja poliittisen tilanteen seuranta/valvontamahdollisuuksia. Sitä myös Rosanvallon (2008) piti tärkeänä. Rantala (1982, 164) totesi julkisuuden personoituneen jo 1980-luvulla puoluejohdon henkilöihin ja erityisesti puheenjohtajaan, varsinkin vaalitulanteissa. Ajatus, että jokainen katse voi tulla potentiaalisen äänestäjän silmästä, on kuitenkin vaarallinen leikki, jossa on myös kääntöpuoli. Julkisuuden kasvaessa ylilyöntejä tapahtui puolin ja toisin, joten hyödyt ja haitat tulivat esiin sekä tutkimuksessa että mm. Niemen (2014), Varila-Leikolan (1984) ja Henttosen (2008) tutkimuksissa. Tieto ei-toivotuista sisäisen areenan erimielisyyksistä ja leiriytymisistä leviävät nykyisin reaaliajassa. Ennen erimielisyys oli sisäisen areenan asia, eikä siitä paljon puhuttu sielläkään.

Jäsenistön tiedonsaantia ovat 2000-luvulla lisänneet erityisesti ehdokkaat itse. Kisaan ilmoittautumisensa jälkeen alkavat kampanjat, jotka varsinkin Itälän jälkeen tyhjäksi jättämästä paikasta alkaen ovat olleet toinen toistaan suurempia, puolueen valtakunnallisine kiertueineen. Niillä tavoitellaan myös Niemen (2014, 109) esittämää maksimaalista ilmaista julkisuutta, sillä mediatala on kallista, ja puolueenkin viestiä pitää saada eteenpäin. Myös ehdokkaiden tukiryhmien aktiivinen kampanjointi, esitteet, mainokset, kotisivut ja facebook, instagram, twitter ym. tarjoavat useita yhteydenpitoalustoja. Ne pursuavat tietoa, aikatauluja ja kuvia. Monet ehdokkaiden omat mediat ovat myös vuorovaikutusmahdollisuutta tarjoavia, jolloin suora kontakti ehdokkaaseenkin onnistuu. Kiertueiden alueellinen

kattavuus ja medianäkyvyys on parantunut, joten myös piirit pääsevät jaolle julkisuudesta, ja saavat intressiensä ó kuten oma varapuheenjohtajaehdokas - esiin tuomiselle tilaa.

7.5. Valintojen yleinen demokraattisuus

Ajanjakson alussa vaikenemisen syynä oli pitkä perinne tai kulttuurinen malli, jossa jäsenistöllä ei ollut roolia. Hiljaisuus rikottiin Saukkosen tultua valituksi, koska häntä ei kutsuttu tai nimetty, vaan hänet valittiin äänestämällä. Vaikka valintatilanne sisälsi monia edustuksellisen demokratian irvikuvia, antaa *äänestäminen* demokratiapisteitä. Saukkosen *jatkovalintojen* aikana puheenvuoroja ei vaalitoimikunnan esityksen lisäksi käytetty yhtään. Esitystä ei kyseenalaistettu. Myöskään demokraattisuuden perään ei silloin kysely. Vaikenemisestä tuntui tulleen tapa, ja tavasta tuli perinne tai kulttuurinen malli, jota noudatettiin *yhtenäisyyden nimissä* ihan vapaaehtoisesti.

Suurten ikäluokkien esiin marssi vauhditti muutoksia ja yksimielisyyden muuria alkoi murtaa. Sanottiin ääneen, että haluttiin menestyä, uudistua, kasvaa jne. Niistä tuli rinnakkaispäämääriä arvojen ja aatteiden rinnalle. Kyllä Saukkonenkin ymmärsi vaalimenestyksen, kannatuksen ja jäsenistön kasvun merkityksen, mutta vasta Rihtniemen vahva uudistustyö alkoi tehot. Puoluekokouksen perustelujen painopiste oli vahvasti aatteellisuuden puolella, mikä ei kuulu tutkimuksen piiriin. Puoluekokouksissa havaittavissa olevan *yksimielisyyden ei voi kuitenkaan katsoa perustuneen avoimeen mielipiteenvaihtoon*, koska mielipiteitä ei jatkokausien valintojen kohdalla ilmaistu. Näin ilmennyt konsensus saattoi johtua julkilausumattomista myönnytyksistä, sopimuksista tai vastikkeellisista vaihdoista. Tutkimuksen mukaan *jonkinlainen konsensuksen muoto* oli todennäköinen 1970-luvun loppupuolelta alkaen ja useimpien 1990-luvun *jatkokausien valintojen kohdalla*.

Pitkälle 1980-luvulle korostettiin vaalitoimikunnan esiintuomana perusteluna arvojen säilymisen, vaalimenestyksen ja jäsenmäärän kasvun merkitystä. Pitkä oppositiokausi pakotti keskittymään uudenlaisen politiikan tekoon, mikä nosti yhä jäsenmäärää ja kannatusta vuoteen 1983 asti. Se aikaansai kuitenkin myös erimielisten ryhmien muodostumista mm. yhteistyön suunnan kohdalla. Erimieltä oli lähes koko ajan ollut eduskuntaryhmässä. *Negatiivisuutta* oli havaittavissa mm. silloin kun ehdokkuutta aikonut vetäytyi ökoska ei halunnut kyseenalaistaa maltillista linjaa. Toisaalta Niinistön valinnoissa *negatiivisuutta* toi takeruminen hallitusohjelmaan, järjestön kokema ulkopuolisuuden tuntu ja merkityksen väheneminen. Myönteistä oli toki Niinistön kohdalla mm. Ankersmitin (2002, 231) toteama *ominaisuus luoda positiivista perspektiiviä ajatteluun ja toimintaan*, koska moni puolueen

pitkäaikainen tavoite oli vielä toteutumatta. Positiivista perspektiiviä olivat omina kausinaan luoneet myös Rihtniemi, aika ajoin Holkeri ja Suominen, mutta erityisesti Katainen.

Uudesta puheenjohtajasta käytävän julkisen keskustelun paikaksi 1990-luvulla tullut paneeli, aikaansai vielä Niinistön (1994) valinnan tapahtuessa puoluekokouksessa reippaan kyselyhetken. Sen jälkeisiin uusien valintaan on aina liittynyt kiertue, mutta myös medioissa tapahtunut seuranta ja suosikkikisa. Media tekee tapahtumista omat johtopäätöksensä, mutta hieman eri perustein kuin puolueväki, eivätkä ne aina osu kohdilleen. Jäsenistön kannalta puoluekokousta edeltävät maakuntakierrokset vievät ehdokkaat lähemmäs kenttää, ja parantavat mahdollisuuksia tavata ehdokkaita. Kuitenkin jäsenistön ja useimpien kokousedustajien mielipide muodostuu suurelta osalta mediasta saatuihin kokemuksiin, ellei ole kuulunut jonkun ehdokkaan tukiryhmään tai ollut aktiivisesti mukana oman piirinsä valmisteluissa ja päätöksissä. Aktiivisella on aina vaihtoehtoja.

2000-luvun lähestyessä alkoi vauhdikas sähköistyminen ja puolueen data alkoi vauhdilla siirtyä verkkoon. Syynä oli tekniikan kehitys, muuttunut maailma ja demokratiaan liitetyt uudet vaatimukset: vuorovaikutus, avoimuus ja osallistaminen. Tällä osa-alueella kokoomus oli monessa pioneeri, mm. ensimmäinen verkkolehti. Toimintakertomusten mukaan jäsenistölle kehitettiin uusia sähköisiä palveluja. Kun vuoden 2003 eduskuntavaalien jälkeen jouduttiin oppositioon, oli peiliin katsomisen paikka. Kataisen valinnan jälkeen, tarkemmin vuodesta 2006 alkaen, katsottiin puoluekokouksessa *sisäisen areenan luottamus* niin kiistattomaksi, että toimikunnan perustelut ja kannatuspuheenvuorot riittivät jatkovallintaan. Seuraavat eduskuntavaalit toivat 10 lisäpaikkaa.

Jäsenistön ja kokousedustajan roolin osalta täytyy tutkimukseen perustuen todeta, että puheenjohtajan jatkokaudesta tai ns. perintöprinssistä käytävää, päätöksentekoa edeltävää julkista keskustelua ei käydä puoluekokouksessa tai missään *yhteisessä, julkisessa tilassa*. Ei, ainakaan sellaisessa julkisessa tilassa kuin miten sen demokraattisuuden kriteerejä aluksi määrittellessäni tulkitsin mm. Aredtin (2002), Habermasin (1987) ja Urbinatin (2006) esittämistä ajatuksista. Uusia puheenjohtajia valittaessa rajattuja keskusteluja paneelein ym. käydään kyllä. Tarkemmin tutkittuani kaksi viimeistä valintaa ó Stubb ja Orpo - osoittavat kuitenkin palatun perinteiselle *valistuksen* tielle. Vaikka kyseessä oli uuden puheenjohtajan valinta, ei kummassakaan valintatilanteessa keskustelua avattu saliin. Molemmissa valintatilanteissa oli paljon julkisuutta saanut kiertue, molemmissa ehdokkaat saivat kokouksessa esittäytyä, ja ennalta sovitut kannatuspuheenvuorot pidettiin, mutta

kummassakaan ei keskustelua avattu saliin. Sitten äänestettiin ja taputettiin. Keskustelua käytiin kyllä laajalti julkisuudessa: printtimedioissa, televisiossa, netissä, kaikilla sähköisillä forumeilla ja erityisen aktiivisesti eduskuntaryhmässä, mutta ei kokoustilanteessa.

7.6. Kokousedustajan rooli ja sen muuttuminen

Jäsenen asema puoluekokoukseen nähden määräytyy edelleen säännöissä ja muodostuu kahdesta eri edustajasta, yhdistyksen ja piirin. Jos puheenjohtajasta ei äänestetä, edustaa jäsenen ja yhdistyksen mielipidettä toimikunnassa ollut piirin edustaja. Koska toimikuntien kokouksista ei ole dokumentteja, on se ollut yksimielinen, jos niin sanotaan. Jos kokouksessa ei äänestetä tai käytetä puheenvuoroja (muut kuin toimikunta) voi katsoa, että *edustajan rooli on ollut passiivinen* tai että *edustajalla ei ole varsinaista toimijaroolia*. Hän vahvistaa valinnan ollen osa sääntöjen mukaista oikeanlaista yleisöä. Jos kokouksessa äänestetään, on edustajalla vaikuttajan rooli. Jos edustaja käyttää puheenvuoron tai esittää toista ehdokasta (jolta on pyydetty lupa, ja ehkä valmistauduttu muutenkin), on hän myös toimija. Jos yhdistys on tehnyt aloitteen puheenjohtajan valinnasta (tai muusta), on se myös konkreettista vaikuttamista, vaikka ei läpi menisikään.

Varsinaisesta kokoustapahtumasta on useimpien *jatkovalintojen* kohdalla tullut vain prosessin viimeistelevä ele, *joka tavoittelee demokraattisuutta vain symbolisesti* ja edustajien rooli on olla sääntöjen osoittama valinnan vahvistaja. Monessa *niistä valintatilanteista, joissa ei ole äänestetty, on jonkinlaista demokratiavajetta*. Vajeen tarkempi nimeäminen on tutkimuksessa tapauskohtaisesti analysoitu. Alkuvuosikymmeninä voi katsoa vallinneen *vanhan kulttuurisen mallin ja heikon demokratiaperinteen* varjostaman version *hiljaisesta vaalista*, joka saattoi hyvin olla joku Rosanvallonin (2008) nimeämä *konsensus*. Kuitenkaan ajatus *vaihdannaistaloushenkisyydestä* ei ole poissuljettu, koska yksimielisyyttä on vahvistettu toisen tavoitteisiin suostumalla ja/tai kiista-asioista oli sovittu ennen kokousta eri järjestelyin. Kokousedustajien rooli jää näissäkin tapauksissa symboliseksi.

Mitä tulee niihin puheenjohtajan valintatilanteisiin joista on *äänestetty* (vetäytymisen johdosta tehdyt uuden puheenjohtajan valinnat ja istuvan haastamiset), on niitä tutkimuksen mukaan pidettävä suurelta osin *demokraattisina*. Useimmissa istuvan puheenjohtajan haastamis- ja uuden puheenjohtajan valintatilanteessa on käyty vilkas keskustelu myös puoluekokouksessa, eikä niihin sovi mitenkään Rosanvallonin heikon tai passiivisen demokratian käsitykset, eikä koko konsensus-ajatus. Myös *kokousedustajan asema valintatilanteessa on ollut hyvä*, ja heillä on ollut *vahva rooli*. Kuitenkin kaksi viimeistä uuden puheenjohtajan

valintaa (Stubb, Orpo) tekevät poikkeuksen, koska kokouksessa ei avointa keskustelua käyty. Omien tukiryhmien toimeliaisuuden sekä kenttäkierrosten avulla, on yhteyttä jäsenistöön pyritty ottamaan, Stubb vielä soittamalla edustajia läpi. Siksi niillekin pitää demokratiapisteitä antaa. Orpolle myöhäisen mukaan lähtemisen takia hieman vähemmän.

Puheenjohtajan tehtävän tavoittelun voi havaita 1980-luvulla vähitellen muuttuneen avoimmaksi, minkä mm. Niemikin (2014) totesi. Tutkimusjakson pituuden takia tuli selvästi esiin sekä puolueen että demokratiavaatimusten muutokset. Tehtyjen sääntömuutosten ja sähköisten vuorovaikutusuudistusten ym. ansiosta voi *kokoomuksen yleisen demokraattisuuden katsoa jäsenistön kannalta lisääntyneen*, vaikka omaa aktiivisuutta vaaditaan enemmän ja eri tavalla kuin ennen, mutta vielä saa äänestää.

Demokratiaahan voidaan - tarpeen mukaan ja haluttaessa - muokata, siinä on liikkumavaraa ja joustoa, kuten mm. Ankersmit (2004) ja Palonen (2008) totesivat. Puolue muokkasi omaa osuuttaan alkuun hitaasti, mutta muokkasi kuitenkin. Rantalan (1982, 249) esittämä puolueiden ongelma on, että yhteisössä asettuvat helposti vastakkain strategistaktinen peruste ja aatteellinen vakaumus eli östrategisesti välttämätön ja ösisällöllisesti toivottava tulee väkisin mieheen monissa järjestelyissä. Demokratiahan ei tarkoita, minkä Sartorikin (2008) totesi, kaikille sopivaa ja hyvää, vaan suurimman osan, enemmistön mielestä sopivaa. Tämä öenemmistön mielestä sopivaö nostaa tietysti kysymyksen siitä, ketkä muodostavat enemmistön. Sääntöjen mukaan ylin on puoluekokous, joka valitsee jäsenistön keskuudesta edustajat puolueen eri elimiin. Niillä on mandaatti käyttää valtaa sääntöjen kertomalla tavalla.

Säännöissä lukee, että övalitaan puolueelle puheenjohtajaö. Siellä ei lue miten. Kautta asiakirjojen ja puheenvuorojen tulee esiin puolueen kohdalla lähtöoletukseksi jonkinlainen demokratia, viimeisimpänä kansanedustajien lausunnot puheenjohtajavaaliin liittyen kesälä 2016. Puhuivat kokoomuskulttuurista ja puoluedemokratiasta. Joku katsoi jämähtäneisyyden merkiksi sen, että joku vain taputettaisiin jatkokaudelle. Toisen mielestä terveessä, isossa kansanliikkeessä olisi hyvä olla haastajia esittämässä omia ajatuksiaan. Äänestämisen katsottiin kuuluvan vireään puoluekulttuuriin, kannatuksen mittauttamista pidettiin toivottavana ja sen katsottiin selkiyttävän ilmaa.

Tilastojen, tutkimusten ja valintaprosessin muutostenkin takia ei voi kuitenkaan välttyä vaikutelmalta, että vaikka jäsenistön oikeuksia esim. puoluekokouksessa on muutettu rei-

lumpaan ja demokraattisempaan suuntaan, niin puheenjohtajan valinnassa jäsenistö on auttamatta taka-alalla, ellei ole ennakkoon aktiivinen. Vuoden 2014 Stubbin ei uudenkaan puheenjohtajan valintakilpailua ole avattu kokoussaliin eli valinnasta ei keskustella salissa lainkaan. Kenttäkierros ja medioiden anti kuittaavat kokousedustajan äänestämispäätöksen tekemisen perusteeksi tulevan tiedon saannin, julkisen mielipiteenvaihdon ja yhteisen foorumin. Alkuperäisistä demokratiakriteereistä jää jäljelle tai toteutuu vain äänestäminen.

Lähtötilanteessa pienten vaikutusmahdollisuuksien katsottiin toteutuvan vain puoluekokouksessa. Lisäksi puolueiden muutoksen katsottiin tapahtuneen jäsenistön kustannuksella, jäsenistöstä ulospäin tai demokratiaa uhaten. Rantalan vuonna 1982 esittämiin heikennyksiin on tullut parannuksia, tosin ei kaikkeen ja osin melkoisella viiveellä. Hallituksessa olo aikaansaa aina jäsenpuolueroolin heikkenemistä ja se näkyi tutkimuksessakin. Jäsenistöstä ulospäin (Pekonen 2008) tapahtunut muutos, vaikuttaa tutkimuksen mukaan seuranneen medioiden kehityksen rinnalle ja jopa edelle pyrkimisestä. Enää puolueen oma ökiekuo ei tule identtisenä kaikuna takaisin, vaan se tavoittaa jäsenistön useammin mediamutkan kautta, sen intressien mukaisten suodattimien käsittelemänä. Puolueiden muutoksen tapahtumista demokratiaa uhaten esittäneet (Panebianco 1988; Ruostetsaari 2005) ovat tutkimuksen mukaan kyllä jossain määrin oikeassa. Riittävän laaja ja sosiaalisesti edustava jäsenpohja turvaisi edustuksellisen demokratian toimivuutta (Borg 2005), mutta viime aikojen irtiotot puoluekokouksessa - että vain äänestetään ó eivät kannusta uskomaan sitä, että jäsenmäärän kasvatus olisi puolueen agendan kärkipäässä. Jäsenistö tuntuu olevan vahvasti taka-alalle muulloin kuin vaalien alla.

Jäsenistön määrä ja monien kansanliike ominaisuuksien haihtuminen saa pohtimaan myös sitä, että missä muualla kannattajamäärään nähden pieneksi kutistuneen jäsenistön pitäisi sitten olla ja miksi? Vaalien osoittama kannattajamäärä liikkui ihan omassa sfäärissään, ja vaikka siinä ovat yli 100 000:n muutokset molempiin suuntiin ihan mahdollisia, on silti kooltaan ihan eri mittakaavassa kuin jäsenmäärä. Suuruus tekee sen painoarvosta väkisin huomioon otettavan, ja sen turvaamisesta ensisijaisen tärkeäksi, myös puheenjohtajaa valittaessa. Koskimaa (2010) toteaa, että *öpoliittisessa organisaatiossa on oltava demokraattiselta näyttäviä piirteitä, jotta se voisi menestyä. Näitä piirteitä vielä löytyy.*

Borg (2005, 25) totesi uusien jäsenten pienen määrän takia jäsenistöjen ikääntyvän nopeasti, mikä oli Rantalan (1982) mukaan totta jo 1980-luvulla. Ruostetsaari (2005) raportoi paikallistoiminnan hiipumisesta, joten osallistumiseen pitäisi ainakin olla kunnan motiivi.

Miksi yhdistyksen ylipäättään kannattaa lähettää kokoukseen edustaja? Varsinkaan jos esim. Nykypäivä (9.6.2006) otsikoi Kataisen ensimmäisen jatkokaudelle valinnan alla: öTylsä puoluekokous tulossaö. Tämä voi aikaansaada yhdistyksissä asennetta, että edustajiksi valitaan niitä, jotka haluavat mennä. He ehkä maksavat sen myös itse. Syntyy vaikutelma, että varsinkin taloudellisista, mutta myös muista syistä, puoluekokoukseen jättää menemättä suuri joukko, ellei esityslistalla ole jotain omaa, kuten aloite tai jotain erityisen kiinnostavaa, kuten uuden puheenjohtajan valinta.

Pois en sulkisi sitäkään vaihtoehtoa, että Jokisen (2011) mukaan 1970-luvulla tiensä päähän tullut yhdistysten ökeskustelukerholuonneö olisi tehnyt paluun. Asioista puhutaan vain ömeidänö pienessä piirissä, eikä tunneta sen kummempaa aktivoitumis- tai lähtemistarvetta. Tämä voi soveltua hyvin sen iäkkäämmän ö 65 vuotta täyttäneen - jäsenistönosan tarpeeseen, joka seuraa televisiota/radiota ja lukee lehtiä, mutta ei kaipaa puoluekokouksessa näyttäytymistä, ei seuraa twitteriä tai somea, mutta jota jäsenistöstä on tutkimusten mukaan kuitenkin suuri osa. Lisäksi mm. ohjelmien ja aloitteiden käsittely kestää tuntikausia, eikä se jaksa kiinnostaa yllättävän suurta osaa kokousväestä. Paikalla ollaan oman kiinnostuksen mukaan. Televisiosta ja internetistä näkee nykyisin kokousten huippuhetket, joita ehkä kokoonnutaan katsomaan yhdessä. Selvää osallistumisen nousua, on kuitenkin havaittavissa niissä kokouksissa, joissa valitaan uusi puheenjohtaja. Myös puhe- ja läsnäolo-oikeutta hakeneiden määrä kasvaa silloin. Tässä tekee kokouspaikan sijainti edelleen osanottajamäärän kohdalla pienen notkahduksen alaspäin. Rovaniemi tuntuu yhä olevan kaukana.

7.7. Puheenjohtajan valintatavasta tehdyt aloitteet

Olin aikonut ottaa toiseksi alakysymykseksi puheenjohtajan valintatavan muuttamisesta tehtyjen aloitteiden läpimenemisen todennäköisyyden tulevaisuudessa, mutta päätin lopulta jättää sen vain paperille pannuksi tutkimusaiheetta sivuavaksi asiaksi. Vaikka houkutus oli suuri, en alkanut selvittää siihen liittyviä asioita tai henkilöitä tarkemmin. Aloite on kuitenkin mielipiteen ilmaus ja sisäisen areenan signaali. Rosanvallonnin malliin tutustuminen sai olemaan sitä mieltä, että myös *aloitteiden tekemättä jättämisessä* voi kyse olla *näennäiskonsensuksesta* tai *negatiivisesta suostumisesta* vallitseviin menettelytapoihin. Se on kuitenkin eri esityslistan kohta, ja kuuluu tähän vain yleisen demokratiakehityksen osalta. Aloitteisiin liittyy myös se, että huomasin alkavani laskemaan erilaisia suhdelukuja ja toteutumia, joista kaksi on työn lopussa. (Liite 3) Niitä katsoessa voi muistella muutosten syitä, jos on itse ollut paikalla. Eri kysymyksenasetteluin ne voivat aueta monin eri tavoin.

Esimerkki 1) Aloitteita on vuoden 1955 jälkeen tehty kaikkiaan 2568 kpl, ja niistä vain 8 kpl (0,003 %) on koskenut puheenjohtajan valintatavan muuttamista jäsenäänestyksellä tapahtuvaksi, niin on vaikea katsoa kyseessä olevan vakava ja järjestöä syvältä kalvava periaatteellinen ongelma. Monista aiheista on tehty vuosikymmenten mittaan useita kymmeniä aloitteita, ja niiden läpimenoprosenttikin on noussut, mikä oli yksi Meriläisen (1970) huolen aiheista. Kuitenkin, jos ottaa huomioon jäsenistön vähyden ja ikärakenteen suhteen potentiaaliseen kannattajakuntaan, ei se puolla jäsenistölle painokkaamman roolin antamista puolueessa eikä suostumista jäsenäänestykseen puheenjohtajavalinnassa.

Esimerkki 2.) Jos jäseniä on useina vuosina ilmoitettu määrä eli n. 40 000, ja edustus-oikeus (ilman piirin ja liittojen omia ääniäkin) on 1/30 piirin jäsenmäärästä, pitäisi kokouksissa olla äänivaltaisia paljon enemmän kuin on ollut. Osallistumisluku on vaihdellut 0,262,1 %:n kerrotusta jäsenmäärästä. Näin joko jäsenmaksuvelvoitteensa suorittamatta jättäneiden yhdistysten määrä on todella suuri tai innottomien ja varattomien yhdistysten lukumäärä. Puoluekokoukseen osallistumiskulut edustajan matka-, majoitus- ja mahdollisine tapahtumaosallistumiskuluineen nousevat helposti useisiin satoihin euroihin. Harvalla yhdistyksellä on jäsenmaksusta palautettavan ns. yhdistyksen osuuden lisäksi merkittävästi muita tuloja. Minun oma yhdistykseni on antanut yleensä kokoukseen lähtijöille ömatkatukeaö.

7.8. Jatkotutkimusajatuksia

Tutkimusajanjakso oli pitkä, ja lähestyin puoluekokousta vain yhden esityslistan kohdan osalta, mikä on vähän. Mielenkiintoista olisi tutkia mm. aloitteiden jakautumista aiheittain. Niiden takana on tyytymättömyyttä, mutta myös avointa uudistusmieltä ja yhteistyöhalua. Jäsenet kuitenkin muodostavat yhä puolueen, vaikka edustusjoukkueet sooloilisivat kuinka. Lähinnä tätä aihetta voisi olla tutkimus siitä, miten entisten puheenjohtajien ura jatkuu oman kauden jälkeen, ja minkälaiseksi yhteys puolueeseen muodostuu. Enää ei ole käytössä öpakastevirkojaö, kuten joskus aikaisemmin, vaan nyt tähdätään selvästi Eurooppaan. Sinne kuitenkin harvoin jäädään, vaan palataan.

Toisaalta hieman vaivaamaan jäi tuo julkisuus käsitekin, ja siinä tapahtuneet monet muutokset. Jos jokainen katse tai kuuleva korva voi olla potentiaalisen äänestäjän, ne voivat yhtä hyvin olla myös median. Kuka tahansa voi puhelimestaan ottaa kuvia ja toimittaa mi-hin tahansa, usein korvausta vastaan. Ehkä kuitenkin Arendtin julkisen ja yksityisen määrittelyyn rajanveto-ongelmien pohtiminen olisi kiinnostavaa

8. LÄHDELUETTELO

ARKISTOT:

Porvarillisen Työn arkisto:

Kansallinen Kokoomus.	28.5.1926	Valtuuskunnan kokouksen pöytäkirja
Kansallinen Kokoomus.	26.4.1953 HELSINKI	Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja
Kansallinen Kokoomus.	23.624.4.1955 LAHTI	Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja
Kansallinen Kokoomus.	28.629.4.1957 HELSINKI	Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja
Kansallinen Kokoomus.	25.626.4.1959 HELSINKI	Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja
Kansallinen Kokoomus.	15.616.4.1961 HELSINKI	Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja
Kansallinen Kokoomus.	20.621.4.1963 KUOPIO	Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja
Kansallinen Kokoomus.	24.625.4.1965 JYVÄSKYLÄ	Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja
Kansallinen Kokoomus.	15.616.4.1967 TAMPERE	Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja
Kansallinen Kokoomus.	19.620.4.1969 TURKU	Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja
Kansallinen Kokoomus.	23.625.4.1971 LAHTI	Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja
Kansallinen Kokoomus.	27.629.4.1973 TAMPERE	Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja
Kansallinen Kokoomus.	23.625.5.1975 HELSINKI	Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja
Kansallinen Kokoomus.	10.612.6.1977 TURKU	Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja
Kansallinen Kokoomus.	1.-3.6.1979 SEINÄJOKI	Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja
Kansallinen Kokoomus.	15.617.5.1981 HELSINKI	Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja
Kansallinen Kokoomus.	3.-5.6.1983 LAHTI	Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja
Kansallinen Kokoomus.	7.-9.6.1985 TURKU	Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja
Kansallinen Kokoomus.	12.614.6.1987 OULU	Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja
Kansallinen Kokoomus.	9.611.6.1989 PORI	Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja
Kansallinen Kokoomus.	7.-9.6.1991 TAMPERE	Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja
Kansallinen Kokoomus.	11.613.6.1993 KUOPIO	Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja
Kansallinen Kokoomus.	27.628.8.1994 ESPOO	Ylim. puoluekokouksen keskustelupöytäkirja
Kansallinen Kokoomus.	9.611.6.1995 VAASA	Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja
Kansallinen Kokoomus.	6.68.6.1997 ROVANIEMI	Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja
Kansallinen Kokoomus.	21.623.5.1999 JYVÄSKYLÄ	Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja
Kansallinen Kokoomus.	8.610.6.2001 LAHTI	Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja
Kansallinen Kokoomus.	7.69.6.2002 TURKU	Puoluekokouksen keskustelupöytäkirja
Kansallinen Kokoomus.	4.66.6.2004 SEINÄJOKI	Puoluekokouksen päätöspöytäkirja
Kansallinen Kokoomus.	9.611.6.2006 JOENSUU	Puoluekokouksen päätöspöytäkirja
Kansallinen Kokoomus.	13.615.6.2008 TAMPERE	Puoluekokouksen päätöspöytäkirja
Kansallinen Kokoomus.	11. 613.6.2010 JYVÄSKYLÄ	Puoluekokouksen päätöspöytäkirja
Kansallinen Kokoomus.	15.617.6.2012 ROVANIEMI	Puoluekokouksen päätöspöytäkirja
Kansallinen Kokoomus.	13.615.6.2014 LAHTI	Puoluekokouskirja
Kansallinen Kokoomus.	10.612.6.2016 LAPPEENRANTA	Puoluekokouskirja

Painetut lähteet ja opinnäytteet:

Aarnio, E. (2003). Puolueen käsite. Teoksessa Hyvärinen, Matti, Kurunmäki, Jussi, Palonen, Kari ja Stenius, Henrik (toim.) Käsitteet liikkeessä. Tampere: Vastapaino.

- Anderson, B. (2006). *Imagined communities*. Lontoo: Verso.
- Ankersmit, F. R. (2002). *Political representation*. Stanford University Press.
- Apunen Matti & (2016). *Pelastakaa puolueet eli mitä puolueet voisivat oppia überiltä*. Helsinki: Next Print Oy.
- Arendt, H. (2002) *Vita activa, ihmisenä olemisen ehdot*. Suom. Eija Virtanen ym. Vastapaino. Tampere. Alkuperäisteos *The Human Condition*. 1958.
- Arendt, H. (1998) *The Human Condition*. The University of Chicago Pres. 1958. Second edition
- Beitz, C. R. (1989) *Political equality*. Princeton University. Press. Princeton
- Berndtson, E. (1993). *Politiikka tieteenä. Johdatus valtiotieteelliseen ajatteluun*. Helsinki: Painatuskeskus.
- Borg, Sami (2005), *Kansalaisena Suomessa. Kansalaisvaikuttaminen Pohjoismaissa ja European Social Survey 2002*. Oikeusministeriön julkaisu nr 15. Helsinki
- Borg Sami (toim.), K. T. (2013). *Demokratiaindikaattorit 2013. Teoksessa Selvityksiä ja ohjeita 53/2015*. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Borg, S. (2008). *Hiljaa hyvää tulee. Puheenvuoro äänestysprosentista ja vaaliaktiivisuudesta*. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy.
- Downs, A. (1957). *An Economic Theory of Democracy*. Harper Collins. New York
- Duverger, M. (1967). *Political Parties. Their Organization and Activity in the Modern State*. Englanniksi kääntänyt Barbara & Robert North. London: Methuen & Co LTD.
- Goldstein, J. (1952) *The Governement of Brittish Trade Unionism*. London
- Grönlund, K (2016). *Poliittisen osallistumisen eriytyminen. Eduskuntavaalitutkimus 2015. ja Wass Hanna*. Helsinki: Oikeusministeriö. Lönnberg Print & Promo.
- Habermas, J. (1987). *Järki ja kommunikaatio*. Helsinki: Gaudeamus.
- Henttonen, P. (2004). *Mallisuuden mahtikäsky. Tutkimus poliittisesta ajattelusta kokoomuspuolueessa oppositiovaalikaudella 1979-1983. Poliittisen historian pro gradu*. Tampereen yliopisto.
- Henttonen, P. (2008). *Samanlaiset erilaiset puheenjohtajaehdokkaat. Valtio-opin pro gradu*. Tampereen yliopisto.
- Herkman, J. (2011). *Politiikka ja mediajulkisuus*. Tampere: Vastapaino.
- Hänninen, S. (1998). *Kamppailu identiteetistä. Teoksessa Hänninen, Sakari (toim.) Missä on tässä? Jyväskylä: SoPhi 18*.

- Jokinen, J. (2011). Löyhästä vaaliorganisaatiosta kiinteäksi puoluejärjestöksi. Kansallisen Kokoomuksen järjestötoiminta ja vaalikampanjat vuosina 1944 - 1979. Turun yliopisto, poliittisen historian väitöskirja.
- Junnila, T.(1980). Toisinajatteleva Kekkonen tasavallassa ó poliitikon ja pankkimiehen omakuva. WSOY.
- Jutila, K. (2003.) Yksillä säännöillä kaksilla korteilla. Empiirinen tutkimus Suomen Keskustan sisäisestä päätöksenteosta. Tampereen yliopiston politiikan tutkimuslaitos. Acta Electronica.
- Kaakkuri-Knuutila, M.-L. t. (2007). Argumentti ja kritiikki. Helsinki: Gaudeamus.
- Korjus, J. (1975). Juha Rihtniemi, legenda jo eläessään. PORVOO: WSOY:n laakapaino.
- Korjus, J. (1972). Puolueen omatunto. Joensuu: Pohjois-Karjalan Kirjapaino Oy.
- Koskimaa, V (2016). Towards Leadership Democracy. The changing balance of power in three Finnish political parties in 1983-2012. Acta Universitatis Tamperensis 2224.
- Koskimaa, V. (2008). Kiinni, irti. SDP:n eduskuntaryhmän ja ulkoparlamentaarisuuden suhteen muutos vuosina 1960-2010 . Tampereen yliopisto, valtio-opin pro gradu
- Kunelius, R. (2003). Viestinnän vallassa. Johdatus joukkoviestinnän kysymyksiin. Porvoo: WS Bookwell Oy.
- Kunttu, T. (2001). Muutoksen kärjessä. Varsinais-Suomen Kokoomus 1968-1999. Pieksämäki: RT-Print.
- Lappalainen, P. (2002). Poliittisen tyylin taito. Tampere: Vastapaino.
- Lehtonen, M. (2004). Merkitysten maailma. Kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia. Tampere: Vastapaino.
- Leino-Kaukiainen, P.&. (1994).Suomalaiskansallinen Kokoomus Suomalaisen Puolueen ja Kansallisen Kokoomuspuolueen historia vuoteen 1929.Helsinki: Suomen Kansalliskirja Oy
- Lipset, S. M. (1956). Union Democracy. Illinois: The Free Press Glencoe.
- Martikainen, T. &. (2001). Vaienneet äänet. Äänestäminen vuosien 1987 ja 1999 eduskuntavaaleissa. Tilastokeskus. Helsinki.
- McNair, B. (1999). An introduction to political communication. London : Routledge.
- Meriläinen, J. (1970). Järjestödemokratian toteutumista Kansallisen kokoomuksen puoluekokouksessa vuonna 1969. Tampereen yliopisto, valtio-opin pro gradu tutkielma.
- Michels, R. (1962). Political parties. Illinois: Glencoe.

- Mickelsson, R. (2007). Suomen puolueet, Historia, muutos ja nykypäivä. Tampere: Vastapaino.
- Mouffe, C. (2005). On the political. Routledge.Verso. London.
- Mäki-Hakola, Maria (2014) Kokoomuksen oikeistosiiven häiriköt, Kekkonen ja vuoden 1973 poikkeuslaki. Pro gradu Tampereen yliopisto. Johtamiskorkeakoulu. Poliitiikan tutkimuksen tutkinto-ohjelma
- Niemi, M. K. (2014). Kaksi tietä huipulle. Media ja puoluejohtajuus Suomessa. Turun yliopisto. Poliittisen historian väitöskirja.
- Niiniluoto, L. H. (1986). Johdatus tieteelliseen ajatteluun. Helsinki: Helsingin yliopiston filosofian laitoksen julkaisuja 3/1986.
- Nousiainen, J. (1959). Puolueet puntarissa. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Nousiainen, J. (1998). Suomen poliittinen järjestelmä. . Porvoo: WSOY.
- Nurmela, S. (1992) Puoluekulttuuri Kansallinen Kokoomus rp:ssä. Kansall. Sivistysliitto
- Palonen, K. (2008). Kaksi politiikan käsitettä. Tulkinta historiasta jä nykytilanteesta. Teoksessa L. K. Korvela Paul-Erik. Jyväskylä: Minerva Kustannus Oy.
- Panbianco, A. (1988). Political parties, organization and power. Worcester: Cambridge University Press.
- Pekonen, K. (2008). Poliittisten puolueiden uudet haasteet. Teoksessa L. K. Korvela Paul-Erik, Avauksia poliittiseen ajatteluun. Jyväskylä: Minerva Kustannus Oy.
- Pesonen Pertti, S. R. (1993). Vaalikansan äänivalta. Tutkimus eduskuntavaaleista ja valitsijakunnasta Suomen poliittisessa järjestelmässä. Juva: WSOY.
- Rantala, O. (1982). Suomen puolueiden muuttuminen 1945-1980. Poliitiikan tutkimuksen ja sosiologian laitos, Valtio-opillisia tutkimuksia. Helsinki: Kyrrii Oy.
- Rosanvallan, P. (2008). Vastademokratia. Poliitiikka epäluulon aikakaudella Tampere: Vastapaino.
- Ross, A. (1951). Miksi demokratia. Lahti.
- Routavaara, A. (1949). Kolme vuosikymmentä. Kansallisen kokoomuspuolueen vaiheita 1918 -1948. Helsinki: Kappalehti Oy:n kirjapaino.
- Salokorpi, H. (1988). Pietarin tie. Suomalainen puolue ja suomettarelainen poliitiikka helmikuun manifestista Tarton rauhaan 1899-1920. Mänttä: Suomen historiallinen seura.
- Sartori, G (1987) The Theory of Democracy Revisited. Chatham House Publishers Inc., Chatham

- Sartori, G (1997) *Comparative Constitutional Engineering - An Inquiry into structures, Incentives and Outcomes*. New York University Press
- Saukkonen, J. R. (1968). *Kokoomus eilen ja tänään*. Kansallinen Kokoomus.
- Saukkonen, P. t. (2003). *Paikkana politiikka. Tietoja ja tulkintoja Suomen poliittisesta järjestelmästä*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Setälä, M. (2003). *Demokratian arvo, teorit, käytännöt ja mahdollisuudet*. Helsinki: Gaudeamus Kirja Oy, Yliopistopaino.
- Skinner, Q. (1978). *The foundations of modern political thought, volume one: The Renaissance*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Smolander, J. (2000). *Suomalainen oikeisto ja kansankoti. Kansallisen kokoomuksen suhtautuminen pohjoismaiseen hyvinvointivaltiomalliin jälleenrakennuskaudelta konsensusajan alkuun*. . Turun yliopisto, väitöskirja.
- Summanen, R. (1983). *Paraatiovi*. Helsinki : Kirjayhtymä.
- Takala, T. (2013). *Tutkimuksia karismasta eri konteksteissa*. Lapin yliopisto, sosiologian väitöskirja. *Acta Electronica Universitatis Lapponiensis* 116.
- Uimonen, R (1992). *Julkisuuspelejä, Imagonrakennus politiikassa*. Juva: WSOY.
- Vares, V. &. (2007). *Suomalaiskansallinen Kokoomus: Kansallisen Kokoomuspuolueen historia 1929 - 1944*. Helsinki: Edita Oy.
- Vares, V. (2000). *Puolueen sparraaja. Tuhatkunta 40v*. Helsinki.
- Vares, V (2008). *Suomalaiskansallinen Kokoomus, Kansallisen Kokoomuksen historia vuosilta 1944-1966*. Helsinki: Edita Oy.
- Vares, V. (1999). *Kaksi askelta edellä. Kokoomuksen Nuorten Liiton historia 1928-1996*. Juva: WSOY-Kirjapainoyksikkö.
- Vares, V. (2009). *Kokoomusnaisten matka kodista kabinettiin*. Helsinki: Kokoomuksen Naisten Liitto. Oy Nord Print. Helsinki
- Varila-Leikola, K. (1989). *Rihtniemeläinen kausi kokoomuksessa 1965- 1971 - erään myytin jäljillä*. Helsingin yliopisto, pro gradu tutkielma.
- Weber, M. (1956). *Wirtschaft und Gesellschaft*. Tübingen.
- Venho, T. (2008). *Pilotettua julkisuutta. Suomalaisen puolue- ja vaalirahoituksen avoimuusintressi normeissa ja käytännössä*. Turun yliopisto. valtio-opin väitöskirja.
- Wiberg, P. H. (1996). *Politiikan perusteet*. Vantaa: WSOY.

Videnoja, K. (2011). Tarvitaanko demokratiassa keskustelua. Julkinen alue demokraattisen legitimitietin tuottajana. pro gradu.

Yli-Huttula, T. (2006). Puolivallaton puolue. Otava. Helsinki

Sanomalehdet:

Aamulehti 20.2.2004 Itälä kertoi joutuneensa öäjojahdinö kohteeksi

Aamulehti 21.2.2004 Itälä syytti kritikoitaan puolueen ötarvelemisestäö

Etelä-Saimaa 11.6.2016 Lepomäen gallupennuste

Helsingin Sanomat 11.6.1993 Maija on hyvä jätkä

Helsingin Sanomat 28.9.1994 Niinistölle voi ilmaantua haastajia

Helsingin Sanomat 18.11.2016 Yhdysvaltojen presidenttigallup

Nykypäivä 18.6.1992 Puoluekokouksen puheenjohtaja valinnat

Nykypäivä 11.6.1993 Perho-Santalalan puheenjohtajakampanja mainos

Nykypäivä 22.5.2001 Pohjois-Pohjanmaa ja Varsinais-Suomi tukevat Itälää

Nykypäivä 25.5.1999 Niinistön valinta

Nykypäivä 9.6.2006 Tylsä puoluekokous tulossa

Nykypäivä 20.6.2012 Kataisen jatkovalinta

Nykypäivä 5.6.2014 Vapaavuori vahvoilla

Nykypäivä 13.6.2014 Rinta rinnan loppusuoralle

Nykypäivä 18.6.2014 Näkijästä tulee tekijä

Nykypäivä 23.5.2014 Stubilla loistava menneisyys

Nykypäivä 25.6.2014 Stubb soitti kentän läpi henkilökohtaisesti

Nykypäivä 23.5.2016 Uber tappaa poliitikon

Sähköiset lähteet:

Demokratiaindikaattorit 2013 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-334-4>; *Saatavilla*

Toimenkuva katoamassa vai övaloa ikkunassaö? Paikallisen poliittisen järjestötoiminnan tila Suomessa http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/200510_toimenkuvakatoamassavai8221valoaiikkunassa8221paikallisenpoliittisenjarjestotoiminnantilasuomessa_/Files/OMJU_2005_10_Toimenkuva.pdf. Luettu 12.9.2016. *Saatavilla*.

Poliittisen osallistumisen eriytyminen. Eduskuntavaalitutkimus. Kimmo Grönlund ja Hanna Wass (toim.)2015http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75240/OMSO_28_2016_.pdf?sequence=1 Luettu 3.11.2016. *Saatavilla*.

Puolurekisteri. <http://www.vaalit.fi/fi/index/puolueet/rekisteroidytpuolueet.html> *Saatavilla*.

Eduskunta. Entiset kansanedustajat https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/entiset_kansanedustajat/ Luettu mm. 5.9.2016, 12.10.2016. *Saatavilla.*

<https://www.kokoomus.fi/> Säännöt. Luettu mm. 6.11.2015, 8.4.2016, 28.11.2016. *Saatavilla.*

<http://vanha.verkkouutiset.fi/arkisto/> *Saatavilla.*

<http://verkkouutiset.today/videot/> Suora lähetys salista | sunnuntai 12.6. *Saatavilla.*

Nykypäivä, näköislehtiarkisto:<http://grafiikka.nykypaiva.fi/digipaper/index.html> *Saatavilla.*

<http://www.mtv.fi/uutiset/kotimaa/artikkeli/kokoomuksen-uudelta-puheenjohtajalta-odotetaan-paljon/1966736> Orpon valinta uudeksi puheenjohtajaksi. 4.7.2016. Luettu 16.11.2016. *Saatavilla.*

<http://yle.fi/uutiset/3-877338> Luettu 29.3.2016. *Saatavilla.*

www.wikipedia/eduskuntavaalit Luettu useita kertoja syksyllä 2016. *Saatavilla.*

<http://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002741483.html> Luettu 14.6.2016. *Saatavilla.*

<https://www.alexstubb.com/kirjeeni-kokoomuksen-jasenille/> Luettu 15.6.2016. *Saatavilla.*

<https://www.uusisuomi.fi/comment/697809> Luettu 5.5.2016. *Saatavilla.*

<http://arkisto.kokoomus.net/kokoomusbiografia/elamakerta-artikkelit/saukkonen-jussi-jaakko/> Luettu 8.4.2016. *Saatavilla*

Tutkijan hallussa olevat sähköpostiviestit ja haastattelut:

Hannu Salokorpi 9.1.2013 sähköposti, tutkijan hallussa

Tapani Mörttinen 13.2.2013 sähköposti, tutkijan hallussa

Petri Lahesmaa 10.11.2016 sähköposti, tutkijan hallussa

Matti Kankare 25.2.2010 sähköposti, tutkijan hallussa

Matti Kankare 29.11.2016 puhelinhaastattelun muistiinpanot

9. LIITTEET

9.1. Puoluekokouksiin liittyviä tilastotietoja

9.-10.1.1954	Pori	Aloitteet	Äänivaltaiset	Yht.	Jäseniä	Ed. ek- vaalit	Äännet ek-vaaleissa
23.-24.4.1955	Lahti	2	414	626	90684	12,80 %	257 025
28.-29.4.1957	Helsinki	1	409	613	77 741		
25.-26.4.1959	Helsinki	1	311	526	70 000	15,28 %	297 094
15.-16.4.1961	Helsinki	0	353	510	84 495		
20.-21.4.1963	Kuopio	0	212	505	90 187	15,02 %	346 638
24.-25.4.1965	Jyväskylä	0	401	741	82 697		
15.-16.4.1967	Tampere	46	589	1354	74 406	13,79 %	326 928
19.-20.4.1969	Turku	82	588	1404	76 788	18,05 %	457 582
23.-25.4.1971	Lahti	29	796	1911	86 236	17,59 %	453 434
27.-29.4.1973	Tampere	33	861	2269	79 149		
23.-25.5.1975	Helsinki	48	979	1888	77 170	18,37 %	505 145
10.-12.6.1977	Turku	58	973	1812	78 343		
1.-3.6.1979	Seinäjoki	18	899	1378	72 788	21,65 %	626 764
15.-17.5.1981	Helsinki	18	865	1352	77 028		
3.-5.6.1983	Lahti	65	1004	1422	78 112	22,12 %	659 078
7.-9.6.1985	Turku	118	944	1405	76 325		
12.-14.6.1987	Oulu	72	878	1424	74 986	23,13 %	666 236
9.-11.6.1989	Pori	97	906	1649	68 091		
7.-9.6.1991	Tampere	73	978	1726	60 237	19,31 %	526 487
11.-13.6.1993	Kuopio	91	851	1501	51 661		
27.-28.8.1994	Espoo, ylim.	0	778	1284	47 128		
9.-11.6.1995	Vaasa	132	658	1094	47 000	17,89 %	497 624
6.-8.6.1997	Rovaniemi	119	519	967	40 000		
21.-23.5.1999	Jyväskylä	80	556	1224	40 000	21,03 %	563 835
8.-10.6.2001	Lahti	98	583	1200	40 000		
7.-9.6.2002	Turku	94	771	1320	40 000		
4.-6.6.2004	Seinäjoki	140	903	1577	39 000	18,55 %	517 904
9.-11.6.2006	Joensuu	98	648	1035	40 000		
13.-15.6.2008	Tampere	140	904	1451	40 000	22,26 %	616 841
11.-13.6.2010	Jyväskylä	198	804	1317	40 000		
15.-17.6.2012	Rovaniemi	170*	624	965	39 000	20,38 %	599 138
13.-15.6.2014	Lahti	199	861	1466	40 000		
10.-12.6.2016	Lappeenranta	247	817,6	1463	40 000	18,20 %	540 212

9.2. Yhdistysten tekemät aloitteet puheenjohtajan valinnasta

Vuonna 1985 tehtiin puoluekokoukselle kaikkiaan neljä aloitetta, jotka koskivat joko kaikkien merkittävien päätösten, puoluejohtajan tai puheenjohtajan valinnan päätösmenettelyn mahdollistavaa sääntömuutosta. Esitykset olivat hyvin samansisältöisiä: öPuolueen puheenjohtajan valitsemista varten suoritetaan ennen varsinaista puoluekokousta suoralla jäsenäänestys, johon ovat oikeutettuja osallistumaan puolueen paikallisyhdistysten henkilöjäsenet. Jäsenäänestyksen suhteen sovelletaan soveltuvin osin 15§:n valtiollisten vaalien ehdokasasettelua koskevia säännöksiä.ö Aloitteiden tekijät: *Tampereen Kokoomuksen Nuoret ry, Kokoomuksen Naisten Pohjois-Pohjanmaan Piiri ry, Koroisten Kokoomus ry ja Linnan Kokoomus ry* perustelivat mm. kokoomuksen ominaisuudella olla periaatteiltaan yksilökeskeinen porvarillinen puolue, joka pyrkii myös yhteiskunnassa yksilön vaikutusmahdollisuuksien lisäämiseen.

Lisäksi todettiin kokoomuksen korostaneen kansalaisten demokraattisia mahdollisuuksia vaikuttaa merkittäviin päätöksiin. Kokoomus oli tehnyt myös lakialoitteet sekä neuvoo-antavasta kansanäänestyksestä että presidentinvalintatavan muuttamisesta suoralla kansanvaalilla tapahtuvaksi, joten puolueen olisi pyrittävä toteuttamaan kansanvallan lisäämispyrkimyksiään myös jäsenkuntansa keskuudessa. Suora jäsenäänestys antaisi mahdollisimman demokraattisen jäsenistön tuen. Tekeminsä lakialoitteidensa perusteluissa kokoomus oli korostanut kansan kontrollimahdollisuuksia, tuloksen riippumattomuutta ja valitun aseman korostumista.

***Puoluehallitus vastasi yhteisesti todeten:** öpuolueen päätöksentekojärjestelmä nojautuu edustukselliseen demokratiaan siten, että puolueen jäsenyhdistykset valitsevat edustajat käyttämään puolueen ylintä päätösvaltaa puoluekokouksessa. 12§ 1 mom. yhdistyslaissa edellyttää että päätäntävaltaa käyttävät yhdistyksen läsnä olevat jäsenet, ja koska jäseniä ovat yhdistykset, ei esitetty muutos ole mahdollinen. 15§ 1 mom. mukaan ei varsinaisilta jäseniltä voi ilman jokaisen jäsenen suostumusta ottaa pois oikeutta osallistua puoluejohtajan vaaliin puoluekokouksessa nykyisten sääntöjen sallimalla tavalla. Mikäli valinta tapahtuisi edustuksellisten puolue-elinten ulkopuolella, tämä vahvistaisi valittujen asemaa ja johtaisi ainakin jonkin aseteeseen riippumattomuuteen puolueen sisältökysymyksistä päättävien kokousten tahdosta. Tämä ristiriidan mahdollisuus on syynä siihen, että yhtään kansainvälistä esimerkkiä puoluejohtajan valinnasta jäsenäänestyksellä ei ole käytettävissä.ö*

Aloitteiden käsittelyn yhteydessä tehtiin toivomusponsi jota kannatettiin. Siinä esitettiin toive, että puoluekokous valmistelisi seuraavaan puoluekokoukseen aloitteiden mukaisen sääntömuutosehdotuksen jäsenäänestyksen mahdollistamiseksi. Asiasta äänestettiin, ja kokous hyväksyi tehdyn toivomusponnen niukasti äänin 2396231.

Vuonna 1987 *Tampereen Kokoomuksen Nuoret ry* teki jälleen aloitteen puolueen puheenjohtajan ja presidenttiehdokkaan valitsemisesta jäsenäänestyksellä. Perusteluissa vedottiin kokoomuksen periaatteeseen olla yksilökeskeinen porvarillinen puolue, joka pyrkii yksilön vaikutusvallan lisäämiseen, mikä on tullut selvimmin esiin pyrkimyksessä suoraan kaksivaiheiseen kansanvaaliin tasavallan presidentin vaalissa. Kokoomuksen eduskuntaryhmä jätti puolueiden sisäisen demokratian lisäämiseksi vuoden 1986 valtiopäivillä ryhmäaloitteen, jossa esitettiin: kansanvallan laajentamista ja sen varmistamista, että puolueet noudattavat demokraattisia menettelytapoja myös sisäisessä päätöksenteossaan. Lisäksi ryhmä ehdotti, että säädetään laki kansanäänestyksestä presidentin vaaleissa. Esitettiin myös säädettäväksi, että rekisteröidyn puolueen tulee toimittaa salainen ja yleiseen äänioikeuteen perustuva jäsenäänestys asetettaessa puolueen ehdokasta aina silloin, kun puolueen rekisteröidyt perusjärjestöt tai 300 perusjärjestöjen jäsentä ovat nimenneet jäsenäänestykseen enemmän kuin yhden ehdokkaan. Kokoomuksen ansiosta uuteen yhdistyslakiin otettiin jäsenäänestysmahdollisuus. Yhdistys esitti että presidenttiehdokkaan valinnan lisäksi jäsenäänestys järjestettäisiin puolueen puheenjohtajasta, edellyttäen että 10 paikallisyhdistystä sitä vaatii 8 viikkoa ennen puoluekokousta. Lisäksi esittivät sääntöjä muutettavaksi siten, ettei puheenjohtaja automaattisesti ole puoluehallituksen puheenjohtaja.

Puoluehallitus totesi uuden lain antamat mahdollisuudet ja totesi presidenttiehdokkaan kohdalla jäsenäänestysmenettelyn mahdolliseksi. Sen sijaan hallituksen ja sen jäsenten valinta saattoi edelleen tapahtua vain kokouksessa. Puoluehallitus katsoi että uuden lain voimaan astuminen antaa syytä tarkastella ennakkoluulottomasti mahdollisuuksia järjestää puolueyhteisön päätöksenteko ja organisaatio tulevaisuuden haasteita vastaavaksi.

Tavoitteena tulee olla sellainen säännöstö, joka sekä lisää jäsendemokratiaa että aktivoi jäseniä ja yhdistyksiä nykyistä näkyvämpään ja tuloksellisempaan toimintaan. Puoluekokousta pyydettiin velvoittamaan puoluehallitus ryhtymään puoluemallisääntöjen kokonaistarkistukseen vuoden 1991 puoluekokoukseen mennessä sekä huolehtimaan siitä, että sääntöluonnoksesta pyydetään piirijärjestöiltä lausunto

Vuonna 1989 Tampereen Kokoomuksen Nuoret tekivät jälleen puoluekokousaloitteen puolueen puheenjohtajan, mutta nyt myös presidenttiehdokkaan valitsemisesta jäsenäänestyksellä. He perustelivat kuten edelliselläkin kerralla vedoten porvarilliseen yksilökeskeisyyteen ja pyrkimykseen lisätä yksilön vaikutusmahdollisuuksia, totesivat kokoomuksen olevan periaatteiltaan kansanvaltainen puolue, joka poliittisessa toiminnassaan pyrkii mahdollisimman laajaan ruohonjuuritason kansanvaltaan. Perusteluissa viitattiin myös että vuoden 1985 puoluekokouksen toivomusponnen hyväksymiseen, joka velvoitti puoluehallitus selvittämään jäsenäänestykseen mahdollisuutta. Lisäksi todettiin jäsenliitojen toimesta vaaditun jäsenäänestykseen siirtymistä tärkeissä henkilövalinnoissa.

Tällä kertaa **puoluehallitus** vetosi 1.1.1990 voimaan astuneeseen uuteen yhdistyslakiin, joka antaa monia uusia järjestää päätöksentekojärjestelmiä, mutta lain 23§:ssä oli luettelo niistä asioista, joista ei voi päättää jäsenäänestysmenettelyssä vaan päätöksenteon tulee tapahtua kokouksissa. Yksi tällainen on hallituksen tai sen jäsenen valitseminen tai erottaminen. Näin puheenjohtajaa tai puoluehallitusta ei voi valita kuin puoluekokouksessa.

Vuonna 2008 Turun Kansallisseura ry totesi puolueen puheenjohtajan olevan puolueen keulakuva, sielu ja jäsenistön peili, ja siksi valinnassa tulee kuunnella mahdollisimman suoraan jäsenistöä. Yhdistys esitti sääntömuutosta, joka mahdollistaisi sellaisen puolueen puheenjohtajan valinnan, joka ottaa huomioon neuvoa-antavan jäsenäänestyksen tulos.

Puoluehallitus totesi että ökuluneena vuonna virinnyt julkinen keskustelu jäsendemokratian voimistamisesta puolueissa aiheuttaa luonnollisesti pohdintaa jo ennestään jäsenistöään laajasti aktivoineessa puolueessamme ja siirsi 90 v- juhlafoorumin aiheen käsittelypaikaksi. Puoluehallitus vetosi myös viime vuosien aktiivisuuden kohotuspyrkimyksiin, jotka olivat kohdentuneet jäsenistön lisäksi myös laajoihin kansalaisjoukkoihin ja lisäksi vedottiin ó kuten edellisellä kerralla - myös yhdistyslain pykälään, joka ei mahdollista asiasta päättämistä muualla. Lisäksi esitettiin pohdintaa neuvoa-antavan jäsenäänestyksen ongelmista koska se ei ole sitova. Miten ehdokasasettelu tulisi tehdä, jotta se olisi riittävän kattava äänestyksen järjestämiseksi? Miten menetellään jos jäsenäänestyksessä ääntään käyttää pienempi joukko henkilöjäseniä kuin puoluekokouksessa yhdistysten kautta? Mitä jos puoluekokousedustajat valitsevat eri kuin neuvoa antava äänestys? Puoluehallitus katsoi että nykyinen kokousedustajamäärä on hyvä läpileikkauksen jäsenistöstä ja käytännössä lähes jokainen halukas voi osallistua puoluekokoukseen (tarkkailijana tms.) jne. ja esitti hylättäväksi.

Vuoden 2016 Kulosaaren Kokoomus ry jättänyt käsiteltäväksi aloitteen¹⁷¹, jossa esitettiin puheenjohtajavaaleissa äänioikeutta yhdistysten lisäksi myös henkilöjäsenille! Perusteluissa katsottiin mm. että ollakseen olemassa kokoomus tarvitsee sellaisia ihmisiä, jotka haluavat liittyä puolueeseen henkilöjäseninä. Yhdistys katsoi nykyisen päätöksentekokulttuurin olevan perua Venäjän alamaaisena oloajoilta, ja samaa perua oli eliitin autoritaarisuus ja kansalaisten alamaisuus. Useissa tutkimuksissa on todettu, että suomalainen poliittinen kulttuuri on vähemmän keskusteleva kuin esimerkiksi ruotsalainen, sveitsiläisistä puhumattakaan. Demokratiamme on peräisin ajalta, jolloin suurin osa kansasta oli lukutaidotonta. Viime vuosikymmeninä kansan ja sen myötä myös meidän

¹⁷¹ Puoluekokouskirja 201

kokoomuslaisten jäsenyhdistysten jäsenten koulutustaso on noussut kohisten. Siitä huolimatta elitistinen ylhäältä alaspäin suuntautuva päätöksentekomalli elä sitkeästi puolueemme toiminnassa ja traditiossa. Monelta taholta on jo todettu, että politiikka on rikki. Ehkä kokoomuksenkin bisnesmalli on tullut tiensä päähän. Edustuksellinen demokratia ei enää toimi ja houkuttelee jäseniä siten kuin on totuttu. Puolue-eliitin arvostus ja legitimitetti on henkilöjäseniltään saama valtakirja on hiljalleen haalistumassa. Tietoisesti puolueeseen liittymättä jättävien määrä kasvaa. Kuitenkin puolue on aidosti henkilöjäsentensä summa.

Kokoomus ja me kokoomuslaiset haluamme mielellämme olla uudistuskykyisiä, nykyaikaisia, tulevaisuuteen suuntautuvia ja ajan hengessä mukana kulkevia kehittäjiä. Korjataksemme kokoomuslaisen politiikan, ja täyttääksemme uuden ajan vaatimukset meidän tulee ottaa askel suoran demokratian suuntaan niin, että otamme omat kokoomuslaiset henkilöjäsenemme päätöksentekijöiksi. Pelkkään edustukselliseen demokratiaan takertuminen on pitäytymistä autoritaarisessa alamaiskulttuurissa, jossa eliitti päättää asiat henkilöjäsenten puolesta, ei heidän kanssaan, kuten voisi toivoa. Osallistavaan demokratiaan siirtyminen edellyttää, että poliittinen johtomme uskaltaa luottaa meihin kokoomuslaisiin ihmisiin osana päätöksentekokoneistoa. Suoran demokratian on todettu lisäävän ihmisten kiinnostusta ja tietoisuutta yhteisistä asioista. Osallistava demokratia tekee yhteisöstään keskustelevan ja ratkaisukeskeisen. Demokratiasta tulee aito elämäntapa, ei juhlapuheiden sanahelinää.

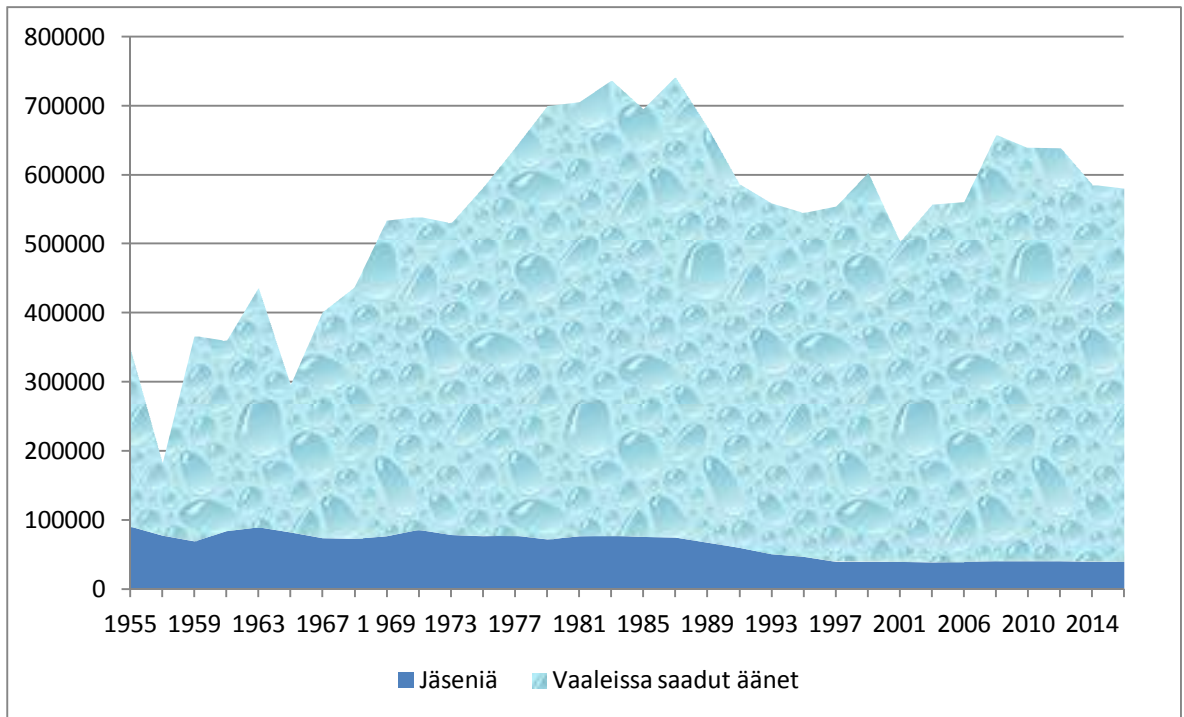
Edellä mainitun perusteella Kulosaaren Kokoomus ry esittää, että hyväksyessään, aloitteen puoluekokous velvoittaa puoluehallituksen valmistelemaan Kansallisen Kokoomus ry:n sääntömuutoksen siten, että puolueen puheenjohtajan vaali on jatkossa suora jäsenvaali, jossa jokaisen jäsenyhdistyksen jäsenellä (henkilöjäsenellä) on yksi ääni. Vaali on tarvittaessa kaksivaiheinen. Mikäli ensimmäisessä äänestyksessä kukaan ehdokkaista ei saa yli puolia annetuista äänistä, järjestetään toinen äänestyskierrös. Tällöin ehdokkaina ovat ensimmäisellä kierroksella kaksi eniten ääniä saanutta ehdokasta.

***Puoluehallitus** Aloitteen tekijät kiinnittävät huomiota aivan oikeisiin asioihin. Jäsenten osallistuminen ja osallistaminen on tärkeä asia, ja sitä tulisi edistää kaikin keinoin. Asiaan on jo osin kiinnitetty huomiota muun muassa verkostotoimintaa uudistamalla ja erilaisia vuorovaikutuksen keinoja lisäämällä. Nämä keinot eivät kuitenkaan ole vielä riittäviä.*

Puolueen toimintaa kehitetään jatkuvasti. Toiminta perustuu kuitenkin aina voimassa oleviin sääntöihin. Uudet osallistumistavat ja vuorovaikutteisuus vaativat joiltain osin myös sääntömuutoksia. Puolueen sääntöjä on uudistettu 2010-luvulla vastaamaan uutta yhdistyslakia. Tämän lisäksi on aiheellista pohtia laajempaa kokonaisuudistusta, jossa tehtäisiin alemman kynnyksen osallistumismahdollisuuksia, vuorovaikutusta ja jäsenistön parempia suoria osallistumismahdollisuuksia mahdolliseksi myös sääntötasolla.

Puoluehallitus onkin jo päättänyt käynnistää sääntöuudistuksen syksyllä 2016. vuoden 2018 puoluekokoukseen tähdäten. Tässä uudistuksessa voidaan käsitellä myös aloitteentekijöiden ajatukset käsitellä osana kokonaisuudistusta. Puoluehallitus toivoi puoluekokouksen pitävän tätä selvitystä riittävänä. Koska vastaukseen ei ollut tehty muutosesityksiä, hyväksyttiin se kokouksen alussa hyväksytyn menettelytavan mukaisesti sellaisenaan.

Taulukko 3.1 Kokoomuksen jäsenmäärän suhde vaalikannatukseen 1955-2015

3.2. Virallisten kokousedustajien määrä verrattuna osallistujamäärään 1955-2015

